

Companion to
Hymns to the Mystic Fire

Volume IV

Word by word construing in Sanskrit and English

of

Selected Hymns from the Rig-veda

Compiled By

Mukund Ainapure

Companion to *Hymns to the Mystic Fire*

Volume IV

Word by word construing in Sanskrit and English

of

Selected Hymns from the Rig-veda

Compiled by

Mukund Ainapure

- **Original Sanskrit Verses from the Rig Veda**

cited in *The Complete Works of Sri Aurobindo* Volume 16, *Hymns to the Mystic Fire – Part II – Mandala 7, 8 & 10*

- **Padpāṭha**

Sanskrit Verses after resolving euphonic combinations (*sandhi*) and the compound words (*samāś*) into separate words, in Devanagari as well as Roman Transcription

- **Sri Aurobindo's English Translation**

matched word-by-word with *Padpāṭha*, with *Explanatory Notes*

Companion to *Hymns to the Mystic Fire* – Vol. IV

By Mukund Ainapure

© Author

All original copyrights acknowledged

21 June 2020 (Summer Solstice)

Price: Complimentary for personal use / study

Not for commercial distribution

॥श्री अरविन्दचरणारविन्दौ॥

At the Lotus Feet

of

Sri Aurobindo

Prologue

Sri Aurobindo

Sri Aurobindo was born in Calcutta on 15 August 1872. At the age of seven he was taken to England for education. There he studied at St. Paul's School, London, and at King's College, Cambridge. Returning to India in 1893, he worked for the next thirteen years in the Princely State of Baroda in the service of the Maharaja and as a professor in Baroda College. In 1906, soon after the Partition of Bengal, Sri Aurobindo quit his post in Baroda and went to Calcutta, where he soon became one of the leaders of the Nationalist movement. He was the first political leader in India to openly put forward, in his newspaper *Bande Mataram*, the idea of complete independence for the country. Sri Aurobindo had begun the practice of Yoga in 1905 in Baroda. In 1908 he had the first of several fundamental spiritual realisations. In 1910 he withdrew from politics and went to Pondicherry in order to devote himself entirely to his inner spiritual life and work. During his forty years in Pondicherry he evolved a new method of spiritual practice, which he called the Integral Yoga. Its aim is a spiritual realisation that not only liberates man's consciousness but also transforms his nature. In 1926, with the help of his spiritual collaborator, the Mother, he founded the Sri Aurobindo Ashram. Among his many writings are *The Life Divine*, *The Synthesis of Yoga*, *The Secret of the Veda*, *Hymns to the Mystic Fire*, *Vedic and Philological Studies* and *Savitri*. Sri Aurobindo left his body on 5 December 1950.

The Complete Works of Sri Aurobindo

In 1997, the Sri Aurobindo Ashram began to publish the Complete Works of Sri Aurobindo (CWSA) in a uniform library edition. Each of the 36 published volumes can be viewed and downloaded in PDF format from www.sabda.in.

Hymns to the Mystic Fire

Volume 16 *Hymns to the Mystic Fire* (HMF) comprises Sri Aurobindo's translations of and commentaries on hymns to Agni in the Rig Veda. It is divided into three parts:

I - Hymns to the Mystic Fire: The entire contents of a book of this name that was published by Sri Aurobindo in 1946, consisting of selected hymns to Agni with a Foreword and extracts from the essay "The Doctrine of the Mystics". The earlier publication – Companion to *Hymns to the Mystic Fire* – Vol. I covered this part.

II - Other Hymns to Agni: Translations of hymns to Agni that Sri Aurobindo did not include in the edition of *Hymns to the Mystic Fire* published during his lifetime. An appendix to this part contains his complete translations of the first hymn of the Rig Veda, showing how his approach to translating the Veda changed over the years. The earlier publications – Companion to *Hymns to the Mystic Fire* – Vol. II covered verses from Part II (Mandala 1, 3 & 4); Volume III covered Hymns (1-28) from Part II (Mandala 5). **Verses from the remaining Mandalas (7,8**

and 10) from Part II are covered in the present publication – the concluding Volume IV of the book.

With this, the Companion Series is available for both the major works on the Veda by Sri Aurobindo – *Secret of the Veda* and *Hymns to the Mystic Fire*.

III - *Commentaries and Annotated Translations*: Pieces from Sri Aurobindo's manuscripts in which he commented on hymns to Agni or provided annotated translations of them. These are extracted as 'Notes', below the respective verses.

Companion to Hymns to the Mystic Fire

Companion to *Hymns to the Mystic Fire* is meant as an aid to the systematic study of *Hymns to the Mystic Fire* (Volume 16 – The Complete Works of Sri Aurobindo - CWSA - Sri Aurobindo Ashram Publication Department, Pondicherry, 2013) for those interested in Sri Aurobindo's mystical interpretation of the Veda.

It provides the original Sanskrit verses (Riks) from the Rig Veda in Devanagari (without accents), translated and cited by Sri Aurobindo in *Hymns to the Mystic Fire*. The compiler has provided the Padpātha (in Devanagari as well as Roman Transcription) under each verse in which all euphonic combinations (sandhi) are resolved into the original and separate words and even the components of compound words (samās) indicated; and matched each Sanskrit word in the Padpātha with the corresponding English word in the Translation using superscripts.

In the Foreword to the first edition of *Hymns to the Mystic Fire*, (1946) Sri Aurobindo stated that "...to establish on a scholastic basis the conclusions of the hypothesis (mystical interpretation) it would have been necessary to prepare an edition of the Rig-veda or of a large part of it with a word by word construing in Sanskrit and English," This compilation series is a humble attempt in providing such 'word by word construing in Sanskrit and English' of selected verses of the Rig Veda.

Sri Aurobindo has said that - Throughout the Veda it is in the hymns which celebrate this strong and brilliant deity (Agni) that we find those which are the most splendid in poetic colouring, profound in psychological suggestion and sublime in their mystic intoxication (The Secret of the Veda, Vol.15 p.390). Hope the following pages provide a glimpse of the splendid, the profound and the sublime in these mystic hymns to this brilliant deity.

Acknowledgements

The compiler has relied on Volume 15 *The Secret of the Veda* (SV) and Volume 14 *Vedic and Philological Studies* (VPS) of the Complete Works of Sri Aurobindo (Sri Aurobindo Ashram Publication Department, Pondicherry, 2013) for enlightenment at every step. The compiler is grateful for the elucidation provided by authoritative published works on *Hymns to the Mystic Fire* by Jagannath Vedalankar (*Agni Mantra Maala* - Hindi – Sri Aurobindo Society, 1976), by Acharya Abhaydev Vedalankar (*Ved Rahasya Part III* – Hindi – Pratapnidhi, 1948) and on the *Rig Veda* by A.B. Purani (*Vedic Glossary*, theveda.org.in) and T.V. Kapali Sastry (*Collected Works of T.V. Kapali Sastry*, Dipti Publications, 1981).

Contents

PART TWO

OTHER HYMNS TO AGNI

Mandala Seven

Vasishtha Maitravaruni

Sukta 1	2
Sukta 2	10
Sukta 3	14
Sukta 4	18
Sukta 5	22
Sukta 6	25
Sukta 7	28
Sukta 8	31
Sukta 9	34
Sukta 10	36
Sukta 11	38
Sukta 12	40
Sukta 13	42
Sukta 14	43
Sukta 15	44
Sukta 16	48
Sukta 17	52

Mandala Eight

Vatsa Kanwa

Sukta 11	54
----------------	----

Sobhari Kanwa

Sukta 19	57
----------------	----

Vishwamanas Vaiyashwa

Sukta 23	68
----------------	----

Shyavashwa Atreya

Sukta 38 77

Nabhaka Kanwa

Sukta 39 80

Sukta 40 84

Virupa Angirasa

Sukta 43 89

Sukta 44 98

Bharga Pragatha

Sukta 60 106

Suditi And Purumilha Angirasa

Sukta 71 112

Haryata Pragatha

Sukta 72 117

Gopavana Atreya

Sukta 74 122

Virupa Angirasa

Sukta 75 127

Ushanas Kavya

Sukta 84 132

Prayoga Bhargava

Sukta 102 135

Sobhari Kanwa

Sukta 103 141

Mandala Ten**Trita Aptya**

Sukta 1 146

Sukta 2 149

Sukta 3 152

Sukta 4 155

Sukta 5 158

Sukta 6 161

Sukta 7 164

Trishiras Twashtra

Sukta 8 167

Havirdhana Angi	
Sukta 11	170
Sukta 12	173
Vimada Aindra or Prajapatya or Vasukrit Vasukra	
Sukta 20	176
Sukta 21	179
Vatsapri Bhalandana	
Sukta 45	182
Sukta 46	186
Devas and Agni Sauchika	
Sukta 51	190
Sumitra Vadhryashwa	
Sukta 69	193
Sukta 70	197
Agni Sauchika or Vaishwanara or Sapti Vajambhara	
Sukta 79	201
Sukta 80	204
Payu Bharadwaja	
Sukta 87	207
Aruna Vaitahavya	
Sukta 91	215
Jamadagni Bhargava or Rama Jamadagnya	
Sukta 110	220
Upastuta Varshtihavya	
Sukta 115	224
Chitramahas Vasishtha	
Sukta 122	227
Agni Pavaka	
Sukta 140	230
Mridika Vasishtha	
Sukta 150	232
Ketu Agneya	
Sukta 156	234
Vatsa Agneya	
Sukta 187	236
Samvanana Angirasa	
Sukta 191	238

Part Two

Other Hymns to Agni

(CWSA Vol. 16 HMF Part Two P. 297 – 447)

MANDALA SEVEN

Vasishtha Maitravaruni

Sukta 1

अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युती जनयंत प्रशस्तं ।

दूरेदृशं गृहपतिमथर्युं ॥07.001.01॥

अग्निम्¹ । नरः² । दीधितिऽभिः³ । अरण्योः⁴ । हस्तऽच्युती⁵ । जनयन्त⁶ । प्रऽशस्तम्⁷ ।

दूरेऽदृशम्⁸ । गृहऽपतिम्⁹ । अथर्युम्¹⁰ ॥

agnim | naraḥ | dīdhiti-bhiḥ | araṇyoḥ | hasta-cyutī | janayanta | pra-śastam |
dūre-dṛśam | gṛha-patim | atharyum ॥

1. ²Men ⁶have brought to birth ⁴from the two tinders ⁵by the hands' fall ¹the Fire ⁷voiced ³by the light of their meditations, ⁸Fire that sees afar, ¹⁰the flaming ⁹master of the house. (16/297)

²Men ^{6a}have brought ¹the Flame ^{6b}to birth ³by their thinkings ⁴from the tinders ⁵by the movement of the two hands, ⁷expressed by the word, ⁸the far-seer, ⁹the master of the house, ¹⁰the traveller. (16/743)

Or, ³by the scintillations of their thought ¹the ⁷Fire voiced by them, (16/297 fn 1)

³thought, light, finger. All mean the same thing, for the fingers are those of the two hands of the Sun, सवितेव बाहू (7.79.2) (16/743)

⁴Heaven and Earth = mind and physical being, are the two tinders (16/743); araṇi - tinders by which the fire is struck out; the word can also mean workings and is related to *arya*. [15/425 fn 1]; This earth holds him concealed in her own materiality; she is the lower tinder, the mental being is the upper tinder; by the pressure of the upper on the lower the flame of Agni shall be born. But it is by pressure, by a sort of churning that he is born. Therefore he is called the Son of Force. [15/389]

⁵The two hands are the two hands of the Sun दश धियः (16/743)

⁷Well-expressed (शस्) by the word: external sense = praised (16/743)

¹⁰अथ् to move, cf अत् or अथर् — the plane of flaming light (16/743)

तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन्सुप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् ।

दक्षाद्यो यो दम आस नित्यः ॥07.001.02॥

तम्¹ । अग्निम्² । अस्ते³ । वसवः⁴ । नि⁵ । ऋण्वन्⁶ । सुऽप्रतिचक्षम्⁷ । अवसे⁸ । कुतः⁹ । चित्¹⁰ ।

दक्षाद्यः¹¹ । यः¹² । दमे¹³ । आस¹⁴ । नित्यः¹⁵ ॥

tam | agnim | aste | vasavaḥ | ni | ṛṇvan | su-praticakṣam | avase | kutaḥ | cit |

dakṣāyyaḥ | yaḥ | dame | āsa | nityaḥ ॥

2. ⁴The Shining Ones ⁶have set ⁵within ³in our dwelling-house — ⁷closely regarding all ⁸to guard us ^{9,10}from whatever side — ¹that ²Fire which ¹³in his home ¹⁴sits ¹⁵eternal and ¹¹all-discerning. (16/297)

⁴Or, the lords of the riches (16/297 fn 2)

¹³The house in the Veda is a constant image for the bodies that are dwelling-places of the soul [15/297]

प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ ।

त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ॥07.001.03॥

प्रऽद्धः¹ । अग्ने² । दीदिहि³ । पुरः⁴ । नः⁵ । अजस्रया⁶ । सूर्म्या⁷ । यविष्ठ⁸ ।

त्वाम्⁹ । शश्वन्तः¹⁰ । उप¹¹ । यन्ति¹² । वाजाः¹³ ॥

pra-iddhaḥ | agne | dīdihi | puraḥ | naḥ | ajasrayā | sūrmyā | yaviṣṭha |

tvām | śaśvantaḥ | upa | yanti | vājāḥ ॥

3. [¹Set aflame] Verily ³shine out ⁴in front ⁵of us, ²O Fire, [⁸the ever youthful – 7.3.5] ⁶with thy perpetual ⁷radiance; ⁹to thee ¹⁰continuous ^{11,12}come ¹³plenitudes. (16/297)

प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरासः शोशुचन्त द्युमन्तः ।

यत्रा नरः समासते सुजाताः ॥07.001.04॥

प्र¹ । ते² । अग्नयः³ । अग्निभ्यः⁴ । वरम्⁵ । निः⁶ । सुवीरासः⁷ । शोशुचन्त⁸ । द्युमन्तः⁹ ।

यत्र¹⁰ । नरः¹¹ । सम्ऽआसते¹² । सुजाताः¹³ ॥

pra | te | agnayaḥ | agni-bhyaḥ | varam | niḥ | su-vīrāsaḥ | śośucanta | dyu-mantaḥ |

yatra | naraḥ | sam-āsate | su-jātāḥ ॥

4. ³Fires ¹come ^{6,8}blazing out ⁵supremely ²from thy ⁴Fires, ⁹luminous, ⁷full of hero-might, ¹⁰there where ¹²are assembled ¹¹men ¹³born to the perfect birth. (16/297)

⁷mental and moral energies which resist the assaults of ignorance, division, evil and falsehood. [15/408 fn 9]

दा नो अग्ने धिया रयि सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तं ।

न यं यावा तरति यातुमावान् ॥07.001.05॥

दाः¹ । नः² । अग्ने³ । धिया⁴ । रयिम्⁵ । सुवीरम्⁶ । सुऽअपत्यम्⁷ । सहस्य⁸ । प्रऽशस्तम्⁹ ।

न¹⁰ । यम्¹¹ । यावा¹² । तरति¹³ । यातुमावान्¹⁴ ॥

dāḥ | naḥ | agne | dhiyā | rayim | su-vīram | su-apatyam | sahasya | pra-śastam |

na | yam | yāvā | tarati | yātu-māvān ॥

5. ¹Give ²us, ³O Fire, ⁸O Forceful One, ⁴by the thought ⁵the wealth ⁶full of hero-power, ⁷full of progeny ⁹high-proclaimed ¹¹which ¹²the Assailant ¹⁴with his demon magic ¹⁰cannot ¹³pierce. (16/298)

⁵That richness and abundance in the soul full of divine possessions which is its spiritual prosperity or felicity,

an image of the infinite store of the divine Bliss and by which it advances to an ever greater and more richly-equipped wideness of its being. [15/429 fn 6];

⁷अपत्य must be spiritual offspring of अपस् children of our works. [14/473]

उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची ।

उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ॥07.001.06॥

उप¹ । यम्² । एति³ । युवतिः⁴ । सुऽदक्षम्⁵ । दोषा⁶ । वस्तोः⁷ । हविष्मती⁸ । घृताची⁹ ।

उप¹⁰ । स्वा¹¹ । एनम्¹² । अरमतिः¹³ । वसूऽयुः¹⁴ ॥

upa | yam | eti | yuvatiḥ | su-dakṣam | doṣā | vastoh | haviṣmatī | gṛtācī |

upa | svā | enam | aramatih | vasu-yuḥ ॥

6. ²He [⁵the wise of understanding – 7.2.3] to whom ^{1,3}there comes ⁷in the light and ⁶in the dusk ⁴the young Damsel, ⁹luminous ⁸bearing the offering — ¹¹it is his own ¹³dynamic thought ^{10,3}that comes ¹²to him ¹⁴desiring the Riches. (16/298)

⁹luminous with clarity (5.28.1)

विश्वा अग्नेऽप दहारातीर्येभिस्तपोभिरदहो जरूथं ।

प्र निस्वरं चातयस्वामीवां ॥07.001.07॥

विश्वाः¹ । अग्ने² । अप³ । दह⁴ । अरातीः⁵ । येभिः⁶ । तपःऽभिः⁷ । अदहः⁸ । जरूथम्⁹ ।

प्र¹⁰ । निऽस्वरम्¹¹ । चातयस्व¹² । अमीवाम्¹³ ॥

viśvāḥ | agne | apa | daha | arātīḥ | yebhiḥ | tapaḥ-bhiḥ | adahaḥ | jarūtham |

pra | ni-svaram | cātayasva | amīvām ॥

7. ²O Fire, ^{3,4}burn away from us ¹all ⁵hostile powers ⁷with the consuming flames ⁶with which ⁸thou didst burn ⁹the afflicting demon, ^{10,12}destroy ¹³Pain ¹¹so that no voice of her is left. (16/298)

⁹destroying demon (7.9.6); the waster (10.80.3)

आ यस्ते अग्न इधते अनीकं वसिष्ठ शुक्र दीदिवः पावक ।

उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ॥07.001.08॥

आ¹ । यः² । ते³ । अग्ने⁴ । इधते⁵ । अनीकम्⁶ । वसिष्ठ⁷ । शुक्र⁸ । दीदिऽवः⁹ । पावक¹⁰ ।

उतो¹¹ इति । नः¹² । एभिः¹³ । स्तवथैः¹⁴ । इह¹⁵ । स्याः¹⁶ ॥

ā | yaḥ | te | agne | idhate | anīkam | vasiṣṭha | śukra | dīdi-vaḥ | pāvaka |

uto iti | naḥ | ebhiḥ | stavathaiḥ | iha | syāḥ ॥

8. ⁸O bright and ⁷most opulent, ⁴O Fire, ⁹who shinest and ¹⁰purifiest, as ¹with ²whosoever ⁵kindles ³thy ⁶flame-forces, so ¹²with us ¹¹too, ¹³by those ¹⁴lauds ^{15,16}abide. (16/298)
-

वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मर्ता नरः पित्र्यासः पुरुत्रा ।

उतो न एभिः सुमना इह स्याः ॥07.001.09॥

वि¹ । ये² । ते³ । अग्ने⁴ । भेजिरे⁵ । अनीकम्⁶ । मर्ताः⁷ । नरः⁸ । पित्र्यासः⁹ । पुरुऽत्रा¹⁰ ।
उतो¹¹ इति । नः¹² । एभिः¹³ । सुऽमनाः¹⁴ । इह¹⁵ । स्याः¹⁶ ॥

vi | ye | te | agne | bhejire | anīkam | martāḥ | naraḥ | pitryāsaḥ | puru-trā |
uto iti | naḥ | ebhiḥ | su-manāḥ | iha | syāḥ ॥

9. [⁴O Agni,] ²As with those who ^{1,5}have turned to ³thy ⁶flame-force, ⁷mortal ⁸men, ⁹our forefathers ¹⁰in many lands, ¹²with us ¹¹too ¹³by these lauds ¹⁴in thy right-mindedness ^{15,16}abide. (16/298)

इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि संतु मायाः ।
ये मे धियं पनयंत प्रशस्तां ॥07.001.10॥

इमे¹ । नरः² । वृत्रहत्येषु³ । शूराः⁴ । विश्वाः⁵ । अदेवीः⁶ । अभि⁷ । सन्तु⁸ । मायाः⁹ ।
ये¹⁰ । मे¹¹ । धियम्¹² । पनयन्त¹³ । प्रशस्ताम्¹⁴ ॥

ime | naraḥ | vṛtra-hatyēṣu | śūrāḥ | viśvāḥ | adevīḥ | abhi | santu | māyāḥ |
ye | me | dhiyam | panayanta | pra-śastām ॥

10. ^{8a}May ¹these ²men, ⁴heroes ³in the slayings of the Coverer, ¹⁰who ¹³work out ¹²the thought ^{11,14}I have voiced, ^{7,8b}overcome ⁵all ⁶undivine ⁹mage-knowledge. (16/298-9)

^{6,9}formations of a dark and false creative knowledge, Avidya, illusion, (adevīr māyāḥ). (15/359)

¹²dhiyam - धि is that operation of the intellect which fixes, arranges and retains, the buddhi or discerning and judging intellect. [16/505]

¹³set to work (3.6.7); praise (6.4.3); chant aloud (6.12.5)

मा शूने अग्ने नि षदाम नृणां माशेषसोऽवीरता परि त्वा ।
प्रजावतीषु दुर्यासु दुर्य ॥07.001.11॥

मा¹ । शूने² । अग्ने³ । नि⁴ । सदाम⁵ । नृणाम्⁶ । मा⁷ । अशेषसः⁸ । अवीरता⁹ । परि¹⁰ । त्वा¹¹ ।
प्रजाऽवतीषु¹² । दुर्यासु¹³ । दुर्य¹⁴ ॥

mā | śūne | agne | ni | sadāma | nṛṇām | mā | aśeṣasaḥ | avīratā | pari | tvā |
prajā-vatiṣu | duryāsu | durya ॥

11. ³O Fire, ^{5a}may we ¹not ^{4,5b}dwell ²in the emptiness, ⁷nor in houses ⁶of men ⁸where there is no son and ⁹the hero is not, ¹⁰but around ¹¹thee ^{4,5}may we dwell ¹³in homes ¹²where there is good progeny, ¹⁴O dweller in the home. (16/299)

⁸Or, where no remainder is left (16/299 fn 3)

यमश्ची नित्यमुपयाति यज्ञं प्रजावंतं स्वपत्यं क्षयं नः ।
स्वजन्मना शेषसा वावृधानं ॥07.001.12॥

यम्¹ । अश्ची² । नित्यम्³ । उपयाति⁴ । यज्ञम्⁵ । प्रजाऽवन्तम्⁶ । सुऽअपत्यम्⁷ । क्षयम्⁸ । नः⁹ ।
स्वऽजन्मना¹⁰ । शेषसा¹¹ । वावृधानम्¹² ॥

yam | aśvī | nityam | upa-yāti | yajñam | prajā-vantam | su-apatyam | kṣayam | naḥ |
sva-janmanā | śeśasā | vavṛdhānam ||

12. This is ³the eternal ⁵sacrifice ¹to which ⁴there comes ²the Rider of the Horse [Ashwin],
⁹to our ⁸house ⁶full of progeny and ⁷good offspring, ⁹our ⁸house ¹²increasing ¹⁰with the
self-born ¹¹Son. (16/299)

⁸kṣayam - The house in the Veda is the constant image for the bodies that are dwelling-places of the soul.
[15/197]; क्षय is established dwelling or habitation in a fixed condition of consciousness or that condition so
fixed and inhabited. [16/588]

पाहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्टात्पाहि धूर्तेररुषो अघायोः ।

त्वा युजा पृतनायूरभि ष्यां ॥07.001.13॥

पाहि¹ | नः² | अग्ने³ | रक्षसः⁴ | अजुष्टात्⁵ | पाहि⁶ | धूर्तेः⁷ | अरुषः⁸ | अघायोः⁹ |

त्वा¹⁰ | युजा¹¹ | पृतनायून्¹² | अभि¹³ | स्याम्¹⁴ ॥

pāhi | naḥ | agne | rakṣasaḥ | ajuṣṭāt | pāhi | dhūrteḥ | araruṣaḥ | agha-yoḥ |

tvā | yujā | pṛtanā-yūn | abhi | syām ||

13. ¹Protect ²us, ³O Fire, ⁵from the abhorred ⁴Rakshasa, ⁶protect ⁷from the harm ⁸of one who
would war against us and ⁹do us evil; ¹⁰with thee ¹¹as ally ^{13,14}may we overcome ¹²those
who would battle against us. (16/299)

सेदग्निरग्नीरैत्यस्त्वन्यान्यत्र वाजी तनयो वीळुपाणिः ।

सहस्रपाथा अक्षरा समेति ॥07.001.14॥

सः¹ | इत्² | अग्निः³ | अग्नीन्⁴ | अति⁵ | अस्तु⁶ | अन्यान्⁷ | यत्र⁸ | वाजी⁹ | तनयः¹⁰ | वीळुपाणिः¹¹ |

सहस्रपाथाः¹² | अक्षरा¹³ | सम्एति¹⁴ ॥

saḥ | it | agniḥ | agnīn | ati | astu | anyān | yatra | vājī | tanayaḥ | vīḷu-pāṇiḥ |

sahasra-pāthāḥ | akṣarā | sam-eti ||

14. May ²that ³Fire ⁶go ⁵beyond ⁷all other ⁴fires ⁸where is ⁹the Horse and ¹⁰the Son ¹¹with the
strong hand; ¹²traveller of the thousand paths ¹⁴reaches ¹³the imperishable things.
(16/299)

सेदग्निर्यो वनुष्यतो निपाति समेद्धारमंहस उरुष्यात् ।

सुजातासः परि चरन्ति वीराः ॥07.001.15॥

सः¹ | इत्² | अग्निः³ | यः⁴ | वनुष्यतः⁵ | निपाति⁶ | सम्एद्धारम्⁷ | अंहसः⁸ | उरुष्यात्⁹ |

सुजातासः¹⁰ | परि¹¹ | चरन्ति¹² | वीराः¹³ ॥

saḥ | it | agniḥ | yaḥ | vanuṣyataḥ | ni-pāti | sam-eddhāram | aṃhasaḥ | uruṣyāt |

su-jātāsaḥ | pari | caranti | vīrāḥ ||

15. ¹This is ²that ³Fire ⁴who ⁶guards ⁵those who would conquer, ⁹he protects ⁸from evil ⁷the

man who sets him ablaze; ¹³the heroes ¹⁰of the perfect birth ¹²move ¹¹around him.
(16/299-300)

अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिदिधे हविष्मान् ।
परि यमेत्यध्वरेषु होता ॥07.001.16॥

अयम्¹ । सः² । अग्निः³ । आऽहुतः⁴ । पुरुऽत्रा⁵ । यम्⁶ । ईशानः⁷ । सम्⁸ । इत्⁹ । इन्धे¹⁰ । हविष्मान्¹¹ ।
परि¹² । यम्¹³ । एति¹⁴ । अध्वरेषु¹⁵ । होता¹⁶ ॥

ayam | saḥ | agniḥ | ā-hutaḥ | puru-trā | yam | īśānaḥ | sam | it | indhe | haviṣmān |
pari | yam | eti | adhvaṛeṣu | hotā ॥

16. ¹This is ²that ³Fire ⁴who is called ⁵in many lands, ⁶whom ¹¹the giver of the offering ^{8,10}sets ablaze and ⁷has lordship, ¹²round ¹³whom ¹⁴moves ¹⁶the priest of the call ¹⁵in the rites of the path. (16/300)

⁴Or, given offering (16/300 fn 4)

त्वे अग्न आहवनानि भूरीशानास आ जुहुयाम नित्या ।
उभा कृण्वंतो वहतू मियेधे ॥07.001.17॥

त्वे¹ इति । अग्ने² । आऽहवनानि³ । भूरि⁴ । ईशानासः⁵ । आ⁶ । जुहुयाम⁷ । नित्या⁸ ।
उभा⁹ । कृण्वन्तः¹⁰ । वहतू¹¹ इति । मियेधे¹² ॥

tve iti | agne | ā-havanāni | bhūri | īśānāsaḥ | ā | juhuyāma | nityā |
ubhā | kṛṇvantaḥ | vahaṭū iti | miyedhe ॥

17. ¹In thee, ²O Fire, ^{6,7}we cast ⁴many ³offerings ⁵gaining lordship, ¹⁰creating ¹²in the sacrifice ⁹both ⁸the eternal ¹¹Travellers. (16/300)
-

इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ ।
प्रति न ई सुरभीणि व्यंतु ॥07.001.18॥

इमो¹ इति । अग्ने² । वीतऽतमानि³ । हव्या⁴ । अजस्रः⁵ । वक्षि⁶ । देवऽतातिम्⁷ । अच्छ⁸ ।
प्रति⁹ । नः¹⁰ । ईम्¹¹ । सुरभीणि¹² । व्यन्तु¹³ ॥

imo iti | agne | vīta-tamāni | havya | ajasraḥ | vakṣi | deva-tātim | accha |
prati | naḥ | im | surabhīṇi | vyantu ॥

18. ²O Fire, ¹these ⁴offerings ³most desired, ⁵incessantly ⁶bring ⁸to ⁷our formation of the godhead; ¹⁰to us ^{9,13}may there come ¹²all delightful Powers. (16/300)
-

मा नो अग्नेऽवीरते परा दा दुर्वाससेऽमतये मा नो अस्त्यै ।
मा नः क्षुधे मा रक्षस ऋतावो मा नो दमे मा वन आ जुहूर्थाः ॥07.001.19॥

मा¹ । नः² । अग्ने³ । अवीरते⁴ । परा⁵ । दाः⁶ । दुऽवाससे⁷ । अमतये⁸ । मा⁹ । नः¹⁰ । अस्त्यै¹¹ ।
मा¹² । नः¹³ । क्षुधे¹⁴ । मा¹⁵ । रक्षसे¹⁶ । ऋतऽवः¹⁷ । मा¹⁸ । नः¹⁹ । दमे²⁰ । मा²¹ । वने²² । आ²³ । जुहूर्थाः²⁴ ॥

mā | naḥ | agne | avīrate | parā | dāḥ | duḥ-vāsase | amataye | mā | naḥ | asyai |
mā | naḥ | kṣudhe | mā | rakṣase | ṛta-vaḥ | mā | naḥ | dame | mā | vane | ā | juhūrthāḥ ||

19. ^{5,6}Deliver ²us ¹not, ³O Fire, ⁴to strengthlessness, ⁹nor ⁷to the ill-clad ⁸mindlessness, ¹²nor ¹⁴to hunger, ¹⁵nor ¹⁶to the Rakshasa, ¹⁷O thou with whom is the Truth, ^{23,24a}lead ¹⁹us ¹⁸not ^{24b}astray ²⁰in the house or ²²in the forest. (16/300)

¹⁷ṛta'vā - It is the Seer-Will and possesses the Truth, therefore it is the priest of the offering most powerful for sacrifice. In other words, it will know the right way to sacrifice and find the right word for creating the Truth-powers. [16/583]

नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि त्वं देव मघवद्भ्यः सुसूदः ।

रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.001.20॥

नु¹ | मे² | ब्रह्माणि³ | अग्ने⁴ | उत्⁵ | शशाधि⁶ | त्वम्⁷ | देव⁸ | मघवत्⁹भ्यः⁹ | सुसूदः¹⁰ |
रातौ¹¹ | स्याम¹² | उभयासः¹³ | आ¹⁴ | ते¹⁵ | यूयम्¹⁶ | पात¹⁷ | स्वस्तिभिः¹⁸ | सदा¹⁹ | नः²⁰ ||

nu | me | brahmāṇi | agne | ut | śāsādhi | tvam | deva | maghavat-bhyaḥ | susūdaḥ |
rātau | syāma | ubhayāsaḥ | ā | te | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ||

20. ¹Now, ⁴O Fire, ^{5,6}teach ²to us ³the Words, ^{10a}do ⁷thou, ⁸O God, ^{10b}speed them ⁹to the lords of plenty, ^{12a}may ¹³both we and they ^{14,12b}abide ¹⁵in thy ¹¹grace, ^{17a}do ¹⁶you ^{17b}protect ²⁰us ¹⁹ever ¹⁸with all kinds of weal. (16/300)

त्वमग्ने सुहवो रण्वसंदृक्सुदीती सूनो सहसो दिदीहि ।

मा त्वे सचा तनये नित्ये आ धक्का वीरो अस्मन्नर्यो वि दासीत् ॥07.001.21॥

त्वम्¹ | अग्ने² | सुहवः³ | रण्वसन्दृक्⁴ | सुदीती⁵ | सूनो⁶ इति | सहसः⁷ | दिदीहि⁸ |
मा⁹ | त्वे¹⁰ | सचा¹¹ | तनये¹² | नित्ये¹³ | आ¹⁴ | धक्¹⁵ | मा¹⁶ | वीरः¹⁷ | अस्मत्¹⁸ | नर्यः¹⁹ | वि²⁰ | दासीत्²¹ ||

tvam | agne | su-havaḥ | raṇva-sandr̥k | su-dīti | sūno iti | sahasaḥ | didīhi |
mā | tve | sacā | tanaye | nitye | ā | dhak | mā | vīraḥ | asmat | naryaḥ | vi | dāsīt ||

21. ¹Thou, ²O Fire, ³art swift to our call and ⁴rapturous is thy vision; ⁶O son ⁷of force, ⁸shine ⁵with a bright light. ^{14,15}Burn us ⁹not ^{12a/13a}since ¹⁰in thee and ¹¹with thee is ^{13b}the eternal ^{12b}Son, ^{21a}let ¹⁶not ¹⁹the strength ¹⁷of the hero ¹⁸in us ^{20,21b}break us to pieces. (16/301)

मा नो अग्ने दुर्भृतये सचैषु देवेद्धेष्वाग्निषु प्र वोचः ।

मा ते अस्मांदुर्मतयो भृमाच्चिद्देवस्य सूनो सहसो नशंत ॥07.001.22॥

मा¹ | नः² | अग्ने³ | दुःभृतये⁴ | सचा⁵ | एषु⁶ | देवद्धेष्ु⁷ | अग्निषु⁸ | प्र⁹ | वोचः¹⁰ |
मा¹¹ | ते¹² | अस्मान्¹³ | दुःमतयः¹⁴ | भृमात्¹⁵ | चित्¹⁶ | देवस्य¹⁷ | सूनो¹⁸ इति | सहसः¹⁹ | नशन्त²⁰ ||

mā | naḥ | agne | duḥ-bhṛtaye | sacā | eṣu | deva-iddheṣu | agniṣu | pra | vocaḥ |
mā | te | asmān | duḥ-matayaḥ | bhṛmāt | cit | devasya | sūno iti | sahasaḥ | naśanta ||

22. ^{10a}Mayst thou ¹not, ⁵who art ²with us ⁶in these ⁷god-kindled ⁸fires, ^{9,10b}denounce us ⁴for

difficulty to bear thee; ^{20a}may ¹¹not ¹⁴wrong thinkings ¹²from thee [¹⁷the Godhead], ¹⁸O son ¹⁹of force, ¹⁶even ¹⁵by error ^{20b}come ¹³to us. (16/301)

स मर्तो अग्ने स्वनीक रेवानमर्त्ये य आजुहोति हव्यं ।

स देवता वसुवनि दधाति यं सूरिरर्थी पृच्छमान एति ॥07.001.23॥

सः¹ । मर्तः² । अग्ने³ । सुऽअनीक⁴ । रेवान्⁵ । अमर्त्ये⁶ । यः⁷ । आऽजुहोति⁸ । हव्यम्⁹ ।

सः¹⁰ । देवता¹¹ । वसुऽवनिम्¹² । दधाति¹³ । यम्¹⁴ । सूरिः¹⁵ । अर्थी¹⁶ । पृच्छमानः¹⁷ । एति¹⁸ ॥

saḥ | marthaḥ | agne | su-anīka | revān | amartye | yaḥ | ā-juhōti | havyam |

saḥ | devatā | vasu-vanim | dadhāti | yam | sūriḥ | arthī | pṛcchamānaḥ | eti ॥

23. ³O Fire, ⁴O thou with thy flame-force, ⁵rich with Treasure, become ¹the [that] ²mortal ⁷who ⁸casts ⁹his offerings ⁶in the immortal; ¹⁰that ¹¹godhead ¹³founds ^{14a}in him ¹²the conquest of the riches ^{14b}to whom ¹⁸comes ¹⁷questioning ¹⁵the illumined seer, ¹⁶the seeker. (16/301)
-

महो नो अग्ने सुवितस्य विद्वान्रयिं सूरिभ्य आ वहा बृहंतं ।

येन वयं सहसावन्मदेमाविक्षितास आयुषा सुवीराः ॥07.001.24॥

महः¹ । नः² । अग्ने³ । सुवितस्य⁴ । विद्वान्⁵ । रयिम्⁶ । सूरिऽभ्यः⁷ । आ⁸ । वह⁹ । बृहन्तम्¹⁰ ।

येन¹¹ । वयम्¹² । सहसाऽवन्¹³ । मदेम¹⁴ । अविऽक्षितासः¹⁵ । आयुषा¹⁶ । सुऽवीराः¹⁷ ॥

mahaḥ | naḥ | agne | suvitasya | vidvān | rayim | sūri-bhyaḥ | ā | vaha | bṛhantam |

yena | vayam | sahasā-van | madema | avi-kṣitāsaḥ | āyuṣā | su-vīrāḥ ॥

24. ³O Fire, ⁵thou art the knower ¹of the great and ⁴happy path, ^{8,9}bring ⁷to the illumined seers ¹⁰the vast ⁶Treasure ¹¹by which, ¹³O forceful one, ¹⁶with a life ¹⁵unwasting, ¹⁷heroic in strength ¹²we ¹⁴may take rapture. (16/301)

⁴suvitam means happy going, felicity, the path of Ananda. [15/304]

नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि त्वं देव मघवद्भ्यः सुसूदः ।

रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.001.25॥

नू¹ । मे² । ब्रह्माणि³ । अग्ने⁴ । उत्⁵ । शशाधि⁶ । त्वम्⁷ । देव⁸ । मघवत्⁹ । सुसूदः¹⁰ ।

रातौ¹¹ । स्याम¹² । उभयासः¹³ । आ¹⁴ । ते¹⁵ । यूयम्¹⁶ । पात¹⁷ । स्वस्तिभिः¹⁸ । सदा¹⁹ । नः²⁰ ॥

nu | me | brahmāṇi | agne | ut | śaśādhi | tvam | deva | maghavat-bhyaḥ | susūdaḥ |

rātau | syāma | ubhayāsaḥ | ā | te | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

25. ¹Now, ⁴O Fire, ^{5,6}teach ²to us ³the Words, ^{10a}do ⁷thou, ⁸O God, ^{10b}speed them ⁹to the lords of plenty, ^{12a}may ¹³both we and they ^{14,12b}abide ¹⁵in thy ¹¹grace, ^{17a}do ¹⁶you ^{17b}protect ²⁰us ¹⁹ever ¹⁸with all kinds of weal. (16/301) (same as 7.1.20)
-

Sukta 2

जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य शोचा बृहद्यजतं धूममृण्वन् ।

उप स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः सं रश्मिभिस्ततनः सूर्यस्य ॥07.002.01॥

जुषस्व¹ । नः² । सम्³इधम्³ । अग्ने⁴ । अद्य⁵ । शोच⁶ । बृहत्⁷ । यजतम्⁸ । धूमम्⁹ । ऋण्वन्¹⁰ ।
उप¹¹ । स्पृश¹² । दिव्यम्¹³ । सानु¹⁴ । स्तूपैः¹⁵ । सम्¹⁶ । रश्मिभिः¹⁷ । ततनः¹⁸ । सूर्यस्य¹⁹ ॥

juṣasva | naḥ | sam-idham | agne | adya | śoca | bṛhat | yajatam | dhūmam | ṛṇvan |
upa | spr̥ṣa | divyam | sānu | stūpaiḥ | sam | raśmi-bhiḥ | tatanah | sūryasya ॥

1. ¹Cleave ^{3a}to ²our ^{3b}fuel, ⁴O Fire, ⁵today, ⁶illumine ⁷the vast ¹⁰pouring ⁹thy smoke ⁸of sacrifice, ^{11,12}touch ¹⁴the peak ¹³celestial ¹⁵with thy up-piled masses, ^{16,18}then stretch them out to unite ¹⁷with the rays ¹⁹of the Sun. (16/302)

Or, ⁶blaze out ⁷vastly (16/302 fn 5)

नराशंसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः ।

ये सुक्रतवः शुचयो धियंधाः स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥07.002.02॥

नराशंसस्य¹ । महिमानम्² । एषाम्³ । उप⁴ । स्तोषाम⁵ । यजतस्य⁶ । यज्ञैः⁷ ।
ये⁸ । सुक्रतवः⁹ । शुचयः¹⁰ । धियम्¹¹धाः¹¹ । स्वदन्ति¹² । देवाः¹³ । उभयानि¹⁴ । हव्या¹⁵ ॥

narāśamsasya | mahimānam | eṣām | upa | stoṣāma | yajatasya | yajñaiḥ |
ye | su-kratavaḥ | śucayaḥ | dhiyam-dhāḥ | svadanti | devāḥ | ubhayāni | havyā ॥

2. ^{4,5}Let us invoke, ⁷by the sacrifices ⁶of the lord of sacrifice ¹who voices the godheads, ²the greatness ³of these ⁸who are ¹⁰pure, ⁹who are perfect in will, ¹¹who are founders of the Thought — ¹³gods, ¹²they take the taste ¹⁴of both kinds ¹⁵of offerings. (16/302)

¹³devāḥ - The Devas are the sattwic and rajasic powers of the sukshma worlds, Swar and Bhuvan, who govern or assist the operations of intelligence and energy in man. From the root दिव् conveying the idea of active, rapid or brilliant energy. It means to shine, to be bright, clear, strong, swift or luminous. [16/468]

ईलेन्यं वो असुरं सुदक्षमंतर्दूतं रोदसी सत्यवाचं ।

मनुष्वदग्निं मनुना समिद्धं समध्वराय सदमिन्महेम ॥07.002.03॥

ईलेन्यम्¹ । वः² । असुरम्³ । सुदक्षम्⁴ । अन्तः⁵ । दूतम्⁶ । रोदसी⁷ इति । सत्यवाचम्⁸ ।
मनुष्वत्⁹ । अग्निम्¹⁰ । मनुना¹¹ । सम्¹²इद्धम्¹² । सम्¹³ । अध्वराय¹⁴ । सदम्¹⁵ । इत्¹⁶ । महेम¹⁷ ॥

īlenyam | vaḥ | asuram | su-dakṣam | antaḥ | dūtam | rodasī iti | satya-vācam |
manuṣvat | agnim | manunā | sam-iddham | sam | adhvarāya | sadam | it | mahema ॥

3. ¹⁰Fire ¹who is to be prayed ²by you ³the mighty, ⁴the wise of understanding, ⁶the messenger ⁵between ⁷earth and heaven, ⁸whose speech is truth ¹²kindled ⁹as the human ¹¹by the thinking man, ^{13,17}let us greaten ¹⁵ever ¹⁴for the pilgrim-sacrifice. (16/302)

⁷ feminine forms of heaven and earth, who symbolise the general energies of the mental and physical consciousness. [15/312]

⁹ The godhead descending into man assumes the veil of humanity. The god is eternally perfect, unborn, fixed in the Truth and Joy; descending, he is born in man, grows, gradually manifests his completeness, attains as if by battle and difficult progress to the Truth and Joy. Man is the thinker, the god is the eternal seer; but the Divine veils his seerhood in the forms of thought and life to assist the development of the mortal into immortality. [15/453 fn 1]

सपर्यवो भरमाणा अभिज्ञु प्र वृजते नमसा बर्हिरग्नौ ।

आजुह्वाना घृतपृष्ठं पृषद्वध्वर्यवो हविषा मर्जयध्वं ॥07.002.04॥

सपर्यवः¹ । भरमाणाः² । अभिज्ञु³ । प्र⁴ । वृजते⁵ । नमसा⁶ । बर्हिः⁷ । अग्नौ⁸ ।

आजुह्वानाः⁹ । घृतपृष्ठम्¹⁰ । पृषत्स्वत्¹¹ । अध्वर्यवः¹² । हविषा¹³ । मर्जयध्वम्¹⁴ ॥

saparyavaḥ | bharamāṇāḥ | abhi-jñu | pra | vṛñjate | namasā | barhiḥ | agnau |
ā-juhvānāḥ | ghr̥ta-pr̥ṣṭham | pr̥ṣat-vat | adhvaryavaḥ | haviṣā | marjayadhvam ॥

4. ¹Desiring to serve, ²bringing the offering, ³kneeling ⁶with prostration ^{4,5}they pluck the sacred grass; ¹²O priests of the pilgrim sacrifice, ⁹casting it ⁸into the Fire ¹¹speckled, ¹⁰with luminous back, ¹⁴brighten him ¹³with the offering. (16/302)

स्वाध्यो वि दुरो देवयंतोऽशिश्नू रथयुर्देवताता ।

पूर्वी शिशुं न मातरा रिहाणे समग्रुवो न समनेष्वंजन् ॥07.002.05॥

सुऽआध्यः¹ । वि² । दुरः³ । देवयन्तः⁴ । अशिश्नूः⁵ । रथयुः⁶ । देवताता⁷ ।

पूर्वी⁸ इति । शिशुम्⁹ । न¹⁰ । मातरा¹¹ । रिहाणे¹² इति । सम्¹³ । अग्रुवः¹⁴ । न¹⁵ । समनेषु¹⁶ । अञ्जन्¹⁷ ॥

su-ādhyah | vi | duraḥ | deva-yantaḥ | aśiśrayuḥ | ratha-yuḥ | deva-tātā |
pūrvī iti | śiśum | na | mātara | rihāṇe iti | sam | agruvaḥ | na | samaneṣu | añjan ॥

5. ⁴The seekers of the godhead ¹perfected in their thinking ⁶have come with yoked chariots and ^{2,5}flung wide open ³the doors ⁷in their formation of the godheads, ^{13,17}they have anointed him ¹⁰as if ⁸the two ancient ¹¹Mothers ¹²caressing ⁹their child, ¹⁵as if ¹⁴rivers moving ¹⁶through level spaces. (16/303)

⁶ Who desire the chariot (of the Gods) (10.70.5)

¹¹ Heaven and Earth, when they symbolise two forms of natural energy, the mental and the physical consciousness, are no longer the father and mother, but the two mothers. (15/98)

उत योषणे दिव्ये मही न उषासानक्ता सुदुघेव धेनुः ।

बर्हिषदा पुरुहूते मघोनी आ यज्ञिये सुविताय श्रयेतां ॥07.002.06॥

उत¹ । योषणे² इति । दिव्ये³ इति । मही⁴ इति । नः⁵ । उषासानक्ता⁶ । सुदुघाऽइव⁷ । धेनुः⁸ ।

बर्हिऽसदा⁹ । पुरुहूते इति पुरुऽहूते¹⁰ । मघोनी¹¹ इति । आ¹² । यज्ञिये¹³ इति । सुविताय¹⁴ । श्रयेताम्¹⁵ ॥

uta | yoṣaṇe iti | divye iti | mahī iti | naḥ | uṣāsānaktā | sudughā-iva | dhenuḥ |
barhi-sadā | puruhūte iti puru-hūte | maghonī iti | ā | yajñiye iti | suvitāya | śrayetām ॥

6. ^{15a}May ¹too ⁶dawn and night, ²matrons ⁴great and ³divine, ^{7,8}like good milch cows, ¹³queens of sacrifice, ¹¹queens of plenty ¹⁰called by many seekers, ⁹sit on the sacred grass and ^{12,15b}lodge with us ⁵for our ¹⁴happiness. (16/303)

¹⁴Or, be with us for our happy journey. (16/303 fn 6)

विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु कारू मन्ये वां जातवेदसा यजध्यै ।

ऊर्ध्वं नो अध्वरं कृतं हवेषु ता देवेषु वनथो वार्याणि ॥07.002.07॥

विप्रा¹ । यज्ञेषु² । मानुषेषु³ । कारू⁴ इति । मन्ये⁵ । वाम्⁶ । जातवेदसा⁷ । यजध्यै⁸ ।

ऊर्ध्वम्⁹ । नः¹⁰ । अध्वरम्¹¹ । कृतम्¹² । हवेषु¹³ । ता¹⁴ । देवेषु¹⁵ । वनथः¹⁶ । वार्याणि¹⁷ ॥

viprā | yajñeṣu | mānuṣeṣu | kārū iti | manye | vām | jāta-vedasā | yajadhyai |
ūrdhvam | naḥ | adhvaram | kṛtam | haveṣu | tā | deveṣu | vanathaḥ | vāryāṇi ॥

7. ⁵I meditate ⁶on you, ¹O ye two illumined Seers, ⁴doers of the work ³in our human ²sacrifices, ⁷knowers of all things born, ⁸for sacrifice; ¹²make ⁹high ¹⁰our ¹¹pilgrim-sacrifice ¹³when we call: ¹⁴you ¹⁶win ¹⁷our desirable things ¹⁵in the gods. (16/303)

¹¹adhvara *yajña*, sacrificial action travelling on the path, the sacrifice that is of the nature of a progression or journey. Agni, the Will, is the leader of the sacrifice. [15/333]

आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः ।

सरस्वती सारस्वतेभिरर्वाक् तिस्रो देवीर्बहिरिदं सदंतु ॥07.002.08॥

आ¹ भारती² भारतीभिः³ सजोषाः⁴ इळा⁵ देवैः⁶ मनुष्येभिः⁷ अग्निः⁸ ।

सरस्वती⁹ सारस्वतेभिः¹⁰ अर्वाक्¹¹ तिस्रः¹² देवीः¹³ बर्हिः¹⁴ आ¹⁵ इदम्¹⁶ सदन्तु¹⁷ ॥

ā | bhārati | bharatībhiḥ | sa-joṣāḥ | iḷā | devaiḥ | manuṣyebhiḥ | agniḥ |
sarasvatī | sārāsvatebhiḥ | arvāk | tisraḥ | devīḥ | barhiḥ | ā | idam | sadantu ॥

8. ⁴In unison ^{11a}may ²Bharati ³with her Muses of invocation, ⁵Ila ⁶with gods and ⁷men and ⁸Fire, ⁹Saraswati ¹⁰with her powers of inspiration ^{11b}come down to us, ¹²the three ¹³goddesses ^{15,17}sit upon ¹⁶this ¹⁴seat of sacrifice. (16/303) (Also 3.4.8 – 16/169)

तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व ।

यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः ॥07.002.09॥

तत्¹ नः² तुरीपम्³ अध⁴ पोषयित्नु⁵ देव⁶ त्वष्टः⁷ वि⁸ रराणः⁹ स्यस्व¹⁰ ।

यतः¹¹ वीरः¹² कर्मण्यः¹³ सुदक्षः¹⁴ युक्तग्रावा¹⁵ जायते¹⁶ देवकामः¹⁷ ॥

tat | naḥ | turīpam | adha | poṣayitnu | deva | tvaṣṭaḥ | vi | rarāṇaḥ | syasveti syasva |
yataḥ | vīraḥ | karmanyaḥ | su-dakṣaḥ | yukta-grāvā | jāyate | deva-kāmaḥ ॥

9. ⁶O divine ⁷maker of forms ⁹who hast the utter rapture, (⁴now) ^{8,10}cast ²upon us ¹that ³supreme transcendence ⁵cause of our growth, ¹¹from which ¹⁶is born in us ¹²the hero ¹³ever active ¹⁴with wise discernment, ¹⁷the seeker of the gods ¹⁵who sets to work the stone of the wine-pressing. (16/303-4) (Also 3.4.9 – 16/170)

वनस्पतेऽव सृजोप देवानग्निर्हविः शमिता सूदयाति ।

सेदु होता सत्यतरु यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद ॥07.002.10॥

वनस्पते¹ अव² सृज³ उप⁴ देवान्⁵ अग्निः⁶ हविः⁷ शमिता⁸ सूदयाति⁹ ।

सः¹⁰ इत्¹¹ ऊं¹² होता¹³ सत्यतरुः¹⁴ यजाति¹⁵ यथा¹⁶ देवानाम्¹⁷ जनिमानि¹⁸ वेद¹⁹ ॥

vanaspate | ava | srja | upa | devān | agniḥ | haviḥ | śamitā | sūdayāti |

saḥ | it | ūṃ iti | hotā | satya-taraḥ | yajāti | yathā | devānām | janimāni | veda ॥

10. ¹O tree, ^{4,2,3}release thy yield ⁵to the gods; ⁶Fire ⁸the achiever of the work ^{9a}speeds ⁷the offering ^{9b}on its way. ^{10,11,12}It is he who ¹⁵does worship ¹³as the Priest of the call, ¹⁴the more true in his act ¹⁶because ¹⁹he knows ¹⁸the birth ¹⁷of the gods. (16/304); (Also 3.4.10 - 16/170)

¹in its double sense, the trees, the lords of the forest, growths of the earth, our material existence, and lords of delight. Soma, producer of the immortalising wine, is the typical *Vanaspati*. (15/418 fn 3)

आ याह्यग्ने समिधानो अर्वाङ्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः ।

बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्तां ॥07.002.11॥

आ¹ याहि² अग्ने³ सम्ऽइधानः⁴ अर्वाङ्⁵ इन्द्रेण⁶ देवैः⁷ सरथम्⁸ तुरेभिः⁹ ।

बर्हिः¹⁰ नः¹¹ आस्ताम्¹² अदितिः¹³ सुऽपुत्रा¹⁴ स्वाहा¹⁵ देवाः¹⁶ अमृताः¹⁷ मादयन्ताम्¹⁸ ॥

ā | yāhi | agne | sam-idhānaḥ | arvāṅ | indreṇa | devaiḥ | sa-ratham | turebhiḥ |

barhiḥ | naḥ | āstām | aditiḥ | su-putrā | svāhā | devāḥ | amṛtāḥ | mādayantām ॥

11. ^{1,2}Come ⁵down to us, ³O Fire, ⁴high-kindled, ⁸in one chariot ⁶with Indra and ⁹swiftly journeying ⁷gods; ^{12a}let ¹³Aditi, ¹⁴mother of mighty sons, ^{12b}sit ¹⁰on the sacred grass, ^{18a}let ¹⁶the gods, ¹⁷the immortals, ^{18b}take rapture ¹⁵in Swaha. (16/304); (Also 3.4.11 - 16/170)

¹⁵The Seer-Will is the Ritwik, he sacrifices in the order, the right seasons, the right periods, the twelve months, the hundred years of the sacrificial session: he knows the time, place, order by which the **Swadha**, the self-arranging self-movement of the divine Nature in man that is developing itself, progresses till it turns itself into the **Swaha**, the luminous self-force of the fulfilled divine Nature of the gods. (16/551)

Sukta 3

अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वं ।

यो मर्त्येषु निध्रुविक्रतावा तपुर्मूर्धा घृतान्नः पावकः ॥07.003.01॥

अग्निम्¹ । वः² । देवम्³ । अग्निभिः⁴ । सजोषाः⁵ । यजिष्ठम्⁶ । दूतम्⁷ । अध्वरे⁸ । कृणुध्वम्⁹ ।
यः¹⁰ । मर्त्येषु¹¹ । निध्रुविः¹² । क्रतुः¹³ । तपुः¹⁴ । घृतान्नः¹⁵ । पावकः¹⁶ ॥

agnim | vaḥ | devam | agni-bhiḥ | sa-joṣāḥ | yajiṣṭham | dūtam | adhvare | kṛṇudhvam |
yaḥ | martyeṣu | ni-dhruviḥ | ṛta-vā | tapuḥ-mūrdhā | ghr̥ta-annaḥ | pāvakaḥ ॥

1. ⁹Create ²for yourselves ⁸in the sacrifice ⁵with a common joy ³in him the divine ¹Fire ⁴along with all the fires, ⁶the strong for sacrifice, ⁷the messenger ¹⁰who is ¹¹in mortals ¹³the possessor of Truth, ¹²inwardly permanent, ¹⁵whose food is Light, ¹⁴with his head of burning flame, ¹⁶the purifying Fire. (16/304)

¹⁵The clarified butter, yield of the Cow of Light and symbol of the rich clarity that comes to the mind visited by the Light. [15/395 fn 6]

प्रोथदधो न यवसेऽविष्यन् यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् ।

आदस्य वातो अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥07.003.02॥

प्रोथत्¹ । अश्वः² । न³ । यवसे⁴ । अविष्यन्⁵ । यदा⁶ । महः⁷ । सम्वरणात्⁸ । वि⁹ । अस्थात्¹⁰ ।
आत्¹¹ । अस्य¹² । वातः¹³ । अनु¹⁴ । वाति¹⁵ । शोचिः¹⁶ । अध¹⁷ । स्म¹⁸ । ते¹⁹ । व्रजनम्²⁰ । कृष्णम्²¹ । अस्ति²² ॥

prothat | aśvaḥ | na | yavase | aviṣyan | yadā | mahaḥ | sam-varaṇāt | vi | asthāt |
āt | asya | vātaḥ | anu | vāti | śociḥ | adha | sma | te | vrajanam | kṛṣṇam | asti ॥

2. ¹He neighs ⁵in his desire ³like ²a horse ⁴in his pasture, ⁶when ^{9,10}he breaks out ⁷from a mighty ⁸encirclement (¹¹then – 5.7.10) ¹³the wind ¹⁵blows ¹⁴in the wake ¹²of his ¹⁶flame; ¹⁷now ²¹black ²²is ¹⁹thy ²⁰marching. (16/304)

उद्यस्य ते नवजातस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्यजरा इधानाः

अच्छा द्यामरुषो धूम एति सं दूतो अग्ने ईयसे हि देवान् ॥07.003.03॥

उत्¹ । यस्य² । ते³ । नवजातस्य⁴ । वृष्णः⁵ । अग्ने⁶ । चरन्ति⁷ । अजराः⁸ । इधानाः⁹ ।
अच्छ¹⁰ । द्याम्¹¹ । अरुषः¹² । धूमः¹³ । एति¹⁴ । सम्¹⁵ । दूतः¹⁶ । अग्ने¹⁷ । ईयसे¹⁸ । हि¹⁹ । देवान्²⁰ ॥

ut | yasya | te | nava-jātasya | vṛṣṇaḥ | agne | caranti | ajarāḥ | idhānāḥ |
accha | dyām | aruṣaḥ | dhūmaḥ | eti | sam | dūtaḥ | agne | īyase | hi | devān ॥

3. ⁶O Fire, ⁹when are kindled ⁸the imperishable flames ³of thee, ⁴the new-born ⁵Bull, ¹and ⁷they journey ¹upwards, ¹³thy smoke ¹⁴mounts ¹²ruddy ¹⁰to ¹¹heaven, ¹⁹for ^{15,18}thou travellest, ¹⁷O Fire, ¹⁶as a messenger ²⁰to the gods. (16/305)

⁵vṛṣṇaḥ - The Fertiliser; “The shining Bull or Male”, but the latter word means also the rainer, fertiliser or

diffuser of abundance and sometimes the strong and abundant, the former seems to bear also the sense of active or moving. [15/435 fn 7]

¹³ dhūmaḥ - Our passions and obscure emotions are the smoke of Agni's burning. [15/278]

वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो अश्रेत्तृषु यदन्ना समवृक्त जंभैः ।

सेनेव सृष्टा प्रसितिष्ठ एति यवं न दस्म जुह्वा विवेक्षि ॥07.003.04॥

वि¹ । यस्य² । ते³ । पृथिव्याम्⁴ । पाजः⁵ । अश्रेत्⁶ । तृषु⁷ । यत्⁸ । अन्ना⁹ । सम्ऽअवृक्त¹⁰ । जम्भैः¹¹ ।
सेनाऽइव¹² । सृष्टा¹³ । प्रसितिः¹⁴ । ते¹⁵ । एति¹⁶ । यवम्¹⁷ । न¹⁸ । दस्म¹⁹ । जुह्वा²⁰ । विवेक्षि²¹ ॥

vi | yasya | te | pṛthivyām | pājaḥ | aśret | tṛṣu | yat | annā | sam-avr̥kta | jambhaiḥ |
senā-iva | sṛṣṭā | pra-sitiḥ | te | eti | yavam | na | dasma | juhvā | vivekṣi ||

4. ⁵The might ³of thee ⁶moves ¹wide ⁴over earth, ⁸when ⁷swiftly ¹⁰thou tearest ⁹thy food ¹¹with thy jaws, ^{13a}the movement of ¹⁵thy ^{13b}march is ^{12a}like ¹⁴a charging ^{12b}army; ¹⁹O strong doer, ²⁰with thy tongue of flame ¹⁸thou art like ²¹one sifting ¹⁷grain of barley. (16/305)

⁵ pājaḥ- strength, but with the idea of mass, bulk [16/660]

¹⁹ dasma - may be either “bounteous” or “active, formative” [16/635]

तमिद्दोषा तमुषसि यविष्ठमग्निमत्यं न मर्जयंत नरः ।

निशिशाना अतिथिमस्य योनौ दीदाय शोचिराहुतस्य वृष्णः ॥07.003.05॥

तम्¹ । इत्² । दोषा³ । तम्⁴ । उषसि⁵ । यविष्ठम्⁶ । अग्निम्⁷ । अत्यम्⁸ । न⁹ । मर्जयन्त¹⁰ । नरः¹¹ ।
निशिशानाः¹² । अतिथिम्¹³ । अस्य¹⁴ । योनौ¹⁵ । दीदाय¹⁶ । शोचिः¹⁷ । आऽहुतस्य¹⁸ । वृष्णः¹⁹ ॥

tam | it | doṣā | tam | uṣasi | yaviṣṭham | agnim | atyam | na | marjayanta | naraḥ |
ni-śiśānāḥ | atithim | asya | yonau | dīdāya | śociḥ | ā-hutasya | vṛṣṇaḥ ||

5. ¹Him ³in the dusk, ⁴him ⁵in the dawn, ⁶the ever youthful ⁷Fire ¹¹men ¹⁰groom ⁹like ⁸a horse ¹²whetting the strength ¹³of the guest ¹⁴in his ¹⁵native seat; ¹⁸when the offerings are cast to him ¹⁶there shines out ¹⁷the light ¹⁹of the Bull. (16/305)

³ doṣā ⁵uṣasi - In all states of consciousness, whether ⁵illuminated or ³obscure [15/67]

सुसंदृक्ते स्वनीक प्रतीकं वि यद्रुक्मो न रोचस उपाके ।

दिवो न ते तन्यतुरेति शुष्मश्चित्रो न सूरः प्रति चक्षि भानुं ॥07.003.06॥

सुऽसन्दृक्¹ । ते² । सुऽअनीक³ । प्रतीकम्⁴ । वि⁵ । यत्⁶ । रुक्मः⁷ । न⁸ । रोचसे⁹ । उपाके¹⁰ ।
दिवः¹¹ । न¹² । ते¹³ । तन्यतुः¹⁴ । एति¹⁵ । शुष्मः¹⁶ । चित्रः¹⁷ । न¹⁸ । सूरः¹⁹ । प्रति²⁰ । चक्षि²¹ । भानुम्²² ॥

su-sandr̥k | te | su-anīka | pratīkam | vi | yat | rukmaḥ | na | rocase | upāke |
divaḥ | na | te | tanyatuḥ | eti | śuṣmaḥ | citraḥ | na | sūraḥ | prati | cakṣi | bhānum ||

6. ³O thou of the bright flame-force, ¹fair to vision is ²thy ⁴front ⁶when ¹⁰nearest ^{5,9}thou shinest out ⁸like ⁷gold, ¹³thy ¹⁶strength ¹⁵moves ¹²like ¹⁴the thunder ¹¹of heaven, ¹⁷rich in thy brilliance ^{20,21}thou showest ²²thy light ¹⁸like ¹⁹a Sun. (16/305)

Or, ¹⁸like ²²the light ¹⁹of the Sun. (16/305 fn 7)

¹⁴Thunder is the outcrashing of the word of the Truth, the sabda, as the lightning is the outflashing of its sense. [15/524 fn 6]; तन् means to extend as well as to thunder [16/653]

यथा वः स्वाहाग्नये दाशेम परीळाभिर्घृतवद्धिश्च हव्यैः ।

तेभिर्नो अग्ने अमितैर्महोभिः शतं पूर्भिरायसीभिर्नि पाहि ॥07.003.07॥

यथा¹ । वः² । स्वाहा³ । अग्नये⁴ । दाशेम⁵ । परि⁶ । इळाभिः⁷ । घृतवत्ऽभिः⁸ । च⁹ । हव्यैः¹⁰ ।

तेभिः¹¹ । नः¹² । अग्ने¹³ । अमितैः¹⁴ । महःऽभिः¹⁵ । शतम्¹⁶ । पूःऽभिः¹⁷ । आयसीभिः¹⁸ । नि¹⁹ । पाहि²⁰ ॥

yathā | vaḥ | svāhā | agnaye | dāśema | pari | iḷābhiḥ | ghr̥tavat-bhiḥ | ca | havyaiḥ |
tebhiḥ | naḥ | agne | amitaiḥ | mahāḥ-bhiḥ | śatam | pūḥ-bhiḥ | āyasībhiḥ | ni | pāhi ॥

7. ¹So that ⁵we may give ²for you, ³with Swaha, ⁴to the Fire ⁶we stand around him ⁷with the words of revelation ⁹and ⁸luminous ¹⁰offerings; ^{20a}do thou, ¹³O Fire, ^{19,20b}guard ¹²us ¹¹with those ¹⁴measureless ¹⁵greatnesses, ¹⁶with ¹⁶thy hundred ¹⁸iron ¹⁷cities. (16/305-6)

³the luminous self-force of the fulfilled divine Nature of the gods. (16/551)

या वा ते संति दाशुषे अधृष्टा गिरो वा याभिर्नृवतीरुरुष्याः ।

ताभिर्नः सूनो सहसो नि पाहि स्मत्सूरींजरितृजातवेदः ॥07.003.08॥

याः¹ । वा² । ते³ । सन्ति⁴ । दाशुषे⁵ । अधृष्टाः⁶ । गिरः⁷ । वा⁸ । याभिः⁹ । नृवतीः¹⁰ । उरुष्याः¹¹ ।

ताभिः¹² । नः¹³ । सूनो¹⁴ इति । सहसः¹⁵ । नि¹⁶ । पाहि¹⁷ । स्मत्¹⁸ । सूरीन्¹⁹ । जरितृन्²⁰ । जातऽवेदः²¹ ॥

yāḥ | vā | te | santi | dāśuṣe | adhr̥ṣṭāḥ | giraḥ | vā | yābhiḥ | nṛ-vatīḥ | uruṣyāḥ |
tābhiḥ | naḥ | sūno iti | sahasaḥ | ni | pāhi | smat | sūrīn | jaritṛn | jāta-vedaḥ ॥

8. ⁶The inviolate powers ¹which ⁴are there ⁶for the giver, ⁷the Words ⁹with which ¹¹thou guardest ¹⁰the powers that are human, ¹²with these ^{16,17}protect ¹³us, ¹⁸at once ¹⁹illuminated seers and ²⁰thy adorers, ¹⁴O son ¹⁵of force, ²¹O knower of all things born! (16/306)

²¹jāta-vedaḥ - He knows entirely the five worlds - the worlds in which, respectively, Matter, Life-Energy, Mind, Truth and Beatitude are the essential energies. They are called respectively Bhur, Bhuvar, Swar, Mahas and Jana or Mayas. [15/284]

निर्यत्पूतेव स्वधितिः शुचिर्गात्स्वया कृपा तन्वा रोचमानः ।

आ यो मात्रोरुशोन्यो जनिष्ट देवयज्याय सुक्रतुः पावकः ॥07.003.09॥

निः¹ । यत्² । पूताऽइव³ । स्वऽधितिः⁴ । शुचिः⁵ । गात्⁶ । स्वया⁷ । कृपा⁸ । तन्वा⁹ । रोचमानः¹⁰ ।

आ¹¹ । यः¹² । मात्रोः¹³ । उशोन्यः¹⁴ । जनिष्ट¹⁵ । देवऽयज्याय¹⁶ । सुऽक्रतुः¹⁷ । पावकः¹⁸ ॥

niḥ | yat | pūtā-iva | sva-dhitiḥ | śuciḥ | gāt | svayā | kṛpā | tanvā | rocamānaḥ |
ā | yaḥ | mātroh | uśenyāḥ | janiṣṭa | deva-yajyāya | su-kratuḥ | pāvakaḥ ॥

9. ²When ^{1,6}he goes out ³pure like ⁵a bright ⁴axe ¹⁰shining ⁷with his own ⁸light ⁹for his body, ¹²he who ^{11,15}was born ¹³from two mothers ¹⁶for sacrifice to the gods, ¹⁷strong of will, ¹⁴the desirable ¹⁸purifying Fire. (16/306)

एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।

विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च संतु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.003.10॥

एता¹ । नः² । अग्ने³ । सौभगा⁴ । दिदीहि⁵ । अपि⁶ । क्रतुम्⁷ । सुचेतसम्⁸ । वतेम⁹ ।

विश्वा¹⁰ । स्तोतृभ्यः¹¹ । गृणते¹² । च¹³ । सन्तु¹⁴ । यूयम्¹⁵ । पात¹⁶ । स्वस्तिभिः¹⁷ । सदा¹⁸ । नः¹⁹ ॥

etā । naḥ । agne । saubhagā । didīhi । api । kratum । su-cetasam । vatema ।

viśvā । stotr-bhyaḥ । gṛṇate । ca । santu । yūyam । pāta । svasti-bhiḥ । sadā । naḥ ॥

10. ³O Fire, ⁵light up ²for us ¹these ⁴happinesses; ⁹let us wake ⁸to an understanding ⁷of thy perfectly conscious will; ^{14a}let ¹⁰all ^{14b}be there ¹¹for those who laud thee, ¹²for him who utters thee; ^{16a}may ¹⁵you ^{16b}protect ¹⁹us ¹⁸always ¹⁷with all kinds of weal. (16/306)

⁷ *Kratu* means in Sanskrit work or action and especially work in the sense of the sacrifice; but it means also power or strength (the Greek *kratos*) effective of action. Psychologically this power effective of action is the will. [15/63]

Sukta 4

प्र वः शुक्राय भानवे भरध्वं हव्यं मतिं चाग्नये सुपूतं ।

यो दैव्यानि मानुषा जनूंष्यंतर्विश्वानि विद्यना जिगाति ॥07.004.01॥

प्र¹ । वः² । शुक्राय³ । भानवे⁴ । भरध्वम्⁵ । हव्यम्⁶ । मतिम्⁷ । च⁸ । अग्नये⁹ । सुऽपूतम्¹⁰ ।

यः¹¹ । दैव्यानि¹² । मानुषा¹³ । जनूंषि¹⁴ । अन्तः¹⁵ । विश्वानि¹⁶ । विद्यना¹⁷ । जिगाति¹⁸ ॥

pra | vaḥ | śukrāya | bhānave | bharadhvam | havyam | matim | ca | agnaye | su-pūtam |
yaḥ | daivyāni | mānuṣā | janūṃṣi | antaḥ | viśvāni | vidmanā | jigāti ॥

1. ⁵Bring ¹forward ⁹for the Fire, ³for the brilliant ⁴Light, ²thy ⁷mind ⁸and ²thy ¹⁰purified ⁶offering, the Fire ¹¹who ¹⁸travels ¹⁷with knowledge ¹⁵between ¹⁶all ¹²the divine and ¹³human ¹⁴births. (16/306)

स गृत्सो अग्निस्तरुणश्चिदस्तु यतो यविष्ठो अजनिष्ट मातुः ।

सं यो वना युवते शुचिदन्भूरि चिदन्ना समिदत्ति सद्यः ॥07.004.02॥

सः¹ । गृत्सः² । अग्निः³ । तरुणः⁴ । चित्⁵ । अस्तु⁶ । यतः⁷ । यविष्ठः⁸ । अजनिष्ट⁹ । मातुः¹⁰ ।

सम्¹¹ । यः¹² । वना¹³ । युवते¹⁴ । शुचिऽदन्¹⁵ । भूरि¹⁶ । चित्¹⁷ । अन्ना¹⁸ । सम्¹⁹ । इत्²⁰ । अत्ति²¹ । सद्यः²² ॥

saḥ | grtsaḥ | agniḥ | taruṇaḥ | cit | astu | yataḥ | yaviṣṭhaḥ | ajaniṣṭa | mātuh |
sam | yaḥ | vanā | yuvate | śuci-dan | bhūri | cit | annā | sam | it | atti | sadyaḥ ॥

2. ^{6a}May ³Fire ^{6b}be ²the wise one and ⁴the deliverer ⁷when ¹he ⁹is born ⁸the youngest ¹⁰from the mother, ¹²he who ¹⁵pure-bright of tooth ^{11,14}clings ¹³to the forests, ^{16,17}many ¹⁸foods ^{19,21}he devours ^{22,20}in a moment. (16/307)

अस्य देवस्य संसद्यनीके यं मर्तासः श्येतं जगृभ्रे ।

नि यो गृभं पौरुषेयीमुवोच दुरोकमग्निरायवे शुशोच ॥07.004.03॥

अस्य¹ । देवस्य² । सम्ऽसदि³ । अनीके⁴ । यम्⁵ । मर्तासः⁶ । श्येतम्⁷ । जगृभ्रे⁸ ।

नि⁹ । यः¹⁰ । गृभम्¹¹ । पौरुषेयीम्¹² । उवोच¹³ । दुःऽओकम्¹⁴ । अग्निः¹⁵ । आयवे¹⁶ । शुशोच¹⁷ ॥

asya | devasya | sam-sadi | anīke | yam | martāsaḥ | śyetaṁ | jagr̥bhre |
ni | yaḥ | gr̥bham | pauruṣeyīm | uvoca | duḥ-okam | agniḥ | āyave | śuśoca ॥

3. ³In the rendezvous ¹of this ²god ⁴in his flame-force, ⁵one whom ⁶mortals ⁸have seized, ⁷a white flame, and ¹⁰he ^{9,13}has proclaimed ¹²that strong human ¹¹grasp, ¹⁵Fire ¹⁷has illumined ¹⁴that which is ill-lit ¹⁶to the human being. (16/307)

¹⁴a house which is difficult to inhabit (1.66.3)

अयं कविरकविषु प्रचेता मर्तेष्वग्निरमृतो नि धायि ।

स मा नो अत्र जुहुरः सहस्वः सदा त्वे सुमनसः स्याम ॥07.004.04॥

अयम्¹ । कविः² । अकविषु³ । प्रऽचेताः⁴ । मर्तेषु⁵ । अग्निः⁶ । अमृतः⁷ । नि⁸ । धायि⁹ ।
सः¹⁰ । मा¹¹ । नः¹² । अत्र¹³ । जुहुरः¹⁴ । सहस्वः¹⁵ । सदा¹⁶ । त्वे¹⁷ इति । सुऽमनसः¹⁸ । स्याम¹⁹ ॥

ayam | kaviḥ | akaviṣu | pra-cetāḥ | marṭeṣu | agniḥ | amṛtaḥ | ni | dhāyi |
saḥ | mā | naḥ | atra | juhuraḥ | sahasvaḥ | sadā | tve iti | su-manasaḥ | syāma ॥

4. ¹This is ²the seer, ⁴the conscious thinker ³in those who are not seers, ⁶Fire ^{8,9}has been set
⁷as the Immortal ⁵in mortals; ¹⁰then ^{14a}lead ¹²us ¹²not ¹³here ^{14b}astray, ¹⁵O forceful Fire,
¹⁹may we be ¹⁶ever ¹⁸right-minded ¹⁷in thee. (16/307)

²kaviḥ - possessed of the Truth-consciousness and using its faculties of vision, inspiration, intuition,
discrimination [15/77]

आ यो योनि देवकृतं ससाद क्रत्वा ह्यग्निरमृतां अतारीत् ।
तमोषधीश्च वनिनश्च गर्भं भूमिश्च विश्वधायसं बिभर्ति ॥07.004.05॥

आ¹ । यः² । योनिम्³ । देवऽकृतम्⁴ । ससाद⁵ । क्रत्वा⁶ । हि⁷ । अग्निः⁸ । अमृतान्⁹ । अतारीत्¹⁰ ।
तम्¹¹ । ओषधीः¹² । च¹³ । वनिनः¹⁴ । च¹⁵ । गर्भम्¹⁶ । भूमिः¹⁷ । च¹⁸ । विश्वधायसम्¹⁹ । बिभर्ति²⁰ ॥

ā | yaḥ | yonim | deva-kṛtam | sasāda | kratvā | hi | agniḥ | amṛtān | atārīt |
tam | oṣadhīḥ | ca | vaninaḥ | ca | garbham | bhūmiḥ | ca | viśva-dhāyasam | bibharti ॥

5. ²He ^{1a}who has come ³to his native ^{1b,5}seat ⁴made by the gods, ⁸Fire ¹⁰delivered ⁹the gods
⁶by his will; ¹²the plants ¹³and ¹⁴the trees ¹⁸and ¹⁷the earth ²⁰bear ¹¹him (¹⁶as the child of
the womb – 10.21.8) ¹⁹who is the foundation of all. (16/307)

³ the receptacle, symbolically the altar, psychologically the human heart. [16/654]

ईशे ह्यग्निरमृतस्य भूरेरीशे रायः सुवीर्यस्य दातोः ।
मा त्वा वयं सहसावन्नवीरा माप्सवः परि षदाम मादुवः ॥07.004.06॥

ईशे¹ । हि² । अग्निः³ । अमृतस्य⁴ । भूरेः⁵ । ईशे⁶ । रायः⁷ । सुवीर्यस्य⁸ । दातोः⁹ ।
मा¹⁰ । त्वा¹¹ । वयम्¹² । सहसाऽवन्¹³ । अवीराः¹⁴ । मा¹⁵ । अप्सवः¹⁶ । परि¹⁷ । सदाम¹⁸ । मा¹⁹ । अदुवः²⁰ ॥

īśe | hi | agniḥ | amṛtasya | bhūreḥ | īśe | rāyaḥ | su-vīryasya | dātoḥ |
mā | tvā | vayam | sahasā-van | avīrāḥ | mā | apsavaḥ | pari | sadāma | mā | aduvaḥ ॥

6. ³Fire ¹has power ⁵for a large ⁴Immortality, ⁶he is master ⁷of a wealth ⁹bounteous and ⁸full
of hero-strength; ¹³O thou who hast strength with thee, ^{18a}let ¹²us ¹⁰not ^{18b}sit ¹⁷around
¹¹thee ¹⁶shapeless, ²⁰actionless, ¹⁴without hero-force. (16/307)

परिषद्यं ह्यरणस्य रेक्णो नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।
न शेषो अग्ने अन्यजातमस्त्यचेतानस्य मा पथो वि दुक्षः ॥07.004.07॥

परिऽसद्यम्¹ । हि² । अरणस्य³ । रेक्णः⁴ । नित्यस्य⁵ । रायः⁶ । पतयः⁷ । स्याम⁸ ।
न⁹ । शेषः¹⁰ । अग्ने¹¹ । अन्यऽजातम्¹² । अस्ति¹³ । अचेतानस्य¹⁴ । मा¹⁵ । पथः¹⁶ । वि¹⁷ । दुक्षः¹⁸ ॥

pari-sadyam | hi | araṇasya | rekṇaḥ | nityasya | rāyaḥ | patayaḥ | syāma |

na | śeṣaḥ | agne | anya-jātam | asti | acetānasya | mā | pathaḥ | vi | dukṣaḥ ||

7. ¹To be rejected is ⁴the abundance of the riches ³that bring no delight, ⁸let us be ⁷the masters ⁶of a wealth ⁵that is eternal; ¹²that which is born from another ¹³is ⁹not ¹⁰the Son; ¹¹O Fire, ^{17,18a}turn ¹⁵not ^{18b}to wrong ¹⁶the paths ¹⁴of one who knows not. (16/308)

नहि ग्रभायारणः सुशेवोऽन्योदर्यो मनसा मंतवा उ ।

अधा चिदोकः पुनरित्स एत्या नो वाज्यभीषाळेतु नव्यः ॥07.004.08॥

नहि¹ । ग्रभाय² । अरणः³ । सुऽशेवः⁴ । अन्यऽउदर्यः⁵ । मनसा⁶ । मन्तवै⁷ । ऊं⁸ इति ।

अध⁹ । चित्¹⁰ । ओकः¹¹ । पुनः¹² । इत्¹³ । सः¹⁴ । एति¹⁵ । आ¹⁶ । नः¹⁷ । वाजी¹⁸ । अभीषाट्¹⁹ । एतु²⁰ । नव्यः²¹ ॥

nahi | grabhāya | araṇaḥ | su-śevaḥ | anya-udaryaḥ | manasā | mantavai | ūm iti |
adha | cit | okaḥ | punaḥ | it | saḥ | eti | ā | naḥ | vājī | abhīṣāṭ | etu | navyaḥ ||

8. ¹Not ²to be accepted ⁴even though blissful ⁵is the son of another womb, ¹not ⁷to be thought of ⁸even ⁶by the mind, ³for he brings with him no delight, ⁹soon ¹⁰even ¹⁴he ^{12,16,15}returns ¹¹to his home, ^{20a}let rather ²¹the new ¹⁸Horse ^{20b}come ¹⁷to us, ¹⁹the all-conquering. (16/308)

त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसावन्नवद्यात् ।

सं त्वा ध्वस्मन्वदभ्येतु पाथः सं रयिः स्पृहयाय्यः सहस्री ॥07.004.09॥

त्वम्¹ । अग्ने² । वनुष्यतः³ । नि⁴ । पाहि⁵ । त्वम्⁶ । ऊं⁷ इति । नः⁸ । सहसाऽवन्⁹ । अवद्यात्¹⁰ ।

सम्¹¹ । त्वा¹² । ध्वस्मन्ऽवत्¹³ । अभि¹⁴ । एतु¹⁵ । पाथः¹⁶ । सम्¹⁷ । रयिः¹⁸ । स्पृहयाय्यः¹⁹ । सहस्री²⁰ ॥

tvam | agne | vanuṣyataḥ | ni | pāhi | tvam | ūm iti | naḥ | sahasā-van | avadyāt |
sam | tvā | dhvasman-vat | abhi | etu | pāthaḥ | sam | rayiḥ | spr̥hayāyyaḥ | sahasrī ||

9. ^{5a}Do ¹thou, ²O Fire, ^{4,5b}protect ⁸us ³from one who would conquer us, ^{4,5}protect ⁸us ⁶thou, ⁷too, ⁹O forceful Fire, ¹⁰from blame; ^{11,14,15}may there come ¹²to thee ¹⁶on a path ¹³full of destruction, ¹⁵come ¹⁷utterly ¹⁸a wealth ²⁰thousandfold and ¹⁹desirable. (16/308)

¹⁰ avadyāt - अवद्य is either non-expression or insufficient expression, fault of शंस or positively fault or defect, that which should not be spoken or expressed. [16/666]

¹⁶ pāthaḥ - The Path is a constant making and building of new truth, new powers, higher realisations, new worlds. [15/508]

एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।

विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च संतु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.004.10॥

एता¹ । नः² । अग्ने³ । सौभगा⁴ । दिदीहि⁵ । अपि⁶ । क्रतुम्⁷ । सुऽचेतसम्⁸ । वतेम⁹ ।

विश्वा¹⁰ । स्तोतृऽभ्यः¹¹ । गृणते¹² । च¹³ । सन्तु¹⁴ । यूयम्¹⁵ । पात¹⁶ । स्वस्तिऽभिः¹⁷ । सदा¹⁸ । नः¹⁹ ॥

etā | naḥ | agne | saubhagā | didīhi | api | kratum | su-cetasam | vatema |
viśvā | stotr-bhyaḥ | gṛṇate | ca | santu | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ||

10. ³O Fire, ⁵light up ²for us ¹these ⁴happineses; ⁹let us wake ⁸to an understanding ⁷of thy perfectly conscious will; ^{14a}let ¹⁰all ^{14b}be there ¹¹for those who laud thee, ¹²for him who utters thee; ^{16a}may ¹⁵you ^{16b}protect ¹⁹us ¹⁸always ¹⁷with all kinds of weal. (16/308)

Sukta 5

प्राग्नये तवसे भरध्वं गिरं दिवो अरतये पृथिव्याः ।

यो विश्वेषाममृतानामुपस्थे वैश्वानरो वावृधे जागृवद्भिः ॥07.005.01॥

प्र¹ । अग्नये² । तवसे³ । भरध्वम्⁴ । गिरम्⁵ । दिवः⁶ । अरतये⁷ । पृथिव्याः⁸ ।

यः⁹ । विश्वेषाम्¹⁰ । अमृतानाम्¹¹ । उपऽस्थे¹² । वैश्वानरः¹³ । ववृधे¹⁴ । जागृवत्ऽभिः¹⁵ ॥

pra | agnaye | tavase | bharadhvam | giram | divaḥ | arataye | pṛthivyāḥ |
yaḥ | viśveṣām | amṛtānām | upa-sthe | vaiśvānaraḥ | vavr̥dhe | jāgr̥vat-bhiḥ ॥

1. ^{1,4}Bring ²to the Fire ³in his strength ⁵a Word ⁷for the traveller ⁸of earth and ⁶heaven ⁹who, ¹²in the lap ¹⁰of all ¹¹the Immortals, ¹³the universal godhead, ¹⁴grows ¹⁵by those who are ever wakeful. (16/309)

पृष्टो दिवि धाय्यग्निः पृथिव्यां नेता सिंधूनां वृषभः स्तियानां ।

स मानुषीरभि विशो वि भाति वैश्वानरो वावृधानो वरेण ॥07.005.02॥

पृष्टः¹ । दिवि² । धायि³ । अग्निः⁴ । पृथिव्याम्⁵ । नेता⁶ । सिन्धूनाम्⁷ । वृषभः⁸ । स्तियानाम्⁹ ।

सः¹⁰ । मानुषीः¹¹ । अभि¹² । विशः¹³ । वि¹⁴ । भाति¹⁵ । वैश्वानरः¹⁶ । ववृधानः¹⁷ । वरेण¹⁸ ॥

pṛṣṭaḥ | divi | dhāyi | agniḥ | pṛthivyām | netā | sindhūnām | vṛṣabhaḥ | stiyānām |
saḥ | mānuṣīḥ | abhi | viśaḥ | vi | bhāti | vaiśvānaraḥ | vavr̥dhānaḥ | vareṇa ॥

2. ⁴Fire, ¹sought for, ³was set ²in heaven and ⁵in earth, ⁶the leader ⁷of the rivers, ⁸the Bull ⁹of things that are stable; ¹⁰he ^{14,15}shines ¹²upon ¹¹the human ¹³peoples, ¹⁶the universal godhead ¹⁷growing ¹⁸by that which is supreme. (16/309)

त्वद्भिया विश आयन्नसिक्नीरसमना जहतीर्भोजनानि ।

वैश्वानर पूरवे शोशुचानः पुरो यदग्ने दरयन्नदीदेः ॥07.005.03॥

त्वत्¹ । भिया² । विशः³ । आयन्⁴ । असिक्नीः⁵ । असमनाः⁶ । जहतीः⁷ । भोजनानि⁸ ।

वैश्वानर⁹ । पूरवे¹⁰ । शोशुचानः¹¹ । पुरः¹² । यत्¹³ । अग्ने¹⁴ । दरयन्¹⁵ । अदीदेः¹⁶ ॥

tvat | bhīyā | viśaḥ | āyan | asiknīḥ | asamanāḥ | jahatīḥ | bhojanāni |
vaiśvānara | pūrave | śośucānaḥ | puraḥ | yat | agne | darayan | adīdeḥ ॥

3. ²In fear ¹of thee ⁵the black ³Tribe, creatures ⁶unharmonious, ⁴came away ⁷casting behind them ⁸their enjoyments, ¹³when ¹⁴O Fire, ⁹O universal godhead, ¹¹thy light shone ¹⁰upon man ¹³when ¹⁵thou torest them and ¹⁶flamedst forth ¹²in his front. (16/309)

तव त्रिधातु पृथिवी उत द्यौर्वैश्वानर व्रतमग्ने सचंत ।

त्वं भासा रोदसी आ ततथाजस्रेण शोचिषा शोशुचानः ॥07.005.04॥

तव¹ । त्रिऽधातु² । पृथिवी³ । उत⁴ । द्यौः⁵ । वैश्वानर⁶ । व्रतम्⁷ । अग्ने⁸ । सचन्त⁹ ।
त्वम्¹⁰ । भासा¹¹ । रोदसी¹² इति । आ¹³ । ततन्थ¹⁴ । अजस्रेण¹⁵ । शोचिषा¹⁶ । शोशुचानः¹⁷ ॥

tava | tri-dhātu | pṛthivī | uta | dyauḥ | vaiśvānara | vratam | agne | sacanta |
tvam | bhāsā | rodasī iti | ā | tatantha | ajasreṇa | śociṣā | śośucānaḥ ॥

4. ⁸O Fire, ⁶O universal godhead, ³earth ⁴and ⁵heaven and the mid-realm ⁹clove ²to the triple ^{7a}law of ¹thy ^{7b}workings; ¹⁷shining ¹⁵with thy uninterrupted ¹⁶flame ¹⁰thou ^{13,14}hast spread out ¹²the two firmaments ¹¹by thy light. (16/309)

⁷ called the Aryan or divine workings, those of the divine law of the Truth to be revealed in man. [15/525 fn 7]

त्वामग्ने हरितो वावशाना गिरः सचन्ते धुनयो घृताचीः ।

पति कृष्टीनां रथ्यं रयीणां वैश्वानरमुषसां केतुमह्नां ॥07.005.05॥

त्वाम्¹ । अग्ने² । हरितः³ । वावशानाः⁴ । गिरः⁵ । सचन्ते⁶ । धुनयः⁷ । घृताचीः⁸ ।
पतिम्⁹ । कृष्टीनाम्¹⁰ । रथ्यम्¹¹ । रयीणाम्¹² । वैश्वानरम्¹³ । उषसाम्¹⁴ । केतुम्¹⁵ । अह्नाम्¹⁶ ॥

tvām | agne | haritaḥ | vāvaśānāḥ | giraḥ | sacante | dhunayaḥ | gṛtācīḥ |
patim | kṛṣṭīnām | rathyam | rayīṇām | vaiśvānaram | uṣasām | ketum | ahnām ॥

5. ¹To thee, ²O Fire, ⁵the Words, ³thy shining horses, ⁷impetuous and ⁸luminous ⁶cleave ⁴in their desire, ¹³to the universal godhead, ⁹lord ¹⁰of the peoples, ¹¹charioteer ¹²of the Riches, ¹⁵ray of intuition ¹⁴of the dawns and ¹⁶the days. (16/309-10)

¹⁵ The perceiving vision in the sacrifice — केतुः [14/495].

त्वे असुर्यं वसवो न्यृण्वन्क्रतुं हि ते मित्रमहो जुषन्त ।

त्वं दस्यूरोकसो अग्न आज उरु ज्योतिर्जनयन्नार्याय ॥07.005.06॥

त्वे¹ इति । असुर्यम्² । वसवः³ । नि⁴ । ऋण्वन्⁵ । क्रतुम्⁶ । हि⁷ । ते⁸ । मित्रमहः⁹ । जुषन्त¹⁰ ।
त्वम्¹¹ । दस्यून¹² । ओकसः¹³ । अग्ने¹⁴ । आजः¹⁵ । उरु¹⁶ । ज्योतिः¹⁷ । जनयन्¹⁸ । आर्याय¹⁹ ॥

tve iti | asuryam | vasavaḥ | ni | ṛṇvan | kratum | hi | te | mitra-mahaḥ | juṣanta |
tvam | dasyūn | okasaḥ | agne | ājaḥ | uru | jyotiḥ | janayan | āryāya ॥

6. ¹Into thee, ³the Shining Ones ^{4,5}cast ²the Mightiness, ⁷for ¹⁰they clove ^{6a}to ⁸thy ^{6b}will, ⁹O friendly Light; ¹⁴O Fire, ¹¹thou ^{15a}threwest ¹²the Destroyers ^{15b}out ¹³from the house ¹⁸bringing to birth ¹⁶a wide ¹⁷Light ¹⁹for the Aryan. (16/310)

³ Or, the Lords of the riches (16/310 fn 8)

स जायमानः परमे व्योमन्वायुर्न पाथः परि पासि सद्यः ।

त्वं भुवना जनयन्भि क्रन्नपत्याय जातवेदो दशस्यन् ॥07.005.07॥

सः¹ । जायमानः² । परमे³ । विऽओमन्⁴ । वायुः⁵ । न⁶ । पाथः⁷ । परि⁸ । पासि⁹ । सद्यः¹⁰ ।
त्वम्¹¹ । भुवना¹² । जनयन्¹³ । अभि¹⁴ । क्रन्¹⁵ । अपत्याय¹⁶ । जातवेदः¹⁷ । दशस्यन्¹⁸ ॥

saḥ | jāyamānaḥ | parame | vi-oman | vāyuḥ | na | pāthaḥ | pari | pāsi | sadyaḥ |

tvam | bhuvanā | janayan | abhi | kran | apatyāya | jāta-vedaḥ | daśasyan ||

7. ²As thou camest to birth ³in the supreme ⁴ether ¹⁰at once ⁶as ⁵Vayu ^{8,9}thou didst guard ⁷the path, ¹¹thou ^{14,15}criest aloud ¹³bringing to birth ¹²the worlds, ¹⁸according them as a gift ¹⁶to the Son, ¹⁷O knower of all things born! (16/310)

तामग्ने अस्मे इषमेरयस्व वैश्वानर द्युमतीं जातवेदः ।

यया राधः पिन्वसि विश्ववार पृथु श्रवो दाशुषे मर्त्याय ॥07.005.08॥

ताम्¹ । अग्ने² । अस्मे³ इति । इषम्⁴ । आ⁵ । ईरयस्व⁶ । वैश्वानर⁷ । द्युमतीम्⁸ । जातवेदः⁹ ।

यया¹⁰ । राधः¹¹ । पिन्वसि¹² । विश्ववार¹³ । पृथु¹⁴ । श्रवः¹⁵ । दाशुषे¹⁶ । मर्त्याय¹⁷ ॥

tām | agne | asme iti | iṣam | ā | īrayasva | vaiśvānara | dyu-matīm | jāta-vedaḥ |
yayā | rādhaḥ | pinvasi | viśva-vāra | pṛthu | śravaḥ | dāśuṣe | martyāya ||

8. ²O Fire, ⁷O universal godhead, ⁹O knower of all things born, ^{5,6}send ³into us ¹that ⁸luminous ⁴impulsion ¹⁰by which, ¹³O thou in whom are all desirable things, ¹²thou nourishest ¹¹the achievement ¹⁴of a wide ¹⁵inspired knowledge ¹⁷for the mortal ¹⁶giver. (16/310)

⁴iṣam – The power that enables us to make the journey through the night of our being to the divine Light
[15/413 fn 2]

तं नो अग्ने मघवद्भ्यः पुरुक्षुं रयिं नि वाजं श्रुत्यं युवस्व ।

वैश्वानर महि नः शर्म यच्छ रुद्रेभिरग्ने वसुभिः सजोषाः ॥07.005.09॥

तम्¹ । नः² । अग्ने³ । मघवद्भ्यः⁴ । पुरुक्षुम्⁵ । रयिम्⁶ । नि⁷ । वाजम्⁸ । श्रुत्यम्⁹ । युवस्व¹⁰ ।

वैश्वानर¹¹ । महि¹² । नः¹³ । शर्म¹⁴ । यच्छ¹⁵ । रुद्रेभिः¹⁶ । अग्ने¹⁷ । वसुभिः¹⁸ । सजोषाः¹⁹ ॥

tam | naḥ | agne | maghavat-bhyaḥ | puru-kṣum | rayim | ni | vājam | śrutyaṁ |
yuvasva |

vaiśvānara | mahi | naḥ | śarma | yaccha | rudrebhiḥ | agne | vasu-bhiḥ | sa-joṣāḥ ||

9. ³O Fire, ¹⁰join ²to us ⁷within, ²to us ⁴made masters of the riches ⁸a plenitude ⁹of the knowledge inspired ⁵wide in its store; ¹¹O universal godhead, ^{15a}do thou ¹⁹in union ¹⁶with the Rudras and ¹⁸the Vasus ^{15b}extend ¹³to us ¹²a vast ¹⁴peace. (16/310)

Or, ¹²a vast ¹⁴refuge. (16/310 fn 9)

Sukta 6

प्र सम्राजो असुरस्य प्रशस्तिं पुंसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य ।

इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दे दारुं वन्दमानो विवक्मि ॥07.006.01॥

प्र¹ । सम्ऽराजः² । असुरस्य³ । प्रऽशस्तिम्⁴ । पुंसः⁵ । कृष्टीनाम्⁶ । अनुऽमाद्यस्य⁷ ।

इन्द्रस्यऽइव⁸ । प्र⁹ । तवसः¹⁰ । कृतानि¹¹ । वन्दे¹² । दारुम्¹³ । वन्दमानः¹⁴ । विवक्मि¹⁵ ॥

pra | sam-rājaḥ | asurasya | pra-śastim | puṁsaḥ | kṛṣṭīnām | anu-mādyasya |
indrasya-iva | pra | tavaṣaḥ | kṛtāni | vande | dārum | vandamānaḥ | vivakmi ||

1. ^{9,12}I adore ¹³the Ruler, ¹⁴adoring ¹⁵I proclaim by my speech ¹¹the deeds ²of the all-ruler, ³the almighty, ⁵the male, ⁸as Indra ¹⁰strong and ⁷to be rejoiced in ⁶by the peoples. (16/311)

कविं केतुं धासिं भानुमद्रेहिन्वन्ति शं राज्यं रोदस्योः ।

पुरंदरस्य गीर्भिरा विवासेऽग्नेर्ब्रतानि पूर्व्या महानि ॥07.006.02॥

कविम्¹ । केतुम्² । धासिम्³ । भानुम्⁴ । अद्रेः⁵ । हिन्वन्ति⁶ । शम्⁷ । राज्यम्⁸ । रोदस्योः⁹ ।

पुरम्ऽदरस्य¹⁰ । गीःऽभिः¹¹ । आ¹² । विवासे¹³ । अग्नेः¹⁴ । ब्रतानि¹⁵ । पूर्व्या¹⁶ । महानि¹⁷ ॥

kavim¹ | ketum² | dhāsim³ | bhānum⁴ | adreḥ | hinvanti | śam | rājyam | rodasyoḥ |
puram-darasya | gīḥ-bhiḥ | ā | vivāse | agneḥ | vratāni | pūrvyā | mahāni ||

2. Him ⁶they send ¹the seer, ²the ray of intuition, ³the foundation, ⁴the light ⁵on the hill, ⁸the kingdom ⁷of peace ⁹in earth and heaven; ^{12,13}I illumine ¹¹with my words ¹⁷the great and ¹⁶ancient ¹⁵laws of working ¹⁴of Fire ¹⁰who rends the cities. (16/311)

न्यक्रतून्रथिनो मृध्रवाचः पणींश्चद्धाँ अवृधाँ अयज्ञान् ।

प्रप्र तांदस्यूर्गनिर्विवाय पूर्वश्चकारापरौ अयज्यून् ॥07.006.03॥

नि¹ । अक्रतून्² । ग्रथिनः³ । मृध्रऽवाचः⁴ । पणीन्⁵ । अश्चद्धान्⁶ । अवृधान्⁷ । अयज्ञान्⁸ ।

प्रऽप्र⁹ । तान्¹⁰ । दस्यून्¹¹ । अग्निः¹² । विवाय¹³ । पूर्वः¹⁴ । चकार¹⁵ । अपरान्¹⁶ । अयज्यून्¹⁷ ॥

ni | akratūn | grathinaḥ | mṛdhra-vācaḥ | paṇīn | aśraddhān | avṛdhān | ayajñān |
pra-pra | tān | dasyūn | agniḥ | vivāya | pūrvaḥ | cakāra | aparān | ayajyūn ||

3. ⁵The traffickers ²who have not the will for the work, ³the binders in knots, ⁴who have the speech that destroys, ⁶who have neither faith ⁷nor growth in the being, ⁸nor sacrifice, ¹⁰these ¹¹the Destroyers ¹²Fire ^{1,13}has scattered ⁹before him; ¹⁴supreme ¹⁵he has made ¹⁶nether in their realm ¹⁷those who will not to do sacrifice. (16/311)

⁹ more and more (7.8.4); further and further (5.5.5)

यो अपाचीने तमसि मदन्तीः प्राचीश्चकार नृतमः शचीभिः ।

तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीषेऽनानतं दमयन्तं पृतन्यून ॥07.006.04॥

यः¹ । अपाचीने² । तमसि³ । मदन्तीः⁴ । प्राचीः⁵ । चकार⁶ । नृतमः⁷ । शचीभिः⁸ ।
तम्⁹ । ईशानम्¹⁰ । वस्वः¹¹ । अग्निम्¹² । गृणीषे¹³ । अनानतम्¹⁴ । दमयन्तम्¹⁵ । पृतन्यून¹⁶ ॥

yaḥ | apācīne | tamasi | madantīḥ | prācīḥ | cakāra | nṛ-tamaḥ | śacībhiḥ |
tam | īśānam | vasvaḥ | agnim | grṇīṣe | anānatam | damayantam | pṛtanyūn ॥

4. ⁴The powers that rejoice ³in the darkness ²behind, ⁷he most mighty in his godhead ⁶has made ⁸by his energies ⁵powers in front; ⁹that ¹²Fire ¹³I proclaim, ¹⁰lord ¹¹of the Treasure, ¹⁴who is never bowed, ¹⁵who tames ¹⁶those that make battle against him. (16/311)

⁷Nṛ in the Veda is applicable both to gods and men and does not mean simply a man; it meant originally, I think, strong or active and then a male and is applied to the male gods, active divine souls or powers, *puruṣās*, opposed to the female deities, *gnāh* [here, ⁸śacī] who are their energies. [15/81]

यो देह्यो अनमयद्वधस्नैर्यो अर्यपत्नीरुषसश्चकार ।

स निरुध्या नहुषो यद्वो अग्निर्विशश्चक्रे बलिहृतः सहोभिः ॥07.006.05॥

यः¹ । देह्यः² । अनमयत्³ । वधस्नैः⁴ । यः⁵ । अर्यपत्नीः⁶ । उषसः⁷ । चकार⁸ ।
सः⁹ । निरुध्य¹⁰ । नहुषः¹¹ । यद्वः¹² । अग्निः¹³ । विशः¹⁴ । चक्रे¹⁵ । बलिहृतः¹⁶ । सहः¹⁷ ॥

yaḥ | dehyaḥ | anamayat | vadha-snaiḥ | yaḥ | arya-patnīḥ | uṣasaḥ | cakāra |
saḥ | ni-rudhya | nahuṣaḥ | yahvaḥ | agniḥ | viśaḥ | cakre | bali-hṛtaḥ | sahaḥ-bhiḥ ॥

5. ³He bent down ²the walls ⁴by his showering blows, ⁵he who ⁸has made ⁷the dawns ⁶wives of the Noble Ones; ⁹he ¹²the mighty ¹³Fire ¹⁰has put his restraint ¹¹upon men and ¹⁵made ¹⁴the peoples ¹⁶bringers to him of his taxes¹⁷ by his forceful might. (16/312)

यस्य शर्मन्नुप विश्वे जनास एवैस्तस्थुः सुमतिं भिक्षमाणाः ।

वैश्वानरो वरमा रोदस्योराग्निः ससाद पित्रोरुपस्थं ॥07.006.06॥

यस्य¹ । शर्मन्² । उप³ । विश्वे⁴ । जनासः⁵ । एवैः⁶ । तस्थुः⁷ । सुमतिम्⁸ । भिक्षमाणाः⁹ ।
वैश्वानरः¹⁰ । वरम्¹¹ । आ¹² । रोदस्योः¹³ । आ¹⁴ । अग्निः¹⁵ । ससाद¹⁶ । पित्रोः¹⁷ । उपस्थम्¹⁸ ॥

yasya¹ | śarman | upa | viśve | janāsaḥ | evaiḥ | tasthuḥ | su-matim | bhikṣamāṇāḥ |
vaiśvānaraḥ | varam | ā | rodasyoḥ | ā | agniḥ | sasāda | pitroḥ | upa-stham ॥

6. ¹He to whose ²peace ⁴all ⁵beings ^{3,7}come ⁶by their movements ⁹praying ⁸for a right mind, ¹⁰the universal godhead ^{12,16}came ¹¹to that which is supreme ¹³above earth and heaven, ¹⁵Fire ¹⁸to the lap ¹⁷of the father and mother. (16/312)

²śarma - The peace, joy and full satisfaction in the mental, vital and physical being [15/407 fn 6].

⁸Sumati is a light in the thoughts; it is also a bright gladness and kindness in the soul. [15/262]

आ देवो ददे बुध्न्या वसूनि वैश्वानर उदिता सूर्यस्य ।

आ समुद्रादवरादा परस्मादाग्निर्ददे दिव आ पृथिव्याः ॥07.006.07॥

आ¹ | देवः² | ददे³ | बुध्न्या⁴ | वसूनि⁵ | वैश्वानरः⁶ | उत्ऽइता⁷ | सूर्यस्य⁸ |

आ⁹ | समुद्रात्¹⁰ | अवरात्¹¹ | आ¹² | परस्मात्¹³ | आ¹⁴ | अग्निः¹⁵ | ददे¹⁶ | दिवः¹⁷ | आ¹⁸ | पृथिव्याः¹⁹ ॥

ā | devaḥ | dade | budhnyā | vasūni | vaiśvānaraḥ | ut-itā | sūryasya |

ā | samudrāt | avarāt | ā | parasmāt | ā | agniḥ | dade | divaḥ | ā | pṛthivyāḥ ॥

7. ²The god ^{1,3}took to him ⁵the riches ⁴of the Foundation, ⁶the universal godhead ⁷in the rising ⁸of the Sun ^{9,16}gathered ⁵wealth ¹¹from the nether and ¹³the upper ¹⁰ocean, ¹⁵Fire ^{14,16}took to him ⁵the riches ¹⁹of earth and ¹⁷heaven. (16/312)
-

Sukta 7

प्र वो देवं चित्सहसानमग्निमश्वं न वाजिनं हिषे नमोभिः ।

भवा नो दूतो अध्वरस्य विद्वान्त्मना देवेषु विविदे मितद्रुः ॥07.007.01॥

प्र¹ । वः² । देवम्³ । चित्⁴ । सहसानम्⁵ । अग्निम्⁶ । अश्वम्⁷ । न⁸ । वाजिनम्⁹ । हिषे¹⁰ । नमःऽभिः¹¹ ।
भव¹² । नः¹³ । दूतः¹⁴ । अध्वरस्य¹⁵ । विद्वान्¹⁶ । त्मना¹⁷ । देवेषु¹⁸ । विविदे¹⁹ । मितद्रुः²⁰ ॥

pra | vaḥ | devam | cit | sahasānam | agnim | āsvam | na | vājinam | hiṣe | namaḥ-bhiḥ |
bhava | naḥ | dūtaḥ | adhvarasya | vidvān | tmanā | deveṣu | vivide | mita-druḥ ॥

1. ⁴Even though ³a god ⁵putting forth his force, ¹⁰I drive him (⁶Agni) ¹forward ⁸as ⁹my steed of swiftness ¹¹by my prostrations of surrender; ¹²become ¹⁴the messenger ¹³of our ¹⁵pilgrim-sacrifice, ¹⁶one who has knowledge; ¹⁷of himself ¹⁸in the gods ¹⁹he becomes known ²⁰in his measured race. (16/312)

²⁰(as) one with measured run (4.6.5)

आ याह्यग्ने पथ्या अनु स्वा मंद्रो देवानां सख्यं जुषाणः ।

आ सानु शुष्मैर्नदयन्पृथिव्या जम्भेभिर्विश्वमुशधग्वनानि ॥07.007.02॥

आ¹ । याहि² । अग्ने³ । पथ्याः⁴ । अनु⁵ । स्वाः⁶ । मन्द्रः⁷ । देवानाम्⁸ । सख्यम्⁹ । जुषाणः¹⁰ ।
आ¹¹ । सानु¹² । शुष्मैः¹³ । नदयन्¹⁴ । पृथिव्याः¹⁵ । जम्भेभिः¹⁶ । विश्वम्¹⁷ । उशधक्¹⁸ । वनानि¹⁹ ॥

ā | yāhi | agne | pathyāḥ | anu | svāḥ | mandraḥ | devānām | sakhyam | juṣāṇaḥ |
ā | sānu | śuṣmaiḥ | nadayan | pṛthivyāḥ | jambhebbhiḥ | viśvam | uśadhak | vanāni ॥

2. ³O Fire, ^{1,11,2}come to us ⁵along ⁶thy own ⁴paths, ⁷rapturous, ¹⁰taking pleasure ⁹in the comradeship ⁸of the gods; ^{14a}making ¹²the high plateaus ¹⁵of earth ^{14b}to roar ¹³with his rushing strengths, ¹⁶with his tusks of flame ¹⁸he burns ¹⁹the woodlands, ¹⁷⁸all ¹⁸he burns in his desire. (16/313)

¹²peak (7.2.1; 10.70.5); heights (6.6.4); summit (3. 5.3)

प्राचीनो यज्ञः सुधितं हि बर्हिः प्रीणीते अग्निरीळितो न होता ।

आ मातरा विश्ववारे हुवानो यतो यविष्ठ जज्ञिषे सुशेवः ॥07.007.03॥

प्राचीनः¹ । यज्ञः² । सुधितम्³ । हि⁴ । बर्हिः⁵ । प्रीणीते⁶ । अग्निः⁷ । ईळितः⁸ । न⁹ । होता¹⁰ ।
आ¹¹ । मातरा¹² । विश्ववारे¹³ । हुवानः¹⁴ । यतः¹⁵ । यविष्ठ¹⁶ । जज्ञिषे¹⁷ । सुशेवः¹⁸ ॥

prācīnaḥ | yajñaḥ | su-dhitam | hi | barhiḥ | prīṇīte | agniḥ | īlitaḥ | na | hotā |
ā | mātara | viśva-vāre | huvānaḥ | yataḥ | yaviṣṭha | jajñiṣe | su-śevaḥ ॥

3. ¹In front ²is the sacrifice, ³well-placed ⁵is the sacred grass, ⁶pleased ⁷is the Fire; ⁸one prayed, ⁹thou art like ¹⁰a priest of the call, ^{11,14}calling ¹²to the two mothers ¹³in whom are

सद्यो अध्वरे रथिरं जनंत मानुषासो विचेतसो य एषां ।

विशामधायि विश्पतिर्दुरोणेऽग्निर्मद्रो मधुवचा ऋतावा ॥07.007.04॥

सद्यः¹ । अध्वरे² । रथिरम्³ । जनन्त⁴ । मानुषासः⁵ । विऽचेतसः⁶ । यः⁷ । एषाम्⁸ ।

विशाम्⁹ । अधायि¹⁰ । विश्पतिः¹¹ । दुरोणे¹² । अग्निः¹³ । मन्द्रः¹⁴ । मधुऽवचाः¹⁵ । ऋतऽवा¹⁶ ॥

sadyaḥ | adhvare | rathiram | jananta | mānuṣāsaḥ | vi-cetasah | yaḥ | eṣām |
viśām | adhāyi | viśpatiḥ | duroṇe | agniḥ | mandraḥ | madhu-vacāḥ | ṛta-vā ॥

4. ⁵Men ⁶accomplished in conscious knowledge ^{4a}have brought ¹at once ^{4b}into birth ³the charioteer ⁷who ¹⁰has been set ¹¹as master of the peoples ^{12a}in their (⁸these ⁹peoples') ^{12b}house, ¹³Fire ¹⁴the rapturous, ¹⁵the sweet of speech, ¹⁶one who has with him the Truth. (16/313)
-

असादि वृतो वह्निराजगन्वानग्निर्ब्रह्मा नृषदने विधर्ता ।

द्यौश्च यं पृथिवी वावृधाते आ यं होता यजति विश्ववारं ॥07.007.05॥

असादि¹ । वृतः² । वह्निः³ । आऽजगन्वान्⁴ । अग्निः⁵ । ब्रह्मा⁶ । नृऽसदने⁷ । विऽधर्ता⁸ ।

द्यौः⁹ । च¹⁰ । यम्¹¹ । पृथिवी¹² । वावृधाते¹³ इति । आ¹⁴ । यम्¹⁵ । होता¹⁶ । यजति¹⁷ । विश्वऽवारम्¹⁸ ॥

asādi | vṛtaḥ | vahniḥ | ā-jaganvān | agniḥ | brahmā | nṛ-sadane | vi-dhartā |
dyauḥ | ca | yam | pṛthivī | vavṛdhāte iti | ā | yam | hotā | yajati | viśva-vāram ॥

5. ⁴He has come and ¹taken his seat ⁷in the house of Man, ²the chosen ³bearer of the offering, ⁵Fire, ⁶the priest of the Word, ⁸he who upholds all things, ¹¹he whom ¹²earth ¹⁰and ⁹heaven ¹³increase, ¹⁵to whom ¹⁶the priest of the call ^{14,17}sacrifices ¹⁸for in him are all desirable things. (16/313)
-

एते द्युम्नेभिर्विश्वमातिरंत मंत्रं ये वारं नर्या अतक्षन् ।

प्र ये विश्पतिरंत श्रोषमाणा आ ये मे अस्य दीधयन्तस्य ॥07.007.06॥

एते¹ । द्युम्नेभिः² । विश्वम्³ । आ⁴ । अतिरन्त⁵ । मन्त्रम्⁶ । ये⁷ । वा⁸ । अरम्⁹ । नर्याः¹⁰ । अतक्षन्¹¹ ।

प्र¹² । ये¹³ । विश्पतिः¹⁴ । तिरन्त¹⁵ । श्रोषमाणाः¹⁶ । आ¹⁷ । ये¹⁸ । मे¹⁹ । अस्य²⁰ । दीधयन्²¹ । ऋतस्य²² ॥

ete | dyumnebhiḥ | viśvam | ā | atiranta | mantram | ye | vā | aram | naryāḥ | atakṣan |
pra | ye | viśaḥ | tiranta | śroṣamāṇāḥ | ā | ye | me | asya | dīdhayan | ṛtasya ॥

6. ¹These ^{4,5}have crossed beyond ³all ²by their lights, ¹⁰the men of strength ⁷who ¹¹have fashioned ⁹excellently ⁶the Word, ¹⁴human beings ¹³who ¹⁵have gone ¹²forward ¹⁶eager to hear and ^{17,21}have illumined ¹⁹for me ²⁰something of this ²²Truth. (16/314)
-

नू त्वामग्न ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो वसूनां ।

इषं स्तोतृभ्यो मघवद्भ्य आनड्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.007.07॥

नु¹ । त्वाम्² । अग्ने³ । ईमहे⁴ । वसिष्ठाः⁵ । ईशानम्⁶ । सूनो⁷ इति । सहसः⁸ । वसूनाम्⁹ ।
इषम्¹⁰ । स्तोतृभ्यः¹¹ । मघवत्भ्यः¹² । आनट्¹³ । यूयम्¹⁴ । पात¹⁵ । स्वस्तिभिः¹⁶ । सदा¹⁷ । नः¹⁸ ॥

nu | tvām | agne | īmahe | vasiṣṭhāḥ | īśānam | sūno iti | sahasaḥ | vasūnām |
iṣam | stotr-bhyaḥ | maghavat-bhyaḥ | ānaṭ | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

7. ¹Now ⁴we desire ²thee, ³O Fire, ⁷O son ⁸of force, ⁶as the master ⁹of the Riches, ⁵we the
Vasishthas; ¹³thou hast obtained ¹⁰the impulsion ¹¹for those who laud thee, ¹²those who
have the plenty. ^{15a}Do ¹⁴you ¹⁷always ^{15b}guard ¹⁸us ¹⁶with all kinds of weal. (16/314)
-

Sukta 8

इंधे राजा समयो नमोभिर्यस्य प्रतीकमाहुतं घृतेन ।
नरो हव्येभिरीळते सबाध आग्निरग्र उषसामशोचि ॥07.008.01॥

इंधे¹ । राजा² । सम्³ । अर्यः⁴ । नमःऽभिः⁵ । यस्य⁶ । प्रतीकम्⁷ । आऽहुतम्⁸ । घृतेन⁹ ।
नरः¹⁰ । हव्येभिः¹¹ । ईळते¹² । सऽबाधः¹³ । आ¹⁴ । अग्निः¹⁵ । अग्रे¹⁶ । उषसाम्¹⁷ । अशोचि¹⁸ ॥

indhe | rājā | sam | ariyaḥ | namaḥ-bhiḥ | yasya | pratīkam | ā-hutam | gṛtena |
naraḥ | havyebhiḥ | īlate | sa-bādhaḥ | ā | agniḥ | agre | uṣasām | aśoci ॥

1. ²The King, ⁴the Noble One ¹is kindled ³high ⁵with prostrations of surrender, ⁶he whose ⁷front ⁸receives the oblation ⁹of the Light; ¹⁰men ¹³oppressed and opposed ¹²pray ¹¹with offerings and ¹⁵the Fire ^{14,18}is born (shines) ¹⁶in front ¹⁷of the dawns. (16/314)

¹³assailed by the opponent (3.27.6)

अयमु ष्य सुमहाँ अवेदि होता मन्द्रो मनुषो यह्वो अग्निः ।
वि भा अकः ससृजानः पृथिव्यां कृष्णपविरोषधीभिर्ववक्षे ॥07.008.02॥

अयम्¹ । ऊं² इति । स्यः³ । सुऽमहान्⁴ । अवेदि⁵ । होता⁶ । मन्द्रः⁷ । मनुषः⁸ । यह्वः⁹ । अग्निः¹⁰ ।
वि¹¹ । भाः¹² । अकः¹³ । ससृजानः¹⁴ । पृथिव्याम्¹⁵ । कृष्णऽपविः¹⁶ । ओषधीभिः¹⁷ । ववक्षे¹⁸ ॥

ayam | ūṃ iti | syaḥ | su-mahān | avedi | hotā | mandraḥ | manuṣaḥ | yahvaḥ | agniḥ |
vi | bhāḥ | akaḥ | sasrjānaḥ | pṛthivyām | kṛṣṇa-paviḥ | oṣadhībhiḥ | vavakṣe ॥

2. ³He ²verily is ^{1a}that ⁴great one ^{1b}whom ⁵one knew, ⁷the rapturous ⁶priest ⁸of man, ⁹the mighty one, ¹⁰the Fire; ¹³he has formed ¹¹wide ¹²his lustres ¹⁴when he is let loose ¹⁵on the wide earth, ¹⁶black is the rim of his wheel ¹⁸when he is declared ¹⁷by her growths. (16/314)

¹⁸when he is carried (3.5.8)

कया नो अग्ने वि वसः सुवृक्तिं कामु स्वधामृणवः शस्यमानः ।
कदा भवेम पतयः सुदत्र रायो वंतारो दुष्टरस्य साधोः ॥07.008.03॥

कया¹ । नः² । अग्ने³ । वि⁴ । वसः⁵ । सुऽवृक्तिम्⁶ । काम्⁷ । ऊं⁸ । स्वधाम्⁹ । ऋणवः¹⁰ । शस्यमानः¹¹ ।
कदा¹² । भवेम¹³ । पतयः¹⁴ । सुऽदत्र¹⁵ । रायः¹⁶ । वन्तारः¹⁷ । दुष्टरस्य¹⁸ । साधोः¹⁹ ॥

kayā | naḥ | agne | vi | vasaḥ | su-vṛktim | kām | ūṃ | svadhām | ṛṇavaḥ | śasyamānaḥ |
kadā | bhavema | patayaḥ | su-datra | rāyaḥ | vantāraḥ | duṣṭarasya | sādhoḥ ॥

3. ¹By what law of thee, ³O Fire, ^{4,5}dost thou illumine ²our ⁶purification? ⁷To what ⁹self-law of thee ¹⁰dost thou move ¹¹when thou art proclaimed aloud? ¹⁵O great giver, ¹²when ¹³may we become ¹⁴the lords and ¹⁷conquerors ¹⁶of a wealth ¹⁹that is all-accomplishing

and ¹⁸unassailable? (16/315)

¹⁹Or, perfect (16/315 fn 10)

प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः ।

अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ द्युतानो दैव्यो अतिथिः शुशोच ॥07.008.04॥

प्रऽप्र¹ । अयम्² । अग्निः³ । भरतस्य⁴ । शृण्वे⁵ । वि⁶ । यत्⁷ । सूर्यः⁸ । न⁹ । रोचते¹⁰ । बृहत्¹¹ । भाः¹² ।
अभि¹³ । यः¹⁴ । पूरुम्¹⁵ । पृतनासु¹⁶ । तस्थौ¹⁷ । द्युतानः¹⁸ । दैव्यः¹⁹ । अतिथिः²⁰ । शुशोच²¹ ॥

pra-pra | ayam | agniḥ | bharatasya | śṛṇve | vi | yat | sūryaḥ | na | rocate | bṛhat | bhāḥ |
abhi | yaḥ | pūrum | pṛtanāsu | tasthau | dyutānaḥ | daivyaḥ | atithiḥ | śuśoca ॥

4. ^{5a}The voice ³of the Fire ⁴of the bringer ^{5b}is heard ¹more and more ⁷when ^{6,10}he shines ⁹like ⁸a sun, ¹¹a vast ¹²light; ³Fire ¹⁴who ¹⁷stands ¹³over ¹⁵man ¹⁶in his battles ^{21a}has broken ¹⁸flaming ^{21b}into a blaze, ¹⁹the divine ²⁰guest. (16/315)

⁴(of) the Bringer of Treasure (6.16.4); ²¹has illumined (7.4.3); ¹⁸shining (4.5.10)

असन्नित्वे आहवनानि भूरि भुवो विश्वेभिः सुमना अनीकैः ।

स्तुतश्चिदग्ने शृण्विषे गृणानः स्वयं वर्धस्व तन्वं सुजात ॥07.008.05॥

असन्¹ । इत्² । त्वे³ इति । आऽहवनानि⁴ । भूरि⁵ । भुवः⁶ । विश्वेभिः⁷ । सुऽमनाः⁸ । अनीकैः⁹ ।
स्तुतः¹⁰ । चित्¹¹ । अग्ने¹² । शृण्विषे¹³ । गृणानः¹⁴ । स्वयम्¹⁵ । वर्धस्व¹⁶ । तन्वम्¹⁷ । सुऽजात¹⁸ ॥

asan | it | tve iti | ā-havanāni | bhūri | bhuvāḥ | viśvebhiḥ | su-manāḥ | anīkaiḥ |
stutaḥ | cit | agne | śṛṇviṣe | gṛṇānaḥ | svayam | vardhasva | tanvam | su-jāta ॥

5. ³In thee ¹were ⁵our many ⁴callings and ⁶thou becamest ⁸rightthoughted ⁷with all ⁹thy
flame-forces. ¹⁴When thou art proclaimed ¹⁰by the word, ¹³thou hearest, ¹²O Fire;
¹⁸perfect in thy birth, ¹⁵thyself ¹⁶increase ¹⁷thy body. (16/315)

इदं वचः शतसाः संसहस्रमुदग्नये जनिषीष्ट द्विबर्हाः ।

शं यत्स्तोतृभ्य आपये भवाति द्युमदमीवचातनं रक्षोहा ॥07.008.06॥

इदम्¹ । वचः² । शतऽसाः³ । सम्ऽसहस्रम्⁴ । उत्⁵ । अग्नये⁶ । जनिषीष्ट⁷ । द्विऽबर्हाः⁸ ।
शम्⁹ । यत्¹⁰ । स्तोतृभ्यः¹¹ । आपये¹² । भवाति¹³ । द्युमत्¹⁴ । अमीवऽचातनम्¹⁵ । रक्षःऽहा¹⁶ ॥

idam | vacaḥ | śata-sāḥ | sam-sahasram | ut | agnaye | janīṣiṣṭa | dvi-barhāḥ |
śam | yat | stotr-bhyaḥ | āpaye | bhavāti | dyu-mat | amīva-cātanam | rakṣaḥ-hā ॥

6. ¹This is ²the word ^{5,7}that rose into birth ⁶for the Fire, ³it is a conqueror of the hundreds
and ⁴with it are the thousands, ⁸it is twofold in its greatness ¹⁰when ¹³it creates ⁹the bliss
¹¹for those who laud him ¹²for the friend; ¹⁴it is luminous, ¹⁵a driver away of evil, ¹⁶a
slayer of the Rakshasa. (16/315)

¹⁵destroyer of all evils (1.12.7)

नू त्वामग्न ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो वसूनां ।

इषं स्तोतृभ्यो मघवद्भ्य आनड्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.008.07॥

नु¹ । त्वाम्² । अग्ने³ । ईमहे⁴ । वसिष्ठाः⁵ । ईशानम्⁶ । सूनो⁷ इति । सहसः⁸ । वसूनाम्⁹ ।

इषम्¹⁰ । स्तोतृभ्यः¹¹ । मघवद्भ्यः¹² । आनट्¹³ । यूयम्¹⁴ । पात¹⁵ । स्वस्तिभिः¹⁶ । सदा¹⁷ । नः¹⁸ ॥

nu | tvām | agne | imahe | vasiṣṭhāḥ | īśānam | sūno iti | sahasaḥ | vasūnām |

iṣam | stotr-bhyaḥ | maghavat-bhyaḥ | ānaṭ | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

7. ¹Now ⁴we desire ²thee, ³O Fire, ⁷O son ⁸of force, ⁶as the master ⁹of the Riches, ⁵we the Vasishthas; ¹³thou hast obtained ¹⁰the impulsion ¹¹for those who laud thee, ¹²those who have the plenty. ^{15a}Do ¹⁴you ¹⁷always ^{15b}guard ¹⁸us ¹⁶with all kinds of weal. (16/316)
(Also 07.007.08; 16/314)
-

Sukta 9

अबोधि जार उषसामुपस्थाद्धोता मन्द्रः कवितमः पावकः ।

दधाति केतुमुभयस्य जंतोर्हव्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु ॥07.009.01॥

अबोधि¹ । जारः² । उषसाम्³ । उपऽस्थात्⁴ । होता⁵ । मन्द्रः⁶ । कविऽतमः⁷ । पावकः⁸ ।
दधाति⁹ । केतुम्¹⁰ । उभयस्य¹¹ । जन्तोः¹² । हव्या¹³ । देवेषु¹⁴ । द्रविणम्¹⁵ । सुकृत्सु¹⁶ ॥

abodhi | jāraḥ | uṣasām | upa-sthāt | hotā | mandraḥ | kavi-tamaḥ | pāvakaḥ |
dadhāti | ketum | ubhayasya | jantoh | havyā | deveṣu | draviṇam | sukṛt-su ॥

1. ¹He awoke ⁴from ³the lap of the dawns, ²their lover, ⁶the rapturous ⁵priest of the call, ⁷the great seer, ⁸the purifying Fire; ⁹he founds ¹⁰the ray of intuition ¹¹for both kinds ¹²of being born, ¹³the offerings ¹³in the gods, ¹⁵the riches ¹⁶in the doers of good. (16/316)

स सुक्रतुर्यो वि दुरः पणीनां पुनानो अर्कं पुरुभोजसं नः ।

होता मन्द्रो विशां दमूनास्तिरस्तमो ददृशे राम्याणां ॥07.009.02॥

सः¹ । सुऽक्रतुः² । यः³ । वि⁴ । दुरः⁵ । पणीनाम्⁶ । पुनानः⁷ । अर्कम्⁸ । पुरुऽभोजसम्⁹ । नः¹⁰ ।
होता¹¹ । मन्द्रः¹² । विशाम्¹³ । दमूनाः¹⁴ । तिरः¹⁵ । तमः¹⁶ । ददृशे¹⁷ । राम्याणाम्¹⁸ ॥

saḥ | su-kratuḥ | yaḥ | vi | duraḥ | paṇinām | punānaḥ | arkam | puru-bhojasam | naḥ |
hotā | mandraḥ | viśām | damūnāḥ | tiraḥ | tamaḥ | dadṛśe | rāmyāṇām ॥

2. ²Strong in will ¹this is he ³who ⁴has flung wide ⁵the doors ⁶of the Traffickers ⁷purifying ¹⁰for us ⁸the illumining ray ⁹which gives the many enjoyments; ¹²the rapturous ¹¹priest of the call, ¹⁴who dwells in the house ¹³of men, ¹⁷is seen ¹⁵through ¹⁶the darkness ¹⁸of the nights. (16/316)

अमूरः कविरदितिर्विवस्वान्तुसंसन्मित्रो अतिथिः शिवो नः ।

चित्रभानुरुषसां भात्यग्रेऽपां गर्भः प्रस्व आ विवेश ॥07.009.03॥

अमूरः¹ । कविः² । अदितिः³ । विवस्वान्⁴ । सुऽसंसत्⁵ । मित्रः⁶ । अतिथिः⁷ । शिवः⁸ । नः⁹ ।
चित्रऽभानुः¹⁰ । उषसाम्¹¹ । भाति¹² । अग्रे¹³ । अपाम्¹⁴ । गर्भः¹⁵ । प्रऽस्वः¹⁶ । आ¹⁷ । विवेश¹⁸ ॥

amūraḥ | kaviḥ | aditiḥ | vivasvān | su-samsat | mitraḥ | atithiḥ | śivaḥ | naḥ |
citra-bhānuḥ | uṣasām | bhāti | agre | apām | garbhaḥ | pra-svaḥ | ā | viveśa ॥

3. ²The seer ¹free from ignorance, ³the boundless, ⁴the luminous, ⁶a friend ⁵happily met, ⁹our ⁸benignant ⁷guest, ¹⁰rich in his lustres ¹²he shines ¹³in front ¹¹of the dawns, ¹⁵a child ¹⁴of the waters ^{17,18}he enters ¹⁶into his mothers. (16/316)

Or, ⁵happy in thy sessions, ⁶our friend (16/316 fn 11)

ईलेन्यो वो मनुषो युगेषु समनगा अशुचज्जातवेदाः ।

सुसन्दृशा भानुना यो विभाति प्रति गावः समिधानं बुधन्तं ॥07.009.04॥

ईलेन्यः¹ । वः² । मनुषः³ । युगेषु⁴ । समनगाः⁵ । अशुचत्⁶ । जातवेदाः⁷ ।

सुसन्दृशा⁸ । भानुना⁹ । यः¹⁰ । विभाति¹¹ । प्रति¹² । गावः¹³ । सम्इधानम्¹⁴ । बुधन्तं¹⁵ ॥

īlenyaḥ । vaḥ । manuṣaḥ । yugeṣu । samana-gāḥ । aśucat । jāta-vedāḥ ।

su-sandr̥ṣā । bhānunaḥ । yaḥ । vi-bhāti । prati । gāvaḥ । sam-idhānam । budhanta ॥

4. ¹One to be prayed ²by you ⁴in the generations ³of man, ⁵equal in his rays ⁶shone out ⁷the knower of all things born; ¹⁰Fire who ¹¹dawns ⁹with his light ⁸of perfect vision, ¹³the rays ^{12,15}woke ¹⁴into his high blazing. (16/317)

अग्ने याहि दूत्यं मा रिषण्यो देवाँ अच्छा ब्रह्मकृता गणेन ।

सरस्वतीं मरुतो अश्विनापो यक्षि देवात्रत्नधेयाय विश्वान् ॥07.009.05॥

अग्ने¹ । याहि² । दूत्यम्³ । मा⁴ । रिषण्यः⁵ । देवान्⁶ । अच्छ⁷ । ब्रह्मकृता⁸ । गणेन⁹ ।

सरस्वतीम्¹⁰ । मरुतः¹¹ । अश्विना¹² । अपः¹³ । यक्षि¹⁴ । देवान्¹⁵ । रत्नधेयाय¹⁶ । विश्वान्¹⁷ ॥

agne । yāhi । dūtyam । mā । riṣaṇyaḥ । devān । accha । brahma-kṛtā । gaṇena ।

sarasvatīm । marutaḥ । aśvinā । apaḥ । yakṣi । devān । ratna-dheyāya । viśvān ॥

5. ¹O Fire, ²go ³on thy embassy and ⁵fail ⁴not ⁷towards ⁶the gods ⁹with the company ⁸of those who fashion the Word: ¹⁴sacrifice ¹⁰to Saraswati and ¹¹the life-powers, and ¹²the two riders of the horse and ¹³the waters and ¹⁷to all ¹⁵the gods ¹⁶for the giving of the ecstasy. (16/317)

त्वामग्ने समिधानो वसिष्ठो जरूथं हन्यक्षि राये पुरंधिं ।

पुरुणीथा जातवेदो जरस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.009.06॥

त्वाम्¹ । अग्ने² । सम्इधानः³ । वसिष्ठः⁴ । जरूथम्⁵ । हन्⁶ । यक्षि⁷ । राये⁸ । पुरम्इधिम⁹ ।

पुरुणीथा¹⁰ । जातवेदः¹¹ । जरस्व¹² । यूयम्¹³ । पात¹⁴ । स्वस्तिभिः¹⁵ । सदा¹⁶ । नः¹⁷ ॥

tvām । agne । sam-idhānaḥ । vasiṣṭhaḥ । jarūtham । han । yakṣi । rāye । puram-dhim ।

puru-nīthā । jāta-vedaḥ । jarasva । yūyam । pāta । svasti-bhiḥ । sadā । naḥ ॥

6. ⁴Vasishtha ³kindles ¹thee, ²O Fire, ⁶slaying ⁵the destroying demon, ⁷sacrifice ⁸for the Wealth ⁹to the many-thoughted goddess: ¹⁰many are the roads ¹²of thy approach, ¹¹O knower of all things born. ^{14a}Do ¹³you ¹⁶always ^{14b}guard ¹⁷us ¹⁵with all kinds of weal. (16/317)

⁵the afflicting demon (7.1.7); the waster (10.80.3)

⁹Or, to her who is the tenant of the city: (16/317 fn 12); पुंधिः means either “many-thoughted”, or या पुं धारयति सा “holder of the house” (the house is the embodied being of man) [14/474].

Sukta 10

उषो न जारः पृथु पाजो अश्रेद्दविद्युतदीद्यच्छोशुचानः ।

वृषा हरिः शुचिरा भाति भासा धियो हिन्वान उशतीरजीगः ॥07.010.01॥

उषः¹ । न² । जारः³ । पृथु⁴ । पाजः⁵ । अश्रेत्⁶ । दविद्युतत्⁷ । दीद्यत्⁸ । शोशुचानः⁹ ।

वृषा¹⁰ । हरिः¹¹ । शुचिः¹² । आ¹³ । भाति¹⁴ । भासा¹⁵ । धियः¹⁶ । हिन्वानः¹⁷ । उशतीः¹⁸ । अजीगः¹⁹ ॥

uṣaḥ | na | jāraḥ | pṛthu | pājaḥ | āsret | davidyutat | dīdyat | śośucānaḥ |
vr̥ṣā | hariḥ | śuciḥ | ā | bhāti | bhāsa | dhiyaḥ | hinvānaḥ | uśatīḥ | ajīgaḥ ॥

1. ²As ³the lover ¹of dawn ⁶he has reached ⁴to a wide ⁵strength ⁸shining, ⁹flaming out ⁷with his play of lightnings; ¹⁰the Bull ¹²pure and ¹¹resplendent ^{13,14}he shines on us, ¹⁷illuminating ¹⁵with his light ¹⁶our thoughts ¹⁹he wakes ¹⁸our dawns. (16/317)

¹⁷urging (8.44.19); speeding (10.156.2)

¹⁸aspiration (7.17.2)

स्वर्ण वस्तोरुषसामरोचि यज्ञं तन्वाना उशिजो न मन्म ।

अग्निर्जन्मानि देव आ वि विद्वांद्रवहूतो देवयावा वनिष्ठः ॥07.010.02॥

स्वः¹ । न² । वस्तोः³ । उषसाम्⁴ । अरोचि⁵ । यज्ञम्⁶ । तन्वानाः⁷ । उशिजः⁸ । न⁹ । मन्म¹⁰ ।

अग्निः¹¹ । जन्मानि¹² । देवः¹³ । आ¹⁴ । वि¹⁵ । विद्वांन्¹⁶ । द्रवत्¹⁷ । दूतः¹⁸ । देवयावा¹⁹ । वनिष्ठः²⁰ ॥

svaḥ | na | vastoḥ | uṣasām | aroci | yajñam | tanvānāḥ | uśijaḥ | na | manma |
agniḥ | janmāni | devaḥ | ā | vi | vidvān | dravat | dūtaḥ | deva-yāvā | vaniṣṭhaḥ ॥

2. ²It is as if ¹the sun-world ⁵shone out ³from the day and ⁴the dawns; ⁷they are forming ⁶the sacrifice ⁸as aspirants ¹⁰the Thought: ¹¹Fire ¹³the godhead ¹⁶knowing ¹²the births ^{15,14,17}runs wide to his goal, ¹⁸the Messenger, ¹⁹the Traveller to the godheads, ²⁰strong to conquer. (16/318)

¹svaḥ - This wide world, *br̥had dyau* or Swar, which we have to attain by passing beyond heaven and earth, ... this supra-celestial wideness, this illimitable light is a supramental heaven, the heaven of the supramental Truth, of the immortal Beatitude, and that the light which is its substance and constituent reality, is the light of Truth. [15/152]

अच्छा गिरो मतयो देवयंतीरग्निं यंति द्रविणं भिक्षमाणाः ।

सुसंदृशं सुप्रतीकं स्वंचं हव्यवाहमरति मानुषाणां ॥07.010.03॥

अच्छ¹ । गिरः² । मतयः³ । देवयन्तीः⁴ । अग्निम्⁵ । यन्ति⁶ । द्रविणम्⁷ । भिक्षमाणाः⁸ ।

सुसन्दृशम्⁹ । सुप्रतीकम्¹⁰ । सुअञ्चम्¹¹ । हव्यवाहम्¹² । अरतिम्¹³ । मानुषाणाम्¹⁴ ॥

accha | giraḥ | matayaḥ | deva-yantīḥ | agniḥ | yanti | draviṇam | bhikṣamāṇāḥ |
su-sandr̥śam | su-pratikam | su-añcam | havya-vāham | aratim | mānuṣāṇām ॥

3. ²Our words are ³thoughts ⁴seeking for godhead. ⁶Come ¹to ⁵the Fire ⁸asking for ⁷the Treasure, ⁵Fire ¹²the carrier of offerings, ¹⁰fair of front, ⁹perfect in vision, ¹¹true in movement, ¹³the traveller ¹⁴of the ways for men. (16/318)
-

इंद्रं नो अग्ने वसुभिः सजोषा रुद्रं रुद्रेभिरा वहा बृहंतं ।

आदित्येभिरदितिं विश्वजन्यां बृहस्पतिमृक्वभिर्विश्ववारं ॥07.010.04॥

इन्द्रम्¹ । नः² । अग्ने³ । वसुभिः⁴ । सजोषाः⁵ । रुद्रम्⁶ । रुद्रेभिः⁷ । आ⁸ । वह⁹ । बृहन्तम्¹⁰ ।
आदित्येभिः¹¹ । अदितिम्¹² । विश्वजन्याम्¹³ । बृहस्पतिम्¹⁴ । ऋक्वभिः¹⁵ । विश्ववारम्¹⁶ ॥

indram । naḥ । agne । vasu-bhiḥ । sa-joṣāḥ । rudram । rudrebhiḥ । ā । vaha । bṛhantam ।
ādityebhiḥ । aditim । viśva-janyām । bṛhaspatim । ṛkva-bhiḥ । viśva-vāram ॥

4. ³O Fire, ⁵companioning ⁴the shining ones ^{8,9}bring ²to us ¹Indra, ⁵companioning ⁷the Rudras ^{8,9}bring ¹⁰vast ⁶Rudra, ¹¹with the Adityas ^{8,9}bring ¹²the boundless and ¹³universal Mother, ¹⁵with those who have the illumined word ^{8,9}bring ¹⁴the master of the word ¹⁶in whom are all desirable things. (16/318)

¹³mother of all things (3.25.3)

मंद्रं होतारमुशिजो यविष्ठमग्निं विश ईळते अध्वरेषु ।

स हि क्षपावाँ अभवद्रयीणामतंद्रो दूतो यजथाय देवान् ॥07.010.05॥

मन्द्रम्¹ । होतारम्² । उशिजः³ । यविष्ठम्⁴ । अग्निम्⁵ । विशः⁶ । ईळते⁷ । अध्वरेषु⁸ ।
सः⁹ । हि¹⁰ । क्षपाव्वाँ¹¹ । अभवत्¹² । रयीणाम्¹³ । अतन्द्रः¹⁴ । दूतः¹⁵ । यजथाय¹⁶ । देवान्¹⁷ ॥

mandram । hotāram । uśijaḥ । yaviṣṭham । agnim । viśaḥ । īḷate । adhvaṛeṣu ।
saḥ । hi । kṣapā-vān । abhavat । rayiṇām । atandraḥ । dūtaḥ । yajathāya । devān ॥

5. ⁶Men ³who are aspirants ⁷pray ⁸in the pilgrim-rites ⁵to Fire ⁴the youthful and ¹rapturous ²priest of the call; ¹⁰for ⁹he ¹²has become ¹¹the ruler of the earth and ¹³the Riches, ¹⁴a sleepless ¹⁵messenger ¹⁶for sacrifice ¹⁷to the gods. (16/318)

¹¹master of the nights (1.70.3; 8.71.2)

Sukta 11

महाँ अस्यध्वरस्य प्रकेतो न ऋते त्वदमृता मादयंते ।

आ विश्वेभिः सरथं याहि देवैर्यग्ने होता प्रथमः सदेह ॥07.011.01॥

महान्¹ । असि² । अध्वरस्य³ । प्रऽकेतः⁴ । न⁵ । ऋते⁶ । त्वत्⁷ । अमृताः⁸ । मादयन्ते⁹ ।
आ¹⁰ । विश्वेभिः¹¹ । सरथम्¹² । याहि¹³ । देवैः¹⁴ । नि¹⁵ । अग्ने¹⁶ । होता¹⁷ । प्रथमः¹⁸ । सद¹⁹ । इह²⁰ ॥

mahān | asi | adhvarasya | pra-ketaḥ | na | ṛte | tvat | amṛtāḥ | mādayante |
ā | viśvebhiḥ | sa-ratham | yāhi | devaiḥ | ni | agne | hotā | prathamah | sada | iha ॥

1. ²Thou art ¹the great ⁴conscious perception ³of the pilgrim - sacrifice, ⁶without ⁷thee ⁸the immortals ^{9a}have ⁵no ^{9b}rapture; ^{10,13}come ¹²in one chariot ¹¹with all ¹⁴the gods, ¹⁹take thy seat ¹⁵within, ¹⁶O Fire, ¹⁸as the supreme ¹⁷priest of the call. (16/319)

⁴perception of knowledge (10.7.1)

त्वामीळते अजिरं दूत्याय हविष्मंतः सदमिन्मानुषासः ।

यस्य देवैरासदो बर्हिर्गनेऽहान्यस्मै सुदिना भवन्ति ॥07.011.02॥

त्वाम्¹ । ईळते² । अजिरम्³ । दूत्याय⁴ । हविष्मन्तः⁵ । सदम्⁶ । इत्⁷ । मानुषासः⁸ ।
यस्य⁹ । देवैः¹⁰ । आ¹¹ । असदः¹² । बर्हिः¹³ । अग्ने¹⁴ । अहानि¹⁵ । अस्मै¹⁶ । सुदिना¹⁷ । भवन्ति¹⁸ ॥

tvām | īlate | ajiram | dūtyāya | haviṣmantah | sadam | it | mānuṣāsaḥ |
yasya | devaiḥ | ā | asadah | barhiḥ | agne | ahāni | asmai | su-dinā | bhavanti ॥

2. ⁸Men ⁵who bring the offering ^{6,7}ever ²pray ¹for thee, ³the swift in movement, ⁴for their envoy: ^{11,12}when thou sitst ¹⁰with the gods ^{13a}on a ⁹man's ^{13b}seat of sacrifice, ^{17a}happy ¹⁶for him ¹⁸become ^{17b}the days. (16/319)

त्रिश्चिदक्तोः प्र चिकितुर्वसूनि त्वे अंतर्दाशुषे मर्त्याय ।

मनुष्वदग्न इह यक्षि देवान्भवा नो दूतो अभिशस्तिपावा ॥07.011.03॥

त्रिः¹ । चित्² । अक्तोः³ । प्र⁴ । चिकितुः⁵ । वसूनि⁵ । त्वे⁶ इति । अन्तः⁷ । दाशुषे⁸ । मर्त्याय⁹ ।
मनुष्वत्¹⁰ । अग्ने¹¹ । इह¹² । यक्षि¹³ । देवान्¹⁴ । भव¹⁵ । नः¹⁶ । दूतः¹⁷ । अभिशस्तिपावा¹⁸ ॥

triḥ | cit | aktoḥ | pra | cikituh | vasūni | tve iti | antah | dāśuṣe | martyāya |
manuṣvat | agne | iha | yakṣi | devān | bhava | naḥ | dūtaḥ | abhiśasti-pāvā ॥

3. ²Even ¹thrice ³in the night ⁷within ⁶thee ^{4,5}they woke to the knowledge ⁵of the Riches ⁹for the mortal ⁸giver; ¹⁰as the human ¹²here ¹³sacrifice ¹⁴to the gods, ¹⁵become ¹⁶our ¹⁷messenger and ¹⁸protector from the assailant. (16/319)

अग्निरीशे बृहतो अध्वरस्याग्निर्विश्वस्य हविषः कृतस्य ।

क्रतुं ह्यस्य वसवो जुषंताथा देवा दधिरे हव्यवाहं ॥07.011.04॥

अग्निः¹ । ईशे² । बृहतः³ । अध्वरस्य⁴ । अग्निः⁵ । विश्वस्य⁶ । हविषः⁷ । कृतस्य⁸ ।
क्रतुम्⁹ । हि¹⁰ । अस्य¹¹ । वसवः¹² । जुषन्त¹³ । अथ¹⁴ । देवाः¹⁵ । दधिरे¹⁶ । हव्यऽवाहम्¹⁷ ॥

agnih | īśe | br̥hataḥ | adhvarasya | agnih | viśvasya | haviṣaḥ | kṛtasya |
kratum | hi | asya | vasavaḥ | juṣanta | atha | devāḥ | dadhire | havya-vāham ॥

4. ¹The Fire ²has power ³for a vast ⁴pilgrim-sacrifice, ⁵Fire ²is a master ⁶of every ⁷offering ⁸made, ¹⁰for ¹¹to his ⁹will ¹³cleave ¹²the Shining Ones, ¹⁴so ¹⁵the gods ¹⁶established ¹⁷him as the carrier of the offerings. (16/319)

¹² Or, the Lords of the riches (16/310 fn 8)

आग्ने वह हविरद्याय देवानिन्द्रज्येष्ठास इह मादयन्तां ।

इमं यज्ञं दिवि देवेषु धेहि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.011.05॥

आ¹ । अग्ने² । वह³ । हविःऽअद्याय⁴ । देवान्⁵ । इन्द्रऽज्येष्ठासः⁶ । इह⁷ । मादयन्ताम्⁸ ।
इमम्⁹ । यज्ञम्¹⁰ । दिवि¹¹ । देवेषु¹² । धेहि¹³ । यूयम्¹⁴ । पात¹⁵ । स्वस्तिभिः¹⁶ । सदा¹⁷ । नः¹⁸ ॥

ā | agne | vaha | haviḥ-adyāya | devān | indra-jyeṣṭhāsaḥ | iha | mādayantām |
imam | yajñam | divi | deveṣu | dhehi | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

5. ²O Fire, ^{1,3}bring ⁵the gods ⁴to eat of the offerings, ^{8a}may ⁶they with Indra as their eldest ^{8b}take ⁷here ^{8c}their rapture, ¹³establish ⁹this ¹⁰sacrifice ¹¹in heaven ¹²in the gods. ^{15a}Do ¹⁴you ¹⁷always ^{15b}guard ¹⁸us ¹⁶with all kinds of weal. (16/320)

^{4a} haviḥ - oblation (2.3.2); The oblation signifies always action (*karma*) and each action of mind or body is regarded as a giving of our plenty into the cosmic being and the cosmic intention [15/281]; Havis in the Veda is anything spiritual, mental, vital or material offered to the gods so as to strengthen them each in their proper activity. The base of the Vedic system is this idea of the interchange of offices between god & man, man surrendering his inner & outer gains to the gods so that they by their activity in him & his concerns may repay him, as is their habit, a thousandfold. [16/590]

^{4b} adyāya - The gods eat or enjoy the offering cast into Agni, into the pure tapas. In other words, speaking psychologically, all the faculties are strengthened by the surrender of actions, thoughts, feelings into the hands of the pure energy which distributes them to the proper centres. [16/590]

¹⁰ yajñam - The Vedic sacrifice is, psychologically, a symbol of cosmic and individual activity become self-conscious, enlightened and aware of its goal. All the powers and potentialities of the human life are offered up, in the symbol of a sacrifice, to the divine Life in the Cosmos. [15/278-9]

Sukta 12

अगन्म महा नमसा यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे ।

चित्रभानुं रोदसी अंतरुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चं ॥07.012.01॥

अगन्म¹ । महा² । नमसा³ । यविष्ठम्⁴ । यः⁵ । दीदाय⁶ । सम्इद्धः⁷ । स्वे⁸ । दुरोणे⁹ ।

चित्रभानुम्¹⁰ । रोदसी¹¹ इति । अन्तः¹² । उर्वी¹³ इति । सुआहुतम्¹⁴ । विश्वतः¹⁵ । प्रत्यञ्चम्¹⁶ ॥

aganma | mahā | namaśā | yaviṣṭham | yaḥ | dīdāya | sam-iddhaḥ | sve | duroṇe |
citra-bhānum | rodasī iti | antaḥ | urvī iti | su-āhutam | viśvataḥ | pratyañcam ॥

1. ¹We have come ²with a great ³prostration of surrender ⁴to the ever-young Fire ⁵who ⁶has shone out ⁷blazing ⁸in his own ⁹home ¹⁰rich of lustre ¹²between ¹³the wide ¹¹firmaments and ¹⁴filled with the offerings cast in him ¹⁶he moves facing ¹⁵every side. (16/320)

³namaśā - literally “bending down” and is applied to the act of adoring submission to the deity rendered physically by the prostration of the body; (in) the psychological sense of the inward prostration, the act of submission or surrender to the deity. [15/63]

^{8,9}That is to say, having taken his place on the plane of the Truth which is his own proper home. [15/395 fn 7]

स मह्ना विश्वा दुरितानि साह्वानग्निः ष्टवे दम आ जातवेदाः ।

स नो रक्षिषद्दुरितादवद्यादस्मान्गृणत उत नो मघोनः ॥07.012.02॥

सः¹ । मह्ना² । विश्वा³ । दुःइतानि⁴ । सह्वान्⁵ । अग्निः⁶ । स्तवे⁷ । दमे⁸ । आ⁹ । जातवेदाः¹⁰ ।

सः¹¹ । नः¹² । रक्षिषत्¹³ । दुःइतात्¹⁴ । अवद्यात्¹⁵ । अस्मान्¹⁶ । गृणतः¹⁷ । उत¹⁸ । नः¹⁹ । मघोनः²⁰ ॥

saḥ | mahnā | viśvā | duḥ-itāni | sahvān | agniḥ | stave | dame | ā | jāta-vedāḥ |
saḥ | naḥ | rakṣiṣat | duḥ-itāt | avadyāt | asmān | grṇataḥ | uta | naḥ | maghonaḥ ॥

2. ¹He ⁵overcomes ³all ⁴evils ²by his might: ⁶the Fire ^{9,7}is affirmed by the lauds ⁸in the home, ¹⁰the knower of all things born; ^{13a}may ¹¹he ^{13b}guard ¹²us ¹⁴from stumbling and ¹⁵from blame, ¹⁶us ¹⁷when we speak the words ¹⁸and ¹⁹us ²⁰when we are lords of the plenty. (16/320)

^{4,14}duḥ-itā - *duritam* error or stumbling, sin and perversion. *Duritam* is calamity, suffering, all ill result of error and ill doing. All that is evil, *viśvāni duritāni*, belongs to the evil dream that has to be turned away from us. [15/304]; *Duritam* means literally stumbling or wrong going, figuratively all that is wrong and evil, all sin, error, calamity. [15/134]

त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धति मतिभिर्वसिष्ठाः ।

त्वे वसु सुषणनानि संतु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.012.03॥

त्वम्¹ । वरुणः² । उत³ । मित्रः⁴ । अग्ने⁵ । त्वाम्⁶ । वर्धन्ति⁷ । मतिभिः⁸ । वसिष्ठाः⁹ ।

त्वे¹⁰ इति । वसु¹¹ । सुसणनानि¹² । सन्तु¹³ । यूयम्¹⁴ । पात¹⁵ । स्वस्तिभिः¹⁶ । सदा¹⁷ । नः¹⁸ ॥

tvam | varuṇaḥ | uta | mitraḥ | agne | tvām | vardhanti | mati-bhiḥ | vasiṣṭhāḥ |

tve iti | vasu | su-sananāni | santu | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ||

3. ¹Thou art ²Varuna ³and ¹thou art ⁴Mitra, ⁵O Fire, ⁶thee ⁹the Vasishthas ⁷make to grow ⁸by their thoughts, ¹⁰in thee ^{12a}may ¹¹the riches ^{12b}be easily won. ^{15a}Do ¹⁴you ¹⁷always ^{15b}guard ¹⁸us ¹⁶with all kinds of weal. (16/320)
-

Sukta 13

प्राग्नये विश्वशुचे धियंधेऽसुरघ्ने मन्म धीतिं भरध्वं ।

भरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनां ॥07.013.01॥

प्र¹ । अग्नये² । विश्वशुचे³ । धियम्⁴ । असुरघ्ने⁵ । मन्म⁶ । धीतिम्⁶ । भरध्वम्⁸ ।
भरे⁹ । हविः¹⁰ । न¹¹ । बर्हिषि¹² । प्रीणानः¹³ । वैश्वानराय¹⁴ । यतये¹⁵ । मतीनाम्¹⁶ ॥

pra | agnaye | viśva-śuce | dhiyam-dhe | asura-ghne | manma | dhītim | bharadhvam |
bhare | haviḥ | na | barhiṣi | prīṇānaḥ | vaiśvānarāya | yataye | matīnām ॥

1. ²To Fire ³all-illuminating, ⁴founder of the thought, ⁵slayer of the Asuras, ^{1,8}bring ⁶your thinking and ⁶the thought formed; ¹³glad ⁹I bring ¹²to our sacrificial seat ¹⁰the offering ¹⁴for the universal godhead ¹⁵who has mastery ¹⁶over minds. (16/321)

⁴upholder of the thought (1.72.2)

त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः ।

त्वं देवां अभिशस्तेरमुंचो वैश्वानर जातवेदो महित्वा ॥07.013.02॥

त्वम्¹ । अग्ने² । शोचिषा³ । शोशुचानः⁴ । आ⁵ । रोदसी⁶ इति । अपृणाः⁷ । जायमानः⁸ ।
त्वम्⁹ । देवान्¹⁰ । अभिऽशस्तेः¹¹ । अमुञ्चः¹² । वैश्वानर¹³ । जातऽवेदः¹⁴ । महिऽत्वा¹⁵ ॥

tvam | agne | śociṣā | śośucānaḥ | ā | rodasī iti | aprṇāḥ | jāyamānaḥ |
tvam | devān | abhi-śasteḥ | amuñcaḥ | vaiśvānara | jāta-vedaḥ | mahi-tvā ॥

2. ¹Thou, ²O Fire, ⁴illuminating ³with thy light ^{5,7}fillest ⁶earth and heaven ⁸even in thy birth: ⁹thou ¹²hast released ¹⁰the gods ¹¹from the Assailant ¹⁵by thy might, ⁹thou ¹³the universal godhead, ¹⁴the knower of all things born. (16/321)

जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशून् गोपा इर्यः परिज्मा ।

वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.013.03॥

जातः¹ । यत्² । अग्ने³ । भुवना⁴ । वि⁵ । अख्यः⁶ । पशून्⁷ । न⁸ । गोपाः⁹ । इर्यः¹⁰ । परिऽज्मा¹¹ ।
वैश्वानर¹² । ब्रह्मणे¹³ । विन्द¹⁴ । गातुम्¹⁵ । यूयम्¹⁶ । पात¹⁷ । स्वस्तिभिः¹⁸ । सदा¹⁹ । नः²⁰ ॥

jātaḥ | yat | agne | bhuvanā | vi | akhyaḥ | paśūn | na | gopāḥ | iryaḥ | pari-jmā |
vaiśvānara | brahmaṇe | vinda | gātum | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

3. ²When ¹born, ³O Fire, ^{5,6}thou lookest ⁴on the world ⁸as ⁹a herdsman ⁷on his cattle, ¹⁰one to be missioned, ¹¹pervading everywhere, ¹²as the universal godhead ¹⁴thou foundest ¹⁵the Path ¹³for the Lord. ^{17a}Do ¹⁶you ¹⁹always ^{17b}guard ²⁰us ¹⁸with all kinds of weal. (16/321)

Sukta 14

समिधा जातवेदसे देवाय देवहूतिभिः ।

हविर्भिः शुक्रशोचिषे नमस्विनो वयं दाशेमाग्नये ॥07.014.01॥

सम्ऽइधा¹ । जातऽवेदसे² । देवाय³ । देवहूतिऽभिः⁴ ।

हविःऽभिः⁵ । शुक्रऽशोचिषे⁶ । नमस्विनः⁷ । वयम्⁸ । दाशेम⁹ । अग्नये¹⁰ ॥

sam-idhā | jāta-vedase | devāya | devahūti-bhiḥ |

haviḥ-bhiḥ | śukra-śociṣe | namasvinaḥ | vayam | dāśema | agnaye ॥

1. ³To the godhead ²knower of all things born, ¹by our fuel, ⁴by our invocations of the god, ⁵by our offerings ⁹may we give ⁷making prostration, ¹⁰to the Fire ⁶of the brilliant light. (16/321)

⁹The word for the sacrificial giving, dāśema, means literally distribution. (15/279)

वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम सुष्टुती यजत्र ।

वयं घृतेनाध्वरस्य होतर्वयं देव हविषा भद्रशोचे ॥07.014.02॥

वयम्¹ । ते² । अग्ने³ । सम्ऽइधा⁴ । विधेम⁵ । वयम्⁶ । दाशेम⁷ । सुऽस्तुती⁸ । यजत्र⁹ ।

वयम्¹⁰ । घृतेन¹¹ । अध्वरस्य¹² । होतः¹³ । वयम्¹⁴ । देव¹⁵ । हविषा¹⁶ । भद्रऽशोचे¹⁷ ॥

vayam | te | agne | sam-idhā | vidhema | vayam | dāśema | su-stutī | yajatra |

vayam | ghr̥tena | adhvarasya | hotaḥ | vayam | deva | haviṣā | bhadra-śoce ॥

2. ^{5a}May ¹we ^{5b}worship ²thee, ³O Fire, ⁴with the fuel, ^{7a}may ⁶we ^{7b}give ²to thee ⁸with the laud, ⁹O master of sacrifice, ¹⁰we ¹¹with the oblation, ¹³O priest of the call ¹²of the pilgrim-sacrifice, ¹⁴we ¹⁶with the offerings, ¹⁷O god of the happy flame. (16/322)

आ नो देवेभिरुप देवहूतिमग्ने याहि वषट्कृति जुषाणः ।

तुभ्यं देवाय दाशतः स्याम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥07.014.03॥

आ¹ । नः² । देवेभिः³ । उप⁴ । देवऽहूतिम्⁵ । अग्ने⁶ । याहि⁷ । वषट्कृतिम्⁸ । जुषाणः⁹ ।

तुभ्यम्¹⁰ । देवाय¹¹ । दाशतः¹² । स्याम¹³ । यूयम्¹⁴ । पात¹⁵ । स्वस्तिभिः¹⁶ । सदा¹⁷ । नः¹⁸ ॥

ā | naḥ | devebhiḥ | upa | deva-hūtim | agne | yāhi | vaṣaṭ-kṛtim | juṣāṇaḥ |

tubhyam | devāya | dāśataḥ | syāma | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

3. ^{4,1,7}Come, ⁶O Fire, ³with the gods ^{5a}to ²our ^{5b}invocation of the gods ⁹taking pleasure ⁸in the cry “Vashat”, ¹⁰to thee, ¹¹O god, ¹³may we be ¹²givers of the offerings. ^{15a}Do ¹⁴you ^{15b}guard ¹⁸us ¹⁷always ¹⁶with all kinds of weal. (16/322)

Sukta 15

उपसद्याय मीळ्हुष आस्ये जुहुता हविः ।

यो नो नेदिष्ठमाप्यं ॥07.015.01॥

उपऽसद्याय¹ । मीळ्हुषे² । आस्ये³ । जुहुत⁴ । हविः⁵ ।

यः⁶ । नः⁷ । नेदिष्ठम्⁸ । आप्यम्⁹ ॥

upa-sadyāya | mīlhuṣe | āsye | juhuta | haviḥ |

yaḥ | naḥ | nediṣṭham | āpyam ॥

1. ²To the bounteous, ¹one to be approached with worship, ⁴cast ³in the mouth ⁵the offering, ⁶who brings ⁷to us ⁸closest ⁹alliance. (16/322)

यः पंच चर्षणीरभि निषसाद दमेदमे ।

कविर्गृहपतिर्युवा ॥07.015.02॥

यः¹ । पञ्च² । चर्षणीः³ । अभि⁴ । निऽससाद⁵ । दमेऽदमे⁶ ।

कविः⁷ । गृहऽपतिः⁸ । युवा⁹ ॥

yaḥ | pañca | carṣaṇīḥ | abhi | ni-sasāda | dame-dame |

kaviḥ | gr̥ha-patiḥ | yuvā ॥

2. ¹He who ⁴comes to ²the five ³peoples of seeing men and ⁵takes his seat ⁶within in house and house, ⁷the seer, ⁸the master of the house, ⁹the youth. (16/322)

स नो वेदो अमात्यमग्नी रक्षतु विश्वतः ।

उतास्मान्पात्वंहसः ॥07.015.03॥

सः¹ । नः² । वेदः³ । अमात्यम्⁴ । अग्निः⁵ । रक्षतु⁶ । विश्वतः⁷ ।

उत⁸ । अस्मान्⁹ । पातु¹⁰ । अंहसः¹¹ ॥

saḥ | naḥ | vedaḥ | amātyam | agniḥ | rakṣatu | viśvataḥ |

uta | asmān | pātu | aṃhasaḥ ॥

3. ^{6a}May ¹that ⁵Fire ^{6b}guard ³the knowledge ⁴that is our inmate ⁷from every side, ¹⁰may he protect ⁹us ¹¹from evil. (16/322)

³riches of knowledge (5.2.12 - 16/257); The wealth of the luminous herds. [15/400 fn 8]

नवं नु स्तोममग्ने दिवः श्येनाय जीजनं ।

वस्वः कुविद्वनाति नः ॥07.015.04॥

नवम्¹ । नु² । स्तोमम्³ । अग्ने⁴ । दिवः⁵ । श्येनाय⁶ । जीजनम्⁷ ।

वस्वः⁸ । कुवित्⁹ । वनाति¹⁰ । नः¹¹ ॥

navam | nu | stomam | agnaye | divaḥ | śyenāya | jījanam |
vasvaḥ | kuvit | vanāti | naḥ ||

4. ²Now ⁷have I brought forth ¹a new ³laud ⁴to Fire, ⁶the Hawk ⁵of Heaven; ¹⁰he wins ¹¹for us ⁹repeatedly ⁸the Riches. (16/323)

³the Word considered as a power which affirms and confirms in the settled rhythm of things [15/322]

⁶See - The hawk (Agni) has brought the wine (Soma) to the pilgrim sacrifice. (10.11.4 – 16/402)

स्पर्हा यस्य श्रियो दृशे रयिर्वीरवतो यथा ।

अग्ने यज्ञस्य शोचतः ॥07.015.05॥

स्पर्हाः¹ । यस्य² । श्रियः³ । दृशे⁴ । रयिः⁵ । वीरऽवतः⁶ । यथा⁷ ।

अग्ने⁸ । यज्ञस्य⁹ । शोचतः¹⁰ ॥

spārhāḥ | yasya | śriyaḥ | dṛṣe | rayiḥ | vīra-vataḥ | yathā |
agne | yajñasya | śocataḥ ||

5. ²He whose ³glories ¹are desirable ⁴for vision and are ⁷like ⁵the Riches ⁶with their hero-powers, ¹⁰for he flames ⁸in front ⁹of the sacrifice. (16/323)
-

सेमां वेतु वषट्कृतिमग्निर्जुषत नो गिरः ।

यजिष्ठो हव्यवाहनः ॥07.015.06॥

सः¹ । इमाम्² । वेतु³ । वषट्कृतिम्⁴ । अग्निः⁵ । जुषत⁶ । नः⁷ । गिरः⁸ ।

यजिष्ठः⁹ । हव्यऽवाहनः¹⁰ ॥

saḥ | imām | vetu | vaṣaṭ-kr̥tim | agniḥ | juṣata | naḥ | giraḥ |
yajisṭhaḥ | havya-vāhanaḥ ||

6. ^{3a}May ¹he ^{3b}take knowledge ⁴of this cry of “Vashat”, ^{6a}may the Fire ^{6b}cleave ⁷to our ⁸words ¹⁰who is the carrier of the offerings and ⁹most strong for sacrifice. (16/323)

³may come to (5.14.5)

⁶Or, take pleasure in (16/323 fn 13)

नि त्वा नक्ष्य विश्पते द्युमंतं देव धीमहि ।

सुवीरमग्न आहुत ॥07.015.07॥

नि¹ । त्वा² । नक्ष्य³ । विश्पते⁴ । द्युमन्तम्⁵ । देव⁶ । धीमहि⁷ ।

सुऽवीरम्⁸ । अग्ने⁹ । आऽहुत¹⁰ ॥

ni | tvā | nakṣya | viśpate | dyu-mantam | deva | dhīmahi |
su-vīram | agne | ā-huta ||

7. ⁴O Lord of the peoples ³to whom we must reach, ¹⁰to whom the offerings are cast, ⁷we have set ²thee ¹within ⁵luminous ⁸in thy hero-force, ⁶O godhead, ⁹O Fire. (16/323)
-

क्षप उस्त्रश्च दीदिहि स्वग्नयस्त्वया वयं ।

सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥07.015.08॥

क्षपः¹ । उस्त्रः² । च³ । दीदिहि⁴ । सुऽअग्नयः⁵ । त्वया⁶ । वयम्⁷ ।

सुऽवीरः⁸ । त्वम्⁹ । अस्मऽयुः¹⁰ ॥

kṣapaḥ | usraḥ | ca | dīdihī | su-agnayaḥ | tvayā | vayam |
su-vīraḥ | tvam | asma-yuḥ ॥

8. ⁴Shine ¹through the nights ³and ²the days, ⁶by thee ⁷may we be ⁵well-armed with fire; ⁸a hero-force ⁹art thou and ¹⁰thy desire is towards us. (16/323)

उप त्वा सातये नरो विप्रासो यन्ति धीतिभिः ।

उपाक्षरा सहस्रिणी ॥07.015.09॥

उप¹ । त्वा² । सातये³ । नरः⁴ । विप्रासः⁵ । यन्ति⁶ । धीतिभिः⁷ ।

उप⁸ । अक्षरा⁹ । सहस्रिणी¹⁰ ॥

upa | tvā | sātaye | naraḥ | viprāsaḥ | yanti | dhīti-bhiḥ |
upa | akṣarā | sahasriṇī ॥

9. ²To thee ⁴men ⁵illumined ^{1,6}come ⁷with their thinkings ³for the conquest, ²to thee ⁹the imperishable One ¹⁰with her thousands. (16/324)

अग्नी रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः ।

शुचिः पावक ईड्यः ॥07.015.10॥

अग्निः¹ । रक्षांसि² । सेधति³ । शुक्रऽशोचिः⁴ । अमर्त्यः⁵ ।

शुचिः⁶ । पावकः⁷ । ईड्यः⁸ ॥

agniḥ | rakṣāṃsi | sedhati | śukra-śociḥ | amartyaḥ |
śuciḥ | pāvakaḥ | īḍyaḥ ॥

10. ¹The Fire ³repels ²the Rakshasas, ⁵the immortal ⁴with its brilliant light, ⁸one to be prayed, ⁶the pure and ⁷purifying flame. (16/324)

स नो राधांस्या भरेशानः सहसो यहो ।

भगश्च दातु वार्यं ॥07.015.11॥

सः¹ । नः² । राधांसि³ । आ⁴ । भर⁵ । ईशानः⁶ । सहसः⁷ । यहो⁸ इति ।

भगः⁹ । च¹⁰ । दातु¹¹ । वार्यम्¹² ॥

saḥ | naḥ | rādhaṃsi | ā | bhara | īśānaḥ | sahasaḥ | yaho iti |
bhagaḥ | ca | dātu | vāryam ॥

11. ^{4,5}Bring us ²our ³effectuations ¹for ⁶thou hast the mastery, ⁸O son ⁷of force, ¹⁰and ^{11a}may ⁹the lord of enjoyment ^{11b}give us ¹²the object of our desire. (16/324)

त्वमग्ने वीरवद्यशो देवश्च सविता भगः ।

दितिश्च दाति वार्यम् ॥07.015.12॥

त्वम्¹ । अग्ने² । वीरवत्³ । यशः⁴ । देवः⁵ । च⁶ । सविता⁷ । भगः⁸ ।

दितिः⁹ । च¹⁰ । दाति¹¹ । वार्यम्¹² ॥

tvam | agne | vīra-vat | yaśaḥ | devaḥ | ca | savitā | bhagaḥ |
ditiḥ | ca | dāti | vāryam ॥

12. ¹Thou, ²O Fire, ¹¹givest us ³heroic ⁴glory and ⁵the divine ⁷Creator Sun ⁶and ⁸Lord of enjoyment ¹⁰and ⁹the Mother of the finite ¹¹gives us ¹²the object of our desire. (16/324)
-

अग्ने रक्षा णो अंहसः प्रति ष्म देव रीषतः ।

तपिष्ठैरजरो दह ॥07.015.13॥

अग्ने¹ । रक्ष² । नः³ । अंहसः⁴ । प्रति⁵ । स्म⁶ । देव⁷ । रीषतः⁸ ।

तपिष्ठैः⁹ । अजरः¹⁰ । दह¹¹ ॥

agne | rakṣa | naḥ | aṃhasaḥ | prati | sma | deva | riṣataḥ |
tapiṣṭhaiḥ | ajaraḥ | daha ॥

13. ¹O Fire, ²guard ³us ⁴from evil, ⁵against ⁸the doer of harm ²protect ³us, ⁷O god; ¹⁰imperishable, ¹¹burn him ⁹with thy most afflicting fires. (16/324)
-

अधा मही न आयस्यनाधृष्टो नृपीतये ।

पूर्भवा शतभुजिः ॥07.015.14॥

अधा¹ । मही² । नः³ । आयसी⁴ । अनाधृष्टः⁵ । नृपीतये⁶ ।

पूः⁷ । भव⁸ । शतभुजिः⁹ ॥

adhā | mahī | naḥ | āyasī | anādhrṣṭaḥ | nṛ-pītaye |
pūḥ | bhava | śata-bhujīḥ ॥

14. ¹Now ⁵unviolated ⁸become ³to us ²a mighty ⁴iron ⁷city ⁹hundred fortified ⁶for the protection of men. (16/324)
-

त्वं नः पाह्यंहसो दोषावस्तरघायतः ।

दिवा नक्तमदाभ्य ॥07.015.15॥

त्वम्¹ । नः² । पाहि³ । अंहसः⁴ । दोषावस्तः⁵ । अघायतः⁶ ।

दिवा⁷ । नक्तम्⁸ । अदाभ्य⁹ ॥

tvam | naḥ | pāhi | aṃhasaḥ | doṣā-vastaḥ | agha-yataḥ |
divā | naktam | adābhya ॥

15. ^{3a}Do ¹thou ^{3b}guard ²us ⁴from evil ⁵in dusk and in dawn ⁶from the bringer of calamity — ¹thou art ⁷by day and ⁸night ⁹inviolable. (16/325)
-

Sukta 16

एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा हुवे ।

प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतं ॥07.016.01॥

एना¹ । वः² । अग्निम्³ । नमसा⁴ । ऊर्जः⁵ । नपातम्⁶ । आ⁷ । हुवे⁸ ।

प्रियम्⁹ । चेतिष्ठम्¹⁰ । अरतिम्¹¹ । सुऽअध्वरम्¹² । विश्वस्य¹³ । दूतम्¹⁴ । अमृतम्¹⁵ ॥

enā | vaḥ | agnim | namasā | ūrjaḥ | napātam | ā | huve |

priyam | cetiṣṭham | aratim | su-adhvaram | viśvasya | dūtam | amṛtam ॥

1. ¹With this ⁴prostration ^{7,8}I invoke ²for you ³Fire ⁶the son ⁵of Energy, ⁹the beloved, ¹¹the traveller ¹⁰most awake to knowledge ¹²who carries out well the pilgrim-sacrifice, ¹⁵the immortal ¹⁴messenger ¹³of every man. (16/325)

स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः ।

सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानां ॥07.016.02॥

सः¹ । योजते² । अरुषा³ । विश्वभोजसा⁴ । सः⁵ । दुद्रवत्⁶ । सुऽआहुतः⁷ ।

सुऽब्रह्मा⁸ । यज्ञः⁹ । सुऽशमी¹⁰ । वसूनाम्¹¹ । देवम्¹² । राधः¹³ । जनानाम्¹⁴ ॥

saḥ | yojate | aruṣā | viśva-bhojasā | saḥ | dudravat | su-āhutaḥ |

su-brahmā | yajñaḥ | su-śamī | vasūnām | devam | rādhaḥ | janānām ॥

2. ¹He ²yokes ³the two shining steeds ⁴that bring all enjoyments, ⁷well-fed with the offerings ^{6a}swiftly may ⁵he ^{6b}run; ⁹to be worshipped with sacrifice ⁸he of the perfect Word, ¹⁰accomplisher ¹¹of the riches, ¹²the divine ¹³achievement ¹⁴of men. (16/325)

³aruṣā - The rose-red horses of Agni are physically the red flames, psychically the movements of love. [16/599]

उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीळहुषः ।

उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिंधते नरः ॥07.016.03॥

उत्¹ । अस्य² । शोचिः³ । अस्थात्⁴ । आऽजुह्वानस्य⁵ । मीळहुषः⁶ ।

उत्⁷ । धूमासः⁸ । अरुषासः⁹ । दिविस्पृशः¹⁰ । सम्¹¹ । अग्निम्¹² । इन्धते¹³ । नरः¹⁴ ॥

ut | asya | śociḥ | asthāt | ā-juhvānasya | mīḷhuṣaḥ |

ut | dhūmasaḥ | aruṣāsaḥ | divi-spr̥ṣaḥ | sam | agnim | indhate | naraḥ ॥

3. ¹Up ⁴stands ³the flame of light ⁶of this bounteous One ⁵when to him are cast the offerings, ⁸his ruddy ⁸smoke ⁷goes up and ¹⁰touches heaven; ¹⁴men ¹³kindle ¹¹high ¹²the Fire. (16/325)

तं त्वा दूतं कृण्महे यशस्तमं देवाँ आ वीतये वह ।

विश्वा सूनो सहसो मर्तभोजना रास्व तद्यत्वेमहे ॥07.016.04॥

तम्¹ । त्वा² । दूतम्³ । कृण्महे⁴ । यशःऽतमम्⁵ । देवान्⁶ । आ⁷ । वीतये⁸ । वह⁹ ।
विश्वा¹⁰ । सूनो¹¹ इति । सहसः¹² । मर्तभोजना¹³ । रास्व¹⁴ । तत्¹⁵ । यत्¹⁶ । त्वा¹⁷ । ईमहे¹⁸ ॥

tam | tvā | dūtam | kṛṇmahe | yaśaḥ-tamam | devān | ā | vītaye | vaha |
viśvā | sūno iti | sahasaḥ | marta-bhojanā | rāsva | tat | yat | tvā | īmahe ॥

4. ²Thou art ¹that ⁵most glorious ³messenger whom ⁴we create, ^{7,9}bring to us ⁸the advent ⁶of the gods, ¹¹O son ¹²of force, ¹⁴give us ¹⁰all ¹³mortal enjoyments, ¹⁴give us ¹⁵that ¹⁶which ¹⁷from thee ¹⁸we desire. (16/325)

⁸“for the journeying” to the luminous world of the Truth, or, “for the eating” of the oblations. [15/463 fn 1]

त्वमग्ने गृहपतिस्त्वं होता नो अध्वरे ।

त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेषि च वार्यं ॥07.016.05॥

त्वम्¹ । अग्ने² । गृहऽपतिः³ । त्वम्⁴ । होता⁵ । नः⁶ । अध्वरे⁷ ।
त्वम्⁸ । पोता⁹ । विश्वऽवार¹⁰ । प्रऽचेताः¹¹ । यक्षि¹² । वेषि¹³ । च¹⁴ । वार्यम्¹⁵ ॥

tvam | agne | gr̥ha-patiḥ | tvam | hotā | naḥ | adhvare |
tvam | potā | viśva-vāra | pra-cetāḥ | yakṣi | veṣi | ca | vāryam ॥

5. ^{1a}Thou, ²O Fire, ^{1b}art ³the master of the house, ⁴thou art ⁵the priest of the call ^{7a}in ⁶our ^{7b}pilgrim-sacrifice, ⁸thou art ⁹the purifying priest, ¹⁰he in whom are all desirable things, ¹¹the conscious thinker; ¹²sacrifice ¹⁴and ¹³reach ¹⁵the object of our desire. (16/326)

कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वं हि रत्नधा असि ।

आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते ॥07.016.06॥

कृधि¹ । रत्नम्² । यजमानाय³ । सुऽक्रतो⁴ । त्वम्⁵ । हि⁶ । रत्नऽधाः⁷ । असि⁸ ।
आ⁹ । नः¹⁰ । ऋते¹¹ । शिशीहि¹² । विश्वम्¹³ । ऋत्विजम्¹⁴ । सुऽशंसः¹⁵ । यः¹⁶ । च¹⁷ । दक्षते¹⁸ ॥

kṛdhi | ratnam | yajamānāya | sukrato iti su-krato | tvam | hi | ratna-dhāḥ | asi |
ā | naḥ | ṛte | śiśīhi | viśvam | ṛtvijam | su-śamsaḥ | yaḥ | ca | dakṣate ॥

6. ⁴O strong in will, ¹create ²the ecstasy ³for the doer of the sacrifice ⁶for ⁵thou ⁸art ⁷the founder of ecstasy: ^{9,12}sharpen ¹¹in the Truth ¹⁰for us ¹³every ¹⁴doer of the rite and ¹⁶whosoever is ¹⁵perfect in expression ¹⁷and ¹⁸skilful in thought. (16/326)

त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः संतु सूरयः ।

यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वादयन्त गोनां ॥07.016.07॥

त्वे¹ इति । अग्ने² । सुऽआहुत³ । प्रियासः⁴ । सन्तु⁵ । सूरयः⁶ ।
यन्तारः⁷ । ये⁸ । मघऽवानः⁹ । जनानाम्¹⁰ । ऊर्वान्¹¹ । दयन्त¹² । गोनाम्¹³ ॥

tve iti | agne | su-āhuta | priyāsaḥ | santu | sūrayaḥ |
yantāraḥ | ye | magha-vānaḥ | janānām | ūrvān | dayanta | gonām ||

7. ²O Fire ³fed with the offerings, ⁵let them abide ¹in thee, ⁴the beloved, ⁶the illumined wise and ^{8a}those ⁹lords of plenty ¹⁰among men ^{8b}who are they that ⁷travel to and ¹²allot to us ¹¹the widenesses ¹³of the Rays. (16/326)

येषामिळा घृतहस्ता दुरोण आँ अपि प्राता निषीदति ।
तांस्त्रायस्व सहस्य द्रुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत् ॥07.016.08॥

येषाम्¹ । इळा² । घृतऽहस्ता³ । दुरोणे⁴ । आ⁵ । अपि⁶ । प्राता⁷ । निऽसीदति⁸ ।
तान्⁹ । त्रायस्व¹⁰ । सहस्य¹¹ । द्रुहः¹² । निदः¹³ । यच्छ¹⁴ । नः¹⁵ । शर्म¹⁶ । दीर्घऽश्रुत्¹⁷ ॥

yeṣām | iḷā | ghr̥ta-hastā | duroṇe | ā | api | prātā | ni-sīdati |
tān | trāyasva | sahasya | druhaḥ | nidaḥ | yaccha | naḥ | śarma | dīrgha-śrut ||

8. ^{1a}Those ^{4a}within ^{1b}whose ^{4b}gated house ²the goddess of Revelation ³with her hands of light ^{5,8}sits ⁷filled with her fullnesses, ⁹them ¹⁰deliver ¹²from the doer of harm and ¹³the Censurer, ¹¹O forceful Fire; ¹⁴give ¹⁵to us ¹⁶the peace ¹⁷that hears the Truth from afar. (16/326)

Or, ¹²from betrayal and ¹³from bondage, (16/326 fn 14)

¹²druhaḥ - The harms of the Dasyus, destroyers of our being and enemies of its divine progress, the sons of Limitation and Ignorance. [15/540 fn 2]

¹³nidaḥ - Powers of limitation, the Confiners, Restrainers or Censurers, who, without altogether obscuring the rays of Light or damming up the energies, yet seek by constantly affirming the deficiencies of our self-expression to limit its field and set up the progress realised as an obstacle to the progress to come. [15/261]

स मद्रया च जिह्वया वह्निरासा विदुष्टरः ।
अग्ने रयिं मघवद्भ्यो न आ वह हव्यदाति च सूदय ॥07.016.09॥

सः¹ । मन्द्रया² । च³ । जिह्वया⁴ । वह्निः⁵ । आसा⁶ । विदुऽतरः⁷ ।
अग्ने⁸ । रयिम्⁹ । मघवत्ऽभ्यः¹⁰ । नः¹¹ । आ¹² । वह¹³ । हव्यऽदातिम्¹⁴ । च¹⁵ । सूदय¹⁶ ॥

saḥ | mandrayā | ca | jihvayā | vahniḥ | āsā | viduḥ-taraḥ |
agne | rayim | maghavat-bhyaḥ | naḥ | ā | vaha | havya-dātim | ca | sūdaya ||

9. ^{13a}Do thou then ²with thy rapturous ⁴tongue, ¹for thou art ⁵the bearer of the oblation ⁶with thy mouth and ⁷great is thy knowledge, ^{12,13b}bring ^{10a}to ¹¹our ^{10b}lords of the plenty ⁹the riches ¹⁵and ¹⁶hasten on its way ¹¹our ¹⁴gift of the offering. (16/326-7)

ये राधांसि ददत्यश्व्या मघा कामेन श्रवसो महः ।
ताँ अंहसः पिपृहि पतृभिष्ट्वं शतं पूर्भिर्यविष्ट्य ॥07.016.10॥

ये¹ । राधांसि² । ददति³ । अश्व्या⁴ । मघा⁵ । कामेन⁶ । श्रवसः⁷ । महः⁸ ।
तान्⁹ । अंहसः¹⁰ । पिपृहि¹¹ । पतृभिः¹² । त्वम्¹³ । शतम्¹⁴ । पूऽभिः¹⁵ । यविष्ट्य¹⁶ ॥

ye | rādham̐si | dadati | aśvyā | maghā | kāmēna | śravasaḥ | mahaḥ |
tān | aṃhasaḥ | pipṛhi | parṭṛ-bhiḥ | tvam | śatam | pūḥ-bhiḥ | yaviṣṭhya ||

10. ¹They who ³give to us ²the achieving ⁵plenitudes ⁴of the power of the Horse ⁶because of our desire ⁸of the great ⁷inspired knowledge, ⁹them, ¹⁶O most young godhead, ¹¹bring safe ¹⁰out of all evil ¹⁴by thy hundred ¹⁵fortresses ¹²of rescue. (16/327)

⁷śravas - means literally hearing and from this primary significance is derived its secondary sense, "fame". But, psychologically, the idea of hearing leads up in Sanskrit to another sense which we find in *śravaṇa*, *śruti*, *śruta*, — revealed knowledge, the knowledge which comes by inspiration. [15/63]

¹⁵ cities (3.15.14)

देवो वो द्रविणोदाः पूर्णा विवष्ट्यासिचं ।

उद्वा सिंचध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वो देव ओहते ॥07.016.11॥

देवः¹ । वः² । द्रविणः³ । पूर्णाम्⁴ । विवष्टि⁵ । आऽसिचम्⁶ ।

उत्⁷ । वा⁸ । सिञ्चध्वम्⁹ । उप¹⁰ । वा¹¹ । पृणध्वम्¹² । आत्¹³ । इत्¹⁴ । वः¹⁵ । देवः¹⁶ । ओहते¹⁷ ॥

devaḥ | vaḥ | draviṇaḥ-dāḥ | pūrṇām | vivaṣṭi | ā-sicam |

ut | vā | siñcadhvam | upa | vā | pṛṇadhvam | āt | it | vaḥ | devaḥ | ohate ||

11. ¹The divine ³giver of your Treasure ⁵desires ²from you ⁴the full ⁶pouring of the oblations; ^{7,9}pour out ¹¹and ^{10,12}fill: ^{13,14}then ¹⁶the godhead ^{17a}carries ¹⁵you ^{17b}on your way. (16/327)

Or, ^{17a}brings ¹⁵to you ^{17b}the Riches. (16/327 fn 15)

तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत ।

दधाति रत्नं विधते सुवीर्यमग्निर्जनाय दाशुषे ॥07.016.12॥

तम्¹ । होतारम्² । अध्वरस्य³ । प्रऽचेतसम्⁴ । वह्निम्⁵ । देवाः⁶ । अकृण्वत⁷ ।

दधाति⁸ । रत्नम्⁹ । विधते¹⁰ । सुऽवीर्यम्¹¹ । अग्निः¹² । जनाय¹³ । दाशुषे¹⁴ ॥

tam | hotāram | adhvarasya | pra-cetasam | vahnim | devāḥ | akṛṇvata |

dadhāti | ratnam | vidhate | su-vīryam | agniḥ | janāya | dāśuṣe ||

12. ⁶The gods ⁷have made ¹him ²the priest of the call ³of the pilgrim sacrifice, ⁴the conscious thinker, ⁵the carrier of flame; ¹²Fire ⁸found ⁹the ecstasy and ¹¹the heroic strength ¹³for the man ¹⁰who performs the sacrifice ¹⁴for the giver. (16/327)
-

Sukta 17

अग्ने भव सुषमिधा समिद्ध उत बर्हिर्बुर्विया वि स्तृणीतां ॥07.017.01॥

अग्ने¹ । भव² । सुऽसमिधा³ । सम्ऽइद्धः⁴ । उत⁵ । बर्हिः⁶ । उर्विया⁷ । वि⁸ । स्तृणीताम्⁹ ॥

agne | bhava | su-samidhā | sam-iddhaḥ | uta | barhiḥ | urviyā | vi | strṇītām ||

1. ¹O Fire, ²become ⁴high kindled ³with the plenty of thy fuel, ^{9a}let ⁶the sacred grass ^{8,9b}be spread ⁷wide. (16/327)

उत द्वार उशतीर्वि श्रयन्तामुत देवाँ उशत आ वहेह ॥07.017.02॥

उत¹ । द्वारः² । उशतीः³ । वि⁴ । श्रयन्ताम्⁵ । उत⁶ । देवान्⁷ । उशतः⁸ । आ⁹ । वह¹⁰ । इह¹¹ ॥

uta | dvāraḥ | uśatīḥ | vi | śrayantām | uta | devān | uśataḥ | ā | vaha | iha ||

2. ^{5a}Let ²the doors ³of aspiration ^{4,5b}swing open; ^{9,10}bring ¹¹here ⁸the aspirant ⁷gods. (16/328)

²Man's sacrifice is his labour and aspiration Godwards and is represented as travelling through the opening doors of the concealed heavenly realms, kingdoms conquered in succession by the expanding soul. [15/410 fn 4]

अग्ने वीहि हविषा यक्षि देवान्स्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥07.017.03॥

अग्ने¹ । वीहि² । हविषा³ । यक्षि⁴ । देवान्⁵ । सुऽअध्वरा⁶ । कृणुहि⁷ । जातऽवेदः⁸ ॥

agne | vīhi | haviṣā | yakṣi | devān | su-adhvarā | kṛṇuhi | jāta-vedaḥ ||

3. ²Go, ¹O Fire, ⁴sacrifice ⁵to the gods ³with the offering; ⁷make ⁶good the ways of the pilgrim-sacrifice, ⁸O knower of all things born. (16/328)

स्वध्वरा करति जातवेदा यक्षदेवाँ अमृतान्पिप्रयच्च ॥07.017.04॥

सुऽअध्वरा¹ । करति² । जातऽवेदाः³ । यक्षत्⁴ । देवान्⁵ । अमृतान्⁶ । पिप्रयत्⁷ । च⁸ ॥

su-adhvarā | karati | jāta-vedāḥ | yakṣat | devān | amṛtān | piprayat | ca ||

4. ²He makes ¹good the ways of the pilgrim-sacrifice, ³the knower of all things born; ⁴he sacrifices ⁸and ⁷gladdens ⁶the immortal ⁵gods. (16/328)

वंस्व विश्वा वार्याणि प्रचेतः सत्या भवंत्वाशिषो नो अद्य ॥07.017.05॥

वंस्व¹ । विश्वा² । वार्याणि³ । प्रऽचेतः⁴ । सत्याः⁵ । भवन्तु⁶ । आऽशिषः⁷ । नः⁸ । अद्य⁹ ॥

vaṃsva | viśvā | vāryāṇi | praceta iti pra-cetaḥ | satyāḥ | bhavantu | ā-śiṣaḥ | naḥ | adya ||

5. ¹Conquer ²all ³desirable things, ⁴O conscious thinker, ^{6a}may ⁸our ⁷yearning ⁹today ^{6b}become ⁵the Truth. (16/328)

त्वाम् ते दधिरे हव्यवाहं देवासो अग्न ऊर्ज आ नपातं ॥07.017.06॥

त्वाम्¹ । ऊं² इति । ते³ । दधिरे⁴ । हव्यऽवाहम्⁵ । देवासः⁶ । अग्ने⁷ । ऊर्जः⁸ । आ⁹ । नपातम्¹⁰ ॥

tvām | ūṃ iti | te | dadhire | havya-vāham | devāsaḥ | agne | ūrjaḥ | ā | napātam ||

6. ¹Thee ³they ^{9,4}have established ⁵as the carrier of offerings, ⁷O Fire, ⁶the gods ^{9,4}have founded ¹thee, ¹⁰the Son ⁸of Energy. (16/328)
-

ते ते देवाय दाशतः स्याम महो नो रत्ना वि दध इयानः ॥07.017.07॥

ते¹ । ते² । देवाय³ । दाशतः⁴ । स्याम⁵ । महः⁶ । नः⁷ । रत्ना⁸ । वि⁹ । दधः¹⁰ । इयानः¹¹ ॥

te | te | devāya | dāśataḥ | syāma | mahaḥ | naḥ | ratnā | vi | dadhaḥ | iyānaḥ ||

7. ¹Those ⁵may we be ⁴who give ²to thee, ³the godhead, ^{11a}go ⁶vast ^{11b}upon thy way and ^{9,10}found ⁷for us ⁸the ecstasies. (16/328)
-

MANDALA EIGHT

Vatsa Kanwa

Sukta 11

त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व ।

त्वं यज्ञेष्वीड्यः ॥08.011.01॥

त्वम्¹ । अग्ने² । व्रतऽपाः³ । असि⁴ । देवः⁵ । आ⁶ । मर्त्येषु⁷ । आ⁸ ।

त्वम्⁹ । यज्ञेषु¹⁰ । ईड्यः¹¹ ॥

tvam | agne | vrata-pāḥ | asi | devaḥ | ā | martyeṣu | ā |

tvam | yajñeṣu | īdyaḥ ॥

1. ²O Fire, ¹thou ⁴art ³the guardian of the law of all workings, ¹thou ⁴art ⁵the divine ⁷in mortals; ⁹thou art ¹¹one to be prayed ¹⁰in the sacrifices. (16/329)

त्वमसि प्रशस्यो विदथेषु सहन्त्य ।

अग्ने रथीरध्वराणां ॥08.011.02॥

त्वम्¹ । असि² । प्रऽशस्यः³ । विदथेषु⁴ । सहन्त्य⁵ ।

अग्ने⁶ । रथीः⁷ । अध्वराणाम्⁸ ॥

tvam | asi | pra-śasyaḥ | vidatheṣu | sahantya |

agne | rathīḥ | adhvarāṇām ॥

2. ⁵O forceful one, ¹it is thou who ²art ³to be expressed ⁴in the findings of knowledge; ⁶O Fire, ¹thou ²art ⁷the charioteer ⁸of the pilgrim-sacrifices. (16/329)

स त्वमस्मदप द्विषो युयोधि जातवेदः ।

अदेवीरग्ने अरातीः ॥08.011.03॥

सः¹ । त्वम्² । अस्मत्³ । अप⁴ । द्विषः⁵ । युयोधि⁶ । जातऽवेदः⁷ ।

अदेवीः⁸ । अग्ने⁹ । अरातीः¹⁰ ॥

saḥ | tvam | asmat | apa | dviṣaḥ | yuyodhi | jāta-vedaḥ |

adevīḥ | agne | arātīḥ ॥

3. ¹So ^{6a}do ²thou ^{6b}remove ⁴away ³from us ⁵the enemies, ⁷O knower of all things born, even ⁸the undivine and ¹⁰hostile forces, ⁹O Fire. (16/329)

अंति चित्संतमह यज्ञं मर्तस्य रिपोः ।

नोप वेषि जातवेदः ॥08.011.04॥

अन्ति¹ । चित्² । सन्तम्³ । अह⁴ । यज्ञम्⁵ । मर्तस्य⁶ । रिपोः⁷ ।

न⁸ । उप⁹ । वेषि¹⁰ । जातऽवेदः¹¹ ॥

anti | cit | santam | aha | yajñam | martasya | ripoḥ |

na | upa | veṣi | jāta-vedaḥ ॥

4. ²Even ³when it is ¹near, ⁴O surely ^{9,10}thou comest ⁸not ⁵to the sacrifice ⁶of our mortal ⁷foe, ¹¹O knower of all things born. (16/329)

मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मनामहे ।

विप्रासो जातवेदसः ॥08.011.05॥

मर्ताः¹ । अमर्त्यस्य² । ते³ । भूरि⁴ । नाम⁵ । मनामहे⁶ ।

विप्रासः⁷ । जातऽवेदसः⁸ ॥

martāḥ | amartyasya | te | bhūri | nāma | manāmahe |

viprāsaḥ | jāta-vedasaḥ ॥

5. ¹Mortals ⁷illumined ⁶we meditate ³on the ⁴many ⁵names ³of thee ²the immortal, ⁸the knower of all things born. (16/330)

विप्रं विप्रासोऽवसे देवं मर्तास ऊतये ।

अग्निं गीर्भिर्हवामहे ॥08.011.06॥

विप्रम्¹ । विप्रासः² । अवसे³ । देवम्⁴ । मर्तासः⁵ । ऊतये⁶ ।

अग्निम्⁷ । गीःऽभिः⁸ । हवामहे⁹ ॥

vipram | viprāsaḥ | avase | devam | martāsaḥ | ūtaye |

agnim | gīḥ-bhiḥ | havāmahe ॥

6. ⁹We call ⁷the Fire ⁸with our words, ²illumined ⁹we call ¹the illumined ³for our guard, ⁵mortals ⁹we call ⁴the god ⁶for our protection. (16/330)

आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात् ।

अग्ने त्वांकामया गिरा ॥08.011.07॥

आ¹ । ते² । वत्सः³ । मनः⁴ । यमत्⁵ । परमात्⁶ । चित्⁷ । सधऽस्थात्⁸ ।

अग्ने⁹ । त्वाम्ऽकामया¹⁰ । गिरा¹¹ ॥

ā | te | vatsaḥ | manaḥ | yamat | paramāt | cit | sadha-sthāt |

agne | tvām-kāmayā | girā ॥

7. ³Vatsa ^{1,5}compels ²thy ⁴mind ⁷even ⁶from the supreme ⁸world of thy session, ⁹O Fire, ¹¹by his Word ¹⁰that longs for thee. (16/330)

पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि विशो विश्वा अनु प्रभुः ।

समत्सु त्वा हवामहे ॥08.011.08॥

पुरुऽत्रा¹ । हि² । सऽदृङ्ङ³ । असि⁴ । विशः⁵ । विश्वाः⁶ । अनु⁷ । प्रऽभुः⁸ ।
समत्सु⁹ । त्वा¹⁰ । हवामहे¹¹ ॥

puru-trā | hi | sa-dṛṅṅ | asi | viśaḥ | viśvāḥ | anu | pra-bhuḥ |
samat-su | tvā | havāmahe ॥

8. ⁴Thou art ³the equal ⁸lord ⁶of all ⁵peoples ¹in many lands; ¹¹we call ¹⁰to thee ⁹in the battles. (16/330) (Also 8.43.21 – 16/355)

समत्स्वग्निमवसे वाजयंतो हवामहे ।

वाजेषु चित्रराधसं ॥08.011.09॥

समत्सु¹ । अग्निम्² । अवसे³ । वाजऽयन्तः⁴ । हवामहे⁵ ।
वाजेषु⁶ । चित्रऽराधसम्⁷ ॥

samat-su | agnim | avase | vāja-yantaḥ | havāmahe |
vājeṣu | citra-rādhasam ॥

9. ⁵We call ²to the Fire ³to guard us ¹in our battles, ⁴we who seek the plenitudes; ⁶in the plenitudes ⁷richly manifold is his achievement. (16/330)

⁷rādhas - which may mean physically wealth or prosperity, and psychologically a felicity or enjoyment which consists in the abundance of certain forms of spiritual wealth [15/139]

प्रत्नो हि कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।

स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रयस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥08.011.10॥

प्रत्नः¹ । हि² । कम्³ । ईड्यः⁴ । अध्वरेषु⁵ । सनात्⁶ । च⁷ । होता⁸ । नव्यः⁹ । च¹⁰ । सत्सि¹¹ ।
स्वाम्¹² । च¹³ । अग्ने¹⁴ । तन्वम्¹⁵ । पिप्रयस्व¹⁶ । अस्मभ्यम्¹⁷ । च¹⁸ । सौभगम्¹⁹ । आ²⁰ । यजस्व²¹ ॥

pratnaḥ | hi | kam | īḍyaḥ | adhvaṛeṣu | sanāt | ca | hotā | navyaḥ | ca | satsi |
svām | ca | agne | tanvam | piprayasva | asmabhyam | ca | saubhagam | ā | yajasva ॥

10. ²For ^{4a}thou art ¹of old ^{4b}one to be prayed ⁵in the pilgrim-sacrifices, ⁷and ⁶from time eternal ¹¹thou sittest ⁹as the ever-new ⁸priest of the call; ¹⁴O Fire, ¹⁶gladden ¹²thy own ¹⁵body and ^{20,21a}bring ¹⁹happiness ¹⁷to us ^{21b}by the sacrifice. (16/330)

Sukta 19

तं गूर्धया स्वर्णरं देवासो देवमरति दधन्विरे ।
देवत्रा हव्यमोहिरे ॥08.019.01॥

तम्¹ । गूर्धय² । स्वःऽनरम्³ । देवासः⁴ । देवम्⁵ । अरतिम्⁶ । दधन्विरे⁷ ।
देवऽत्रा⁸ । हव्यम्⁹ । आ¹⁰ । ऊहिरे¹¹ ॥

tam । gūrdhaya । svaḥ-naram । devāsaḥ । devam । aratim । dadhanvire ।
deva-trā । havyam । ā । ūhire ॥

1. ²Affirm ³that ³godhead of the sun-world, ⁴the gods ^{7a}set ⁵the divine ⁶traveller ^{7b}to his race, ^{10,11}they brought ⁹the offering ⁸to the world of the gods. (16/331)

विभूतरातिं विप्र चित्रशोचिषमग्निमीळिष्व यंतुरं ।
अस्य मेधस्य सोम्यस्य सोभरे प्रेमध्वराय पूर्व्यं ॥08.019.02॥

विभूतऽरातिम्¹ । विप्र² । चित्रऽशोचिषम्³ । अग्निम्⁴ । ईळिष्व⁵ । यन्तुरम्⁶ ।
अस्य⁷ । मेधस्य⁸ । सोम्यस्य⁹ । सोभरे¹⁰ । प्र¹¹ । ईम्¹² । अध्वराय¹³ । पूर्व्यम्¹⁴ ॥

vibhūta-rātim । vipra । citra-śociṣam । agnim । īḷiṣva । yanturam ।
asya । medhasya । somyasya । sobhare । pra । im । adhvarāya । pūrvyam ॥

2. ²O illumined seer, ^{11,5}pray ¹²the ⁴Fire ¹opulent in his gifts, ³rich in his lustres; ⁶the guide ⁷of this ⁹Soma ⁸sacrifice ^{11,5}pray, ¹⁰O Sobhari, ¹³for the rite of the path, ¹⁴the ancient one. (16/331)

यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यं ।
अस्य यज्ञस्य सुक्रतुं ॥08.019.03॥

यजिष्ठम्¹ । त्वा² । ववृमहे³ । देवम्⁴ । देवऽत्रा⁵ । होतारम्⁶ । अमर्त्यम्⁷ ।
अस्य⁸ । यज्ञस्य⁹ । सुऽक्रतुम्¹⁰ ॥

yajiṣṭham । tvā । vavṛmahe । devam । deva-trā । hotāram । amartyam ।
asya । yajñasya । su-kratum ॥

3. ³We have chosen ²thee ¹the mightiest for sacrifice, ⁴the divine ⁵in the divine, ⁷the immortal ⁶as the priest of the call ⁸of this ⁹sacrifice, ¹⁰the strong of will, — (16/331)

ऊर्जो नपातं सुभगं सुदीदितिमग्निं श्रेष्ठशोचिषं ।
स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपामा सुम्नं यक्षते दिवि ॥08.019.04॥

ऊर्जः¹ । नपातम्² । सुऽभगम्³ । सुऽदीदितिम्⁴ । अग्निम्⁵ । श्रेष्ठऽशोचिषम्⁶ ।
सः⁷ । नः⁸ । मित्रस्य⁹ । वरुणस्य¹⁰ । सः¹¹ । अपाम्¹² । आ¹³ । सुम्नम्¹⁴ । यक्षते¹⁵ । दिवि¹⁶ ॥

ūrjaḥ | napātam | su-bhagam | su-dīditim | agnim | śreṣṭha-śociṣam |
saḥ | naḥ | mitrasya | varuṇasya | saḥ | apām | ā | sumnam | yakṣate | divi ॥

4. ²The Son ¹of Energy, ⁵the Fire, ³happy and ⁴radiant and ⁶most glorious in his light;
^{15a}may ^{7/11}he ^{15b}win ⁸for us ^{13,15c}by sacrifice ¹⁴the bliss ¹⁶in heaven ⁹of Mitra and ¹⁰Varuna
and ¹⁴the bliss ¹²of the waters. (16/331)

यः समिधा य आहुती यो वेदेन ददाश मर्तो अग्नये ।

यो नमसा स्वध्वरः ॥08.019.05॥

यः¹ । सम्ऽइधा² । यः³ । आऽहुती⁴ । यः⁵ । वेदेन⁶ । ददाश⁷ । मर्तः⁸ । अग्नये⁹ ।
यः¹⁰ । नमसा¹¹ । सुऽअध्वरः¹² ॥

yaḥ | sam-idhā | yaḥ | ā-hutī | yaḥ | vedena | dadāśa | martaḥ | agnaye |
yaḥ | namasā | su-adhvaraḥ ॥

5. ⁸The mortal ¹who ²with the fuel and ⁴the oblation, ⁶with knowledge and ¹¹with surrender
⁷has given ⁹to the Fire, ¹⁰who is ¹²perfect in the pilgrim-rite, — (16/331)

तस्येदर्वतो रंहयंत आशवस्तस्य द्युम्नितमं यशः ।

न तमंहो देवकृतं कुतश्चन न मर्त्यकृतं नशत् ॥08.019.06॥

तस्य¹ । इत्² । अर्वन्तः³ । रंहयन्ते⁴ । आशवः⁵ । तस्य⁶ । द्युम्निऽतमम्⁷ । यशः⁸ ।
न⁹ । तम्¹⁰ । अंहः¹¹ । देवऽकृतम्¹² । कुतः¹³ । चन¹⁴ । न¹⁵ । मर्त्यऽकृतम्¹⁶ । नशत्¹⁷ ॥

tasya | it | arvantaḥ | raṃhayante | āśavaḥ | tasya | dyumni-tamam | yaśaḥ |
na | tam | aṃhaḥ | deva-kṛtam | kutaḥ | cana | na | martya-kṛtam | naśat ॥

6. ⁵Swift ⁴gallop ¹his ³war-horses, ⁷most luminous is ⁶his ⁸glory, ⁹neither ¹¹calamity
¹²wrought by the gods ¹⁵nor ¹¹evil ¹⁶wrought of men ¹⁷can come ¹⁰to him ^{13,14}from any
part. (16/332)

¹¹the narrowness full of suffering and evil, the unenlightened state of our limited mentality [15/530 *fn* 3]

¹²See - mūra-devān; the gods who kill, or the gods of ignorance (10.87.2;10.87.14)

स्वग्नयो वो अग्निभिः स्याम सूनो सहस ऊर्जा पते ।

सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥08.019.07॥

सुऽअग्नयः¹ । वः² । अग्निऽभिः³ । स्याम⁴ । सूनो⁵ इति । सहसः⁶ । ऊर्जाम्⁷ । पते⁸ ।
सुऽवीरः⁹ । त्वम्¹⁰ । अस्मऽयुः¹¹ ॥

su-agnayaḥ | vaḥ | agni-bhiḥ | syāma | sūno iti | sahasaḥ | ūrjām | pate |
su-vīraḥ | tvam | asma-yuḥ ॥

7. ¹High of fire ⁴may we be ^{3a}with ²your ^{3b}fires, ⁵O son ⁶of force, ⁸O lord ⁷of Energies! for ¹⁰thou ⁹hast the hero-strength and ¹¹thy desire is towards us. (16/332)
-

प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियोऽग्नी रथो न वेद्यः ।

त्वे क्षेमासो अपि संति साधवस्त्वं राजा रयीणां ॥08.019.08॥

प्रशंसमानः¹ । अतिथिः² । न³ । मित्रियः⁴ । अग्निः⁵ । रथः⁶ । न⁷ । वेद्यः⁸ ।

त्वे⁹ इति । क्षेमासः¹⁰ । अपि¹¹ । सन्ति¹² । साधवः¹³ । त्वम्¹⁴ । राजा¹⁵ । रयीणाम्¹⁶ ॥

pra-śamsamānaḥ | atithiḥ | na | mitriyaḥ | agniḥ | rathaḥ | na | vedyaḥ |

tve iti | kṣemāsaḥ | api | santi | sādhaḥ | tvam | rājā | rayīṇām ॥

8. ³As ⁴our friendly ²guest ¹finding our expression for us ⁵Fire ⁸must be known, and ⁷as ⁶our chariot, ⁹in thee ¹²are ¹³all-accomplishing ¹⁰foundations of ease, ¹⁴thou art ¹⁵the king ¹⁶of the Treasures. (16/332)

¹³that do well the work (6.16.43)

सो अद्धा दाश्वध्वरोऽग्ने मर्तः सुभग स प्रशंस्यः ।

स धीभिरस्तु सनिता ॥08.019.09॥

सः¹ । अद्धा² । दाशुऽअध्वरः³ । अग्ने⁴ । मर्तः⁵ । सुऽभग⁶ । सः⁷ । प्रशंस्यः⁸ ।

सः⁹ । धीभिः¹⁰ । अस्तु¹¹ । सनिता¹² ॥

saḥ | addhā | dāśu-adhvaraḥ | agne | marthaḥ | su-bhaga | saḥ | pra-śamsyaḥ |

saḥ | dhībhiḥ | astu | sanitā ॥

9. ¹That ⁵mortal is ²sure ³in the giving of his pilgrim-sacrifice, ⁶O happy ⁴Fire, ⁷he is ⁸one to be proclaimed, ^{11a}may ⁹he ^{11b}be ¹²a conqueror ¹⁰by his thoughts, — (16/332)
-

यस्य त्वमूर्ध्वो अध्वराय तिष्ठसि क्षयद्वीरः स साधते ।

सो अर्वद्विः सनिता स विपन्युभिः स शूरैः सनिता कृतं ॥08.019.10॥

यस्य¹ । त्वम्² । ऊर्ध्वः³ । अध्वराय⁴ । तिष्ठसि⁵ । क्षयत्⁶द्वीरः⁶ । सः⁷ । साधते⁸ ।

सः⁹ । अर्वत्¹⁰द्विः¹⁰ । सनिता¹¹ । सः¹² । विपन्युभिः¹³ । सः¹⁴ । शूरैः¹⁵ । सनिता¹⁶ । कृतम्¹⁷ ॥

yasya | tvam | ūrdhvaḥ | adhvarāya | tiṣṭhasi | kṣayat-vīraḥ | saḥ | sādgate |

saḥ | arvat-bhiḥ | sanitā | saḥ | vipanyu-bhiḥ | saḥ | śuraiḥ | sanitā | kṛtam ॥

10. ¹One for whom ²thou ⁵standest ³high exalted ⁴over his pilgrim-sacrifice, ⁷he is ⁶a master and hero and ⁸accomplishes, — ⁹he ¹¹conquers ¹⁰by the war-horses, ¹³by the luminous seers, ¹⁵by the heroes, ¹⁶wins ¹⁷his work achieved. (16/332)
-

यस्याग्निर्वपुर्गृहे स्तोमं चनो दधीत विश्ववार्यः ।

हन्या वा वेविषद्विषः ॥08.019.11॥

यस्य¹ । अग्निः² । वपुः³ । गृहे⁴ । स्तोमम्⁵ । चनः⁶ । दधीत⁷ । विश्वऽवार्यः⁸ ।
हव्या⁹ । वा¹⁰ । वेविषत्¹¹ । विषः¹² ॥

yasya | agniḥ | vapuḥ | gr̥he | stomam | canaḥ | dadhīta | viśva-vāryaḥ |
havyā | vā | veviṣat | viṣaḥ ॥

11. ^{11a}He ^{4a}in ¹whose ^{4b}house ²Fire, ⁸in whom are all desirable things, ⁷maintains ³his body and ⁵his affirming laud and ⁶his delight ¹⁰and ⁹the offerings, ^{11b}he occupies ¹²the field of his occupancy. (16/333)

विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यहो मक्षूतमस्य रातिषु ।
अवोदेवमुपरिमर्त्यं कृधि वसो विविदुषो वचः ॥08.019.12॥

विप्रस्य¹ । वा² । स्तुवतः³ । सहसः⁴ । यहो⁵ इति । मक्षुऽतमस्य⁶ । रातिषु⁷ ।
अवःऽदेवम्⁸ । उपरिऽमर्त्यम्⁹ । कृधि¹⁰ । वसो¹¹ इति । विविदुषः¹² । वचः¹³ ॥

viprasya | vā | stuvataḥ | sahasaḥ | yaho iti | makṣu-tamasya | rātiṣu |
avaḥ-devam | upari-martyam | kṛdhi | vaso iti | vividuṣaḥ | vacaḥ ॥

12. ⁵O son ⁴of force, ¹for the illumined seer ³who lauds thee and ⁶is most swift ⁷in his givings, ¹⁰create ¹²for that seeker of knowledge, ¹¹O Shining One, ¹³the word in which ⁹the mortal is above, ⁸the godhead below. (16/333)

¹¹ Or, O lord of the Riches, (16/333 fn 1)

यो अग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमाविवासति ।
गिरा वाजिरशोचिषं ॥08.019.13॥

यः¹ । अग्निम्² । हव्यदातिऽभिः³ । नमःऽभिः⁴ । वा⁵ । सुऽदक्षम्⁶ । आऽविवासति⁷ ।
गिरा⁸ । वा⁹ । अजिरऽशोचिषम्¹⁰ ॥

yaḥ | agnim | havya-dāti-bhiḥ | namaḥ-bhiḥ | vā | su-dakṣam | ā-vivāsati |
girā | vā | ajira-śociṣam ॥

13. ¹He who ³by his gifts of the oblations ⁵or ³by prostrations of surrender, ⁹or ⁸by his word ⁷illuminates ²the Fire, ⁶who brings his right judgment, and ¹⁰the swift action of his light, — (16/333)

⁶ of perfect discernment (3.23.2); the wise of understanding (7.1.6; 7.2.3)

⁷ approaches (1.12.9)

समिधा यो निशित्ती दाशददिति धामभिरस्य मर्त्यः ।
विश्वेत्स धीभिः सुभगो जनाँ अति द्युम्नैरुद्र इव तारिषत् ॥08.019.14॥

सम्ऽइधा¹ । यः² । निऽशित्ती³ । दाशत्⁴ । अदितिम्⁵ । धामऽभिः⁶ । अस्य⁷ । मर्त्यः⁸ ।
विश्वो⁹ । इत्¹⁰ । सः¹¹ । धीभिः¹² । सुऽभगः¹³ । जनान्¹⁴ । अति¹⁵ । द्युम्नैः¹⁶ । उद्रःऽइव¹⁷ । तारिषत्¹⁸ ॥

sam-idhā | yaḥ | ni-śitī | dāśat | aditim | dhāma-bhiḥ | asya | martyaḥ |

viśvā | it | saḥ | dhībhiḥ | su-bhagaḥ | janān | ati | dyumnaiḥ | udnaḥ-iva | tāriṣat ||

14. ²He who ³with his stimulation ¹by the fuel ⁴serves ⁶with the seats of the session ⁷of the Fire, ⁵the Boundless, ¹¹that ¹³happy ⁸mortal ¹⁵exceeding ¹⁴men ¹²by his thoughts and ¹⁶by his lights ¹⁸passes ¹⁵beyond ⁹all things ^{17a}as one ^{15,18}who crosses ^{17b}over waters. (16/333)

¹⁶Light in the Veda is the symbol of knowledge, of the illumination of the divine Truth. [15/166]

तदग्ने द्युम्नमा भर यत्सासहत्सदने कं चिदत्रिणं ।

मन्युं जनस्य दूह्यः ॥08.019.15॥

तत्¹ | अग्ने² | द्युम्नम्³ | आ⁴ | भर⁵ | यत्⁶ | ससहत्⁷ | सदने⁸ | कम्⁹ | चित्¹⁰ | अत्रिणम्¹¹ |

मन्युम्¹² | जनस्य¹³ | दुःऽध्यः¹⁴ ॥

tat | agne | dyumnam | ā | bhara | yat | sasahat | sadane | kam | cit | atrīṇam |
manyum | janasya | duḥ-dhyaḥ ||

15. ^{4,5}Bring, ²O Fire, ¹that ³light ⁶which ⁷overcomes ⁸in the house ^{9,10}whatever ¹¹devourer or ¹²wrath ¹³of any being ¹⁴with evil thoughts. (16/333)

येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमा येन नासत्या भगः ।

वयं तत्ते शवसा गातुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि ॥08.019.16॥

येन¹ | चष्टे² | वरुणः³ | मित्रः⁴ | अर्यमा⁵ | येन⁶ | नासत्या⁷ | भगः⁸ |

वयम्⁹ | तत्¹⁰ | ते¹¹ | शवसा¹² | गातुवित्¹³तमाः¹³ | इन्द्रत्वाऽऽताः¹⁴ | विधेमहि¹⁵ ॥

yena | caṣṭe | varuṇaḥ | mitraḥ | aryamā | yena | nāsatyā | bhagaḥ |
vayam | tat | te | śavasā | gātuvit-tamāḥ | indratvā-ūtāḥ | vidhemahi ||

16. The light (from the preceding verse) ¹by which ⁴Mitra ²sees and ³Varuna and ⁵Aryaman, ¹by which ⁷lords of the journey (Ashwins) and ⁸Bhaga, ¹⁰that light ¹⁵may we worship, ⁹we ^{12a}made by ¹¹thy ^{12b}force ^{13b}perfect knowers of the path ¹⁴guarded by the lordship of the Puissant (Indra). (16/334)

⁷nāsatyā - from *nas* to move; lords of the voyage, journey, or powers of the movement [15/82]; Ashwins are twin divine powers whose special function is to perfect the nervous or vital being in man in the sense of action and enjoyment. But they are also powers of Truth, of intelligent action, of right enjoyment. [15/83]

ते घेदग्ने स्वाध्यो ये त्वा विप्र निदधिरे नृचक्षसं ।

विप्रासो देव सुक्रतुं ॥08.019.17॥

ते¹ | घ² | इत्³ | अग्ने⁴ | सुऽआध्यः⁵ | ये⁶ | त्वा⁷ | विप्र⁸ | निऽदधिरे⁹ | नृचक्षसम्¹⁰ |

विप्रासः¹¹ | देव¹² | सुऽक्रतुम्¹³ ॥

te | gha | it | agne | su-ādhyāḥ | ye | tvā | vipra | ni-dadhire | nṛ-cakṣasam |
viprāsaḥ | deva | su-kratum ||

17. ⁴O Fire, ¹those (^{2,3}verily – 8.43.29) are ⁵perfect in their thought ⁶who, ⁸themselves

illuminated, ^{9a}have set ⁷thee ^{9b}within them, ¹¹O illumined seer, ⁷thee, ¹²O godhead, ¹⁰divine in vision and ¹³strong in will. (16/334)

त इद्वेदि सुभग त आहुति ते सोतुं चक्रिरे दिवि ।
त इद्राजेभिर्जिग्युर्महद्धनं ये त्वे कामं न्येरिरे ॥08.019.18॥

ते¹ । इत्² । वेदिम्³ । सुऽभग⁴ । ते⁵ । आऽहुतिम्⁶ । ते⁷ । सोतुम्⁸ । चक्रिरे⁹ । दिवि¹⁰ ।
ते¹¹ । इत्¹² । वाजेभिः¹³ । जिग्युः¹⁴ । महत्¹⁵ । धनम्¹⁶ । ये¹⁷ । त्वे¹⁸ इति । कामम्¹⁹ । निऽएरिरे²⁰ ॥

te | it | vedim | su-bhaga | te | ā-hutim | te | sotum | cakrire | divi |
te | it | vājebhiḥ | jiggyuḥ | mahat | dhanam | ye | tve iti | kāmam | ni-erire ॥

18. ¹They ⁹have made ¹¹their altar and ⁶their offering, ⁴O happy Fire, and ⁸their libation of the wine ¹⁰in heaven, ¹¹they ¹⁴have conquered ¹³by their plenitudes ¹⁵a mighty ¹⁶wealth ¹⁷who ²⁰have cast ¹⁸into thee ¹⁹their desire. (16/334)
-

भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः ।
भद्रा उत प्रशस्तयः ॥08.019.19॥

भद्रः¹ । नः² । अग्निः³ । आऽहुतः⁴ । भद्रा⁵ । रातिः⁶ । सुऽभग⁷ । भद्रः⁸ । अध्वरः⁹ ।
भद्राः¹⁰ । उत¹¹ । प्रऽशस्तयः¹² ॥

bhadraḥ | naḥ | agniḥ | ā-hutaḥ | bhadrā | rātiḥ | su-bhaga | bhadraḥ | adhvaraḥ |
bhadrāḥ | uta | pra-śastayaḥ ॥

19. ⁷O felicitous god, ¹happy ²to us art thou ⁴fed with the offerings, ⁵happy ⁶thy giving, ⁸happy ⁹the pilgrim-sacrifice, ¹⁰happy ¹²our utterances. (16/334)
-

भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सु सासहः ।
अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमा ते अभिष्टिभिः ॥08.019.20॥

भद्रम्¹ । मनः² । कृणुष्व³ । वृत्रऽतूर्ये⁴ । येन⁵ । समत्सु⁶ । सासहः⁷ ।
अव⁸ । स्थिरा⁹ । तनुहि¹⁰ । भूरि¹¹ । शर्धताम्¹² । वनेम¹³ । ते¹⁴ । अभिष्टिभिः¹⁵ ॥

bhadram | manaḥ | kṛṇuṣva | vṛtra-tūrye | yena | samat-su | sasahaḥ |
ava | sthira | tanuhi | bhūri | śardhatām | vanema | te | abhiṣṭi-bhiḥ ॥

20. ³Create for us ¹a happy ²mind ⁴in the ³piercing of the Coverers ⁵by which ⁷thou mayst overcome ⁶in the battles; ^{8,10}lay prostrate ¹¹many ⁹firm positions ¹²of those who challenge us, ¹³may we conquer ¹⁴them ¹⁵by thy attacks. (16/334)
-

ईळे गिरा मनुहितं यं देवा दूतमरतिं न्येरिरे ।
यजिष्ठं हव्यवाहनं ॥08.019.21॥

ईळे¹ । गिरा² । मनुःऽहितम्³ । यम्⁴ । देवाः⁵ । दूतम्⁶ । अरतिम्⁷ । निऽएरिरे⁸ ।
यजिष्ठम्⁹ । हव्यऽवाहनम्¹⁰ ॥

īle | girā | manuḥ-hitam | yam | devāḥ | dūtam | aratim | ni-erire |
yajīṣṭham | havya-vāhanam ||

21. ¹I pray ²with the word the Fire ³set in man ⁴whom ⁵the gods ⁸sent in ⁶as the messenger and ⁷traveller, ¹⁰the carrier of offerings, ⁹strong to sacrifice. (16/335)

तिग्मजंभाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्यग्नये ।

यः पिंशते सूनृताभिः सुवीर्यमग्निर्घृतेभिराहुतः ॥08.019.22॥

तिग्मजम्भाय¹ | तरुणाय² | राजते³ | प्रयः⁴ | गायसि⁵ | अग्नये⁶ |

यः⁷ | पिंशते⁸ | सूनृताभिः⁹ | सुवीर्यम्¹⁰ | अग्निः¹¹ | घृतेभिः¹² | आहुतः¹³ ||

tigma-jambhāya | taruṇāya | rājate | prayāḥ | gāyasi | agnaye |

yaḥ | piṁśate | sūnṛtābhiḥ | su-vīryam | agniḥ | ghr̥tebhiḥ | ā-hutaḥ ||

22. ²To the ever-young ⁶Fire ³shining ¹with his sharp tusks of flame ⁵thou singest ⁴delight, ¹¹Fire ⁷who ¹³fed ¹²with the offerings of light ⁸forms ⁹by true words ¹⁰a great strength. (16/335)

यदी घृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्भरत उच्चाव च ।

असुर इव निर्णिजं ॥08.019.23॥

यदि¹ | घृतेभिः² | आहुतः³ | वाशीम्⁴ | अग्निः⁵ | भरते⁶ | उत्⁷ | च⁸ | अव⁹ | च¹⁰ |

असुरः¹¹ इव¹² | निः¹³ निजम्¹⁴ ||

yadi | ghr̥tebhiḥ | ā-hutaḥ | vāśīm | agniḥ | bharate | ut | ca | ava | ca |

asuraḥ-iva | niḥ-nijam ||

23. ¹When ³he is fed ²with the offerings of light ⁵the Fire ¹¹like one full of might ⁶works ⁴his blade ⁷upwards ⁸and ⁹downwards and ¹²carves for himself a shape. (16/335)

⁶brings (3.10.5)

¹²(takes upon) him a form (1.25.13 – 14/211)

यो हव्यान्यैरयता मनुर्हितो देव आसा सुगन्धिना ।

विवासते वार्याणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यः ॥08.019.24॥

यः¹ | हव्यानि² | ऐरयत³ | मनुः⁴हितः⁵ | देवः⁶ | आसा⁷ | सुगन्धिना⁸ |

विवासते⁹ | वार्याणि¹⁰ | सुअध्वरः¹¹ | होता¹² | देवः¹³ | अमर्त्यः¹⁴ ||

yaḥ | havyāni | airayata | manuḥ-hitaḥ | devaḥ | āsā | su-gandhinā |

vivāsate | vāryāṇi | su-adhvaraḥ | hotā | devaḥ | amartyaḥ ||

24. ⁵The godhead ⁴set in man ¹who ³speeds ²the offerings ⁷in its fragrant ⁶mouth, ¹⁰perfect in the pilgrim-sacrifice ⁸illumines ⁹all desirable things, ¹²the divine and ¹³immortal ¹¹priest of the call. (16/335)

यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्यामहं मित्रमहो अमर्त्यः ।

सहसः सूनवाहुत ॥08.019.25॥

यत्¹ । अग्ने² । मर्त्यः³ । त्वम्⁴ । स्याम्⁵ । अहम्⁶ । मित्रमहः⁷ । अमर्त्यः⁸ ।
सहसः⁹ । सूनो¹⁰ इति । आहुत¹¹ ॥

yat | agne | martyaḥ | tvam | syām | aham | mitra-mahaḥ | amartyaḥ |
sahasah | sūno iti | ā-huta ॥

25. ²O Fire, ¹¹fed with the offerings, ¹⁰O son ⁹of force, ⁷O friendly light, ¹if ⁴thou ⁵wert ³the mortal and ⁶I ⁸the immortal, — (16/335)

न त्वा रासीयाभिश्स्तये वसो न पापत्वाय संत्य ।

न मे स्तोतामतीवा न दुहितः स्यादग्ने न पापया ॥08.019.26॥

न¹ । त्वा² । रासीय³ । अभिश्स्तये⁴ । वसो⁵ इति । न⁶ । पापत्वाय⁷ । संत्य⁸ ।
न⁹ । मे¹⁰ । स्तोता¹¹ । अमतिश्वा¹² । न¹³ । दुःहितः¹⁴ । स्यात्¹⁵ । अग्ने¹⁶ । न¹⁷ । पापया¹⁸ ॥

na | tvā | rāsīya | abhi-śastaye | vaso iti | na | pāpa-tvāya | santya |
na | me | stotā | amati-vā | na | duḥ-hitah | syāt | agne | na | pāpayā ॥

26. ^{3a}I would ¹not ^{3b}give ²thee ^{3c}over ⁴to the Assailant or ⁷to sinfulness, ⁸O benignant, ⁵O shining one; ¹¹he who lauded ¹⁰me ^{15a}would ⁹not ^{15b}be one ¹²without understanding or ¹⁴miserable ¹⁷nor ¹⁸one plagued by guilt, O Fire. (16/335-6)

⁸right and true (3.21.9; 8.44.9); truth of being (1.36.2);

¹²Note that the same word with different accents means splendour (1.73.2 – 16/106)

पितुर्न पुत्रः सुभृतो दुरोण आ देवाँ एतु प्र णो हविः ॥08.019.27॥

पितुः¹ । न² । पुत्रः³ । सुभृतः⁴ । दुरोणे⁵ । आ⁶ । देवान्⁷ । एतु⁸ । प्र⁹ । नः¹⁰ । हविः¹¹ ॥

pituḥ | na | putraḥ | su-bhṛtaḥ | duroṇe | ā | devān | etu | pra | naḥ | haviḥ ॥

27. ²He is like ³a son ⁴well nourished ⁵in the house ¹of his father; ^{8a}may ¹⁰our ¹¹offerings ^{9,8b}reach ^{7,6}the gods. (16/336)

तवाहमग्ने ऊतिभिर्नेदिष्ठाभिः सचेय जोषमा वसो ।

सदा देवस्य मर्त्यः ॥08.019.28॥

तव¹ । अहम्² । अग्ने³ । ऊतिभिः⁴ । नेदिष्ठाभिः⁵ । सचेय⁶ । जोषम्⁷ । आ⁸ । वसो⁹ इति ।
सदा¹⁰ । देवस्य¹¹ । मर्त्यः¹² ॥

tava | aham | agne | ūti-bhiḥ | nediṣṭhābhiḥ | saceya | joṣam | ā | vaso iti |
sadā | devasya | martyaḥ ॥

28. ³O Fire, ⁹O shining one, ¹by thy ⁵closest ⁴guardings ^{6a}may ²I, ¹²the mortal, ^{6b}be ¹⁰ever ^{8,6c}companioned ⁷by the favour ¹¹of the god. (16/336)

तव क्रत्वा सनेयं तव रातिभिरग्ने तव प्रशस्तिभिः ।

त्वामिदाहुः प्रमतिं वसो ममाग्ने हर्षस्व दातवे ॥08.019.29॥

तव¹ । क्रत्वा² । सनेयम्³ । तव⁴ । रातिऽभिः⁵ । अग्ने⁶ । तव⁷ । प्रशस्तिऽभिः⁸ ।
त्वाम्⁹ । इत्¹⁰ । आहुः¹¹ । प्रऽमतिम्¹² । वसो¹³ इति । मम¹⁴ । अग्ने¹⁵ । हर्षस्व¹⁶ । दातवे¹⁷ ॥

tava | kratvā | saneyam | tava | rāti-bhiḥ | agne | tava | praśasti-bhiḥ |
tvām | it | āhuḥ | pra-matim | vaso iti | mama | agne | harṣasva | dātave ॥

29. ^{2a}By ¹thy ^{2b}will ³may I conquer, ⁶O Fire, ^{5a}by ⁴thy ^{5b}gifts, ^{8a}by ⁷thy ^{8b}revealing utterances; ¹⁰for ⁹of thee ¹¹they speak ¹²as the guiding Thought ¹⁴in me. ¹⁵O Fire, ¹⁶have joy ¹⁷for the giving. (16/336)

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजभर्मभिः ।

यस्य त्वं सख्यमावरः ॥08.019.30॥

प्र¹ । सः² । अग्ने³ । तव⁴ । ऊतिऽभिः⁵ । सुऽवीराभिः⁶ । तिरते⁷ । वाजभर्मऽभिः⁸ ।
यस्य⁹ । त्वम्¹⁰ । सख्यम्¹¹ । आऽवरः¹² ॥

pra | saḥ | agne | tava | ūti-bhiḥ | su-vīrābhiḥ | tirate | vājabharma-bhiḥ |
yasya | tvam | sakhyam | ā-varaḥ ॥

30. ^{5a}By ⁴thy ^{5b}guardings ⁶in which is the strength of the heroes and ⁸the bringing of the plenitudes, ²he (the sacrificer) ^{7a}drives ¹forward ^{7b}on his way ⁹with whom ¹⁰thou ¹²hast chosen ¹¹friendship, ³O shining one. (16/336)

तव द्रप्सो नीलवान्वाश ऋत्विय इंधानः सिष्णवा ददे ।

त्वं महीनामुषसामसि प्रियः क्षपो वस्तुषु राजसि ॥08.019.31॥

तव¹ । द्रप्सः² । नीलऽवान्³ । वाशः⁴ । ऋत्वियः⁵ । इन्धानः⁶ । सिष्णो⁷ इति । आ⁸ । ददे⁹ ।
त्वम्¹⁰ । महीनाम्¹¹ । उषसाम्¹² । असि¹³ । प्रियः¹⁴ । क्षपः¹⁵ । वस्तुषु¹⁶ । राजसि¹⁷ ॥

tava | drapsaḥ | nīla-vān | vāśaḥ | ṛtviyaḥ | indhānaḥ | siṣṇo iti | ā | dade |
tvam | mahīnām | uṣasām | asi | priyaḥ | kṣapaḥ | vastuṣu | rājasi ॥

31. ³The blue ²stream ¹of thee ⁴with its cry ⁵is faithful to the law of its Truth, ⁶even as it is kindled ^{8,9}it takes what is cast in it; ¹⁰thou ¹³art ¹⁴beloved ¹¹of the great ¹²Dawns and ¹⁰thou ¹⁷shinest ¹⁶in the dwelling places ¹⁵of the night. (16/336)

तमागन्म सोभरयः सहस्रमुष्कं स्वभिष्टिमवसे ।

सम्राजं त्रासदस्यवं ॥08.019.32॥

तम्¹ । आ² । अगन्म³ । सोभरयः⁴ । सहस्रऽमुष्कम्⁵ । सुऽअभिष्टिम्⁶ । अवसे⁷ ।
सम्ऽराजम्⁸ । त्रासदस्यवम्⁹ ॥

tam | ā | aganma | sobharayaḥ | sahasra-muṣkam | su-abhiṣṭim | avase |
sam-rājam | trāsadasyavam ॥

32. ⁴We the sons of Sobhari ^{2,3}have come ¹to the Fire ⁵with its thousandfold mass of flame, ⁶strong in its approach ⁷for protection, ⁸imperial, ⁹the Fire of the Terror of the Destroyer. (16/337)

⁸emperor (3.10.1); absolute king (6.7.1)

⁹Or, Fire of Trasadasyu. (16/337 fn 2)

यस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय उपक्षितो वया इव ।

विपो न द्युम्ना नि युवे जनानां तव क्षत्राणि वर्धयन् ॥08.019.33॥

यस्य¹ । ते² । अग्ने³ । अन्ये⁴ । अग्नयः⁵ । उपक्षितः⁶ । वयाःऽइव⁷ ।

विपः⁸ । न⁹ । द्युम्ना¹⁰ । नि¹¹ । युवे¹² । जनानाम्¹³ । तव¹⁴ । क्षत्राणि¹⁵ । वर्धयन्¹⁶ ॥

yasya | te | agne | anye | agnayaḥ | upa-kṣitaḥ | vayāḥ-iva |

vipaḥ | na | dyumnā | ni | yuve | janānām | tava | kṣatrāṇi | vardhayan ॥

33. ³O Fire, ⁴other ⁵fires ⁶dwell dependent ²on thee ⁷as on a tree its branches; ^{11,12}I annex to me ¹⁰the illuminations ⁸of men and their lights, ¹⁶increasing so ¹⁴thy ¹⁵warrior forces. (16/337)

¹⁰luminous inspirations, or luminous energies (4.4.9)

यमादित्यासो अद्रुहः पारं नयथ मर्त्यं ।

मघोनां विश्वेषां सुदानवः ॥08.019.34॥

यम्¹ । आदित्यासः² । अद्रुहः³ । पारम्⁴ । नयथ⁵ । मर्त्यम्⁶ ।

मघोनाम्⁷ । विश्वेषाम्⁸ । सुदानवः⁹ ॥

yam | ādityāsaḥ | adruhaḥ | pāram | nayatha | martyam |

maghonām | viśveṣām | su-dānavaḥ ॥

34. ²O sons of the boundless mother, ³you who betray not, ⁹great givers, ⁶the mortal ¹whom ⁸out of all ⁷possessors of riches ⁵you lead ⁴to the other shore, — (16/337)

यूयं राजानः कं चिच्चर्षणीसहः क्षयन्तं मानुषाँ अनु ।

वयं ते वो वरुण मित्रार्यमन्त्स्यामेदृतस्य रथ्यः ॥08.019.35॥

यूयम्¹ । राजानः² । कम्³ । चित्⁴ । चर्षणिऽसहः⁵ । क्षयन्तम्⁶ । मानुषान्⁷ । अनु⁸ ।

वयम्⁹ । ते¹⁰ । वः¹¹ । वरुण¹² । मित्र¹³ । अर्यमन्¹⁴ । स्याम¹⁵ । इत्¹⁶ । ऋतस्य¹⁷ । रथ्यः¹⁸ ॥

yūyam | rājānaḥ | kam | cit | carṣaṇi-sahaḥ | kṣayantam | mānuṣān | anu |

vayam | te | vaḥ | varuṇa | mitra | aryaman | syāma | it | ṛtasya | rathyaḥ ॥

35. ¹For you, ²the kings, ⁵who have power over seeing men, ^{8a}choose ^{3,4}one or another ^{8b,6}to have mastery ⁷in the human ways, — ¹⁰such ^{15a} may ⁹we ^{15b}be, ¹²O Varuna, ¹³O Mitra, ¹⁴O Aryaman, (¹¹your) ¹⁸charioteers, ¹⁶indeed, ¹⁷of the Truth. (16/337)

⁷over human beings (10.115.7)

अदान्मे पौरुकुत्स्यः पंचाशतं त्रसदस्युर्वधूनां ।

मंहिष्ठो अर्यः सत्पतिः ॥08.019.36॥

अदात्¹ । मे² । पौरुकुत्स्यः³ । पञ्चाशतम्⁴ । त्रसदस्युः⁵ । वधूनाम्⁶ ।

मंहिष्ठः⁷ । अर्यः⁸ । सत्पतिः⁹ ॥

adāt | me | pauru-kutsyaḥ | pañcāśatam | trasadasyuḥ | vadhūnām |

mamhiṣṭhaḥ | ariyaḥ | sat-patiḥ ॥

36. ⁵The Terror of the Destroyers, ³son of the master of wide vision, ¹has given ²me ⁶the brides ⁴five hundred, ⁷he is a bounteous giver, ⁸the noble, ⁹a lord of beings. (16/337)

⁵Trasadasyu – ³son of Purukutsa

उत मे प्रयियोर्वयियोः सुवास्त्वा अधि तुग्वनि ।

तिसृणां सप्ततीनां श्यावः प्रणेता भुवद्वसुर्दियानां पतिः ॥08.019.37॥

उत¹ । मे² । प्रयियोः³ । वयियोः⁴ । सुवास्त्वाः⁵ । अधि⁶ । तुग्वनि⁷ ।

तिसृणाम्⁸ । सप्ततीनाम्⁹ । श्यावः¹⁰ । प्रऽनेता¹¹ । भुवत्¹² । वसुः¹³ । दियानाम्¹⁴ । पतिः¹⁵ ॥

uta | me | prayiyoḥ | vayiyoḥ | su-vāstvāḥ | adhi | tugvani |

tisṛṇām | saptatīnām | śyāvaḥ | pra-netā | bhuvat | vasuḥ | diyānām | patiḥ ॥

37. ¹And so, ²for me ⁶at ⁷the ford ⁵of the river Suvastu, ⁴the wide-flowing and ³forward streaming ⁵river of the happy dwelling places, ¹⁰came the bay horse, ¹¹leader ⁸of the three ⁹seventies. ¹²May he become ¹³an opulent ¹⁵master ¹⁴of the things that are to be given. (16/338)
-

Sukta 23

ईळिष्वा हि प्रतीव्यं यजस्व जातवेदसं ।

चरिष्णुधूममगृभीतशोचिषं ॥08.023.01॥

ईळिष्व¹ । हि² । प्रतीव्यम्³ । यजस्व⁴ । जातवेदसम्⁵ ।

चरिष्णुधूमम्⁶ । अगृभीतशोचिषम्⁷ ॥

īḷiṣva | hi | pratīvyam | yajasva | jāta-vedasam |

cariṣṇu-dhūmam | agr̥bhīta-śociṣam ॥

1. ¹Pray the Fire ³as he fronts you, ⁴worship with sacrifice ⁵the knower of all things born, ⁶Fire with his driving smoke and ⁷his unseizable light, — (16/338)

दामानं विश्वचर्षणेऽग्निं विश्वमनो गिरा ।

उत स्तुषे विस्पर्धसो रथानां ॥08.023.02॥

दामानम्¹ । विश्वचर्षणे² । अग्निम्³ । विश्वमनः⁴ । गिरा⁵ ।

उत⁶ । स्तुषे⁷ । विस्पर्धसः⁸ । रथानाम्⁹ ॥

dāmānam | viśva-carṣaṇe | agnim | viśva-manaḥ | girā |

uta | stuṣe | vi-spardhasaḥ | rathānām ॥

2. ³Fire who is like ¹the string ⁹of speeding chariots ⁸to a competitor in the race; ²O all-seeing ⁴universal mind, ⁷laud him ⁵with the word. (16/338)

¹ the rope (8.72.6)

⁹The plural is used to indicate the manifold movement of the Divine Mind in its completeness. [15/409 fn 2]

येषामाबाध ऋग्मिय इषः पृक्षश्च निग्रभे ।

उपविदा वह्निर्विन्दते वसु ॥08.023.03॥

येषाम्¹ । आऽबाधः² । ऋग्मियः³ । इषः⁴ । पृक्षः⁵ । च⁶ । निग्रभे⁷ ।

उपऽविदा⁸ । वह्निः⁹ । विन्दते¹⁰ । वसु¹¹ ॥

yeṣām | ā-bādhaḥ | ṛgmīyaḥ | iṣaḥ | pṛkṣaḥ | ca | ni-grabhe |

upa-vidā | vahniḥ | vindate | vasu ॥

3. ¹Those on whom ²he presses, ³possessor of the word of illumination and ⁷seizes on ⁴their impulsions ⁶and ⁵their satisfactions, ⁸by their approach to knowledge ⁹the Fire ¹⁰finds ¹¹the Treasure. (16/338)

⁵pṛkṣaḥ - The word *pṛkṣa* is rendered food in the ritual interpretation like the kindred word *prayas*. The root means pleasure, fullness, satisfaction, and may have the material sense of a “delicacy” or satisfying food

and the psychological sense of a delight, pleasure or satisfaction. The satisfactions are three but closely associated together - satisfactions of the body, satisfactions of the vitality, satisfactions of the mind.
[15/329]

उदस्य शोचिरस्थाद्दीदियुषो व्यजरं ।
तपुर्जम्भस्य सुद्युतो गणश्रियः ॥08.023.04॥

उत्¹ । अस्य² । शोचिः³ । अस्थात्⁴ । दीदियुषः⁵ । वि⁶ । अजरम्⁷ ।
तपुःऽजम्भस्य⁸ । सुऽद्युतः⁹ । गणऽश्रियः¹⁰ ॥

ut | asya | śociḥ | asthāt | dīdiyusaḥ | vi | ajaram |
tapuḥ-jambhasya | su-dyutaḥ | gaṇa-śriyaḥ ॥

4. ¹Up ⁴stands ²his ⁷ageless ³light ⁵as he flames out ⁸with his burning tusks, ⁹in his beautiful splendour, ¹⁰in the glory of his companies. (16/339)
-

उदु तिष्ठ स्वध्वर स्तवानो देव्या कृपा ।
अभिख्या भासा बृहता शुशुक्वनिः ॥08.023.05॥

उत्¹ । ऊं² इति । तिष्ठ³ । सुऽअध्वर⁴ । स्तवानः⁵ । देव्या⁶ । कृपा⁷ ।
अभिऽख्या⁸ । भासा⁹ । बृहता¹⁰ । शुशुक्वनिः¹¹ ॥

ut | ūm iti | tiṣṭha | su-adhvara | stavānaḥ | devyā | kṛpā |
abhi-khyā | bhāsā | bṛhatā | śuśukvaniḥ ॥

5. ²Even so, ³stand ¹up ⁵as they laud thee, ⁴O doer of the pilgrim-rite, ¹¹shining out ⁶with thy divine ⁷light, ¹⁰with thy vast ⁸all-regarding ⁹lustre. (16/339)

⁴perfect in the pilgrim-sacrifice (1.127.1)

अग्ने याहि सुशस्तिभिर्हव्या जुह्वान आनुषक् ।
यथा दूतो बभूथ हव्यवाहनः ॥08.023.06॥

अग्ने¹ । याहि² । सुशस्तिऽभिः³ । हव्या⁴ । जुह्वानः⁵ । आनुषक्⁶ ।
यथा⁷ । दूतः⁸ । बभूथ⁹ । हव्यऽवाहनः¹⁰ ॥

agne | yāhi | suśasti-bhiḥ | havyā | juhvānaḥ | ānuṣak |
yathā | dūtaḥ | babhūtha | havya-vāhanaḥ ॥

6. ²Go, ¹O Fire, ³with perfect utterances of the word ⁵offering ⁶uninterruptedly ⁴the oblations, ⁷since ⁹thou hast become ⁸the messenger and ¹⁰the carrier of the offerings. (16/339)

⁶As the Purohita, the representative priest in the sacrifice and the leader in the van of its march, He stands in front of our consciousness, leader of all our powers, to guide and carry on our Godward work, so that there shall be no interruption, no gap in the order of the sacrifice, the right stages of its march to the gods, the right placing of its works according to the times and seasons of the Truth. [15/442 *fn* 2]

अग्निं वः पूर्व्यं हुवे होतारं चर्षणीनां ।

तमया वाचा गृणे तमु वः स्तुषे ॥08.023.07॥

अग्निम्¹ । वः² । पूर्व्यम्³ । हुवे⁴ । होतारम्⁵ । चर्षणीनाम्⁶ ।
तम्⁷ । अया⁸ । वाचा⁹ । गृणे¹⁰ । तम्¹¹ । ऊं¹² इति । वः¹³ । स्तुषे¹⁴ ॥

agnim | vaḥ | pūrvyam | huve | hotāram | carṣaṇīnām |
tam | ayā | vācā | gr̥ṇe | tam | ūṃ iti | vaḥ | stuṣe ||

7. ⁴I call ²for you ³the ancient ¹Fire, ⁵the priest of the call ⁶of seeing men; ⁷him ⁸with this ⁹word ¹⁰I declare, ¹¹him ¹³for you ¹⁴I laud. (16/339)

यज्ञेभिरद्भुतऋतुं यं कृपा सूदयंत इत् ।

मित्रं न जने सुधितमृतावनि ॥08.023.08॥

यज्ञेभिः¹ । अद्भुतऋतुम्² । यम्³ । कृपा⁴ । सूदयन्ते⁵ । इत्⁶ ।
मित्रम्⁷ । न⁸ । जने⁹ । सुधितम्¹⁰ । ऋतवनि¹¹ ॥

yajñebhiḥ | adbhuta-kratum | yam | kṛpā | sūdayante | it |
mitram | na | jane | su-dhitam | ṛta-vani ||

8. ³Fire whom ¹with the sacrifices, ⁴with the light ⁶verily ⁵they speed ⁸like ⁷a friend ¹⁰firmly established ⁹in the man ¹¹who possesses the Truth. (16/339)

²one with a wonderful will (8.23.8)

ऋतावानमृतायवो यज्ञस्य साधनं गिरा ।

उपो एनं जुजुषुर्नमसस्पदे ॥08.023.09॥

ऋतवानम्¹ । ऋतवः² । यज्ञस्य³ । साधनम्⁴ । गिरा⁵ ।
उषः⁶ । एनम्⁷ । जुजुषुः⁸ । नमसः⁹ । पदे¹⁰ ॥

ṛta-vānam | ṛta-yavaḥ | yajñasya | sādhanam | girā |
uṣaḥ | enam | jujuṣuḥ | namaṣaḥ | pade ||

9. ¹To Fire the possessor of the Truth, ⁴the accomplisher ³of the sacrifice, ²the seekers of the Truth ⁶have come ⁵with the word ⁸and cleave ⁷to him ¹⁰in the seat ⁹of the adoration. (16/340)

अच्छा नो अंगिरस्तमं यज्ञासो यंतु संयतः ।

होता यो अस्ति विक्ष्वा यशस्तमः ॥08.023.10॥

अच्छ¹ । नः² । अङ्गिरःऽतमम्³ । यज्ञासः⁴ । यन्तु⁵ । सम्ऽयतः⁶ ।
होता⁷ । यः⁸ । अस्ति⁹ । विक्षु¹⁰ । आ¹¹ । यशःऽतमः¹² ॥

accha | naḥ | aṅgiraḥ-tamam | yajñāsaḥ | yantu | sam-yataḥ |
hotā | yaḥ | asti | vikṣu | ā | yaśaḥ-tamaḥ ||

10. ^{5a}Let ²our ⁴sacrifices ^{5b}go ¹towards him ⁶united in their effort, ³to him most fiery-wise of the Angirasas ⁸who ⁹is ⁷the priest of the call ¹⁰in men and ¹²most glorious. (16/340)
-

अग्ने तव त्ये अजरंधानासो बृहद्भाः ।

अश्वा इव वृषणस्तविषीयवः ॥08.023.11॥

अग्ने¹ । तव² । त्ये³ । अजर⁴ । इन्धानासः⁵ । बृहत्⁶ । भाः⁷ ।

अश्वाःऽइव⁸ । वृषणः⁹ । तविषीऽयवः¹⁰ ॥

agne | tava | tye | ajara | indhānāsaḥ | bṛhat | bhāḥ |

aśvāḥ-iva | vṛṣaṇaḥ | taviṣī-yavaḥ ॥

11. ⁴O ageless ¹Fire, ³those ⁷lights ²of thine ⁵kindling ⁶the Vast ^{8a}are like ⁹male and ¹⁰mighty ^{8b}horses; (16/340)
-

स त्वं न ऊर्जा पते रयिं रास्व सुवीर्यं ।

प्राव नस्तोके तनये समत्स्वा ॥08.023.12॥

सः¹ । त्वम्² । नः³ । ऊर्जाम्⁴ । पते⁵ । रयिम्⁶ । रास्व⁷ । सुवीर्यम्⁸ ।

प्र⁹ । अव¹⁰ । नः¹¹ । तोके¹² । तनये¹³ । समत्सु¹⁴ । आ¹⁵ ॥

saḥ | tvam | naḥ | ūrjām | pate | rayim | rāsva | su-vīryam |

pra | ava | naḥ | toke | tanaye | samat-su | ā ॥

12. ¹So ^{7a}do ²thou, ⁵O Lord ⁴of Energies, ^{7b}give ³us ⁶the wealth, ⁸hero-might; ^{9,10}protect ¹¹us ¹⁴in our battles, ¹³in the Son ¹²of our begetting. (16/340)
-

यद्वा उ विश्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि ।

विश्वेदग्निः प्रति रक्षांसि सेधति ॥08.023.13॥

यत्¹ । वै² । ऊं³ इति । विश्पतिः⁴ । शितः⁵ । सुप्रीतः⁶ । मनुषः⁷ । विशि⁸ ।

विश्व⁹ । इत्¹⁰ । अग्निः¹¹ । प्रति¹² । रक्षांसि¹³ । सेधति¹⁴ ॥

yat | vai | ūm iti | viśpatiḥ | śitaḥ | su-prītaḥ | manuṣaḥ | viśi |

viśvā | it | agniḥ | prati | rakṣāṃsi | sedhati ॥

13. ¹Since, ²indeed, ⁴the lord of the peoples, ⁵keen and ⁶glad ⁸in the house ⁷of man, ^{12,14}wards off ⁹all ¹³demon-powers, — (16/340)
-

श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विश्पते ।

नि मायिनस्तपुषा रक्षसो दह ॥08.023.14॥

श्रुष्टी¹ । अग्ने² । नवस्य³ । मे⁴ । स्तोमस्य⁵ । वीर⁶ । विश्पते⁷ ।

नि⁸ । मायिनः⁹ । तपुषा¹⁰ । रक्षसः¹¹ । दह¹² ॥

śruṣṭī | agne | navasya | me | stomasya | vīra | viśpate |

ni | māyinaḥ | tapuṣā | rakṣasaḥ | daha ॥

14. ²O Fire, ¹with thy hearing ⁴of my ³new ⁵laud, ¹⁰with thy burning flame, ¹²consume ⁸utterly ¹¹the demon ⁹magicians, ⁶O hero, ⁷O lord of the peoples. (16/340)
-

न तस्य मायया चन रिपुशीत मर्त्यः ।

यो अग्नये ददाश हव्यदातिभिः ॥08.023.15॥

न¹ । तस्य² । मायया³ । चन⁴ । रिपुः⁵ । ईशीत⁶ । मर्त्यः⁷ ।

यः⁸ । अग्नये⁹ । ददाश¹⁰ । हव्यदातिभिः¹¹ ॥

na | tasya | māyayā | cana | ripuḥ | īśīta | martyaḥ |
yaḥ | agnaye | dadāśa | havya-dāti-bhiḥ ॥

15. ¹Not ⁴even ³by magic ^{6a}can ⁷the mortal ⁵foe ^{6b}master ⁸the man who ¹⁰offers worship ⁹to the Fire ¹¹with his gifts of the oblation. (16/341)
-

व्यश्चस्त्वा वसुविदमुक्षण्युरप्रीणादृषिः ।

महो राये तमु त्वा समिधीमहि ॥08.023.16॥

16. (*Not translated.*) (16/341)
-

उशना काव्यस्त्वा नि होतारमसादयत् ।

आयजिं त्वा मनवे जातवेदसं ॥08.023.17॥

उशना¹ । काव्यः² । त्वा³ । नि⁴ । होतारम्⁵ । असादयत्⁶ ।

आयजिम्⁷ । त्वा⁸ । मनवे⁹ । जातवेदसम्¹⁰ ॥

uśanā | kāvyaḥ | tvā | ni | hotāram | asādayat |
ā-yajim | tvā | manave | jāta-vedasam ॥

17. ³Thee ¹Ushana ²of the inspired wisdom ⁶set ⁴within ⁹for men ⁵as the priest of the call, ⁷the doer of sacrifice, ¹⁰the knower of all things born. (16/341)

¹“uśanā” is ²the son of the poet (kāvyaḥ)

विश्वे हि त्वा सजोषसो देवासो दूतमक्रत ।

श्रुष्टी देव प्रथमो यज्ञियो भुवः ॥08.023.18॥

विश्वे¹ । हि² । त्वा³ । सजोषसः⁴ । देवासः⁵ । दूतम्⁶ । अक्रत⁷ ।

श्रुष्टी⁸ । देव⁹ । प्रथमः¹⁰ । यज्ञियः¹¹ । भुवः¹² ॥

viśve | hi | tvā | sa-joṣasaḥ | devāsaḥ | dūtam | akrata |
śruṣṭī | deva | prathamah | yajñiyaḥ | bhuvaḥ ॥

18. ²For ¹all ⁵the gods ⁴with one mind ⁷made ³thee ⁶the messenger; ⁹O godhead, ¹²thou becamest ⁸by inspired knowledge ¹⁰supreme and ¹¹a lord of sacrifice. (16/341)
-

इमं घा वीरो अमृतं दूतं कृण्वीत मर्त्यः ।

पावकं कृष्णवर्तनिं विहायसं ॥08.023.19॥

इमम्¹ । घ² । वीरः³ । अमृतम्⁴ । दूतम्⁵ । कृण्वीत⁶ । मर्त्यः⁷ ।

पावकम्⁸ । कृष्णवर्तनिम्⁹ । विहायसम्¹⁰ ॥

imam | gha | vīraḥ | amṛtam | dūtam | kṛṇvīta | martyaḥ |
pāvakam | kṛṣṇa-vartanim | vi-hāyasam ॥

19. ¹Him ⁴immortal ^{6a}let ⁷the ³mortal hero ^{6b}make ⁵his envoy, ⁸the purifying Fire ⁹with his black path, ¹⁰vast in his wideness. (16/341)

तं हुवेम यतस्रुचः सुभासं शुक्रशोचिषं ।

विशामग्निमजरं प्रत्नमीड्यं ॥08.023.20॥

तम्¹ । हुवेम² । यतस्रुचः³ । सुभासम्⁴ । शुक्रशोचिषम्⁵ ।

विशाम्⁶ । अग्निम्⁷ । अजरम्⁸ । प्रत्नम्⁹ । ईड्यम्¹⁰ ॥

tam | huvema | yata-srucaḥ | su-bhāsam | śukra-śociṣam |
viśām | agnim | ajaram | pratnam | īḍyam ॥

20. ¹Him ²let us call ³putting forth the ladle, ⁴the luminous, ⁵the brilliant in light, ¹⁰one to be prayed ⁶by men, ⁹the ancient and ⁸unaging ⁷Fire. (16/341)

³yata-srucaḥ: *sruk*, स्रुक् - “a pourer” (it means also a spring or cascade)— & in its implied psychological sense the motive force or motor instrument of action fulfilling the internal or external act; *yata* यत् well-guided in one case, in the other well-controlled and regulated. [16/647]; This ladle is the constantly lifted movement of man’s aspiration towards the Truth and the Godhead. [15/438 *fn* 1]

यो अस्मै हव्यदातिभिराहुतिं मर्तोऽविधत् ।

भूरि पोषं स धत्ते वीरवद्यशः ॥08.023.21॥

यः¹ । अस्मै² । हव्यदातिभिः³ । आहुतिम्⁴ । मर्तः⁵ । अविधत्⁶ ।

भूरि⁷ । पोषम्⁸ । सः⁹ । धत्ते¹⁰ । वीरवत्¹¹ । यशः¹² ॥

yaḥ | asmai | havya-dāti-bhiḥ | ā-hutim | marṭaḥ | avidhat |
bhūri | poṣam | saḥ | dhatte | vīra-vat | yaśaḥ ॥

21. For ⁵the mortal ¹who ⁶performs sacrifice ²to him ³by his gifts ⁴of the offering ⁹he ¹⁰finds ⁷much ⁸increase and ¹²a glory ¹¹of his hero-strengths. (16/342)

प्रथमं जातवेदसमग्निं यज्ञेषु पूर्व्यं ।

प्रति स्रुगेति नमसा हविष्मती ॥08.023.22॥

प्रथमम्¹ । जातवेदसम्² । अग्निम्³ । यज्ञेषु⁴ । पूर्व्यम्⁵ ।

प्रति⁶ । स्रुक्⁷ । एति⁸ । नमसा⁹ । हविष्मती¹⁰ ॥

prathamam | jāta-vedasam | agnim | yajñeṣu | pūrvyam |

prati | sruk | eti | namasā | haviṣmatī ॥

22. ⁶To ³the Fire, ⁵the ancient, ¹the first and supreme, ²the knower of all things born ⁴in the sacrifices ⁹with the obeisance ⁸comes ⁷the ladle ¹⁰full of the oblation. (16/342)
-

आभिर्विधेमाग्नये ज्येष्ठाभिव्यंश्वत् ।

मंहिष्ठाभिर्मतिभिः शुक्रशोचिषे ॥08.023.23॥

आभिः¹ । विधेम² । अग्नये³ । ज्येष्ठाभिः⁴ । व्यंश्वत्⁵ ।

मंहिष्ठाभिः⁶ । मतिभिः⁷ । शुक्रशोचिषे⁸ ॥

ābhiḥ | vidhema | agnaye | jyeṣṭhābhiḥ | vyaśva-vat |

maṁhiṣṭhābhiḥ | mati-bhiḥ | śukra-śociṣe ॥

23. ²May we offer sacrifice ⁵as did Vyashwa ¹with these ⁴greatest and ⁶richest ⁷thinkings ³to Fire, ⁸the brilliant in light. (16/342)
-

⁵Vyashwa – the Hymn is composed by Rishi Vishwamanas ‘Vaiyashwa’ (son of Vyashwa)

नूनमर्चं विहायसे स्तोमेभिः स्थूरयूपवत् ।

ऋषे वैयंश्च दम्यायाग्नये ॥08.023.24॥

नूनम्¹ । अर्चं² । विहायसे³ । स्तोमेभिः⁴ । स्थूरयूपवत्⁵ ।

ऋषे⁶ । वैयंश्च⁷ । दम्याय⁸ । अग्नये⁹ ॥

nūnam | arca | vi-hāyase | stomebhiḥ | sthūrayūpa-vat |

rṣe | vaiyaśva | damyāya | agnaye ॥

24. ⁶O Rishi, ⁷son of Vyashwa, ¹now ²sing the word of illumination ⁵as did Sthurayupa, ⁹to the Fire, ³vast in his wideness, ⁸the dweller in the house. (16/342)
-

अतिथिं मानुषाणां सूनुं वनस्पतीनां ।

विप्रा अग्निमवसे प्रत्नमीळते ॥08.023.25॥

अतिथिम्¹ । मानुषाणाम्² । सूनुम्³ । वनस्पतीनाम्⁴ ।

विप्राः⁵ । अग्निम्⁶ । अवसे⁷ । प्रत्नम्⁸ । ईळते⁹ ॥

atithim | mānuṣāṇām | sūnum | vanaspatīnām |

viprāḥ | agnim | avase | pratnam | īlate ॥

25. ¹The guest ²of men, ³the son ⁴of the Trees, ⁵the illumined seers ⁹praise ⁷for his protection, ⁸the ancient ⁶Fire. (16/342)
-

महो विश्वाँ अभि षतोऽभि हव्यानि मानुषा ।

अग्ने नि षत्सि नमसाधि बर्हिषि ॥08.023.26॥

महः¹ । विश्वान्² । अभि³ । सतः⁴ । अभि⁵ । हव्यानि⁶ । मानुषा⁷ ।
अग्ने⁸ । नि⁹ । सत्सि¹⁰ । नमसा¹¹ । अधि¹² । बर्हिषि¹³ ॥

mahaḥ | viśvān | abhi | sataḥ | abhi | havyāni | mānuṣā |
agne | ni | satsi | namasā | adhi | barhiṣi ॥

26. ³Turned towards ²all ¹the great ⁴beings, ⁵turned towards ⁷our human ⁶offerings, ¹¹by our obeisance, ⁸O Fire, ^{9,10}thou takest thy seat ¹²on ¹³the sacred grass. (16/342)

वंस्वा नो वार्या पुरु वंस्व रायः पुरुस्पृहः ।
सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वतः ॥08.023.27॥

वंस्व¹ । नः² । वार्या³ । पुरु⁴ । वंस्व⁵ । रायः⁶ । पुरुस्पृहः⁷ ।
सुवीर्यस्य⁸ । प्रजावतः⁹ । यशस्वतः¹⁰ ॥

vaṃsva | naḥ | vāryā | puru | vaṃsva | rāyaḥ | puru-spr̥haḥ |
su-vīryasya | prajā-vataḥ | yaśasvataḥ ॥

27. ¹Conquer ²for us ⁴many ³desirable things, ⁵take possession ⁶of the wealth ⁷that brings us our many longings and ⁸hero-energy and ⁹the offspring and ¹⁰the glory. (16/343)

त्वं वरो सुषाम्णेऽग्ने जनाय चोदय ।
सदा वसो राति यविष्ठ शश्वते ॥08.023.28॥

28. (*Not translated.*) (16/343)

त्वं हि सुप्रतूरसि त्वं नो गोमतीरिषः ।
महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि ॥08.023.29॥

त्वम्¹ । हि² । सुप्रतूरः³ । असि⁴ । त्वम्⁵ । नः⁶ । गोमतीः⁷ । इषः⁸ ।
महः⁹ । रायः¹⁰ । सातिम्¹¹ । अग्ने¹² । अप¹³ । वृधि¹⁴ ॥

tvam | hi | su-pratūḥ | asi | tvam | naḥ | go-matīḥ | iṣaḥ |
mahaḥ | rāyaḥ | sātīm | agne | apa | vṛdhi ॥

29. ¹Thou ⁴art he ³who breaks through, ⁵thou ^{13,14}openest ⁶to us ⁷the luminous ⁸impulsions; ^{13,14}open to us ¹¹the conquest ⁹of the great ¹⁰Riches, ¹²O Fire. (16/343)

³Or, he who overcomes, (16/343 fn 3)

अग्ने त्वं यशा अस्या मित्रावरुणा वह ।
ऋतावाना सम्राजा पूतदक्षसा ॥08.023.30॥

अग्ने¹ । त्वम्² । यशाः³ । असि⁴ । आ⁵ । मित्रावरुणा⁶ । वह⁷ ।
ऋतव्वा⁸ । सम्राजा⁹ । पूतदक्षसा¹⁰ ॥

agne | tvam | yaśāḥ | asi | ā | mitrāvaruṇā | vaha |
ṛta-vānā | sam-rājā | pūta-dakṣasā ॥

30. ¹O Fire, ²thou ⁴art ³the glorious one; ^{5,7}bring to us ⁶Varuna and Mitra, ⁹the all-rulers
⁸who possess the Truth and ¹⁰have the purified judgment. (16/343)

Shyavashwa Atreya

Sukta 38

यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु ।

इन्द्राग्नी तस्य बोधतं ॥08.038.01॥

यज्ञस्य¹ । हि² । स्थः³ । ऋत्विजा⁴ । सस्नी⁵ इति । वाजेषु⁶ । कर्मसु⁷ ।

इन्द्राग्नी⁸ इति । तस्य⁹ । बोधतम्¹⁰ ॥

yajñasya | hi | sthaḥ | ṛtvijā | sasnī iti | vājeṣu | karma-su |

indrāgnī iti | tasya | bodhatam ॥

1. ³You (two) are ⁴the ritual-priests of the sacrifice, ⁵conquerors ⁶in our plenitudes and ⁷our works; ⁹to this ¹⁰awake, ⁸O Indra, O Fire. (16/343)

तोशासा रथयावाना वृत्रहणापराजिता ।

इन्द्राग्नी तस्य बोधतं ॥08.038.02॥

तोशासा¹ । रथयावाना² । वृत्रहणा³ । अपराजिता⁴ ।

इन्द्राग्नी⁵ इति । तस्य⁶ । बोधतम्⁷ ॥

tośāsā | ratha-yāvānā | vṛtra-hanā | aparā-jitā |

indrāgnī iti | tasya | bodhatam ॥

2. ¹O smiters ²who journey in the chariot, ³slayers of the coverer, ⁴ever unconquered — ⁶to this ⁷awake, ⁵O Indra, O Fire. (16/344)

इदं वां मदिरं मध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः ।

इन्द्राग्नी तस्य बोधतं ॥08.038.03॥

इदम्¹ । वाम्² । मदिरम्³ । मधु⁴ । अधुक्षन्⁵ । अद्रिभिः⁶ । नरः⁷ ।

इन्द्राग्नी⁸ इति । तस्य⁹ । बोधतम्¹⁰ ॥

idam | vām | madiram | madhu | adhuḥṣan | adri-bhiḥ | naraḥ |

indrāgnī iti | tasya | bodhatam ॥

3. ⁷Men ⁵have pressed out ²for you ⁶by the stones ¹this ³rapturous ⁴honey-wine — ⁹to this ¹⁰awake, ⁸O Indra, O Fire. (16/344)

जुषेथां यज्ञमिष्टये सुतं सोमं सधस्तुती ।

इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥08.038.04॥

जुषेथाम्¹ । यज्ञम्² । इष्टये³ । सुतम्⁴ । सोमम्⁵ । सधऽस्तुती⁶ ।
इन्द्राग्नी⁷ इति । आ⁸ । गतम्⁹ । नरा¹⁰ ॥

juṣethām | yajñam | iṣṭaye | sutam | somam | sadhastutī iti sadha-stutī |
indrāgnī iti | ā | gatam | narā ||

4. ¹Take pleasure ²in the sacrifice, ³for the sacrifice ^{8,9}come ⁵to the Soma wine ⁴pressed out,
¹⁰gods ⁶to whom rises the common laud, ⁷O Indra, O Fire. (16/344)

⁶in the movement of the laud (5.18.5)

¹⁰O Gods (8.38.5)

इमा जुषेथां सवना येभिर्हव्यान्यूहथुः ।
इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥08.038.05॥

इमा¹ । जुषेथाम्² । सवना³ । येभिः⁴ । हव्यानि⁵ । ऊहथुः⁶ ।
इन्द्राग्नी⁷ इति । आ⁸ । गतम्⁹ । नरा¹⁰ ॥

imā | juṣethām | savanā | yebhiḥ | havyāni | ūhathuḥ |
indrāgnī iti | ā | gatam | narā ||

5. ²May you take pleasure ¹in these ³Soma-pressings ⁴by them who ⁶have ⁵the offering, —
¹⁰O gods, ^{8,9}come to us, ⁷O Indra, O Fire. (16/344)

⁶bear (5.3.9)

इमां गायत्रवर्तनि जुषेथां सुष्टुति मम ।
इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥08.038.06॥

इमाम्¹ । गायत्रऽवर्तनिम्² । जुषेथाम्³ । सुऽस्तुतिम्⁴ । मम⁵ ।
इन्द्राग्नी⁶ इति । आ⁷ । गतम्⁸ । नरा⁹ ॥

imām | gāyatra-vartanim | juṣethām | su-stutim | mama |
indrāgnī iti | ā | gatam | narā ||

6. ³May you take pleasure ¹in this ⁴laud ⁵of mine, ²this path of song, — ⁹O gods, ^{7,8}come to
us, ⁶O Indra, O Fire. (16/344)

²(this path of) the sacred song (8.38.1); the Gayatri rhythm (1.12.11)

प्रातर्यावभिरा गतं देवेभिर्जेन्यावसू ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥08.038.07॥

प्रातर्यावऽभिः¹ । आ² । गतम्³ । देवेभिः⁴ । जेन्यावसू⁵ इति ।
इन्द्राग्नी⁶ इति । सोमऽपीतये⁷ ॥

prātaryāva-bhiḥ | ā | gatam | devebhiḥ | jenyāvasū iti |
indrāgnī iti | soma-pītaye ||

7. ^{2,3}Come ⁷for the drink of the Soma wine ⁴with the gods ¹who arrive at dawn, ⁵you who have the victor-riches, O Indra, O Fire. (16/344)

⁵Or, you who have the riches which are for the victor, or the true riches, (16/344 fn 4)

श्यावाश्वस्य सुन्वतोऽत्रीणां शृणुतं हवं ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥08.038.08॥

श्यावऽअश्वस्य¹ । सुन्वतः² । अत्रीणाम्³ । शृणुतम्⁴ । हवम्⁵ ।
इन्द्राग्नी⁶ इति । सोमऽपीतये⁷ ॥

śyāva-aśvasya | sunvataḥ | atrīṇām | śṛṇutam | havam |
indrāgnī iti | soma-pītaye ॥

8. ⁴Hear ⁵the call ³of the Atris, ¹of Shyavashwa ²pressing the wine, ⁷come for the drinking of the Soma, ⁶O Indra, O Fire. (16/345)

¹He who has the bay-horse (16/345 fn 5)

एवा वामह्व ऊतये यथाहुवंत मेधिराः ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥08.038.09॥

एव¹ । वाम्² । अह्वे³ । ऊतये⁴ । यथा⁵ । अहुवन्त⁶ । मेधिराः⁷ ।
इन्द्राग्नी⁸ इति । सोमऽपीतये⁹ ॥

eva | vām | ahve | ūtaye | yathā | ahuvanta | medhirāḥ |
indrāgnī iti | soma-pītaye ॥

9. ¹Thus ³have I called ²you (two) ⁴for protection ⁵as ⁷the wise ⁶have ever called you, ⁹for the drinking of the Soma (wine), ⁸O Indra, O Fire. (16/345)
-

आहं सरस्वतीवतोरिन्द्राग्न्योरवो वृणे ।
याभ्यां गायत्रमृच्यते ॥08.038.10॥

आ¹ । अहम्² । सरस्वतीऽवतोः³ । इन्द्राग्न्योः⁴ । अवः⁵ । वृणे⁶ ।
याभ्याम्⁷ । गायत्रम्⁸ । ऋच्यते⁹ ॥

ā | aham | sarasvatī-vatoḥ | indrāgnyoḥ | avaḥ | vṛṇe |
yābhyām | gāyatram | ṛcyate ॥

10. ²I ^{1,6}choose ⁵the protection ⁴of Indra and the Fire ³with Saraswati at their side, ⁷for whom ⁸the sacred song ⁹breaks into light. (16/345)

⁹Or, is chanted (16/345 fn 6)

Nabhaka Kanwa

Sukta 39

अग्निमस्तोष्यृग्मियमग्निमीळा यजध्यै ।

अग्निर्देवाँ अनक्तु न उभे हि विदथे कविरंतश्चरति दूत्यं नभंतामन्यके समे ॥08.039.01॥

अग्निम्¹ । अस्तोषि² । ऋग्मियम्³ । अग्निम्⁴ । ईळा⁵ । यजध्यै⁶ ।

अग्निः⁷ । देवान्⁸ । अनक्तु⁹ । नः¹⁰ । उभे¹¹ इति । हि¹² । विदथे¹³ इति । कविः¹⁴ । अन्तः¹⁵ । चरति¹⁶ । दूत्यम्¹⁷ ।
नभन्ताम्¹⁸ । अन्यके¹⁹ । समे²⁰ ॥

agnim | astoṣi | ṛgmiyam | agnim | īlā | yajadhyai |

agniḥ | devān | anaktu | naḥ | ubhe iti | hi | vidathe iti | kaviḥ | antariti | carati | dūtyam |
nabhantām | anyake | same ॥

1. ¹To Fire ²I give laud, ³the possessor of the illumined word, ⁶to worship ⁴the Fire ⁵with the speech of revelation; ^{9a}let ⁷the Fire ^{9b}reveal ⁸the gods ¹⁰to us, ¹²for ¹⁴he is the seer ¹⁶who goes ¹⁷on his embassy ¹⁵between ¹¹the two worlds ¹³in the knowledge, — ^{18a}let ²⁰all ¹⁹that are hostile ^{18b}be rent asunder. (16/345)

¹⁹that are alien (8.39.4)

न्यग्ने नव्यसा वचस्तनूषु शंसमेषां ।

न्यराती रराव्णां विश्वा अर्यो अरातीरितो युच्छंत्वामुरो नभंतामन्यके समे ॥08.039.02॥

नि¹ । अग्ने² । नव्यसा³ । वचः⁴ । तनूषु⁵ । शंसम्⁶ । एषाम्⁷ ।

नि⁸ । अरातीः⁹ । रराव्णाम्¹⁰ । विश्वाः¹¹ । अर्यः¹² । अरातीः¹³ । इतः¹⁴ । युच्छन्तु¹⁵ । आऽमुरः¹⁶ । नभन्ताम्¹⁷ ।
अन्यके¹⁸ । समे¹⁹ ॥

ni | agne | navyasā | vacaḥ | tanūṣu | śamsam | eṣām |

ni | arātiḥ | rarāvṇām | viśvāḥ | ariyaḥ | arātiḥ | itaḥ | yucchantu | ā-muraḥ | nabhantām |
anyake | same ॥

2. ²O Fire, ¹⁷destroy ³with a new ⁴word ⁶the expression ⁷of these ¹within ⁵in the bodies, ¹⁷destroy ⁸within us ⁹the beings hostile ¹⁰to those who give thee, ^{17a}let ¹¹all ¹²the enemy forces, ¹³the hostile spirits ¹⁵depart ¹⁴from here ¹⁶who would do hurt to us, — ^{17a}let ¹⁹all ¹⁸that are hostile ^{17b}be rent asunder. (16/346)

⁵Not only the physical body, but the vital and mental sheaths – all the embodied states or forms of soul.
[15/407 fn 7]

¹²ariyaḥ - enemies are the hostile powers who try to break up the unity and completeness of our being and from whom the riches which rightly belong to us have to be rescued, not human enemies. [15/421 fn 3]

¹⁸that are alien (8.39.4)

अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि ।

स देवेषु प्र चिकिद्धि त्वं ह्यसि पूर्व्यः शिवो दूतो विवस्वतो नभंतामन्यके समे ॥08.039.03॥

अग्ने¹ । मन्मानि² । तुभ्यम्³ । कम्⁴ । घृतम्⁵ । न⁶ । जुह्वे⁷ । आसनि⁸ ।

सः⁹ । देवेषु¹⁰ । प्र¹¹ । चिकिद्धि¹² । त्वम्¹³ । हि¹⁴ । असि¹⁵ । पूर्व्यः¹⁶ । शिवः¹⁷ । दूतः¹⁸ । विवस्वतः¹⁹ ।
नभन्ताम्²⁰ । अन्यके²¹ । समे²² ॥

agne | manmāni | tubhyam | kam | ghr̥tam | na | juhve | āsani |

saḥ | deveṣu | pra | cikiddhi | tvam | hi | asi | pūrvyaḥ | śivaḥ | dūtaḥ | vivasvataḥ |
nabhantām | anyake | same ॥

3. ¹O Fire, ³to thee ⁷I offer ²my thoughts ⁶as if ⁵an offering of light ⁸cast into thy mouth; ⁹so ^{11,12}do thou awake to knowledge ¹⁰in the gods, ¹⁴for ¹³thou ¹⁵art ¹⁶the ancient and ¹⁷benign ¹⁸messenger ¹⁹of the Sun, — ^{20a}let ²²all ²¹that are alien ²⁰be rent asunder. (16/346)

⁵clarified butter or light (16/346 fn 7); The root *ghr* conveys the idea of a strong brightness or heat. [15/76]

तत्तदग्निर्वयो दधे यथायथा कृपण्यति ।

ऊर्जाहुतिर्वसूनां शं च योश्च मयो दधे विश्वस्यै देवहृत्यै नभंतामन्यके समे ॥08.039.04॥

तत्तत्¹ । अग्निः² । वयः³ । दधे⁴ । यथाऽयथा⁵ । कृपण्यति⁶ ।

ऊर्जाऽआहुतिः⁷ । वसूनाम्⁸ । शम्⁹ । च¹⁰ । योः¹¹ । च¹² । मयः¹³ । दधे¹⁴ । विश्वस्यै¹⁵ । देवहृत्यै¹⁶ । नभन्ताम्¹⁷ ।
अन्यके¹⁸ । समे¹⁹ ॥

tat-tat | agniḥ | vayaḥ | dadhe | yathā-yathā | kṛpaṇyati |

ūrjā-āhutiḥ | vasūnām | śam | ca | yoḥ | ca | mayāḥ | dadhe | viśvasyai | deva-hūtyai |
nabhantām | anyake | same ॥

4. ⁴He founds ³growth upon growth of the being ⁵even as ¹one (or, he) ⁶desires; ⁷offered the oblation of offered energy ¹⁵for every ¹⁶call to the gods ¹⁴he founds both ⁹the peace ¹⁰and ¹¹the movement ⁸of the Shining Ones, ¹⁴he founds ¹³the bliss, — ^{17a}let ¹⁹all ¹⁸that are alien ^{17b}be rent asunder. (16/346)

स चिकेत सहीयसाग्निश्चित्रेण कर्मणा ।

स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिरभीवृत इनोति च प्रतीव्यं नभंतामन्यके समे ॥08.039.05॥

सः¹ । चिकेत² । सहीयसा³ । अग्निः⁴ । चित्रेण⁵ । कर्मणा⁶ ।

सः⁷ । होता⁸ । शश्वतीनाम्⁹ । दक्षिणाभिः¹⁰ । अभिऽवृतः¹¹ । इनोति¹² । च¹³ । प्रतीव्यम्¹⁴ । नभन्ताम्¹⁵ ।
अन्यके¹⁶ । समे¹⁷ ॥

saḥ | ciketa | sahiyasā | agniḥ | citreṇa | karmaṇā |

saḥ | hotā | śaśvatīnām | dakṣiṇābhiḥ | abhi-vṛtaḥ | inoti | ca | pratīvyam | nabhantām |
anyake | same ॥

5. ¹He ²awakes to knowledge ³by his forceful and ⁴many-sided ⁵works; ⁷he is ⁸the priest of the call ⁹of many powers ¹¹surrounded ¹⁰by lights of discernment ¹³and ¹²he takes

possession ¹⁴of all that faces him, — ^{15a}let ¹⁷all ¹⁶that are alien ^{15b}be rent asunder.
(16/346-7)

अग्निर्जाता देवानामग्निर्वेद मर्तानामपीच्यं ।

अग्निः स द्रविणोदा अग्निद्वारा व्यूर्णते स्वाहुतो नवीयसा नभंतामन्यके समे ॥08.039.06॥

अग्निः¹ । जाता² । देवानाम्³ । अग्निः⁴ । वेद⁵ । मर्तानाम्⁶ । अपीच्यम्⁷ ।

अग्निः⁸ । सः⁹ । द्रविणः¹⁰ । अग्निः¹¹ । द्वारा¹² । वि¹³ । ऊर्णते¹⁴ । सुऽआहुतः¹⁵ । नवीयसा¹⁶ । नभन्ताम्¹⁷ ।
अन्यके¹⁸ । समे¹⁹ ॥

agniḥ | jātā | devānām | agniḥ | veda | martānām | apīcyam |

agniḥ | saḥ | draviṇaḥ-dāḥ | agniḥ | dvārā | vi | ūrṇute | su-āhutaḥ | navīyasā | nabhantām |
anyake | same ॥

6. ¹The Fire ⁵knows ²the births ³of the gods and ⁷the secret thing ⁶of mortals; ^{9a}this is ⁸the Fire ^{9b}that ¹⁰gives the treasures, ¹¹the Fire ¹⁵when there is cast into him as offering ¹⁶that which is new ^{13,14}uncovers ¹²the hidden doors, — ^{17a}let ¹⁹all ¹⁸that are alien ^{17b}be rent asunder. (16/347)

अग्निर्देवेषु संवसुः स विक्षु यज्ञियास्वा ।

स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमेव पुष्यति देवो देवेषु यज्ञियो नभंतामन्यके समे ॥08.039.07॥

अग्निः¹ । देवेषु² । सम्ऽवसुः³ । सः⁴ । विक्षु⁵ । यज्ञियासु⁶ । आ⁷ ।

सः⁸ । मुदा⁹ । काव्या¹⁰ । पुरु¹¹ । विश्वम्¹² । भूमऽइव¹³ । पुष्यति¹⁴ । देवः¹⁵ । देवेषु¹⁶ । यज्ञियः¹⁷ । नभन्ताम्¹⁸ ।
अन्यके¹⁹ । समे²⁰ ॥

agniḥ | deveṣu | sam-vasuḥ | saḥ | vikṣu | yajñiyāsu | ā |

saḥ | mudā | kāvyā | puru | viśvam | bhūma-iva | puṣyati | devaḥ | deveṣu | yajñiyaḥ |
nabhantām | anyake | same ॥

7. ¹Fire is ³the companion dwelling ²in the gods, ³dwelling ⁵in the beings ⁶who are masters of sacrifice; ⁸he ¹⁴increases ⁹by his rapture ¹¹many ¹⁰seer-wisdoms, ^{13a}even as ¹²all that is ^{13b}large, ⁸he is ¹⁵a god ¹⁶in the gods and ¹⁷a lord of sacrifice, — ^{18a}let ²⁰all ¹⁹that are alien ^{18b}be rent asunder. (16/347)

(Alt.) ¹³like the earth (1.65.2) ¹⁴which nourishes (10.79.5) ¹²all

यो अग्निः सप्तमानुषः श्रितो विश्वेषु सिंधुषु ।

तमागन्म त्रिपस्त्यं मंधातुर्दस्युहंतममग्निं यज्ञेषु पूर्व्यं नभंतामन्यके समे ॥08.039.08॥

यः¹ । अग्निः² । सप्तमानुषः³ । श्रितः⁴ । विश्वेषु⁵ । सिंधुषु⁶ ।

तम्⁷ । आ⁸ । अगन्म⁹ । त्रिपस्त्यम्¹⁰ । मन्धातुः¹¹ । दस्युहन्तमम्¹² । अग्निम्¹³ । यज्ञेषु¹⁴ । पूर्व्यम्¹⁵ ।
नभन्ताम्¹⁶ । अन्यके¹⁷ । समे¹⁸ ॥

yaḥ | agniḥ | sapta-mānuṣaḥ | śritaḥ | viśveṣu | sindhuṣu |

tam | ā | aganma | tri-pastyam | mandhātuḥ | dasyuhan-tamam | agnim | yajñeṣu |
pūrvyam | nabhantām | anyake | same ||

8. ²Fire is ³the sevenfold human, ⁴he is lodged ⁵in all ⁶the rivers; ⁷to him ^{8,9}we have come, ¹⁰the dweller in the triple abode, ¹¹the Fire of the thinker, ¹²slayer of the Destroyers, ¹⁵ancient and supreme ¹⁴in the sacrifices, — ^{16a}let ¹⁸all ¹⁷that are alien ^{16b}be rent asunder. (16/347)

¹² dasyu – the Destroyers. The Dasyu is the undivine being who does no sacrifice, amasses a wealth he cannot rightly use because he cannot speak the word or mentalise the superconscient Truth, hates the Word, the gods and the sacrifice and gives nothing of himself to the higher existences but robs and withholds his wealth from the Aryan. He is the thief, the enemy, the wolf, the devourer, the divider, the obstructor, the confiner. Dasyus are powers of darkness and ignorance who oppose the seeker of truth and immortality [15/244-5]

अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा कविः ।

स त्रैकादशां इह यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः परिष्कृतो नभन्तामन्यके समे ॥08.039.09॥

अग्निः¹ । त्रीणि² । त्रिऽधातूनि³ । आ⁴ । क्षेति⁵ । विदथा⁶ । कविः⁷ ।

सः⁸ । त्रीन्⁹ । एकादशान्¹⁰ । इह¹¹ । यक्षत्¹² । च¹³ । पिप्रयत्¹⁴ । च¹⁵ । नः¹⁶ । विप्रः¹⁷ । दूतः¹⁸ । परिष्कृतः¹⁹ ।
नभन्ताम्²⁰ । अन्यके²¹ । समे²² ॥

agniḥ | trīṇi | tri-dhātūni | ā | kṣeti | vidathā | kaviḥ |

saḥ | trīn | ekādaśān | iha | yakṣat | ca | piprayat | ca | naḥ | vipraḥ | dūtaḥ | pari-kṛtaḥ |
nabhantām | anyake | same ||

9. ¹Fire is ⁷the seer ^{4,5}who takes up his dwelling ²in his three ⁶abodes of knowledge ³of three kinds; ^{12a}may ⁸he ^{12b}sacrifice ^{9,10}to the Three and Thirty ¹³and ¹⁴satisfy ¹⁶us, ¹⁹perfected, ¹⁷the illumined thinker and ¹⁸messenger, — ^{20a}let ²²all ²¹that are alien ^{20b}be rent asunder. (16/347-8)

⁹ thrice ¹⁰ eleven = thirty-three

त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्व्य वस्व एक इरज्यसि ।

त्वामापः परिस्रुतः परि यन्ति स्वसेतवो नभन्तामन्यके समे ॥08.039.10॥

त्वम्¹ । नः² । अग्ने³ । आयुषु⁴ । त्वम्⁵ । देवेषु⁶ । पूर्व्य⁷ । वस्वः⁸ । एकः⁹ । इरज्यसि¹⁰ ।

त्वाम्¹¹ । आपः¹² । परिऽस्रुतः¹³ । परि¹⁴ । यन्ति¹⁵ । स्वऽसेतवः¹⁶ । नभन्ताम्¹⁷ । अन्यके¹⁸ । समे¹⁹ ॥

tvam | naḥ | agne | āyuṣu | tvam | deveṣu | pūrvya | vasvaḥ | ekaḥ | irajyasi |

tvām | āpaḥ | pari-srutaḥ | pari | yanti | sva-setavaḥ | nabhantām | anyake | same ||

10. ⁷O ancient and supreme ³Fire, ¹thou art ²in us ⁴who are mortals, ⁵thou ⁶in the gods, ⁹one and sole ¹⁰thou rulest ⁸over the Treasures; ¹⁴around ¹¹thee ¹³the wide-flowing ¹²waters ¹⁵go ¹⁶each with its own bridge, — ^{17a}let ¹⁹all ¹⁸that are alien ^{17b}be rent asunder. (16/348)

¹² the outpouring of the luminous movement and impulse of the divine or supramental existence. [15/439 fn 3]

Sukta 40

इन्द्राग्नी युवं सु नः सहंता दासथो रयिं ।

येन दृळ्हा समत्स्वा वीळु चित्साहिषीमह्यग्निर्वनेव वात इन्नभंतामन्यके समे ॥08.040.01॥

इन्द्राग्नी¹ इति । युवम्² । सु³ । नः⁴ । सहन्ता⁵ । दासथः⁶ । रयिम्⁷ ।

येन⁸ । दृळ्हा⁹ । समत्सु¹⁰ । आ¹¹ । वीळु¹² । चित्¹³ । सहिषीमहि¹⁴ । अग्निः¹⁵ । वनाऽइव¹⁶ । वाते¹⁷ । इत्¹⁸ ।
नभन्ताम्¹⁹ । अन्यके²⁰ । समे²¹ ॥

indrāgnī iti | yuvam | su | naḥ | sahanā | dāsathah | rayim |

yena | dṛḷhā | samat-su | ā | vīlu | cit | sahiṣīmahi | agniḥ | vanā-iva | vāte | it | nabhantām
| anyake | same ॥

1. ¹O Indra, O Fire, ⁵forceful ²you ⁶give to us ⁷the treasure ⁸by which ¹⁴we shall overcome ¹⁰in our battles ¹³even ¹²all that is firm and strong, ^{16a}as ¹⁵Fire ^{16b}the trees ¹⁷in a wind, — ^{19a}let ²¹all ²⁰that are alien ^{19b}be rent asunder. (16/348)

³wholly (4.12.4)

नहि वां वव्रयामहेऽथेंद्रमिद्यजामहे शविष्ठं नृणां नरं ।

स नः कदा चिदर्वता गमदा वाजसातये गमदा मेधसातये नभंतामन्यके समे ॥08.040.02॥

नहि¹ । वाम्² । वव्रयामहे³ । अथ⁴ । इन्द्रम्⁵ । इत्⁶ । यजामहे⁷ । शविष्ठम्⁸ । नृणाम्⁹ । नरम्¹⁰ ।

सः¹¹ । नः¹² । कदा¹³ । चित्¹⁴ । अर्वता¹⁵ । गमत्¹⁶ । आ¹⁷ । वाजसातये¹⁸ । गमत्¹⁹ । आ²⁰ । मेधसातये²¹ ।
नभन्ताम्²² । अन्यके²³ । समे²⁴ ॥

nahi | vām | vavrayāmahe | atha | indram | it | yajāmahe | śaviṣṭham | nṛṇām | naram |
saḥ | naḥ | kadā | cit | arvatā | gamat | ā | vāja-sātaye | gamat | ā | medha-sātaye |
nabhantām | anyake | same ॥

2. ^{3a}May we ¹not ^{3b}shut ²you ^{3c}away from us, ⁴then ^{7a}may we ⁶truly ^{7b}worship ⁵Indra ^{7c}with sacrifice, ¹⁰the god ⁸most potent ⁹of the gods; ^{16a}may ¹¹he ^{13,14}sometime ^{17,16b}come ¹²to us ¹⁵with the war-horse, ^{19a}may ¹¹he ^{20,19b}come ¹²to us ^{18c}for the winning of the plenitudes, ²¹for the winning of the purity, — ^{22a}let ²⁴all ²³that are alien ^{22b}be rent asunder. (16/348)

¹⁸vāja-sātaye - The three great conquests (sātaye) - of the plenitudes (vāja) – to which the human being aspires, which the Gods are in constant battle with the Vritras and Panis to give to man are the herds, the waters, and the Sun or the solar world, gā, apaḥ, svaḥ [15/109]

²¹Or, for the getting of sacrifice (16/348 fn 9)

ता हि मध्यं भरणामिन्द्राग्नी अधिक्षितः ।

ता उ कवित्वना कवी पृच्छयमाना सखीयते सं धीतमश्रुतं नरा नभंतामन्यके समे ॥08.040.03॥

ता¹ । हि² । मध्यम्³ । भरणाम्⁴ । इन्द्राग्नी⁵ इति । अधिऽक्षितः⁶ ।
ता⁷ । ऊं⁸ । कविऽत्वना⁹ । कवी¹⁰ । पृच्छयमाना¹¹ । सखिऽयते¹² । सम्¹³ । धीतम्¹⁴ । अश्रुतम्¹⁵ । नरा¹⁶ ।
नभन्ताम्¹⁷ । अन्यके¹⁸ । समे¹⁹ ॥

tā | hi | madhyam | bharāṇām | indrāgnī iti | adhi-kṣitaḥ |
tā | ūṃ iti | kavi-tvanā | kavī iti | pṛcchayamānā | sakhi-yate | sam | dhītam | aśnutam |
narā | nabhantām | anyake | same ॥

3. ²For ¹they, ⁵Indra and Fire, ⁶dwelt ³in the midst ⁴of mellays; ¹⁶gods, ¹⁰seers, ¹¹questioned,
⁷they ⁹by their seerhood ^{13,15}gain ¹²for one who seeks their friendship ¹⁴the knowledge
won by the thought, — let all that are alien be rent asunder. (16/349)

⁴obsolete form of mêlée (conflict) (Webster, 1913)

अभ्यर्चं नभाकवदिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।

ययोर्विश्वमिदं जगदियं द्यौः पृथिवी मह्युपस्थे विभृतो वसु नभन्तामन्यके समे ॥08.040.04॥

अभि¹ । अर्च² । नभाकऽवत्³ । इन्द्राग्नी⁴ इति । यजसा⁵ । गिरा⁶ ।
ययोः⁷ । विश्वम्⁸ । इदम्⁹ । जगत्¹⁰ । इयम्¹¹ । द्यौः¹² । पृथिवी¹³ । मही¹⁴ । उपऽस्थे¹⁵ । विभृतः¹⁶ । वसु¹⁷ ।
नभन्ताम्¹⁸ । अन्यके¹⁹ । समे²⁰ ॥

abhi | arca | nabhāka-vat | indrāgnī iti | yajasā | girā |
yayoḥ | viśvam | idam | jagat | iyam | dyauḥ | pṛthivī | mahī | upa-sthe | bibhṛtaḥ | vasu |
nabhantām | anyake | same ॥

4. ⁴To Indra and the Fire ^{1,2}sing the illumined chant ³even as Nabhaka, doing them homage
⁵with sacrifice and ⁶speech, ⁷whose is ⁸all ⁹this ¹⁰world and ¹¹this ¹²heaven and ¹⁴great
¹³earth ¹⁶bear for them ¹⁵in their lap ¹⁷the treasures, — ^{18a}let ²⁰all ¹⁹that are alien ^{18b}be rent
asunder. (16/349)

प्र ब्रह्माणि नभाकवदिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।

या सप्तबुधनमर्णवं जिह्वारमपोर्णुत इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके समे ॥08.040.05॥

प्र¹ । ब्रह्माणि² । नभाकऽवत्³ । इन्द्राग्निभ्याम्⁴ । इरज्यत⁵ ।
या⁶ । सप्तबुधनम्⁷ । अर्णवम्⁸ । जिह्वारमर्णु⁹ । अपऽऊर्णुतः¹⁰ । इन्द्रः¹¹ । ईशानः¹² । ओजसा¹³ । नभन्ताम्¹⁴ ।
अन्यके¹⁵ । समे¹⁶ ॥

pra | brahmāṇi | nabhāka-vat | indrāgni-bhyām | irajyata |
yā | sapta-budhnam | arṇavam | jihva-bāram | apa-ūrṇutaḥ | indraḥ | īśānaḥ | ojasā |
nabhantām | anyake | same ॥

5. ³Even as Nabhaka ^{1,5}direct ⁴towards Indra and Fire ²the Words ⁶who ¹⁰uncovered ⁸the
sea ⁷of the seven foundations ⁹with its dim (or, oblique) doors, — ¹¹even Indra ¹²ruling
all ¹³by his might, — ^{14a}let ¹⁶all ¹⁵that are alien ^{14b}be rent asunder. (16/349)

अपि वृश्च पुराणवद्ब्रततेरिव गुष्पितमोजो दासस्य दंभय ।

वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजेमहि नभन्तामन्यके समे ॥08.040.06॥

अपि¹ । वृश्च² । पुराणवत्³ । ब्रततेऽइव⁴ । गुष्पितम्⁵ । ओजः⁶ । दासस्य⁷ । दम्भय⁸ ।

वयम्⁹ । तत्¹⁰ । अस्य¹¹ । सम्भृतम्¹² । वसु¹³ । इन्द्रेण¹⁴ । वि¹⁵ । भजेमहि¹⁶ । नभन्ताम्¹⁷ । अन्यके¹⁸ । समे¹⁹ ॥

api | vṛśca | purāṇa-vat | vratateḥ-iva | guṣpitaṃ | ojaḥ | dāsasya | dambhaya |
vayam | tat | asya | sam-bhṛtam | vasu | indreṇa | vi | bhajemahi | nabhantām | anyake |
same ॥

6. ³Even as of old ²cleave ^{4a}like ⁵clustering mass ^{4b}of a creeper, ⁸crush ⁶the might ⁷of the demon; ¹⁰that ¹³wealth ¹²amassed ¹¹by him may ⁹we ¹⁴by Indra ^{15,16}share, — ^{17a}let ¹⁹all ¹⁸that are alien ^{17b}be rent asunder. (16/349)

²rend asunder (10.87.10/16); cut in twain (6.8.5)

यदिद्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना गिरा ।

अस्माकेभिर्नृभिर्वयं सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतो नभन्तामन्यके समे ॥08.040.07॥

यत्¹ । इन्द्राग्नी² इति । जनाः³ । इमे⁴ । विह्वयन्ते⁵ । तना⁶ । गिरा⁷ ।

अस्माकेभिः⁸ । नृभिः⁹ । वयम्¹⁰ । सासह्याम¹¹ । पृतन्यतः¹² । वनुयाम¹³ । वनुष्यतः¹⁴ । नभन्ताम्¹⁵ । अन्यके¹⁶ ।
समे¹⁷ ॥

yat | indrāgnī iti | janāḥ | ime | vi-hvayante | tanā | girā |
asmākebhiḥ | nṛ-bhiḥ | vayam | saśahyāma | pṛtanyataḥ | vanuyāma | vanuṣyataḥ |
nabhantām | anyake | same ॥

7. ¹When, ²O Indra, O Fire, ⁴these ³who are here ⁵call you ⁷with speech and ⁶act, ^{11a}may ¹⁰we ^{11b}overcome ⁸by our ⁹men ¹²those who battle against us, ¹³may we conquer ¹⁴those who would conquer us, — ^{15a}let ¹⁷all ¹⁶that are alien ^{15b}be rent asunder. (16/350)

या नु श्वेताववो दिव उच्चरात उप द्युभिः ।

इन्द्राग्न्योरनु ब्रतमुहाना यन्ति सिन्धवो यान्त्सीं बन्धादमुंचतां नभन्तामन्यके समे ॥08.040.08॥

या¹ । नु² । श्वेतौ³ । अवः⁴ । दिवः⁵ । उत्स्ररातः⁶ । उप⁷ । द्युभिः⁸ ।

इन्द्राग्न्योः⁹ । अनु¹⁰ । ब्रतम्¹¹ । उहानाः¹² । यन्ति¹³ । सिन्धवः¹⁴ । यान्¹⁵ । सीम्¹⁶ । बन्धात्¹⁷ । अमुञ्चताम्¹⁸ ।
नभन्ताम्¹⁹ । अन्यके²⁰ । समे²¹ ॥

yā | nu | śvetau | avaḥ | divaḥ | ut-carātaḥ | upa | dyu-bhiḥ |
indrāgnyoḥ | anu | vratam | uhānāḥ | yanti | sindhavaḥ | yān | sīm | bandhāt |
amuñcatām | nabhantām | anyake | same ॥

8. ³White ⁵gods are ¹they who ⁴from below ^{7,6}ascend ⁵to the heavens ⁸by their lights; ¹⁰according ¹¹to the law of the working ⁹of Indra and Fire, ¹²flowing ¹³move ¹⁴the Rivers ¹⁵whom ¹⁸they loosed ¹⁷from bondage ¹⁶to every side, — ^{19a}let ²¹all ²⁰that are alien ^{19b}be rent asunder. (16/350)

¹⁶all around (3.14.3)

¹⁴sindhavaḥ - All states of being, whether matter, mind or life and all material, mental & vital activities depend upon an original flowing mass of Energy which is in the vivid phraseology of the Vedas called a flood or sea, *samudra*, *sindhu* or *arnas*. [14/128]

पूर्वीष्ट इन्द्रोपमातयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः सूनो हिन्वस्य हरिवः ।

वस्वो वीरस्यापृचो या नु साधन्त नो धियो नभन्तामन्यके समे ॥08.040.09॥

पूर्वीः¹ । ते² । इन्द्र³ । उपऽमातयः⁴ । पूर्वीः⁵ । उत⁶ । प्रऽशस्तयः⁷ । सूनो⁸ इति । हिन्वस्य⁹ । हरिऽवः¹⁰ ।
वस्वः¹¹ । वीरस्य¹² । आऽपृचः¹³ । याः¹⁴ । नु¹⁵ । साधन्त¹⁶ । नः¹⁷ । धियः¹⁸ । नभन्ताम्¹⁹ । अन्यके²⁰ । समे²¹ ॥

pūrvīḥ | te | indra | upa-mātayaḥ | pūrvīḥ | uta | pra-śastayaḥ | sūno iti | hinvasya | hari-
vaḥ |
vasvaḥ | vīrasya | ā-pṛcaḥ | yāḥ | nu | sādhanā | naḥ | dhīyaḥ | nabhantām | anyake |
same ॥

9. ³O Indra, ¹⁰O thou of the bright horses, ⁸O begetter ¹¹of the shining ¹²hero, the shooter who strikes into his mark, ¹many are ²thy ⁴measurements of things, ⁵many ⁷thy expressions of the truth ¹⁴which ¹⁶accomplish ¹⁷our ¹⁸thoughts, — ^{19a}let ²¹all ²⁰that are alien ^{19b}be rent asunder. (16/350)

^{1/5} manifold (3.20.3); ancient (7.2.5)

⁸ Son ⁹ of the Impeller, one who sets the horses to gallop (4.7.11)

¹³ who fills (5.74.10 – 14/300) ¹¹ the treasures (8.39.10) ¹² of the hero

¹⁶ Or, bring to perfection (16/350 fn 11)

तं शिशीता सुवृक्तिभिस्त्वेषं सत्वानमृग्मियं ।

उतो नु चिद्य ओजसा शुष्णस्यांडानि भेदति जेषत्स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके समे ॥08.040.10॥

तम्¹ । शिशीत² । सुवृक्तिऽभिः³ । त्वेषम्⁴ । सत्वानम्⁵ । ऋग्मियम्⁶ ।
उतो⁷ इति । नु⁸ । चित्⁹ । यः¹⁰ । ओजसा¹¹ । शुष्णस्य¹² । आण्डानि¹³ । भेदति¹⁴ । जेषत्¹⁵ । स्वऽवतीः¹⁶ ।
अपः¹⁷ । नभन्ताम्¹⁸ । अन्यके¹⁹ । समे²⁰ ॥

tam | śīśīta | suvr̥kti-bhiḥ | tveṣam | satvānam | ṛgmiyam |
uto iti | nu | cit | yaḥ | ojasā | śuṣṇasya | āṇḍāni | bhedati | jeṣat | svaḥ-vatīḥ | apaḥ |
nabhantām | anyake | same ॥

10. ²Intensify ¹him ³by your purifications, ⁴the brilliant ⁵warrior ⁶with the illumined word, ⁹even ¹him ¹⁰who ¹¹with might ¹⁴breaks ¹³the serpent-eggs ¹²of Shushna, ¹⁵may he conquer ¹⁷the waters ¹⁶that bear the light of the Sun-world, — ^{18a}let ²⁰all ¹⁹that are alien ^{18b}be rent asunder. (16/350-1)
-

तं शिशीता स्वध्वरं सत्यं सत्वानमृत्वियं ।

उतो नु चिद्य ओहत आंडा शुष्णस्य भेदत्यजैः स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके समे ॥08.040.11॥

तम्¹ । शिशीत² । सुऽअध्वरम्³ । सत्यम्⁴ । सत्वानम्⁵ । ऋत्वियम्⁶ ।
उतो⁷ इति । नु⁸ । चित्⁹ । यः¹⁰ । ओहते¹¹ । आण्डा¹² । शुष्णस्य¹³ । भेदति¹⁴ । अजैः¹⁵ । स्वःऽवतीः¹⁶ । अपः¹⁷ ।
नभन्ताम्¹⁸ । अन्यके¹⁹ । समे²⁰ ॥

tam | śiśīta | su-adhvaram | satyam | satvānam | ṛtvīyam |
uto iti | nu | cit | yaḥ | ohate | āṇḍā | śuṣṇasya | bhedati | ajaiḥ | svaḥ-vatīḥ | apaḥ |
nabhantām | anyake | same ॥

11. ²Intensify ¹him ³who is perfect in the rite of the path, ⁴the true ⁵warrior ⁶who follows the law of the Truth; ¹⁰it is he who ¹¹observes, ¹⁴who breaks ¹²the serpent-eggs ¹³of Shushna, ¹⁵conquers ¹⁷the waters ¹⁶that bear the light of the Sun-world, — ^{18a}let ²⁰all ¹⁹that are alien ^{18b}be rent asunder. (16/351)

¹¹brings, carries (7.16.11)

एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मंधातृवदंगिरस्वदवाचि ।
त्रिधातुना शर्मणा पातमस्मान्वयं स्याम पतयो रयीणां ॥08.040.12॥

एव¹ । इन्द्राग्निभ्याम्² । पितृऽवत्³ । नवीयः⁴ । मन्धातृऽवत्⁵ । अङ्गिरस्वत्⁶ । अवाचि⁷ ।
त्रिऽधातुना⁸ । शर्मणा⁹ । पातम्¹⁰ । अस्मान्¹¹ । वयम्¹² । स्याम¹³ । पतयः¹⁴ । रयीणाम्¹⁵ ॥

eva | indrāgni-bhyām | pitṛ-vat | navīyaḥ | mandhāṭṛ-vat | aṅgirasvat | avāci |
tri-dhātunā | śarmanā | pātam | asmān | vayam | syāma | patayaḥ | rayīṇām ॥

12. ¹So ^{7a}has ⁴the new word ^{7b}been spoken ²to Indra and to Fire, ⁵even as by my father, by Mandhata, ⁶by the Angiras; ¹⁰protect ¹¹us ⁸with triple ⁹peace, ^{13a}may ¹²we ^{13b}be ¹⁴masters ¹⁵of the riches. (16/351)

Virupa Angirasa

Sukta 43

इमे विप्रस्य वेधसोऽग्नेरस्तृतयज्वनः ।

गिरः स्तोमास ईरते ॥08.043.01॥

इमे¹ । विप्रस्य² । वेधसः³ । अग्नेः⁴ । अस्तृतयज्वनः⁵ ।

गिरः⁶ । स्तोमासः⁷ । ईरते⁸ ॥

ime | viprasya | vedhasaḥ | agneḥ | astrta-yajvanaḥ |
giraḥ | stomāsaḥ | īrate ॥

1. Him⁸ pray⁶ our words, even¹ these⁷ lauds⁴ of Fire, ²the illumined seer, ³the creator, ⁴invincible in his sacrifice. (16/351)

³वेधा: does not mean मेधावी but विधाता and especially the disposer, right ordainer (विध, विन्ध) of the sacrifice and its parts, prominently the hymn स्तोम; skilful by his right knowledge and right force to order rightly the hymn in relation to the stages of the sacrifice [16/571-2]

अस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे ।

अग्ने जनामि सुष्टुति ॥08.043.02॥

अस्मै¹ । ते² । प्रतिऽहर्यते³ । जातऽवेदः⁴ । विऽचर्षणे⁵ ।

अग्ने⁶ । जनामि⁷ । सुऽस्तुतिम्⁸ ॥

asmai | te | prati-haryate | jāta-vedaḥ | vi-carṣaṇe |
agne | janāmi | su-stutim ॥

2. ^{1,2}Such art thou for whom ⁷I bring to birth ⁸perfect laud and ³glad is thy response, ⁵O seeing ⁶Fire, ⁴O knower of all things born! (16/351)

आरोका इव घेदह तिग्मा अग्ने तव त्विषः ।

दद्भिर्वनानि बप्सति ॥08.043.03॥

आरोकाःऽइव¹ । घ² । इत्³ । अह⁴ । तिग्माः⁵ । अग्ने⁶ । तव⁷ । त्विषः⁸ ।

दत्ऽभिः⁹ । वनानि¹⁰ । बप्सति¹¹ ॥

ārokāḥ-iva | gha | it | aha | tigmaḥ | agne | tava | tviṣaḥ |
dat-bhiḥ | vanāni | bapsati ॥

3. ⁴Oh, ¹like jets of light ⁷thy ⁵keen ⁸energies of flame ¹¹devour ⁹with their teeth ¹⁰the woods. (16/352)

हरयो धूमकेतवो वातजूता उप द्यवि ।

यतन्ते वृथगग्नयः ॥08.043.04॥

हरयः¹ । धूमऽकेतवः² । वातऽजूताः³ । उप⁴ । द्यवि⁵ ।

यतन्ते⁶ । वृथक्⁷ । अग्नयः⁸ ॥

harayaḥ | dhūma-ketavaḥ | vāta-jūtāḥ | upa | dyavi |

yatante | vṛthak | agnayaḥ ॥

4. ¹Bright, ²with smoke for their flag ⁴against ⁵heaven, ³urged by the winds, ⁶labour ⁷separate ⁸thy fires. (16/352)

एते त्वे वृथगग्नय इद्धासः समदृक्षत ।

उषसामिव केतवः ॥08.043.05॥

एते¹ । त्वे² । वृथक्³ । अग्नयः⁴ । इद्धासः⁵ । सम्⁶ । अदृक्षत⁷ ।

उषसाम्⁸इव⁹ । केतवः⁹ ॥

ete | tye | vṛthak | agnayaḥ | iddhāsaḥ | sam | adṛkṣata |

uṣasām-iva | ketavaḥ ॥

5. ¹These are ²those ³separate ⁴fires of thine ⁵that kindled ^{6,7}are seen ^{8b}like ⁹rays ^{8a}of the Dawns. (16/352)

कृष्णा रजांसि पत्सुतः प्रयाणे जातवेदसः ।

अग्निर्यद्रोधति क्षमि ॥08.043.06॥

कृष्णा¹ । रजांसि² । पत्सुतः³ । प्रयाने⁴ । जातवेदसः⁵ ।

अग्निः⁶ । यत्⁷ । रोधति⁸ । क्षमि⁹ ॥

krṣṇā | rajānsi | patsutaḥ | pra-yāne | jāta-vedasaḥ |

agniḥ | yat | rodhati | kṣami ॥

6. ¹Black is ²the dust ³under his feet ⁴in the march ⁵of the knower of all things born ⁷when ⁶Fire ⁸sprouts ⁹upon the earth. (16/352)

धासिं कृण्वान ओषधीर्बप्सदग्निर्न वायति ।

पुनर्यतरुणीरपि ॥08.043.07॥

धासिम्¹ । कृण्वानः² । ओषधीः³ । बप्सत्⁴ । अग्निः⁵ । न⁶ । वायति⁷ ।

पुनः⁸ । यन्⁹ । तरुणीः¹⁰ । अपि¹¹ ॥

dhāsim | kṛṇvānaḥ | oṣadhīḥ | bapsat | agniḥ | na | vāyati |

punaḥ | yan | taruṇīḥ | api ॥

7. ²Making ¹his foundation, ⁴consuming ³the herbs ⁵Fire ⁷wearies ⁶not ⁸but ⁹goes ¹¹even ¹⁰to the young shoots. (16/352)

जिह्वाभिरह नन्नमदर्चिषा जंजणाभवन् ।
अग्निर्वनेषु रोचते ॥08.043.08॥

जिह्वाभिः¹ । अह² । नन्नमत्³ । अर्चिषा⁴ । जञ्जणाऽभवन्⁵ ।
अग्निः⁶ । वनेषु⁷ । रोचते⁸ ॥

jihvābhiḥ | aha | nannamat | arciṣā | jañjaṇā-bhavan |
agniḥ | vaneṣu | rocate ॥

8. ²Oh, ³laying all low ¹with his tongues of flame, ⁵flashing out ⁴with his ray ⁶Fire ⁸shines ⁷in the woodlands. (16/352)

अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे ।
गर्भे संजायसे पुनः ॥08.043.09॥

अप्ऽसु¹ । अग्ने² । सधिः³ । तव⁴ । सः⁵ । ओषधीः⁶ । अनु⁷ । रुध्यसे⁸ ।
गर्भे⁹ । सन्¹⁰ । जायसे¹¹ । पुनः¹² ॥

ap-su | agne | sadhiḥ | tava | saḥ | oṣadhīḥ | anu | rudhyase |
garbhe | san | jāyase | punariti ॥

9. ¹In the waters, ²O Fire, is ⁴thy ³seat (or, goal), ⁵(that) thou ^{7,8}besiegest ⁶the plants; ¹⁰thou becomest ⁹a child in the womb and ¹¹art born ¹²again. (16/353)

उदग्ने तव तद्भृतादर्ची रोचत आहुतं ।
निसानं जुह्वो मुखे ॥08.043.10॥

उत्¹ । अग्ने² । तव³ । तत्⁴ । घृतात्⁵ । अर्चिः⁶ । रोचते⁷ । आऽहुतम्⁸ ।
निसानम्⁹ । जुह्वः¹⁰ । मुखे¹¹ ॥

ut | agne | tava | tat | ghr̥tāt | arciḥ | rocate | ā-hutam |
niṣānam | juhvaḥ | mukhe ॥

10. ²O Fire, ⁴that ⁶ray ³of thine ⁸fed with the oblation ¹rises up ⁷shining ⁵from the offering of light, ⁹licking ¹¹the mouth ¹⁰of the ladle. (16/353)

⁵Or, clarified butter (16/353 fn 13)

उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे ।
स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥08.043.11॥

उक्षऽअन्नाय¹ । वशाऽअन्नाय² । सोमऽपृष्ठाय³ । वेधसे⁴ ।
स्तोमैः⁵ । विधेम⁶ । अग्नये⁷ ॥

ukṣa-annāya | vaśā-annāya | soma-pr̥ṣṭhāya | vedhase |
stomaiḥ | vidhema | agnaye ॥

11. ⁶May we ordain sacrifice ⁵with the lauds ⁷to Fire, ⁴the ordainer of things, ^{1a/2a}Fire who

makes ^{1b}the ox and ^{2b}the cow ^{1c/2c}his food and ³he bears on his back the Soma wine.
(16/353)

उत त्वा नमसा वयं होतवरेण्यक्रतो ।
अग्ने समिद्धिरीमहे ॥08.043.12॥

उत¹ । त्वा² । नमसा³ । वयम्⁴ । होतः⁵ । वरेण्यऽक्रतो⁶ ।
अग्ने⁷ । समित्⁸भिः⁸ । ईमहे⁹ ॥

uta | tvā | namasā | vayam | hotaḥ | vareṇyakraṭo iti vareṇya-krato |
agne | samit-bhiḥ | īmahe ॥

12. ⁷O Fire, ⁹we come ²to thee ³with prostration and ⁸with the fuel, ⁵O priest of the call, ⁶O
supreme will! (16/353)

⁹we seek (8.44.10) ²thee

उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदग्न आहुत ।
अंगिरस्वद्धवामहे ॥08.043.13॥

उत¹ । त्वा² । भृगुऽवत्³ । शुचे⁴ । मनुष्वत्⁵ । अग्ने⁶ । आऽहुत्⁷ ।
अङ्गिरस्वत्⁸ । हवामहे⁹ ॥

uta | tvā | bhṛgu-vat | śuce | manuṣvat | agne | ā-huta |
aṅgirasvat | havāmahe ॥

13. ⁴O pure ⁶Flame, ⁷fed with offerings ⁹we call ²thee ³as did Bhrigu, ⁵as did Manu, ⁸as did
Angiras. (16/353)

त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता ।
सखा सख्या समिध्यसे ॥08.043.14॥

त्वम्¹ । हि² । अग्ने³ । अग्निना⁴ । विप्रः⁵ । विप्रेण⁶ । सन्⁷ । सता⁸ ।
सखा⁹ । सख्या¹⁰ । सम्¹¹िध्यसे¹¹ ॥

tvam | hi | agne | agninā | vipraḥ | vipreṇa | san | satā |
sakhā | sakhyā | sam-idhyase ॥

14. ²For ¹thou ¹¹art kindled, ³O Fire, ⁴by the fire, ¹thou ⁷who art ⁵the illumined seer ¹¹art
kindled ⁸by one ⁶who is illumined, ⁹as a comrade ¹thou ¹¹art kindled ¹⁰by thy comrade.
(16/353)

स त्वं विप्राय दाशुषे रयिं देहि सहस्रिणं ।
अग्ने वीरवतीमिषं ॥08.043.15॥

सः¹ । त्वम्² । विप्राय³ । दाशुषे⁴ । रयिम्⁵ । देहि⁶ । सहस्रिणम्⁷ ।
अग्ने⁸ । वीरऽवतीम्⁹ । इषम्¹⁰ ॥

sah | tvam | viprāya | dāsuṣe | rayim | dehi | sahasraṇam |
agne | vīra-vatīm | iṣam ||

15. ¹So ^{6a}do ²thou ³to the illumined ⁴who gives to thee ^{6b}give ⁷the thousandfold ⁵wealth and
^{9,10}the hero-force. (16/354)

¹⁰impulsion (1.12.11) ¹¹full of hero-strength (1.12.11)

अग्ने भ्रातः सहस्कृत रोहिदश्च शुचिव्रत ।

इमं स्तोमं जुषस्व मे ॥08.043.16॥

अग्ने¹ | भ्रातः² | सहःऽकृत³ | रोहित्ऽअश्व⁴ | शुचिऽव्रत⁵ |

इमम्⁶ | स्तोमम्⁷ | जुषस्व⁸ | मे⁹ ॥

agne | bhrātariti | sahaḥ-kṛta | rohit-aśva | śuci-vrata |
imam | stomam | juṣasva | me ||

16. ¹O Fire, ²my brother, ³created by my force, ⁴drawn by thy red horses, ⁵pure in the law of
thy workings, ⁸take pleasure ⁶in this ⁷laud ⁹of mine. (16/354)
-

उत त्वाग्ने मम स्तुतो वाश्राय प्रतिहर्यते ।

गोष्ठं गाव इवाशत ॥08.043.17॥

उत¹ | त्वा² | अग्ने³ | मम⁴ | स्तुतः⁵ | वाश्राय⁶ | प्रतिऽहर्यते⁷ |

गोऽस्थम्⁸ | गावःऽइव⁹ | आशत¹⁰ ॥

uta | tvā | agne | mama | stutaḥ | vāśrāya | prati-haryate |
go-stham | gāvaḥ-iva | āśata ||

17. ⁴My ⁵lauds ¹⁰reach ²thee, ³O Fire, ^{9a}as ⁶to the calf lowing ⁷in glad response ^{9b}the cows
¹⁰reach ⁸their stall. (16/354)
-

तुभ्यं ता अंगिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् ।

अग्ने कामाय येमिरे ॥08.043.18॥

तुभ्यम्¹ | ताः² | अङ्गिरःऽतम³ | विश्वाः⁴ | सुऽक्षितयः⁵ | पृथक्⁶ |

अग्ने⁷ | कामाय⁸ | येमिरे⁹ ॥

tubhyam | tāḥ | aṅgiraḥ-tama | viśvāḥ | su-kṣitayaḥ | pṛthak |
agne | kāmāya | yemire ||

18. ¹For thee, ³O most luminous Angiras, ⁴all ²those ⁵worlds of happy dwelling, ⁶each in its
separate power, ⁹labour ⁸for thy desire, ⁷O Flame. (16/354)
-

अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः ।

अद्भ्यसद्याय हिन्विरे ॥08.043.19॥

अग्निम्¹ । धीभिः² । मनीषिणः³ । मेधिरासः⁴ । विपःऽचितः⁵ ।
अद्मऽसद्याय⁶ । हिन्विरे⁷ ॥

agnim | dhībhiḥ | manīṣiṇaḥ | medhirāsaḥ | vipaḥ-citaḥ |
adma-sadyāya | hinvire ॥

19. ³The thinkers, ⁴the wise, ⁵the illumined seers ⁷urged ²by their thoughts ¹the Fire ⁶to dwell in their house. (16/354)

तं त्वामज्मेषु वाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरं ।
वह्निं होतारमीळते ॥08.043.20॥

तम्¹ । त्वाम्² । अज्मेषु³ । वाजिनम्⁴ । तन्वानाः⁵ । अग्ने⁶ । अध्वरम्⁷ ।
वह्निम्⁸ । होतारम्⁹ । ईळते¹⁰ ॥

tam | tvām | ajmeṣu | vājinam | tanvānāḥ | agne | adhvaram |
vahnim | hotāram | īḷate ॥

20. ¹So ²thee ⁴as the horse ³in its gallopings ⁵performing ⁷the pilgrim-sacrifice, ⁶O Fire, ¹⁰they desire ⁸as the carrier of the offering and ⁹the priest of the call. (16/354)

पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि विशो विश्वा अनु प्रभुः ।
समत्सु त्वा हवामहे ॥08.043.21॥

पुरुऽत्रा¹ । हि² । सऽदृङ्ङ³ । असि⁴ । विशः⁵ । विश्वाः⁶ । अनु⁷ । प्रऽभुः⁸ ।
समत्सु⁹ । त्वा¹⁰ । हवामहे¹¹ ॥

puru-trā | hi | sa-dṛṅṅ | asi | viśaḥ | viśvāḥ | anu | pra-bhuḥ |
samat-su | tvā | havāmahe ॥

21. ⁴Thou art ⁸the lord ^{7,3}who looks with equal eyes on ⁶all ⁵the peoples ¹in many lands; ¹¹we call ¹⁰to thee ⁹in our battles. (16/355)

तमीळिष्व य आहुतोऽग्निर्विभ्राजते घृतैः ।
इमं नः शृणवद्ध्वं ॥08.043.22॥

तम्¹ । ईळिष्व² । यः³ । आऽहुतः⁴ । अग्निः⁵ । विऽभ्राजते⁶ । घृतैः⁷ ।
इमम्⁸ । नः⁹ । शृणवत्¹⁰ । हवम्¹¹ ॥

tam | īḷiṣva | yaḥ | ā-hutaḥ | agniḥ | vi-bhrājate | ghr̥taiḥ |
imam | naḥ | śṛṇavat | havam ॥

22. ²Pray ¹the (that) ⁵Fire ³who ⁴fed with the pouring ⁷of the clarities ⁶blazed wide; ¹⁰may he hear ⁸this⁹ our ¹¹call. (16/355)

तं त्वा वयं हवामहे शृण्वंतं जातवेदसं ।
अग्ने घ्नंतमप द्विषः ॥08.043.23॥

तम्¹ । त्वा² । वयम्³ । हवामहे⁴ । शृण्वन्तम्⁵ । जातऽवेदसम्⁶ ।
अग्ने⁷ । घ्नन्तम्⁸ । अप⁹ । द्विषः¹⁰ ॥

tam | tvā | vāyam | havāmahe | śṛṇvantam | jāta-vedasam |
agne | ghnantam | apa | dviṣaḥ ॥

23. ^{1,2}Such art thou whom ³we ⁴call, ⁷Fire, ⁶the knower of all things born ⁵who hears our cry and ⁸smites ⁹away from us ¹⁰the foe. (16/355)

विशां राजानमद्भुतमध्यक्षं धर्मणामिमं ।
अग्निमीळे स उ श्रवत् ॥08.043.24॥

विशाम्¹ । राजानम्² । अद्भुतम्³ । अधिऽअक्षम्⁴ । धर्मणाम्⁵ । इमम्⁶ ।
अग्निम्⁷ । ईळे⁸ । सः⁹ । ऊं¹⁰ इति । श्रवत्¹¹ ॥

viśām | rājānam | adbhutam | adhi-akṣam | dharmaṇām | imam |
agnim | iḷe | saḥ | ūṃ iti | śravat ॥

24. ⁸I pray ⁶this ⁷Fire, ³the marvellous ²king ¹of the peoples ⁴who presides over ⁵the laws of their action, ^{11a}may ⁹he ^{11b}hear. (16/355)

अग्निं विश्वायुवेपसं मर्यं न वाजिनं हितं ।
सप्तं न वाजयामसि ॥08.043.25॥

अग्निम्¹ । विश्वायुऽवेपसम्² । मर्यम्³ । न⁴ । वाजिनम्⁵ । हितम्⁶ ।
सप्तम्⁷ । न⁸ । वाजयामसि⁹ ॥

agnim | viśvāyu-vepasam | maryam | na | vājinam | hitam |
saptim | na | vājayāmasi ॥

25. ¹Fire ²who illumines the universal life ⁴like ³a male ⁵horse ⁶urged to its gallop, ⁹we speed ⁸like ⁷a racer to the goal. (16/355)

घ्नन्मृद्घ्राण्यप द्विषो दहन्नक्षांसि विश्वहा ।
अग्ने तिग्मेन दीदिहि ॥08.043.26॥

घ्नन्¹ । मृद्घ्राणि² । अप³ । द्विषः⁴ । दहन्⁵ । रक्षांसि⁶ । विश्वहा⁷ ।
अग्ने⁸ । तिग्मेन⁹ । दीदिहि¹⁰ ॥

ghnan | mṛdhrāṇi | apa | dviṣaḥ | dahan | rakṣāṃsi | viśvahā |
agne | tigmena | dīdihi ॥

26. ¹Smiting ³away ⁴the foes and ²things that hurt, ⁵burning ⁶the Rakshasas ⁷on every side, ⁸O Fire, ¹⁰shine out ⁹with thy keen flame. (16/355)

यं त्वा जनास इंधते मनुष्वदंगिरस्तम ।
अग्ने स बोधि मे वचः ॥08.043.27॥

यम्¹ । त्वा² । जनासः³ । इन्धते⁴ । मनुष्वत्⁵ । अङ्गिरःऽतम⁶ ।
अग्ने⁷ । सः⁸ । बोधि⁹ । मे¹⁰ । वचः¹¹ ॥

yam | tvā | janāsaḥ | indhate | manuṣvat | aṅgiraḥ-tama |
agne | saḥ | bodhi | me | vacaḥ ॥

27. ²Thou ¹whom ³men ⁴kindle ⁵as the human thinker, ⁶O most luminous Angiras, ⁷O Fire,
⁹become aware ¹⁰of my ¹¹word. (16/356)

⁵ Or, like Manu, (16/356 fn 14)

यदग्ने दिविजा अस्यप्सुजा वा सहस्कृत ।
तं त्वा गीर्भिर्हवामहे ॥08.043.28॥

यत्¹ । अग्ने² । दिविऽजाः³ । असि⁴ । अप्सुऽजाः⁵ । वा⁶ । सहःऽकृत⁷ ।
तम्⁸ । त्वा⁹ । गीःऽभिः¹⁰ । हवामहे¹¹ ॥

yat | agne | divi-jāḥ | asi | apsu-jāḥ | vā | sahaḥ-kṛta |
tam | tvā | giḥ-bhiḥ | havāmahe ॥

28. ¹Because, ²O Fire, ⁷created by our force ⁴thou art ³the flame born in heaven, ⁶or ⁵the
flame born in the waters, ⁸as such ¹¹we call ⁹thee ¹⁰with our words. (16/356)

तुभ्यं घेत्ते जना इमे विश्वाः सुक्षितयः पृथक् ।
धासिं हिन्वंत्यत्तवे ॥08.043.29॥

तुभ्यम्¹ । घ² । इत्³ । ते⁴ । जनाः⁵ । इमे⁶ । विश्वाः⁷ । सुऽक्षितयः⁸ । पृथक्⁹ ।
धासिम्¹⁰ । हिन्वन्ति¹¹ । अत्तवे¹² ॥

tubhyam | gha | it | te | janāḥ | ime | viśvāḥ | su-kṣitayah | pṛthak |
dhāsim | hinvantī | attave ॥

29. ¹To thee, ^{2,3}verily, ⁶these ⁵beings born and ⁶these ⁷worlds ⁸of a happy dwelling ⁹each
separately in its place, ¹¹lay ¹⁰a foundation ¹²where thou canst devour thy food. (16/356)

Or, ¹¹ cast ¹⁰ nourishment ¹² for thy eating. (16/356 fn 15)

ते घेदग्ने स्वाध्योऽहा विश्वा नृचक्षसः ।
तरंतः स्याम दुर्गहा ॥08.043.30॥

ते¹ । घ² । इत्³ । अग्ने⁴ । सुऽआध्यः⁵ । अहा⁶ । विश्वा⁷ । नृऽचक्षसः⁸ ।
तरन्तः⁹ । स्याम¹⁰ । दुःऽगहा¹¹ ॥

te | gha | it | agne | su-ādhyāḥ | ahā | viśvā | nṛ-cakṣasaḥ |
tarantaḥ | syāma | duḥ-gahā ॥

30. ⁴O Fire, ¹⁰may we be ¹those ⁵who have the right thought and ⁸the divine vision, and
⁷through all ⁶the days, ⁹pass safe beyond ¹¹the danger. (16/356)

अग्निं मद्रं पुरुप्रियं शीरं पावकशोचिषं ।

हृद्भिर्मद्रेभिरीमहे ॥08.043.31॥

अग्निम्¹ । मन्द्रम्² । पुरुऽप्रियम्³ । शीरम्⁴ । पावकऽशोचिषम्⁵ ।

हृत्ऽभिः⁶ । मन्द्रेभिः⁷ । ईमहे⁸ ॥

agnim | mandram | puru-priyam | śīram | pāvaka-śociṣam |

hṛt-bhiḥ | mandrebhiḥ | īmahe ॥

31. ⁸We seek ⁷with rapturous ⁶hearts ¹Fire, ²the rapturous, ³in whom are many things that are dear to us, — ¹Fire ⁴with his intense and ⁵purifying light. (16/356)

³priyam - the delightfulness of the objects of the soul's inner pleasure and satisfaction [15/510]

स त्वमग्ने विभावसुः सृजन्तसूर्यो न रश्मिभिः ।

शर्धतमांसि जिघ्नसे ॥08.043.32॥

सः¹ । त्वम्² । अग्ने³ । विभाऽवसुः⁴ । सृजन्⁵ । सूर्यः⁶ । न⁷ । रश्मिऽभिः⁸ ।

शर्धन्⁹ । तमांसि¹⁰ । जिघ्नसे¹¹ ॥

saḥ | tvam | agne | vibhā-vasuḥ | sṛjan | sūryaḥ | na | raśmi-bhiḥ |

śardhan | tamāṃsi | jighnase ॥

32. ³O Fire, ⁴shining with thy light, ⁵loosing forth thy lustre ⁷like ⁶the sun ⁸with its rays, ²thou ⁹puttest forth thy force and ¹¹slayest ¹⁰the darknesses. (16/357)
-

तत्ते सहस्व ईमहे दात्रं यन्नोपदस्यति ।

त्वदग्ने वार्यं वसु ॥08.043.33॥

तत्¹ । ते² । सहस्वः³ । ईमहे⁴ । दात्रम्⁵ । यत्⁶ । न⁷ । उपऽदस्यति⁸ ।

त्वत्⁹ । अग्ने¹⁰ । वार्यम्¹¹ । वसु¹² ॥

tat | te | sahasvaḥ | īmahe | dātram | yat | na | upa-dasyati |

tvat | agne | vāryam | vasu ॥

33. ⁴We seek ⁹from thee, ³O forceful ¹⁰Fire, ¹that ⁵gift ²of thine, — ¹¹the desirable ¹²wealth ⁶which ⁷never ⁸fails. (16/357)
-

Sukta 44

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिं ।

आस्मिन्हव्या जुहोतन ॥08.044.01॥

सम्ऽइधा¹ । अग्निम्² । दुवस्यत³ । घृतैः⁴ । बोधयत⁵ । अतिथिम्⁶ ।
आ⁷ । अस्मिन्⁸ । हव्या⁹ । जुहोतन¹⁰ ॥

sam-idhā | agnim | duvasyata | ghr̥taiḥ | bodhayata | atithim |
ā | asmin | havya | juhotana ॥

1. ³Set to his action [²Agni] ¹by the fuel, ⁵awaken ⁶the guest ⁴by the offerings of the clarities; ^{7,10}cast ⁸in him ⁹the offerings. (16/357)

अग्ने स्तोमं जुषस्व मे वर्धस्वानेन मन्मना ।

प्रति सूक्तानि हर्यं नः ॥08.044.02॥

अग्ने¹ । स्तोमम्² । जुषस्व³ । मे⁴ । वर्धस्व⁵ । अनेन⁶ । मन्मना⁷ ।
प्रति⁸ । सुऽउक्तानि⁹ । हर्यं¹⁰ । नः¹¹ ॥

agne | stomam | juṣasva | me | vardhasva | anena | manmanā |
prati | su-uktāni | harya | naḥ ॥

2. ¹O Fire, ³take pleasure ⁴in my ²laud, ⁵grow ⁶by this ⁷thought; ¹⁰let thy joy ⁸respond to ¹¹our ⁹utterances. (16/357)

अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे ।

देवाँ आ सादयादिह ॥08.044.03॥

अग्निम्¹ । दूतम्² । पुरः³ । दधे⁴ । हव्यऽवाहम्⁵ । उप⁶ । ब्रुवे⁷ ।
देवान्⁸ । आ⁹ । सादयात्¹⁰ । इह¹¹ ॥

agnim | dūtam | puraḥ | dadhe | havya-vāham | upa | bruve |
devān | ā | sādyaāt | iha ॥

3. ⁴I set ³in front ¹Fire, ²the messenger, and ^{6,7}speak ⁵to the carrier of the offerings; ^{9,10}may he bring to their session ¹¹here ⁸the gods. (16/357)

उत्ते बृहंतो अर्चयः समिधानस्य दीदिवः ।

अग्ने शुक्रास ईरते ॥08.044.04॥

उत्¹ । ते² । बृहन्तः³ । अर्चयः⁴ । सम्ऽइधानस्य⁵ । दीदिवः⁶ ।
अग्ने⁷ । शुक्रासः⁸ । ईरते⁹ ॥

ut | te | bṛhantaḥ | arcayaḥ | sam-idhānasya | dīdi-vaḥ |
agne | śukrāsaḥ | īrate ॥

4. ⁶O luminous ⁷Fire, ³vast and ⁸bright ²thy ⁴rays ¹upwards ⁹ascend ⁵as thou art kindled high. (16/357)
-

उप त्वा जुह्वो मम घृताचीर्यतु हर्यत ।

अग्ने हव्या जुषस्व नः ॥08.044.05॥

उप¹ । त्वा² । जुह्वः³ । मम⁴ । घृताचीः⁵ । यन्तु⁶ । हर्यत⁷ ।

अग्ने⁸ । हव्या⁹ । जुषस्व¹⁰ । नः¹¹ ॥

upa | tvā | juhvaḥ | mama | ghr̥tācīḥ | yantu | haryata |
agne | havyā | juṣasva | naḥ ॥

5. ⁷O joyful ⁸Flame, ²to thee ^{6a}may ⁴my ³ladles ^{1,6b}go ⁵bright with the clarities; ⁸O Fire, ¹⁰take pleasure ^{9a}in ¹¹our ^{9b}offerings. (16/358)
-

मद्रं होतारमृत्विजं चित्रभानुं विभावसुं ।

अग्निमीळे स उ श्रवत् ॥08.044.06॥

मन्द्रम्¹ । होतारम्² । ऋत्विजम्³ । चित्रऽभानुम्⁴ । विभाऽवसुम्⁵ ।

अग्निम्⁶ । ईळे⁷ । सः⁸ । ऊं⁹ इति । श्रवत्¹⁰ ॥

mandram | hotāram | ṛtvijam | citra-bhānum | vibhā-vasum |
agnim | īḷe | saḥ | ūṃ iti | śravat ॥

6. ⁷I pray ⁶the Fire, ¹the rapturous ²priest of the call, ³the sacrificant, ⁴shining with his light, ⁵rich in his lustres, ^{10a}may ⁸he ^{10b}hear. (16/358)
-

प्रत्नं होतारमीड्यं जुष्टमग्निं कविक्रतुं ।

अध्वराणामभिश्रियं ॥08.044.07॥

प्रत्नम्¹ । होतारम्² । ईड्यम्³ । जुष्टम्⁴ । अग्निम्⁵ । कविऽक्रतुम्⁶ ।

अध्वराणाम्⁷ । अभिऽश्रियम्⁸ ॥

pratnam | hotāram | īdyam | juṣṭam | agnim | kavi-kratum |
adhvarāṇām | abhi-śriyam ॥

7. ¹The ancient ²priest of the call, ³desirable and ⁴accepted, ⁵Fire ⁶the seer-will, ⁸joiner ⁷of the pilgrim-rites. (16/358)

⁸joining splendour (8.72.13)

जुषाणो अंगिरस्तमेमा हव्यान्यानुषक् ।

अग्ने यज्ञं नय ऋतुथा ॥08.044.08॥

जुषाणः¹ । अङ्गिरःऽतम² । इमा³ । हव्यानि⁴ । आनुषक्⁵ ।
अग्ने⁶ । यज्ञम्⁷ । नय⁸ । ऋतुऽथा⁹ ॥

juṣāṇaḥ | aṅgiraḥ-tama | imā | havyāni | ānuṣak |
agne | yajñam | naya | ṛtu-thā ॥

8. ²O most luminous Angiras, ¹taking pleasure ³in these ⁴offerings ⁸lead ⁷the sacrifice ⁵uninterruptedly ⁹in the way of the Truth, ⁶O Fire. (16/358)

⁹Or, according to the rule of the rites, (16/358 fn 16)

समिधान उ संत्य शुक्रशोच इहा वह ।
चिकित्वादैव्यं जनं ॥08.044.09॥

सम्ऽइधानः¹ । ऊं² इति । सन्त्य³ । शुक्रऽशोचे⁴ । इह⁵ । आ⁶ । वह⁷ ।
चिकित्वान्⁸ । दैव्यम्⁹ । जनम्¹⁰ ॥

sam-idhānaḥ | ūṃ iti | santya | śukra-śoce | iha | ā | vaha |
cikitvān | daivyam | janam ॥

9. ¹High-kindled, ³O Right and True, ⁴O brilliant light, ⁸awakened to knowledge ^{6,7}bring ⁵here ⁹the divine ¹⁰people. (16/358)

विप्रं होतारमद्रुहं धूमकेतुं विभावसुं ।
यज्ञानां केतुमीमहे ॥08.044.10॥

विप्रम्¹ । होतारम्² । अद्रुहम्³ । धूमऽकेतुम्⁴ । विभाऽवसुम्⁵ ।
यज्ञानाम्⁶ । केतुम्⁷ । ईमहे⁸ ॥

vipram | hotāram | adruham | dhūma-ketum | vibhā-vasum |
yajñānām | ketum | īmahe ॥

10. ¹The illumined seer and ²priest of the call, ³free from harms, ⁵shining with light, ⁴carrying his banner of smoke, him ⁸we seek, ⁷the ray of intuition ⁶of the sacrifices. (16/358-9)

अग्ने नि पाहि नस्त्वं प्रति ष्व देव रीषतः ।
भिन्धि द्वेषः सहऽकृत ॥08.044.11॥

अग्ने¹ । नि² । पाहि³ । नः⁴ । त्वम्⁵ । प्रति⁶ । स्म⁷ । देव⁸ । रीषतः⁹ ।
भिन्धि¹⁰ । द्वेषः¹¹ । सहःऽकृत¹² ॥

agne | ni | pāhi | naḥ | tvam | prati | sma | deva | riṣataḥ |
bhindhi | dveṣaḥ | sahaḥ-kṛta ॥

11. ¹¹O Fire, ¹²made by our force, ^{2,3}protect ⁴us ⁶against ⁹the doers of harm, ¹⁰pierce ¹¹the hostile power. (16/359)

अग्निः प्रत्नेन मन्मना शुभानस्तन्वं स्वां ।

कविर्विप्रेण वावृधे ॥08.044.12॥

अग्निः¹ । प्रत्नेन² । मन्मना³ । शुभानः⁴ । तन्वम्⁵ । स्वाम्⁶ ।

कविः⁷ । विप्रेण⁸ । वावृधे⁹ ॥

agnih | pratnena | manmanā | śumbhānaḥ | tanvam | svām |

kaviḥ | vipreṇa | vavr̥dhe ॥

12. ¹Fire ²by the ancient ³thought ⁴making beautiful ⁶his own ⁵body, ⁷a seer, ⁹grows ⁸by each illumined sage. (16/359)
-

ऊर्जो नपातमा हुवेऽग्निं पावकशोचिषं ।

अस्मिन्यज्ञे स्वध्वरे ॥08.044.13॥

ऊर्जः¹ । नपातम्² । आ³ । हुवे⁴ । अग्निम्⁵ । पावकऽशोचिषम्⁶ ।

अस्मिन्⁷ । यज्ञे⁸ । सुऽअध्वरे⁹ ॥

ūrjaḥ | napātama | ā | huve | agnim | pāvaka-śociṣam |

asmin | yajñe | su-adhvare ॥

13. ^{3,4}I call to me ²the Child ¹of Energy, ⁵Fire ⁶of the purifying light ⁷in this ⁸sacrifice ⁹which is a perfect rite of the path. (16/359)
-

स नो मित्रमहस्त्वमग्ने शुक्रेण शोचिषा ।

देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥08.044.14॥

सः¹ । नः² । मित्रऽमहः³ । त्वम्⁴ । अग्ने⁵ । शुक्रेण⁶ । शोचिषा⁷ ।

देवैः⁸ । आ⁹ । सत्सि¹⁰ । बर्हिषि¹¹ ॥

saḥ | naḥ | mitra-mahaḥ | tvam | agne | śukreṇa | śociṣā |

devaiḥ | ā | satsi | barhiṣi ॥

14. ¹So ^{10a}do ⁴thou, ⁵O Fire, ³O friendly light, ⁶with thy brilliant ⁷flame ^{9,10b}sit ⁸with the gods ¹¹on the sacred grass. (16/359)
-

यो अग्निं तन्वो दमे देवं मर्तः सपर्यति ।

तस्मा इद्दीदयद्वसु ॥08.044.15॥

यः¹ । अग्निम्² । तन्वः³ । दमे⁴ । देवम्⁵ । मर्तः⁶ । सपर्यति⁷ ।

तस्मै⁸ । इत्⁹ । दीदयत्¹⁰ । वसु¹¹ ॥

yaḥ | agnim | tanvaḥ | dame | devam | martāḥ | saparyati |

tasmai | it | dīdayat | vasu ॥

15. ⁶The mortal ¹who ⁷serves ⁵the divine ²Fire ⁴in the house ³of the body, ⁸to him ¹⁰he gives ¹¹the Riches. (16/359)
-

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयं ।

अपां रेतांसि जिन्वति ॥08.044.16॥

अग्निः¹ । मूर्धा² । दिवः³ । ककुत्⁴ । पतिः⁵ । पृथिव्याः⁶ । अयम्⁷ ।

अपाम्⁸ । रेतांसि⁹ । जिन्वति¹⁰ ॥

agnih | mūrdhā | divaḥ | kakut | patiḥ | pṛthivyāḥ | ayam |
apām | retāṃsi | jinvasi ॥

16. ¹Fire is ²the head and ⁴peak ³of heaven and ⁵lord ⁶of earth and ¹⁰he sets moving ⁸the waters (and ⁹the seed of things – 4.3.7). (16/359)
-

उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजंत ईरते ।

तव ज्योतीष्यर्चयः ॥08.044.17॥

उत्¹ । अग्ने² । शुचयः³ । तव⁴ । शुक्राः⁵ । भ्राजन्तः⁶ । ईरते⁷ ।

तव⁸ । ज्योतीषि⁹ । अर्चयः¹⁰ ॥

ut | agne | śucayaḥ | tava | śukrāḥ | bhrājantaḥ | īrate |
tava | jyotīṣi | arcayaḥ ॥

17. ²O Fire, ¹upward ⁷dart ⁶blazing ⁴thy ³pure and ⁵brilliant ¹⁰tongues; make to shine out ⁸thy ⁹lights. (16/360)

¹⁰ flames (1.36.3)

ईशिषे वार्यस्य हि दात्रस्याग्ने स्वर्पतिः ।

स्तोता स्यां तव शर्मणि ॥08.044.18॥

ईशिषे¹ । वार्यस्य² । हि³ । दात्रस्य⁴ । अग्ने⁵ । स्वःऽपतिः⁶ ।

स्तोता⁷ । स्याम्⁸ । तव⁹ । शर्मणि¹⁰ ॥

īśiṣe | vāryasya | hi | dātrasya | agne | svaḥ-patiḥ |
stotā | syām | tava | śarmaṇi ॥

18. ⁶Thou art the lord of the Sun-world, ⁵O Fire, and ¹hast power ⁴for the gifts ²desirable; ^{8a}may I ⁷who laud thee ^{8b}abide ^{10a}in ⁹thy ^{10b}peace. (16/360)
-

त्वामग्ने मनीषिणस्त्वां हिन्वन्ति चित्तिभिः ।

त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥08.044.19॥

त्वाम्¹ । अग्ने² । मनीषिणः³ । त्वाम्⁴ । हिन्वन्ति⁵ । चित्तिभिः⁶ ।

त्वाम्⁷ । वर्धन्तु⁸ । नः⁹ । गिरः¹⁰ ॥

tvām | agne | manīṣiṇaḥ | tvām | hinvasi | citti-bhiḥ |

tvām | vardhantu | naḥ | giraḥ ||

19. ¹Thee, ²O Fire, ³the thinkers ⁵urge on thy road, ⁴thee ⁶by their perceivings of knowledge; ^{8a}may ⁹our ¹⁰words ^{8b}increase ⁷thee. (16/360)
-

अदब्धस्य स्वधावतो दूतस्य रेभतः सदा ।

अग्नेः सख्यं वृणीमहे ॥08.044.20॥

अदब्धस्य¹ । स्वधाऽवतः² । दूतस्य³ । रेभतः⁴ । सदा⁵ ।

अग्नेः⁶ । सख्यम्⁷ । वृणीमहे⁸ ॥

adabdhasya | svadhā-vataḥ | dūtasya | rebhataḥ | sadā |

agneḥ | sakhyam | vṛṇīmahe ||

20. ⁸We choose ⁷the comradeship ⁶of the Fire ¹inviolable ²in the law of his nature, ⁵the ever-
⁴chanting ³messenger. (16/360)
-

अग्निः शुचिब्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः ।

शुची रोचत आहुतः ॥08.044.21॥

अग्निः¹ । शुचिब्रतऽतमः² । शुचिः³ । विप्रः⁴ । शुचिः⁵ । कविः⁶ ।

शुचिः⁷ । रोचते⁸ । आऽहुतः⁹ ॥

agniḥ | śucivrata-tamaḥ | śuciḥ | vipraḥ | śuciḥ | kaviḥ |

śuciḥ | rocate | ā-hutaḥ ||

21. ²Most pure in his workings is ¹the Fire, ³he is the pure ⁴illuminated sage, ⁵the pure ⁶seer of
Truth; ⁷pure ⁸he shines out ⁹fed by our offerings. (16/360)
-

उत त्वा धीतयो मम गिरो वर्धतु विश्वहा ।

अग्ने सख्यस्य बोधि नः ॥08.044.22॥

उत¹ । त्वा² । धीतयः³ । मम⁴ । गिरः⁵ । वर्धन्तु⁶ । विश्वहा⁷ ।

अग्ने⁸ । सख्यस्य⁹ । बोधि¹⁰ । नः¹¹ ॥

uta | tvā | dhītayaḥ | mama | giraḥ | vardhantu | viśvahā |

agne | sakhyasya | bodhi | naḥ ||

22. ¹So ²thee ^{6a}may ⁴my ³thinkings and ⁴my ⁵words ^{6b}increase ⁷always; ⁸O Fire, ¹⁰awake ⁹to
the comradeship ¹¹between us. (16/360)
-

यदग्ने स्यामहं त्वं त्वं वा घा स्या अहं ।

स्युष्टे सत्या इहाशिषः ॥08.044.23॥

यत्¹ । अग्ने² । स्याम्³ । अहम्⁴ । त्वम्⁵ । त्वम्⁶ । वा⁷ । घा⁸ । स्याः⁹ । अहम्¹⁰ ।

स्युः¹¹ । ते¹² । सत्याः¹³ । इह¹⁴ । आऽशिषः¹⁵ ॥

yat | agne | syām | aham | tvam | tvam | vā | gha | syāḥ | aham |
syuḥ | te | satyāḥ | iha | ā-śiṣaḥ ॥

23. ²O Fire, ¹if ⁴I ³were ⁵thou ⁷and ⁶thou ⁹wert ¹⁰I, then ^{11a}would ¹²thy ¹⁵longings here
^{11b}become ¹³true. (16/361)

वसुर्वसुपतिर्हि कमस्यग्ने विभावसुः ।
स्याम ते सुमतावपि ॥08.044.24॥

वसुः¹ । वसुऽपतिः² । हि³ । कम्⁴ । असि⁵ । अग्ने⁶ । विभाऽवसुः⁷ ।
स्याम⁸ । ते⁹ । सुऽमतौ¹⁰ । अपि¹¹ ॥

vasuḥ | vasu-patiḥ | hi | kam | asi | agne | vibhā-vasuḥ |
syāma | te | su-matau | api ॥

24. ⁶O Fire, ⁵thou art ¹the shining one, ⁷shining with thy lustres, ²lord of the shining riches;
⁸may we abide ^{10a}in ⁹thy ^{10b}right thinking. (16/361)

Or, ⁹thy ¹⁰grace. (16/361 fn 17)

अग्ने धृतरताय ते समुद्रायेव सिंधवः ।
गिरो वाश्रास ईरते ॥08.044.25॥

अग्ने¹ । धृतरताय² । ते³ । समुद्राय^{4a}ऽइव^{4b} । सिन्धवः⁵ ।
गिरः⁶ । वाश्रासः⁷ । ईरते⁸ ॥

agne | dhṛta-vratāya | te | samudrāya-iva | sindhavaḥ |
giraḥ | vāśrāsaḥ | īrate ॥

25. ¹O Fire, ³to thee ²holding firmly the law of thy workings ⁸move ⁶my words ⁷like lowing
cattle, ^{4b}as ⁵rivers ⁸move ^{4a}towards the sea. (16/361)

युवानं विश्पतिं कविं विश्वादं पुरुवेपसं ।
अग्निं शुभामि मन्मभिः ॥08.044.26॥

युवानम्¹ । विश्पतिम्² । कविम्³ । विश्वाऽदम्⁴ । पुरुऽवेपसम्⁵ ।
अग्निम्⁶ । शुभामि⁷ । मन्मभिः⁸ ॥

yuvānam | viśpatim | kavim | viśva-adam | puru-vepasam |
agnim | śumbhāmi | manma-bhiḥ ॥

26. ⁶Fire ¹the youth, ²the lord of the peoples, ³the seer, ⁴the all-consuming, ⁶Fire ⁵of the
many illuminations ⁷I glorify ⁸with my thoughts. (16/361)

यज्ञानां रथ्ये वयं तिग्मजंभाय वीळवे ।
स्तोमैरिषेमाग्नये ॥08.044.27॥

यज्ञानाम्¹ । रथ्ये² । वयम्³ । तिग्मजम्भाय⁴ । वीळवे⁵ ।
स्तोमैः⁶ । इषेम⁷ । अग्नये⁸ ॥

yajñānām | rathye | vayam | tigma-jambhāya | vīlave |
stomaiḥ | iṣema | agnaye ॥

27. ^{7a}May ³we ^{7b}strive ⁸towards the Fire ⁶by our lauds, ²the charioteer ¹of the sacrifices, ⁵Fire with his solid strength, ⁴his sharp tusks of flame. (16/361)

अयमग्ने त्वे अपि जरिता भूतु संत्य ।
तस्मै पावक मृळय ॥08.044.28॥

अयम्¹ । अग्ने² । त्वे³ इति । अपि⁴ । जरिता⁵ । भूतु⁶ । सन्त्य⁷ ।
तस्मै⁸ । पावक⁹ । मृळय¹⁰ ॥

ayam | agne | tve iti | api | jaritā | bhūtu | santya |
tasmai | pāvaka | mṛḷaya ॥

28. ^{6a}May ¹this ⁵thy worshipper, ²O Fire, ^{6b}abide ³in thee; ⁸on him ¹⁰have grace, ⁷O Right and True, ⁹O purifying Flame. (16/362)

धीरो ह्यस्यद्वासद्विप्रो न जागृविः सदा ।
अग्ने दीदयसि द्यवि ॥08.044.29॥

धीरः¹ । हि² । असि³ । अद्वासत्⁴ । विप्रः⁵ । न⁶ । जागृविः⁷ । सदा⁸ ।
अग्ने⁹ । दीदयसि¹⁰ । द्यवि¹¹ ॥

dhīraḥ | hi | asi | adma-sat | vipraḥ | na | jāgṛviḥ | sadā |
agne | dīdayasi | dyavi ॥

29. ²For ³thou art ¹the wise thinker ⁴seated in the house, ⁶like ⁵an illumined sage ⁸ever ⁷awake; ⁹O Fire, ¹⁰thou shinest out ¹¹in heaven. (16/362)

⁴one sitting in that which one devours (6.4.4)

पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मृध्रेभ्यः कवे ।
प्र ण आयुर्वसो तिर ॥08.044.30॥

पुरा¹ । अग्ने² । दुःइतेभ्यः³ । पुरा⁴ । मृध्रेभ्यः⁵ । कवे⁶ ।
प्र⁷ । नः⁸ । आयुः⁹ । वसो¹⁰ इति । तिर¹¹ ॥

purā | agne | duḥ-itebhyaḥ | purā | mṛdhrebhyaḥ | kave |
pra | naḥ | āyuḥ | vaso iti | tira ॥

30. ¹Before ³the stumblings come, ²O Fire, ⁴before ⁵the spoilers arrive, ⁶O seer, ¹¹carry ⁷forward ⁸our ⁹life, ¹⁰O Shining One. (16/362)

Bharga Pragatha

Sukta 60

अग्न आ याह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिःसदे ॥08.060.01॥

अग्ने¹ । आ² । याहि³ । अग्निऽभिः⁴ । होतारम्⁵ । त्वा⁶ । वृणीमहे⁷ ।

आ⁸ । त्वाम्⁹ । अनक्तु¹⁰ । प्रयता¹¹ । हविष्मती¹² । यजिष्ठम्¹³ । बर्हिः¹⁴ । आऽसदे¹⁵ ॥

agne | ā | yāhi | agni-bhiḥ | hotāram | tvā | vṛṇīmahe |

ā | tvām | anaktu | pra-yatā | haviṣmatī | yajīṣṭham | barhiḥ | ā-sade ॥

1. ^{2,3}Come, ¹O Fire, ⁴with thy fires, ⁷we choose ⁶thee ⁵as the priest of the call, ^{10a}may ¹¹the ladles extended, ¹²full of the offering ^{8,10b}anoint ⁹thee, ¹³strongest for sacrifice ¹⁵when thou sittest ¹⁴on the sacrificial seat. (16/362)

अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अंगिरः स्रुचश्चरन्त्यध्वरे ।

ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्यं ॥08.060.02॥

अच्छ¹ । हि² । त्वा³ । सहसः⁴ । सूनो⁵ इति । अङ्गिरः⁶ । स्रुचः⁷ । चरन्ति⁸ । अध्वरे⁹ ।

ऊर्जः¹⁰ । नपातम्¹¹ । घृतकेशम्¹² । ईमहे¹³ । अग्निम्¹⁴ । यज्ञेषु¹⁵ । पूर्व्यम्¹⁶ ॥

accha | hi | tvā | sahasaḥ | sūno iti | āngiraḥ | srucaḥ | caranti | adhvare |

ūrjaḥ | napātam | ghr̥ta-keśam | īmahe | agnim | yajñeṣu | pūrvyam ॥

2. ²For, ¹towards ³thee, ⁵O Son ⁴of force, ⁶O Angiras, ⁷the ladles ⁸move ⁹in the rite of the path; ¹³we seek ¹¹the child ¹⁰of Energy ¹²with his hair of light, ¹⁶the supreme ¹⁴fire ¹⁵in the sacrifices. (16/362)

अग्ने कविर्वेधा असि होता पावक यक्ष्यः ।

मन्द्रो यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यो विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः ॥08.060.03॥

अग्ने¹ । कविः² । वेधाः³ । असि⁴ । होता⁵ । पावक⁶ । यक्ष्यः⁷ ।

मन्द्रः⁸ । यजिष्ठः⁹ । अध्वरेषु¹⁰ । ईड्यः¹¹ । विप्रेभिः¹² । शुक्र¹³ । मन्मऽभिः¹⁴ ॥

agne | kaviḥ | vedhāḥ | asi | hotā | pāvaka | yakṣyaḥ |

mandraḥ | yajīṣṭhaḥ | adhvareṣu | īdyāḥ | viprebhiḥ | śukra | manma-bhiḥ ॥

3. ¹O Fire, ⁴thou art ²the seer and ³the ordainer, ⁵the priest of the call, ⁶the purifier ⁷to whom must be given sacrifice, ⁸rapturous, ⁹strong for sacrifice, ¹¹one to be prayed ¹⁰in the pilgrim-rites ¹²with illumined ¹⁴thoughts, ¹³O brilliant Flame! (16/363)

अद्रोघमा वहोशतो यविष्ट्य देवाँ अजस्र वीतये ।

अभि प्रयांसि सुधिता वसो गहि मंदस्व धीतिभिर्हितः ॥08.060.04॥

अद्रोघम्¹ । आ² । वह³ । उशतः⁴ । यविष्ठ्य⁵ । देवान्⁶ । अजस्र⁷ । वीतये⁸ ।
अभि⁹ । प्रयांसि¹⁰ । सुधिता¹¹ । आ¹² । वसो¹³ इति । गहि¹⁴ । मन्दस्व¹⁵ । धीतिभिः¹⁶ । हितः¹⁷ ॥

adrogham | ā | vaha | uśataḥ | yaviṣṭhya | devān | ajasra | vītaye |
abhi | prayāṃsi | su-dhitā | ā | vaso iti | gahi | mandasva | dhīti-bhiḥ | hitaḥ ॥

4. ^{2,3}Bring ¹to me who betray not, ⁵O youngest, ⁷O unceasing Flame, ⁶the gods ⁴that desire ⁸for the advent; ^{12,14}come ⁹to ¹¹our well-founded ¹⁰pleasant things, ¹³O shining One, ¹⁵rejoice ¹⁷established ¹⁶by our thinkings. (16/363)

⁸for (their) manifestation or, “for the journeying” (to the luminous world of the Tuth) or, “for the eating” (of the oblations) (5.26.2)

त्वमित्सप्रथा अस्यग्ने त्रातऋतस्कविः ।

त्वां विप्रासः समिधान दीदिव आ विवासंति वेधसः ॥08.060.05॥

त्वम्¹ । इत्² । सऽप्रथाः³ । असि⁴ । अग्ने⁵ । त्रातः⁶ । ऋतः⁷ । कविः⁸ ।
त्वाम्⁹ । विप्रासः¹⁰ । सम्ऽइधान¹¹ । दीदिऽवः¹² । आ¹³ । विवासन्ति¹⁴ । वेधसः¹⁵ ॥

tvam | it | sa-prathāḥ | asi | agne | trātaḥ | ṛtaḥ | kaviḥ |
tvām | viprāsaḥ | sam-idhāna | dīdi-vaḥ | ā | vivāsanti | vedhasaḥ ॥

5. ⁵O Fire, ⁶O deliverer, ¹thou ⁴art ³very wide, ⁷the true, ⁸the seer, ¹²thou who shinest out, ¹¹O high-kindled Fire, ⁹thee ¹⁰the sages, ¹⁵the ordainers ^{13,14}illumine. (16/363)

शोचा शोचिष्ठ दीदिहि विशे मयो रास्व स्तोत्रे महँ असि ।

देवानां शर्मन्म संतु सूरयः शत्रूषाहः स्वग्नयः ॥08.060.06॥

शोच¹ । शोचिष्ठ² । दीदिहि³ । विशे⁴ । मयः⁵ । रास्व⁶ । स्तोत्रे⁷ । महान्⁸ । असि⁹ ।
देवानाम्¹⁰ । शर्मन्¹¹ । मम¹² । सन्तु¹³ । सूरयः¹⁴ । शत्रुऽसहः¹⁵ । सुऽअग्नयः¹⁶ ॥

śoca | śociṣṭha | dīdīhi | viśe | mayāḥ | rāsva | stotre | mahān | asi |
devānām | śarman | mama | santu | sūrayaḥ | śatru-sahaḥ | su-agnayaḥ ॥

6. ¹Flame out, ²O most luminous Flame, ³shine out ⁴for man, ⁶give ⁷to him who lauds thee ⁵the bliss, ⁹for thou art ⁸great; ^{13a}may ¹²my ¹⁴luminous seers ^{13b}abide ¹¹in the peace ¹⁰of the gods, ¹⁶high in fire ^{13,15}may they overcome the foe. (16/363)

यथा चिद्वृद्धमतसमग्ने संजूर्वसि क्षमि ।

एवा दह मित्रमहो यो अस्मद्भ्रुगुर्दुर्मा कश्च वेनति ॥08.060.07॥

यथा¹ । चित्² । वृद्धम्³ । अतसम्⁴ । अग्ने⁵ । सम्ऽजूर्वसि⁶ । क्षमि⁷ ।
एव⁸ । दह⁹ । मित्रऽमहः¹⁰ । यः¹¹ । अस्मद्भ्रुकु¹² । दुःऽमन्मा¹³ । कः¹⁴ । च¹⁵ । वेनति¹⁶ ॥

yathā | cit | vṛddham | atasam | agne | sam-jūrvasi | kṣami |
eva | daha | mitra-mahaḥ | yaḥ | asma-dhruk | duḥ-manmā | kaḥ | ca | venati ॥

7. ^{1,2}As, ⁵O Fire, ⁶thou consumest ³old ⁴dry wood ⁷on the earth ⁸so ⁹burn, ¹⁰O friendly Light, ^{11,14,15}whosoever ¹⁶comes ¹³with evil mind, ¹²our hurter. (16/363)
-

मा नो मर्ताय रिपवे रक्षस्विने माघशंसाय रीरधः ।

अस्त्रेधद्विस्तरणिभिर्यविष्टय शिवेभिः पाहि पायुभिः ॥08.060.08॥

मा¹ । नः² । मर्ताय³ । रिपवे⁴ । रक्षस्विने⁵ । मा⁶ । अघऽशंसाय⁷ । रीरधः⁸ ।

अस्त्रेधत्⁹ । तरणि¹⁰ । यविष्टय¹¹ । शिवेभिः¹² । पाहि¹³ । पायु¹⁴ ॥

mā | naḥ | martāya | ripave | rakṣasvine | mā | agha-śamsāya | rīradhaḥ |
asredhat-bhiḥ | taraṇi-bhiḥ | yaviṣṭhya | śivebhiḥ | pāhi | pāyu-bhiḥ ॥

8. ⁸Deliver ²us ¹not ³to the mortal ⁴foe, ⁵to the demoniac, ⁷to him who gives expression to evil; ¹³guard us ⁹with thy unfailing and ¹²benignant, ¹⁴guardian and ¹⁰rescuer fires, ¹¹O ever-youthful Flame! (16/364)
-

पाहि नो अग्न एकया पाह्युत द्वितीयया ।

पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जा पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥08.060.09॥

पाहि¹ । नः² । अग्ने³ । एकया⁴ । पाहि⁵ । उत⁶ । द्वितीयया⁷ ।

पाहि⁸ । गीः⁹ । तिसृभिः¹⁰ । ऊर्जाम्¹¹ । पते¹² । पाहि¹³ । चतसृभिः¹⁴ । वसो¹⁵ इति ॥

pāhi | naḥ | agne | ekayā | pāhi | uta | dvitīyayā |

pāhi | gīḥ-bhiḥ | tisṛ-bhiḥ | ūrjām | pate | pāhi | catarṣ-bhiḥ | vaso iti ॥

9. ¹Guard, ³O Fire, ⁴with the single ⁹word, ⁵guard ⁷with the second, ⁸guard ⁹with the words ¹⁰that are three, ¹²O master ¹¹of Energies; ¹⁵O shining One, ¹⁵guard ¹⁴with the fourth. (16/364)
-

पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अराव्णः प्र स्म वाजेषु नोऽव ।

त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवतातय आपिं नक्षामहे वृधे ॥08.060.10॥

पाहि¹ । विश्वस्मात्² । रक्षसः³ । अराव्णः⁴ । प्र⁵ । स्म⁶ । वाजेषु⁷ । नः⁸ । अव⁹ ।

त्वाम्¹⁰ । इत्¹¹ । हि¹² । नेदिष्ठम्¹³ । देवऽतातये¹⁴ । आपिम्¹⁵ । नक्षामहे¹⁶ । वृधे¹⁷ ॥

pāhi | viśvasmāt | rakṣasaḥ | arāvṇaḥ | pra | sma | vājeṣu | naḥ | ava |

tvām | it | hi | nedīṣṭham | deva-tātaye | āpim | nakṣāmahe | vṛdhe ॥

10. ¹Guard ⁸us ²from every ⁴hostile ³demon, ^{5,9}protect ⁸us ⁷in the plenitudes; ¹²for ¹⁶we come ¹⁰to thee ¹³as the closest ¹⁴of the gods and ¹⁵our ally ¹⁷for our increase. (16/364)

⁴undelightening (1.36.15);

¹⁴for the formation of the godhead (3.26.2)

आ नो अग्ने वयोवृधं रयिं पावक शंस्यं ।

रास्वा च न उपमाते पुरुस्पृहं सुनीती स्वयशस्तरं ॥08.060.11॥

आ¹ । नः² । अग्ने³ । वयः⁴ । रयिम्⁵ । पावक⁶ । शंस्यम्⁷ ।

रास्व⁸ । च⁹ । नः¹⁰ । उपऽमाते¹¹ । पुरुऽस्पृहम्¹² । सुऽनीती¹³ । स्वयशःऽतरम्¹⁴ ॥

ā | naḥ | agne | vayah-vṛdham | rayim | pāvaka | śaṃsyam |
rāsva | ca | naḥ | upa-māte | puru-spr̥ham | su-nīti | svayaśaḥ-taram ॥

11. ⁶O purifying ³Fire, ¹bring ²to us ⁹and ⁸give ⁵a wealth ⁴that increases our growth, ⁵the wealth ⁷that has to be expressed in us, ¹¹O measurer of our formations, ¹³by thy right leading ⁵a wealth ¹²full of many longed-for things and ¹⁴very great in its self-glory, — (16/364)

⁴(vṛdham) that increases – (vayah) our being’s space (5.5.6); wideness (1.140.9); expansion (8.102.1)

येन वंसाम पृतनासु शर्धतस्तरंतो अर्य आदिशः ।

स त्वं नो वर्ध प्रयसा शचीवसो जिन्वा धियो वसुविदः ॥08.060.12॥

येन¹ । वंसाम² । पृतनासु³ । शर्धतः⁴ । तरन्तः⁵ । अर्यः⁶ । आऽदिशः⁷ ।

सः⁸ । त्वम्⁹ । नः¹⁰ । वर्ध¹¹ । प्रयसा¹² । शचीऽवसो¹³ । जिन्व¹⁴ । धियः¹⁵ । वसुऽविदः¹⁶ ॥

yena | vaṃsāma | pṛtanāsu | śardhataḥ | tarantaḥ | ariyaḥ | ā-diśaḥ |
saḥ | tvam | naḥ | vardha | prayasā | śacīvaso iti śacī-vaso | jinva | dhiyaḥ | vasu-vidaḥ ॥

12. ¹By which ²we may conquer ⁴those who challenge us ³in our battles, ⁵breaking through ⁷the designs ⁶of the foe; ⁸so ^{11a}do ⁹thou ^{11b}increase ¹⁰us ¹²with thy delight, ¹³O luminous in might, ¹⁴speed on their way ¹⁵the thoughts ¹⁶that find the treasure. (16/364)

⁴those who attack (10.69.12);

⁷appointings (6.4.5)

शिशानो वृषभो यथाग्निः शृंगे दविध्वत् ।

तिग्मा अस्य हनवो न प्रतिधृषे सुजंभः सहसो यहुः ॥08.060.13॥

शिशानः¹ । वृषभः² । यथा³ । अग्निः⁴ । शृङ्गे⁵ इति । दविध्वत्⁶ ।

तिग्माः⁷ । अस्य⁸ । हनवः⁹ । न¹⁰ । प्रतिऽधृषे¹¹ । सुऽजम्भः¹² । सहसः¹³ । यहुः¹⁴ ॥

śiśānaḥ | vṛṣabhaḥ | yathā | agniḥ | śṛṅge iti | davidhvāt |
tigmaḥ | asya | hanavaḥ | na | prati-dhr̥ṣe | su-jambhaḥ | sahasaḥ | yahuḥ ॥

13. ⁴Fire is ³like ²a bull ¹that sharpens ⁵its horns and ⁶tosses its head, ⁸his ⁹flaming jaws ^{10,11}are too ⁷bright and keen ^{10,11}to gaze at; ¹²strong-tusked is ¹⁴the Son ¹³of force. (16/365)

¹⁰cannot ¹¹be challenged by the gaze (8.60.14)

नहि ते अग्ने वृषभ प्रतिधृषे जंभासो यद्वितिष्ठसे ।

स त्वं नो होतः सुहुतं हविष्कृधि वंस्वा नो वार्या पुरु ॥08.060.14॥

नहि¹ । ते² । अग्ने³ । वृषभ⁴ । प्रतिऽधृषे⁵ । जम्भासः⁶ । यत्⁷ । विऽतिष्ठसे⁸ ।

सः⁹ । त्वम्¹⁰ । नः¹¹ । होतः¹² । सुऽहुतम्¹³ । हविः¹⁴ । कृधि¹⁵ । वंस्व¹⁶ । नः¹⁷ । वार्या¹⁸ । पुरु¹⁹ ॥

nahi | te | agne | vṛṣabha | prati-dhr̥ṣe | jambhāsaḥ | yat | vi-tiṣṭhase |

saḥ | tvam | naḥ | hotaḥ | su-hutam | haviḥ | kṛdhi | vaṃsya | naḥ | vāryā | puru ||

14. ¹O Fire, ⁴O Bull, ²thy ⁶tusks of flame ¹cannot be ⁵challenged by the gaze ⁷when ⁸thou rangest abroad; ⁹so ^{15a}do ¹⁰thou, ¹²O priest of the call, ^{15b}make that ¹¹our ¹⁴offering ¹³is well cast, ¹⁶conquer ¹⁷for us ¹⁹many ¹⁸desirable things. (16/365)

शेषे वनेषु मात्रोः सं त्वा मर्तास इंधते ।

अतन्द्रो हव्या वहसि हविष्कृत आदिदेवेषु राजसि ॥08.060.15॥

शेषे¹ । वनेषु² । मात्रोः³ । सम्⁴ । त्वा⁵ । मर्तासः⁶ । इन्धते⁷ ।

अतन्द्रः⁸ । हव्या⁹ । वहसि¹⁰ । हविःकृतः¹¹ । आत्¹² । इत्¹³ । देवेषु¹⁴ । राजसि¹⁵ ॥

śeṣe | vaneṣu | mātroh | sam | tvā | martāsaḥ | indhate |

atandraḥ | havya | vahasi | haviḥ-kṛtaḥ | āt | it | deveṣu | rājasi ||

15. ²In the forest ¹thou sleepest ³in the two mothers, ⁶mortals ^{7a}kindle ⁵thee ^{4,7b}into a blaze; ¹²then ⁸sleepless ¹⁰thou carriest ⁹the offerings ¹¹of the giver of the oblation and ¹³now ¹⁵thou shinest ¹⁴in the gods. (16/365)

¹³ alone (5.12.2); so that (10.51.4)

सप्त होतारस्तमिदीळते त्वाग्ने सुत्यजमहयं ।

भिनत्स्यद्रि तपसा वि शोचिषा प्राग्ने तिष्ठ जनाँ अति ॥08.060.16॥

सप्त¹ । होतारः² । तम्³ । इत्⁴ । ईळते⁵ । त्वा⁶ । अग्ने⁷ । सुत्यजम्⁸ । अहयम्⁹ ।

भिनत्सि¹⁰ । अद्रिम्¹¹ । तपसा¹² । वि¹³ । शोचिषा¹⁴ । प्र¹⁵ । अग्ने¹⁶ । तिष्ठ¹⁷ । जनान्¹⁸ । अति¹⁹ ॥

sapta | hotāraḥ | tam | it | ṛlate | tvā | agne | su-tyajam | ahrayam |

bhinatsi | adrim | tapasā | vi | śociṣā | pra | agne | tiṣṭha | janān | ati ||

16. ⁶Thee ⁵pray ¹the seven ²priests of the call, ⁶thee ⁹the unhesitant, ⁸shooting well thy shafts; ^{13,10}thou breakest asunder ¹¹the hill ¹²with thy heat and ¹⁴thy light: ¹⁶O Fire, ¹⁷go ¹⁵forth ¹⁹beyond ¹⁸men. (16/365)

⁹ undeviating (3.2.4)

¹¹ Adri – the mountain (1.73.6); the hill, or rock is a symbol of formal existence and especially of the physical nature and it is out of this hill or rock that the herds of the Sun are released. [15/93]

अग्निमग्निं वो अध्रिगुं हुवेम वृक्तबर्हिषः ।

अग्निं हितप्रयसः शश्वतीष्वा होतारं चर्षणीनां ॥08.060.17॥

अग्निम्¹अग्निम्¹ । वः² । अध्रिगुम्³ । हुवेम⁴ । वृक्तबर्हिषः⁵ ।

अग्निम्⁶ । हितप्रयसः⁷ । शश्वतीषु⁸ । आ⁹ । होतारम्¹⁰ । चर्षणीनाम्¹¹ ॥

agnim-agnim | vaḥ | adhri-gum | huvema | vṛkta-barhiṣaḥ |

agnim | hita-prayaṣaḥ | śaśvatīṣu | ā | hotāram | carṣaṇīnām ||

17. ¹The Fire, the fire ^{9,4}let us call ²for you ⁵having placed the sacred grass and ⁷placed the

gifts of our pleasure, ⁸on day after day, ⁶Fire ³of the unseizable ray, ¹⁰priest of the call
¹¹of seeing men. (16/365)

³Agni Jatavedas then is the ray of divine knowledge in this embodied state of existence; — he is adhrigo — the
Light [go] in our embodied being [adhri]. [5.10.1 - 16/713]

⁸continually (8.71.13); ever (10.69.11)

केतेन शर्मन्सचते सुषामण्यग्ने तुभ्यं चिकित्वना ।

इषण्यया नः पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये ॥08.060.18॥

केतेन¹ । शर्मन्² । सचते³ । सुऽसामनि⁴ । अग्ने⁵ । तुभ्यम्⁶ । चिकित्वना⁷ ।

इषण्यया⁸ । नः⁹ । पुरुरूपम्¹⁰ । आ¹¹ । भर¹² । वाजम्¹³ । नेदिष्ठम्¹⁴ । ऊतये¹⁵ ॥

ketena | śarman | sacate | su-sāmani | agne | tubhyam | cikitvanā |
iṣaṇyayā | naḥ | puru-rūpam | ā | bhara | vājam | nediṣṭham | ūtaye ॥

18. ⁵O Fire, ⁶to thee ³constant ²in the peace ⁴of a deep calm ¹I come with the intuition ⁷that
awakes to knowledge; ^{8a}by ⁹our ^{8b}impulsion ^{11,12}bring to us ¹⁵for our protection ¹³wealth
¹⁰of many forms ¹⁴that is most close. (16/366)

अग्ने जरितर्विष्पतिस्तेपानो देव रक्षसः ।

अप्रोषिवान्गृहपतिर्महाँ असि दिवस्पायुर्दुरोणयुः ॥08.060.19॥

अग्ने¹ । जरितः² । विष्पतिः³ । तेपानः⁴ । देव⁵ । रक्षसः⁶ ।

अप्रोषिऽवान्⁷ । गृहऽपतिः⁸ । महान्⁹ । असि¹⁰ । दिवः¹¹ । पायुः¹² । दुरोणऽयुः¹³ ॥

agne | jaritaḥ | viṣpatiḥ | tepānaḥ | deva | rakṣasaḥ |
aproṣi-vān | gr̥ha-patiḥ | mahān | asi | divaḥ | pāyuh | duroṇa-yuh ॥

19. ¹O Fire, ⁵O god, ²for thy adorer ³thou art the lord of creatures, ⁸thou art the master of
his house ⁷who departs not from him, ⁴afflicting ⁶the demons; ⁹great ¹⁰art thou, ¹²the
guardian ¹¹of heaven ¹³who comes to his gated home. (16/366)

मा नो रक्ष आ वेशीदाघृणीवसो मा यातुर्यातुमावतां ।

परोगव्यूत्यनिरामप क्षुधमग्ने सेध रक्षस्विनः ॥08.060.20॥

मा¹ । नः² । रक्षः³ । आ⁴ । वेशीत्⁵ । आघृणिऽवसो⁶ । मा⁷ । यातुः⁸ । यातुऽमावताम्⁹ ।

परःऽगव्यूति¹⁰ । अनिराम¹¹ । अप¹² । क्षुधम्¹³ । अग्ने¹⁴ । सेध¹⁵ । रक्षस्विनः¹⁶ ॥

mā | naḥ | rakṣaḥ | ā | veśīt | āghṛṇivaso ityāghṛṇi-vaso | mā | yātuḥ | yātu-māvatām |
paraḥ-gavyūti | anirām | apa | kṣudham | agne | sedha | rakṣasvinaḥ ॥

20. ⁶O blazing light, ^{5a}let ¹not ³the demon ^{4,5b}enter ²into us; ^{5a}let ⁷not ⁸the witchcraft ⁹of the
goblin sorcerers ^{4,5b}take possession; ¹⁴O Fire, ^{10a}push ¹¹calamity and ¹³hunger ^{10b}far
beyond the pastures of our herds, ¹⁵ward ¹⁶the demon-possessed ¹²away from us.
(16/366)

Suditi And Purumilha Angirasa

Sukta 71

त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि विश्वस्या अरातेः ।

उत द्विषो मर्त्यस्य ॥08.071.01॥

त्वम्¹ । नः² । अग्ने³ । महःऽभिः⁴ । पाहि⁵ । विश्वस्याः⁶ । अरातेः⁷ ।

उत⁸ । द्विषः⁹ । मर्त्यस्य¹⁰ ॥

tvam । naḥ । agne । mahāḥ-bhiḥ । pāhi । viśvasyāḥ । arāteḥ ।

uta । dviṣaḥ । martyasya ॥

1. ³O Fire, ⁵guard ²us ⁴by thy lights ⁶from every ⁷hostile force ⁸and ¹⁰from mortal ⁹foe. (16/366)

⁴Or, by thy greatnesses (16/366 fn 18)

नहि मन्युः पौरुषेय ईशे हि वः प्रियजात ।

त्वमिदसि क्षपावान् ॥08.071.02॥

नहि¹ । मन्युः² । पौरुषेयः³ । ईशे⁴ । हि⁵ । वः⁶ । प्रियऽजात⁷ ।

त्वम्⁸ । इत्⁹ । असि¹⁰ । क्षपाऽवान्¹¹ ॥

nahi । manyuḥ । pauruṣeyaḥ । īśe । hi । vaḥ । priya-jāta ।

tvam । it । asi । kṣapā-vān ॥

2. ⁷O beloved in thy birth, ³mortal ²wrath ¹has no ⁴power ⁶over you: ⁸thou ¹⁰art ¹¹master of the nights. (16/367)

²the force of mind (5.7.10);

¹¹ruler of the earth (7.10.5)

स नो विश्वेभिर्देवेभिरूर्जो नपाद्भद्रशोचे ।

रयिं देहि विश्ववारं ॥08.071.03॥

सः¹ । नः² । विश्वेभिः³ । देवेभिः⁴ । ऊर्जः⁵ । नपात्⁶ । भद्रऽशोचे⁷ ।

रयिम्⁸ । देहि⁹ । विश्वऽवारम्¹⁰ ॥

saḥ । naḥ । viśvebhiḥ । devebhiḥ । ūrjaḥ । napāt । bhadra-śoce ।

rayim । dehi । viśva-vāram ॥

3. ¹So ^{9a}do thou ³with all ⁴the gods, ⁶O child ⁵of Energy, ⁷O happy light, ^{9b}give us ⁸the wealth ¹⁰in which are all boons. (16/367)

न तमग्ने अरातयो मर्त युवंत रायः ।

यं त्रायसे दाश्वांसं ॥08.071.04॥

न¹ । तम्² । अग्ने³ । अरातयः⁴ । मर्तम्⁵ । युवन्त⁶ । रायः⁷ ।
यम्⁸ । त्रायसे⁹ । दाश्वांसम्¹⁰ ॥

na | tam | agne | arātayaḥ | martam | yuvanta | rāyaḥ |
yam | trāyase | dāśvāṃsam ॥

4. ⁴The hostile forces, ³O Fire, ¹cannot ⁶divorce ⁷from the Riches ⁵the mortal ¹⁰giver ⁸whom ⁹thou rescuest. (16/367)

यं त्वं विप्र मेधसातावग्ने हिनोषि धनाय ।
स तवोती गोषु गन्ता ॥08.071.05॥

यम्¹ । त्वम्² । विप्र³ । मेधऽसातौ⁴ । अग्ने⁵ । हिनोषि⁶ । धनाय⁷ ।
सः⁸ । तव⁹ । ऊती¹⁰ । गोषु¹¹ । गन्ता¹² ॥

yam | tvam | vipra | medha-sātau | agne | hinoṣi | dhanāya |
saḥ | tava | ūtī | goṣu | gantā ॥

5. ⁵O Fire, ³O illumined seer, ⁸he ¹whom ²thou ⁴in the winning of the purity ⁶speedest ⁷towards the Riches, ⁹by thy ¹⁰protection ¹²reaches ¹¹among the Ray-Cows. (16/367)

त्वं रयिं पुरुवीरमग्ने दाशुषे मर्ताय ।
प्र णो नय वस्यो अच्छ ॥08.071.06॥

त्वम्¹ । रयिम्² । पुरुऽवीरम्³ । अग्ने⁴ । दाशुषे⁵ । मर्ताय⁶ ।
प्र⁷ । नः⁸ । नय⁹ । वस्यः¹⁰ । अच्छ¹¹ ॥

tvam | rayim | puru-vīram | agne | dāśuṣe | martāya |
pra | naḥ | naya | vasyaḥ | accha ॥

6. ¹Thou bringest, ⁴O Fire, ²the wealth ³in which are the many strengths ⁶to the mortal ⁵giver; ^{7,9}lead ⁸us ¹¹towards ¹⁰greater riches. (16/367)

उरुष्या णो मा परा दा अघायते जातवेदः ।
दुराध्ये मर्ताय ॥08.071.07॥

उरुष्य¹ । नः² । मा³ । परा⁴ । दाः⁵ । अघऽयते⁶ । जातऽवेदः⁷ ।
दुःऽआध्ये⁸ । मर्ताय⁹ ॥

uruṣya | naḥ | mā | parā | dāḥ | agha-yate | jāta-vedaḥ |
duḥ-ādhye | martāya ॥

7. ¹Protect ²us, ^{4,5}deliver ²us ³not, ⁷O knower of all things born, ⁹to the mortal, the evil-thoughted who would bring on us calamity. (16/367)

⁵give (dāḥ) ⁴away (parā – 10.87.14)

अग्ने माकिष्टे देवस्य रातिमदेवो युयोत ।

त्वमीशिषे वसूनां ॥08.071.08॥

अग्ने¹ । माकिः² । ते³ । देवस्य⁴ । रातिम्⁵ । अदेवः⁶ । युयोत⁷ ।

त्वम्⁸ । ईशिषे⁹ । वसूनाम्¹⁰ ॥

agne | mākih | te | devasya | rātim | adevaḥ | yuyota |

tvam | īśiṣe | vasūnām ॥

8. ¹O Fire, ²let none ⁶undivine ⁷take away from us ⁵what was given ³by thee, ⁴the divine; ⁸thou ⁹hast power ¹⁰over the riches. (16/368)

स नो वस्व उप मास्यूर्जो नपान्माहिनस्य ।

सखे वसो जरितृभ्यः ॥08.071.09॥

सः¹ । नः² । वस्वः³ । उप⁴ । मासि⁵ । ऊर्जः⁶ । नपात्⁷ । माहिनस्य⁸ ।

सखे⁹ । वसो¹⁰ इति । जरितृभ्यः¹¹ ॥

saḥ | naḥ | vasvaḥ | upa | māsi | ūrjaḥ | napāt | māhinasya |

sakhe | vaso iti | jaritr̥-bhyaḥ ॥

9. ¹Thou ^{4,5}art the measurer ²to us, ¹¹thy adorers ⁸of a mighty ³wealth, ⁷O child ⁶of Energy, ⁹O Friend, ¹⁰O shining One. (16/368)

अच्छा नः शीरशोचिषं गिरो यंतु दर्शतं ।

अच्छा यज्ञासो नमसा पुरुवसुं पुरुप्रशस्तमूतये ॥08.071.10॥

अच्छ¹ । नः² । शीरऽशोचिषम्³ । गिरः⁴ । यन्तु⁵ । दर्शतम्⁶ ।

अच्छ⁷ । यज्ञासः⁸ । नमसा⁹ । पुरुऽवसुम्¹⁰ । पुरुऽप्रशस्तम्¹¹ । ऊतये¹² ॥

accha | naḥ | śīra-śociṣam | giraḥ | yantu | darśatam |

accha | yajñāsaḥ | namaśā | puru-vasum | puru-praśastam | ūtaye ॥

10. ^{5a}May ²our ⁴words ^{5b}go ¹towards ³thee with thy keen light and ⁶thy vision, ⁸our sacrifices ⁷to thee ⁹with surrender ¹²for our protection, ¹¹thee the widely proclaimed, ¹⁰the master of many riches, — (16/368)

अग्निं सूनुं सहसो जातवेदसं दानाय वार्याणां ।

द्विता यो भूदमृतो मर्त्येषुवा होता मंद्रतमो विशि ॥08.071.11॥

अग्निम्¹ । सूनुम्² । सहसः³ । जातऽवेदसम्⁴ । दानाय⁵ । वार्याणाम्⁶ ।

द्विता⁷ । यः⁸ । भूत्⁹ । अमृतः¹⁰ । मर्त्येषु¹¹ । आ¹² । होता¹³ । मन्द्रऽतमः¹⁴ । विशि¹⁵ ॥

agnim | sūnum | sahasaḥ | jāta-vedasam | dānāya | vāryāṇām |

dvitā | yaḥ | bhūt | amṛtaḥ | martyeṣu | ā | hotā | mandra-tamaḥ | viśi ॥

11. ¹To the Fire, ²the Son ³of force, ⁴the knower of all things born, ⁵for the gift ⁶of our

desirable things; ⁷twofold ⁸he ^{12,9}becomes ¹⁰the immortal ¹¹in the mortals, ¹⁴the rapturous ¹³priest of the call ¹⁵in man. (16/368)

अग्निं वो देवयज्ययाग्निं प्रयत्यध्वरे ।

अग्निं धीषु प्रथममग्निमर्वत्यग्निं क्षेत्राय साधसे ॥08.071.12॥

अग्निम्¹ । वः² । देवऽयज्यया³ । अग्निम्³ । प्रऽयति⁴ । अध्वरे⁵ ।

अग्निम्⁶ । धीषु⁷ । प्रथमम्⁸ । अग्निम्⁹ । अर्वति¹⁰ । अग्निम्¹¹ । क्षेत्राय¹² । साधसे¹³ ॥

agnim | vaḥ | deva-yajyayā | agnim | pra-yati | adhware |

agnim | dhīṣu | prathamam | agnim | arvati | agnim | kṣaitrāya | sādhasē ||

12. (May our words go – 8.71.10, to the) ¹Fire ²for you (the sacrificant) ³by the worship to the gods, ³Fire ⁴in the journeying ⁵of the pilgrim-sacrifice, ⁶Fire ⁷in the thoughts ⁸first and chief, ⁹Fire ¹⁰in the war-horse, ¹¹Fire ¹³for perfection ¹²in our field. (16/368)
-

अग्निरिषां सख्ये ददातु न ईशे यो वार्याणां ।

अग्निं तोके तनये शश्वदीमहे वसुं संतं तनूपां ॥08.071.13॥

अग्निः¹ । इषाम्² । सख्ये³ । ददातु⁴ । नः⁵ । ईशे⁶ । यः⁷ । वार्याणाम्⁸ ।

अग्निम्⁹ । तोके¹⁰ । तनये¹¹ । शश्वत्¹² । ईमहे¹³ । वसुम्¹⁴ । सन्तम्¹⁵ । तनूपाम्¹⁶ ॥

agnih | iṣām | sakhye | dadātu | naḥ | īśe | yaḥ | vāryāṇām |

agnim | toke | tanaye | śaśvat | īmahe | vasum | santam | tanū-pām ||

13. ^{4a}May ¹the Fire ^{4b}give ⁵us ²force ³in his comradeship, ⁷he who ⁶has power ⁸for the desirable things; ⁹Fire ¹³we seek ¹²continually ¹¹in the son ¹⁰of our begettings (¹⁵who dwellest – 5.8.3) ¹⁴as the shining one and ¹⁶the guardian of the body. (16/368-9)
-

अग्निमीळिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषं ।

अग्निं राये पुरुमीळ्ह श्रुतं नरोऽग्निं सुदीतये छर्दिः ॥08.071.14॥

अग्निम्¹ । ईळिष्व² । अवसे³ । गाथाभिः⁴ । शीरऽशोचिषम्⁵ ।

अग्निम्⁶ । राये⁷ । पुरुमीळ्ह⁸ । श्रुतम्⁹ । नरः¹⁰ । अग्निम्¹¹ । सुदीतये¹² । छर्दिः¹³ ॥

agnim | iṣva | avase | gāthābhiḥ | śīra-śociṣam |

agnim | rāye | puru-mīḥa | śrutam | naraḥ | agnim | su-dītaye | chardih ||

15. ²Pray ⁴with your chants ¹Fire ⁵of the keen flame ³for the protection, ⁸O Purumilha! ⁶Fire ⁷for the Treasure, — ¹the Fire ¹⁰men pray for ⁹the inspired knowledge, ¹³a house ¹²for a splendid light. (16/369)
-

अग्निं द्वेषो योतवै नो गृणीमस्यग्निं शं योश्च दातवे ।

विश्वासु विश्ववितेव हव्यो भुवद्वस्तुर्ऋषूणां ॥08.071.15॥

अग्निम्¹ । द्वेषः² । योतवै³ । नः⁴ । गृणीमसि⁵ । अग्निम्⁶ । शम्⁷ । योः⁸ । च⁹ । दातवे¹⁰ ।
विश्वासु¹¹ । विक्षु¹² । अविताऽइव¹³ । हव्यः¹⁴ । भुवत्¹⁵ । वस्तुः¹⁶ । ऋषूणाम्¹⁷ ॥

agnim | dveṣaḥ | yotavai | naḥ | grṇīmasi | agnim | śam | yoḥ | ca | dātave |
viśvāsu | vikṣu | avitā-iva | havyaḥ | bhuvat | vastuḥ | ṛṣūṇām ॥

15. ¹Fire ⁵we hymn with our words ³that he may remove ⁴from us ²the hostile power, ⁶Fire ¹⁰to give to us ⁷the peace ⁹and ⁸the movement; ¹⁵he is ¹¹in all ¹²men ¹³like a protector ¹⁴to whom they may call, ¹⁶he is the daylight ¹⁷of the wise. (16/369)

¹⁷of seekers of the knowledge (5.25.1)

Haryata Pragatha

Sukta 72

हविष्कृणुध्वमा गमदध्वर्युर्वनते पुनः ।
विद्वाँ अस्य प्रशासनं ॥08.072.01॥

हविः¹ । कृणुध्वम्² । आ³ । गमत्⁴ । अध्वर्युः⁵ । वनते⁶ । पुनः⁷ ।
विद्वाँ⁸ । अस्य⁹ । प्रशासनम्¹⁰ ॥

haviḥ । kṛṇudhvam । ā । gamat । adhvaryuḥ । vanate । punariti ।
vidvān । asya । pra-śāsanam ॥

1. ²Do you make ¹the offering, ⁵the priest of the pilgrim-rite ^{3,4}has come and ⁶he conquers ⁷again, ⁸for he knows ¹⁰the commandment ⁹of the Fire. (16/369)

नि तिग्ममभ्यंशुं सीदद्धोता मनावधि ।
जुषाणो अस्य सख्यं ॥08.072.02॥

नि¹ । तिग्मम्² । अभि³ । अंशुम्⁴ । सीदत्⁵ । होता⁶ । मनौ⁷ । अधि⁸ ।
जुषाणः⁹ । अस्य¹⁰ । सख्यम्¹¹ ॥

ni । tigmam । abhi । aṁśum । sīdat । hotā । manau । adhi ।
juṣāṇaḥ । asya । sakhyam ॥

2. ⁵Let him sit ¹within ³close to ²the keen ⁴burning ray, ⁶the priest of the call ⁷in thinking man, ^{8,9}accepting ¹¹the comradeship ¹⁰of the Fire. (16/369)

अंतरिच्छति तं जने रुद्रं परो मनीषया ।
गृभ्णन्ति जिह्वया ससं ॥08.072.03॥

अन्तः¹ । इच्छन्ति² । तम्³ । जने⁴ । रुद्रम्⁵ । परः⁶ । मनीषया⁷ ।
गृभ्णन्ति⁸ । जिह्वया⁹ । ससम्¹⁰ ॥

antaḥ । icchanti । tam । jane । rudram । paraḥ । manīṣayā ।
gr̥bhṇanti । jihvayā । sasam ॥

3. ¹Within ²they wish ³him ⁴to be in a man ⁵the “terrible one”, ⁶beyond ⁷the thinking mind; ⁹by his tongue ⁸they seize ¹⁰the peace. (16/370)

जाम्यतीतपे धनुर्वयोधा अरुहद्वनं ।
दृषदं जिह्वावधीत् ॥08.072.04॥

जामि¹ । अतीतपे² । धनुः³ । वयःऽधाः⁴ । अरुहत्⁵ । वनम्⁶ ।
दृषदम्⁷ । जिह्वया⁸ । आ⁹ । अवधीत्¹⁰ ॥

jāmi | atītape | dhanuḥ | vayah-dhāḥ | aruhat | vanam |
dṛṣadam | jihvayā | ā | avadhīt ॥

4. ²High burnt ¹the companion ³bow, ⁴a founder of the growth ⁵he climbed ⁶the woodland,
^{9,10}he smote ⁷the rock ⁸with his tongue. (16/370)

चरन्वत्सो रुशन्निह निदातारं न विंदते ।
वेति स्तोतव अंब्यं ॥08.072.05॥

चरन्¹ । वत्सः² । रुशन्³ । इह⁴ । निऽदातारम्⁵ । न⁶ । विन्दते⁷ ।
वेति⁸ । स्तोतवे⁹ । अम्ब्यम्¹⁰ ॥

caran | vatsaḥ | ruśan | iha | ni-dātāram | na | vindate |
veti | stotave | ambyam ॥

5. ³He is the shining ²calf ¹who wanders and ⁷finds ⁶none ⁵to bind him ⁴here, ⁹to one who
lauds him ⁸he manifests ¹⁰the mother. (16/370)

Or, ⁹for one who lauds him ⁸he goes ¹⁰to the mother (16/370 fn 19)

उतो न्वस्य यन्महदश्वावद्योजनं बृहद् ।
दामा रथस्य ददृशे ॥08.072.06॥

उतो¹ इति । नु² । अस्य³ । यत्⁴ । महत्⁵ । अश्वऽवत्⁶ । योजनम्⁷ । बृहत्⁸ ।
दामा⁹ । रथस्य¹⁰ । ददृशे¹¹ ॥

uto iti | nu | asya | yat | mahat | aśva-vat | yojanam | bṛhat |
dāmā | rathasya | dadṛśe ॥

6. ¹And ²now is ⁵the great and ⁸vast ⁷yoking ⁶as if of the Horse, ⁹the rope ¹⁰of the chariot¹¹
is seen. (16/370)

दुहन्ति सप्तैकामुप द्वा पंच सृजतः ।
तीर्थे सिंधोरधि स्वरे ॥08.072.07॥

दुहन्ति¹ । सप्त² । एकाम्³ । उप⁴ । द्वा⁵ । पञ्च⁶ । सृजतः⁷ ।
तीर्थे⁸ । सिन्धोः⁹ । अधि¹⁰ । स्वरे¹¹ ॥

duhanti | sapta | ekām | upa | dvā | pañca | sṛjataḥ |
tīrthe | sindhoḥ | adhi | svare ॥

7. ²Seven ¹milk ³the one, ⁵two ^{4,7}let loose ⁶the five ⁸at the ford ⁹of the River ¹⁰upon ¹¹the cry
of the waters. (16/370)

आ दशभिर्विवस्वत इन्द्रः कोशमचुच्यवीत् ।

खेदया त्रिवृता दिवः ॥08.072.08॥

आ¹ । दशऽभिः² । विवस्वतः³ । इन्द्रः⁴ । कोशम्⁵ । अचुच्यवीत्⁶ ।

खेदया⁷ । त्रिऽवृता⁸ । दिवः⁹ ॥

ā | daśa-bhiḥ | vivasvataḥ | indraḥ | kośam | acucyavīt |

khedayā | tri-vṛtā | divaḥ ॥

8. ²By the ten ³of the sun ⁴Indra ^{1,6}made fall ⁵the covering sheath ⁹of heaven ⁸with his triple ⁷mallet. (16/370)
-

परि त्रिधातुरध्वरं जूणिरिति नवीयसी ।

मध्वा होतारो अञ्जते ॥08.072.09॥

परि¹ । त्रिऽधातुः² । अध्वरम्³ । जूर्णिः⁴ । एति⁵ । नवीयसी⁶ ।

मध्वा⁷ । होतारः⁸ । अञ्जते⁹ ॥

pari | tri-dhātuḥ | adhvaram | jūrṇiḥ | eti | navīyasī |

madhvā | hotāraḥ | añjate ॥

9. ⁶A new ⁴adoration ⁵moves ¹round ²the triple ³pilgrim-sacrifice, ⁸the priests of the call ⁹anoint ⁷with the honey-wine. (16/371)
-

सिञ्चन्ति नमसावतमुच्चाचक्रं परिज्मानं ।

नीचीनबारमक्षितं ॥08.072.10॥

सिञ्चन्ति¹ । नमसा² । अवतम्³ । उच्चाऽचक्रम्⁴ । परिऽज्मानम्⁵ ।

नीचीनऽबारम्⁶ । अक्षितम्⁷ ॥

siñcanti | namasā | avatam | uccā-cakram | pari-jmānam |

nīcīna-bāram | akṣitam ॥

10. ²With surrender ¹they pour out ⁷the inexhaustible ⁵pervading ³well ⁴whose wheel is on high and ⁶its opening below. (16/371)
-

अभ्यारमिदद्रयो निषिक्तं पुष्करे मधु ।

अवतस्य विसर्जने ॥08.072.11॥

अभिऽआरम्¹ । इत्² । अद्रयः³ । निऽसिक्तम्⁴ । पुष्करे⁵ । मधु⁶ ।

अवतस्य⁷ । विऽसर्जने⁸ ॥

abhi-āram | it | adrayaḥ | ni-siktam | puṣkare | madhu |

avatasya | vi-sarjane ॥

11. ¹Close by are ³the stones and ⁶the honey-wine ⁴is poured ⁵in the lotus ⁸in the discharging ⁷of the well. (16/371)
-

गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा ।

उभा कर्णा हिरण्यया ॥08.072.12॥

गावः¹ । उप² । अवत³ । अवतम्⁴ । मही⁵ इति । यज्ञस्य⁶ । रप्सुदा⁷ ।

उभा⁸ । कर्णा⁹ । हिरण्यया¹⁰ ॥

gāvaḥ । upa । avata । avatam । mahī iti । yajñasya । rapsudā ।

ubhā । karṇā । hiraṇyayā ॥

12. ¹O Ray-Cows, ^{2,3}come ⁴to the well; here is ⁵the great ⁷wine-jar ⁶of the sacrifice, here are ⁸both ¹⁰the golden ⁹handles. (16/371)
-

आ सुते सिंचत श्रियं रोदस्योरभिश्चियं ।

रसा दधीत वृषभं ॥08.072.13॥

आ¹ । सुते² । सिञ्चत³ । श्रियम्⁴ । रोदस्योः⁵ । अभिश्चियम्⁶ ।

रसा⁷ । दधीत⁸ । वृषभम्⁹ ॥

ā । sute । siñcata । śriyam । rodasyoḥ । abhi-śriyam ।

rasā । dadhīta । vṛṣabham ॥

13. ^{1,3}Pour into ²the wine that is pressed, ⁶a joining splendour, ⁴the glory ⁵of earth and heaven; ⁷by the juice of the wine ⁸sustain ⁹the Bull. (16/371)
-

ते जानत स्वमोक्यं सं वत्सासो न मातृभिः ।

मिथो नसंत जामिभिः ॥08.072.14॥

ते¹ । जानत² । स्वम्³ । ओक्यम्⁴ । सम्⁵ । वत्सासः⁶ । न⁷ । मातृभिः⁸ ।

मिथः⁹ । नसन्त¹⁰ । जामिभिः¹¹ ॥

te । jānata । svam । okyam । sam । vatsāsaḥ । na । mātr-bhiḥ ।

mithaḥ । nasanta । jāmi-bhiḥ ॥

14. ¹They ²know ³their own ⁴home; ⁷like ⁶calves ⁸with their mothers ^{5,10}they met with ⁹each other ¹¹as companions. (16/371)
-

उप स्रक्वेषु बप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि ।

इन्द्रे अग्ना नमः स्वः ॥08.072.15॥

उप¹ । स्रक्वेषु² । बप्सतः³ । कृण्वते⁴ । धरुणम्⁵ । दिवि⁶ ।

इन्द्रे⁷ । अग्ना⁸ । नमः⁹ । स्वः¹⁰ ॥

upa । srakveṣu । bapsataḥ । kṛṇvate । dharuṇam । divi ।

indre । agnā । namaḥ । svaḥ ॥

15. ²In the jaws ³of the eater ^{1,4}they made ⁵their foundation ⁶in heaven, ⁹their prostrations of surrender ⁷to Indra and ⁸the Fire ^{1,4}made ¹⁰the Sun-world. (16/372)
-

अधुक्षत्पिप्युषीमिषमूर्जं सप्तपदीमरिः ।

सूर्यस्य सप्त रश्मिभिः ॥08.072.16॥

अधुक्षत्¹ । पिप्युषीम्² । इषम्³ । ऊर्जम्⁴ । सप्तपदीम्⁵ । अरिः⁶ ।

सूर्यस्य⁷ । सप्त⁸ । रश्मिभिः⁹ ॥

adhukṣat | pipyuṣīm | iṣam | ūrjam | sapta-padīm | ariḥ |
sūryasya | sapta | raśmi-bhiḥ ॥

16. ⁶The warrior ¹milked out ⁵the seven-planed ²nourishing ³force and ⁴energy ⁸by the seven ⁹rays ⁷of the sun. (16/372)

⁸sapta ⁴ raśmi-bhiḥ - seven psychological principles or forms of existence, Sat, Chit, Ananda, Vijnana, Manas, Prana and Anna. [15/45]; The seven rays are Aditi the infinite Mother, supreme Nature or infinite Consciousness, pristine source of the later idea of Prakriti or Shakti, the Mother of things taking form on the seven planes of her world-action as energy of conscious being. [15/98]

सोमस्य मित्रावरुणोदिता सूर आ ददे ।

तदातुरस्य भेषजं ॥08.072.17॥

सोमस्य¹ । मित्रावरुणा² । उत्इता³ । सूरे⁴ । आ⁵ । ददे⁶ ।

तत्⁷ । आतुरस्य⁸ । भेषजम्⁹ ॥

somasya | mitrāvaruṇā | ut-itā | sūre | ā | dade |
tat | āturyasya | bheṣajam ॥

17. ²O Mitra and Varuna, ³in the rising ¹of the moon ^{5,6}he received it ⁴on the sun; ⁷it is ⁹the healing draught ⁸for him who suffers. (16/372)

उतो न्वस्य यत्पदं हर्यतस्य निधान्यं ।

परि द्यां जिह्वयातनत् ॥08.072.18॥

उतो¹ इति । नु² । अस्य³ । यत्⁴ । पदम्⁵ । हर्यतस्य⁶ । निधान्यम्⁷ ।

परि⁸ । द्याम्⁹ । जिह्वया¹⁰ । अतनत्¹¹ ॥

uto iti | nu | asya | yat | padam | haryatasya | ni-dhānyam |
pari | dyām | jihvayā | atanat ॥

18. ¹And ²now let him ¹¹stretch out ³with his ¹⁰tongue of flame ⁸around ⁹heaven ⁴that ⁵plane ⁶of him in his full delight ⁷which is to be laid as a foundation. (16/372)

¹¹ Or, form (16/372 fn 20)

Gopavana Atreya

Sukta 74

विशोविशो वो अतिथिं वाजयंतः पुरुप्रियं ।

अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्य मन्मभिः ॥08.074.01॥

विशःऽविशः¹ । वः² । अतिथिम्³ । वाजऽयन्तः⁴ । पुरुऽप्रियम्⁵ ।

अग्निम्⁶ । वः⁷ । दुर्यम्⁸ । वचः⁹ । स्तुषे¹⁰ । शूषस्य¹¹ । मन्मऽभिः¹² ॥

viśaḥ-viśaḥ । vaḥ । atithim । vāja-yantaḥ । puru-priyam ।

agnim । vaḥ । duryam । vacaḥ । stuṣe । śūśasya । manma-bhiḥ ॥

1. ¹All kinds of beings ⁴replenish ³the guest ^{8a}domiciled in ⁷your ^{8b}house ⁵in whom are the many pleasant things; ¹⁰I laud ⁶him (Agni) ¹²with my thoughts ⁹with the word ¹¹of bliss. (16/372)

¹¹(of) strength (3.7.6; 10.6.3; 10.6.4)

यं जनासो हविष्मंतो मित्रं न सर्पिरासुति ।

प्रशंसति प्रशस्तिभिः ॥08.074.02॥

यम्¹ । जनासः² । हविष्मन्तः³ । मित्रम्⁴ । न⁵ । सर्पिःऽआसुतिम्⁶ ।

प्रऽशंसन्ति⁷ । प्रशस्तिऽभिः⁸ ॥

yam । janāsaḥ । haviṣmantaḥ । mitram । na । sarpiḥ-āsutim ।

pra-śamsanti । praśasti-bhiḥ ॥

2. ¹He to whom ²men ³bringing the offering ⁶pour the stream of the libation and ⁸by their words that give expression to him ⁷proclaim ⁵as ⁴the friend, — (16/373)

पन्यांसं जातवेदसं यो देवतात्युद्यता ।

हव्यान्धैरयद्विदि ॥08.074.03॥

पन्यांसम्¹ । जातऽवेदसम्² । यः³ । देवऽताति⁴ । उत्ऽयता⁵ ।

हव्यानि⁶ । ऐरयत्⁷ । दिवि⁸ ॥

panyāmsam । jāta-vedasam । yaḥ । deva-tāti । ut-yatā ।

havyāni । airayat । divi ॥

3. ¹The wonderful, ²the knower of all things born, ³who ⁴in the formation of the godheads ⁷sends up ⁶the offerings ⁵uplifted ⁸in heaven, — (16/373)

¹Or, the great doer (16/373 fn 21), powerful to act or (most) admirable (3.1.13);

⁷speeds (8.19.24)

आगन्म वृत्रहंतमं ज्येष्ठमग्निमानवं ।

यस्य श्रुतर्वा बृहन्नाक्षो अनीक एधते ॥08.074.04॥

आ¹ । अगन्म² । वृत्रहन्ऽतमम्³ । ज्येष्ठम्⁴ । अग्निम्⁵ । आनवम्⁶ ।
यस्य⁷ । श्रुतर्वा⁸ । बृहन्⁹ । आक्षः¹⁰ । अनीके¹¹ । एधते¹² ॥

ā | aganma | vṛtrahan-tamam | jyeṣṭham | agnim | ānavam |
yasya | śrutarvā | bṛhan | ārkṣaḥ | anīke | edhate ॥

4. ^{1,2}We have come ⁵to the Fire, ³strongest to slay the Coverers, ⁴eldest and ⁶ever new ⁷in whose ¹¹force of flame ⁸Shrutarvan, ¹⁰son of Riksha, ¹²grows ⁹to vastness. (16/373)

अमृतं जातवेदसं तिरस्तमांसि दर्शतं ।

घृताहवनमीड्यं ॥08.074.05॥

अमृतम्¹ । जातऽवेदसम्² । तिरः³ । तमांसि⁴ । दर्शतम्⁵ ।
घृतऽआहवनम्⁶ । ईड्यम्⁷ ॥

amṛtam | jāta-vedasam | tiraḥ | tamāṁsi | darśatam |
ghṛta-āhavanam | īdyam ॥

5. ¹The immortal, ²the knower of all things born ⁵who is seen ³across ⁴the darkness, ⁷one to be prayed to, ⁶one to whom are offered the clarities. (16/373)

⁵Or, who sees (16/373 fn 22)

सबाधो यं जना इमेऽग्निं हव्येभिरीळते ।

जुह्वानासो यतस्सुचः ॥08.074.06॥

सऽबाधः¹ । यम्² । जनाः³ । इमे⁴ । अग्निम्⁵ । हव्येभिः⁶ । ईळते⁷ ।
जुह्वानासः⁸ । यतऽसुचः⁹ ॥

sa-bādhaḥ | yam | janāḥ | ime | agnim | havyebhiḥ | ṛlate |
juhvānāsaḥ | yata-srucaḥ ॥

6. ⁵The Fire ²whom ³men ⁴here ¹oppressed ⁷pray ⁶with their offerings ⁸casting their libations ⁹with the ladles at work. (16/373)

⁴these (5.3.12) ³men

⁹Or, with outstretched ladles. (16/373 fn 23)

इयं ते नव्यसी मतिरग्ने अधाय्यस्मदा ।

मन्द्रं सुजात सुक्रतोऽमूर दस्मातिथे ॥08.074.07॥

इयम्¹ । ते² । नव्यसी³ । मतिः⁴ । अग्ने⁵ । अधायि⁶ । अस्मत्⁷ । आ⁸ ।
मन्द्रं⁹ । सुऽजात¹⁰ । सुऽक्रतो¹¹ । अमूर¹² । दस्म¹³ । अतिथे¹⁴ ॥

iyam | te | navyasī | matiḥ | agne | adhāyi | asmat | ā |
mandra | su-jāta | sukrato iti su-krato | amūra | dasma | atithe ॥

7. ²Thine, ⁵O Fire, is ³the new ⁴though ⁶founded ⁷in us, ⁹O rapturous and ¹⁰well-born ¹⁴guest, ¹¹strong of will, ¹²wise and ¹³powerful for action. (16/374)
-

सा ते अग्ने शंतमा चनिष्ठा भवतु प्रिया ।

तया वर्धस्व सुष्टुतः ॥08.074.08॥

सा¹ । ते² । अग्ने³ । शम्स्तमा⁴ । चनिष्ठा⁵ । भवतु⁶ । प्रिया⁷ ।

तया⁸ । वर्धस्व⁹ । सुस्तुतः¹⁰ ॥

sā | te | agne | śam-tamā | caniṣṭhā | bhavatu | priyā |

tayā | vardhasva | su-stutaḥ ॥

8. ^{6a}May ¹that thought (new thought – from the preceding verse), O Fire, ^{6b}become ⁷pleasant and ^{4a/5a}full of ^{4b}peace and ^{5b}gladness; ⁹grow ⁸by it, ¹⁰well-affirmed by our lauds. (16/374)
-

सा द्युम्नैद्युम्निनी बृहदुपोप श्रवसि श्रवः ।

दधीत वृत्रतूर्ये ॥08.074.09॥

सा¹ । द्युम्नैः² । द्युम्निनी³ । बृहत्⁴ । उपऽउप⁵ । श्रवसि⁶ । श्रवः⁷ ।

दधीत⁸ । वृत्रतूर्ये⁹ ॥

sā | dyumnaiḥ | dyumninī | bṛhat | upa-upa | śravasi | śravaḥ |

dadhīta | vṛtra-tūrye ॥

9. ^{8a}May ¹it ³be luminous ²with many lights, and ^{5,8b}uphold ⁶in its inspiration ⁴a vast ⁷inspired knowledge ⁹in the piercing of the Coverers. (16/374)

^{6,7}The whole physical and the whole mental consciousness become full of the knowledge which streams into them from the supramental plane and they, as it were, turn into the supramental light and action around the divine Seer-Will as he moves about in them at his work of transfiguration. [15/443 fn 5]

अश्वमिद्रां रथप्रां त्वेषमिद्रं न सत्पति ।

यस्य श्रवांसि तूर्वथ पन्यंपन्यं च कृष्टयः ॥08.074.10॥

अश्वम्¹ । इत्² । गाम्³ । रथऽप्राम्⁴ । त्वेषम्⁵ । इन्द्रम्⁶ । न⁷ । सत्पतिम्⁸ ।

यस्य⁹ । श्रवांसि¹⁰ । तूर्वथ¹¹ । पन्यम्पन्यम्¹² । च¹³ । कृष्टयः¹⁴ ॥

aśvam | it | gām | ratha-prām | tveṣam | indram | na | sat-patim |

yasya | śravāṃsi | tūrvatha | panyam-panyam | ca | kṛṣṭayaḥ ॥

10. ¹He is the Horse of power and ³the Cow of light, ⁴it is he who fills our chariots, ⁵he is brilliant and ⁷like ⁶Indra ⁸the lord of beings; ¹¹you shall cross through ⁹his ¹⁰inspirations, ¹⁴O men! ¹³and find ¹²each wonderful. (16/374)

¹⁴doers of action (1.36.19); men doing works (8. 103.3); men who people the earth (5,19.3)

यं त्वा गोपवनो गिरा चनिष्ठदग्ने अंगिरः ।

स पावक श्रुधी हवं ॥08.074.11॥

यम्¹ । त्वा² । गोपवनः³ । गिरा⁴ । चनिष्ठत्⁵ । अग्ने⁶ । अङ्गिरः⁷ ।

सः⁸ । पावक⁹ । श्रुधि¹⁰ । हवम्¹¹ ॥

yam | tvā | gopavanaḥ | girā | caniṣṭhat | agne | āngiraḥ |
saḥ | pāvaka | śrudhi | havam ॥

11. ²Thou ¹whom ³Gopavana ⁵gladdens ⁴with his word, ⁶O Fire, ⁷O Angiras, ⁹O purifying Flame, ¹⁰hear ¹¹his call. (16/374)
-

यं त्वा जनास ईळते सबाधो वाजसातये ।

स बोधि वृत्रतूर्ये ॥08.074.12॥

यम्¹ । त्वा² । जनासः³ । ईळते⁴ । सऽबाधः⁵ । वाजऽसातये⁶ ।

सः⁷ । बोधि⁸ । वृत्रऽतूर्ये⁹ ॥

yam | tvā | janāsaḥ | īlate | sa-bādhaḥ | vāja-sātaye |
saḥ | bodhi | vṛtra-tūrye ॥

12. ²Thou ¹whom ³men ⁵oppressed ⁴pray ⁶for the winning of the plenitudes, ⁸awake ⁹in the piercing of the Coverers. (16/374)
-

अहं हुवान आर्क्षे श्रुतर्वणि मदच्युति ।

शर्धासीव स्तुकाविनां मृक्षा शीर्षा चतुर्णां ॥08.074.13॥

अहम्¹ । हुवानः² । आर्क्षे³ । श्रुतर्वणि⁴ । मदऽच्युति⁵ ।

शर्धासिऽइव⁶ । स्तुकाऽविनाम्⁷ । मृक्षा⁸ । शीर्षा⁹ । चतुर्णाम्¹⁰ ॥

aham | huvānaḥ | ārkṣe | śrutarvaṇi | mada-cyuti |
śardhāṃsi-iva | stukā-vinām | mṛkṣā | śīrṣā | caturṇām ॥

13. ^{6a}As if ²calling ^{6b}armed forces ⁴in Shrutarvan, ³son of Riksha, ⁵from whom drips the rapturous inspiration, ¹I ⁸comb ⁷the shaggy-maned ⁹heads ¹⁰of the four. (16/375)
-

मां चत्वार आशवः शविष्ठस्य द्रवित्त्वः ।

सुरथासो अभि प्रयो वक्षन्वयो न तुग्र्यं ॥08.074.14॥

माम्¹ । चत्वारः² । आशवः³ । शविष्ठस्य⁴ । द्रवित्त्वः⁵ ।

सुऽरथासः⁶ । अभि⁷ । प्रयः⁸ । वक्षन्⁹ । वयः¹⁰ । न¹¹ । तुग्र्यम्¹² ॥

mām | catvāraḥ | āśavaḥ | śaviṣṭhasya | dravitnavaḥ |
su-rathāsaḥ | abhi | prayāḥ | vakṣan | vayaḥ | na | tugryam ॥

14. ¹Me ³the swift and ⁵galloping ²four ⁴of that most strong one, ⁶well-charioted, ⁹bore ⁷towards ⁸the delight ¹¹as if ¹⁰birds ¹²flying to water. (16/375)

⁹Or, let them bear me (16/375 fn 24)

Or, ¹¹as ¹⁰the birds ⁹carried ¹²Tugrya (16/375 fn 25)

सत्यमित्त्वा महेनदि परुष्णयव देदिशं ।

नेमापो अश्वदातरः शविष्ठादस्ति मर्त्यः ॥08.074.15॥

सत्यम्¹ । इत्² । त्वा³ । महेऽनदि⁴ । परुष्णि⁵ । अव⁶ । देदिशम्⁷ ।

न⁸ । ईम्⁹ । आपः¹⁰ । अश्वदातरः¹¹ । शविष्ठात्¹² । अस्ति¹³ । मर्त्यः¹⁴ ॥

satyam | it | tvā | mahe-nadi | paruṣṇi | ava | dediśam |

na | īm | āpaḥ | aśva-dātarah | śaviṣṭhāt | asti | martyaḥ ॥

15. ⁴O great river ⁵Parushni, ^{6,7a}I have marked out (with them) ³thy ¹true ^{7b}course. ¹⁰O waters, ^{12a}than ⁹this ^{12b}most strong one ⁸no ¹⁴mortal man ¹³is ¹¹a greater giver of the Horses of power. (16/375)

Note on Riks 13, 14 and 15: As is shown by the “Shravansi”, “Turvatha” and the name “Shrutarvan”, the Rishi is giving a symbolic turn to the name as well as to the horses and the waters. (16/375 fn 26)

Virupa Angirasa

Sukta 75

युक्ष्वा हि देवहूतमाँ अश्वान् अग्ने रथीरिव ।
नि होता पूर्व्यः सदः ॥08.075.01॥

युक्ष्वा¹ । हि² । देवऽहूतमान्³ । अश्वान्⁴ । अग्ने⁵ । रथीऽइव⁶ ।
नि⁷ । होता⁸ । पूर्व्यः⁹ । सदः¹⁰ ॥

yukṣva | hi | deva-hūtamān | aśvān | agne | rathīḥ-iva |
ni | hotā | pūrvyaḥ | sadaḥ ॥

1. ⁵O Fire, ¹yoke ⁶like a charioteer ⁴the horses ³most powerful for the calling of the gods;
^{7,10}take thy seat, ⁹O ancient ⁸Priest of the call! (16/375)

उत नो देव देवाँ अच्छा वोचो विदुष्टरः ।
श्रद्धिश्चा वार्या कृधि ॥08.075.02॥

उत¹ । नः² । देव³ । देवान्⁴ । अच्छ⁵ । वोचः⁶ । विदुऽतरः⁷ ।
श्रत्⁸ । विश्वा⁹ । वार्या¹⁰ । कृधि¹¹ ॥

uta | naḥ | deva | devān | accha | vocaḥ | viduḥ-taraḥ |
śrat | viśvā | vāryā | kṛdhi ॥

2. ¹And now, (³O God!) ⁷since thou hast the knowledge, ⁶speak ²for us ⁵towards ⁴the gods,
¹¹make ⁸true to our aspiration ⁹all ¹⁰desirable things. (16/376)

त्वं ह यद्यविष्ट्य सहसः सूनवाहुत ।
ऋतावा यज्ञियो भुवः ॥08.075.03॥

त्वम्¹ । ह² । यत्³ । यविष्ट्य⁴ । सहसः⁵ । सूनो⁶ इति । आऽहुत⁷ ।
ऋतऽवा⁸ । यज्ञियः⁹ । भुवः¹⁰ ॥

tvam | ha | yat | yaviṣṭhya | sahasaḥ | sūno iti | ā-huta |
ṛta-vā | yajñiyaḥ | bhuvaḥ ॥

3. ²For ¹thou, O Fire, ⁴O most youthful ⁶son ⁵of force, ¹thou ⁷in whom are cast the
offerings, ¹⁰art ⁸the possessor of the Truth ⁹to be worshipped with sacrifice. (16/376)

अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः ।
मूर्धा कवी रयीणां ॥08.075.04॥

अयम्¹ । अग्निः² । सहस्रिणः³ । वाजस्य⁴ । शतिनः⁵ । पतिः⁶ ।
मूर्धा⁷ । कविः⁸ । रयीणाम्⁹ ॥

ayam | agniḥ | sahasriṇaḥ | vājasya | śatinaḥ | patiḥ |
mūrdhā | kaviḥ | rayiṇām ॥

4. ¹This ²Fire is ⁶the lord ⁵of the hundredfold and ³thousandfold ⁴plenitude, ⁸the seer ⁷who is the head ⁹of the treasures. (16/376)

³sahasriṇaḥ - सहस्रं means “a thousand”; if that be its only significance, सहस्रिणः must mean, myriad, thousandfold, infinitely numerous or varied. I am convinced, however, that सहस्र meant originally as an as an adjective plentiful or forceful, or as a noun, plenty or force; in force” सहस्रिणः would then mean “abundantly plentiful” or rich in force”. [14/382]

⁵The constantly recurring numbers ninety-nine, a hundred and a thousand have a symbolic significance in the Veda which it is very difficult to disengage with any precision. The secret is perhaps to be found in the multiplication of the mystic number seven by itself and its double repetition with a unit added before and at the end, making altogether 1+49+49+1=100. Seven is the number of essential principles in manifested Nature, the seven forms of divine consciousness at play in the world. Each, formulated severally, contains the other six in itself; thus the full number is forty-nine, and to this is added the unit above out of which all develops, giving us altogether a scale of fifty and forming the complete gamut of active consciousness. But there is also its duplication by an ascending and descending series, the descent of the gods, the ascent of man. This gives us ninety-nine, the number variously applied in the Veda to horses, cities, rivers, in each case with a separate but kindred symbolism. If we add an obscure unit below into which all descends to the luminous unit above towards which all ascends we have the full scale of one hundred. [15/313]

तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहूतिभिः ।

नेदीयो यज्ञमंगिरः ॥08.075.05॥

तम्¹ । नेमिम्² । ऋभवः³ । यथा⁴ । आ⁵ । नमस्व⁶ । सहूतिभिः⁷ ।
नेदीयः⁸ । यज्ञम्⁹ । अङ्गिरः¹⁰ ॥

tam | nemim | ṛbhavaḥ | yathā | ā | namasva | sahūti-bhiḥ |
nedīyaḥ | yajñam | aṅgiraḥ ॥

5. ¹⁰O Angiras, ⁷by words which bear in them the invocation, ^{5,6}bring down ⁸nearer ¹that ⁹sacrifice ⁴as ³the heaven's craftsmen (Ribhus) ^{5,6}brought down ²the rim of the wheel. (16/376)

तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया ।

वृष्णे चोदस्व सुष्टुति ॥08.075.06॥

तस्मै¹ । नूनम्² । अभिद्यवे³ । वाचा⁴ । विरूप⁵ । नित्यया⁶ ।
वृष्णे⁷ । चोदस्व⁸ । सुस्तुतिम्⁹ ॥

tasmai | nūnam | abhi-dyave | vācā | vi-rūpa | nityayā |
vṛṣṇe | codasva | su-stutim ॥

6. ¹To him ²now, ⁵O Virupa, ⁶by the eternal ⁴word ⁸give the impulse ⁹of the high laud ³to the luminous ⁷Bull. (16/376)

कम् ष्विदस्य सेनयाग्नेरपाकचक्षसः ।

पणिं गोषु स्तरामहे ॥08.075.07॥

कम्¹ । ऊं² इति । स्वित्³ । अस्य⁴ । सेनया⁵ । अग्नेः⁶ । अपाकऽचक्षसः⁷ ।

पणिम्⁸ । गोषु⁹ । स्तरामहे¹⁰ ॥

kam | ūṃ iti | svit | asya | senayā | agneḥ | apāka-cakṣasaḥ |
paṇim | goṣu | starāmahe ॥

7. ⁵By the army ⁶of the Fire ⁷who has the eye that sees from afar ¹⁰may we lay low
^{1,2,3}whatever ⁸miser Trafficker and ⁹enter among the shining herds. (16/377)

⁷Or, who has the eye of wisdom (16/376 fn 27)

मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्राः ।

कृशं न हासुरघ्न्याः ॥08.075.08॥

मा¹ । नः² । देवानाम्³ । विशः⁴ । प्रस्नातीःऽइव⁵ । उस्राः⁶ ।

कृशम्⁷ । न⁸ । हासुः⁹ । अघ्न्याः¹⁰ ॥

mā | naḥ | devānām | viśaḥ | prasnātīḥ-iva | usrāḥ |
kṛśam | na | hāsuḥ | aghnyāḥ ॥

8. May ⁴the peoples ³of the gods ⁹abandon us ¹not, ^{5a}even as ¹⁰the unslayable ⁶luminous
herds ^{5b}full of milk ⁹leave ⁸not ⁷a calf that is lean. (16/377)

⁶usrāḥ - *usra* is always used in the Veda, like *go*, with the double sense of the concrete figure or symbol, the Bull or Cow, and at the same time the psychological indication of the bright or luminous ones, the illumined powers of the Truth in man [15/89]

मा नः समस्य दूह्यः परिवेषसो अंहतिः ।

ऊर्मिर्न नावमा वधीत् ॥08.075.09॥

मा¹ । नः² । समस्य³ । दुःऽध्यः⁴ । परिवेषसः⁵ । अंहतिः⁶ ।

ऊर्मिः⁷ । न⁸ । नावम्⁹ । आ¹⁰ । वधीत्¹¹ ॥

mā | naḥ | samasya | duḥ-dhyaḥ | pari-dveśasaḥ | aṃhatīḥ |
ūrmīḥ | na | nāvam | ā | vadhīt ॥

9. ^{11a}Let ¹not ⁶calamity ³from every ⁴evil-thoughted ⁵hostile around ^{10,11b}smite ²us ⁸like ⁷a
billow ^{10,11}smiting ⁹a ship. (16/377)

नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः ।

अमैरमित्रमर्दय ॥08.075.10॥

नमः¹ । ते² । अग्ने³ । ओजसे⁴ । गृणन्ति⁵ । देव⁶ । कृष्टयः⁷ ।

अमैः⁸ । अमित्रम्⁹ । अर्दय¹⁰ ॥

namaḥ | te | agne | ojase | grṇanti | deva | kṛṣṭayaḥ |

amaih | amitram | ardaya ||

10. ⁶O divine ³Fire, ⁷men ⁵declare ¹their prostration of surrender ²to thee ⁴that they may have force; ¹⁰crush ⁸by thy might ⁹the foe. (16/377)
-

कुवित्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिं ।

उरुकृदुरु णस्कृधि ॥08.075.11॥

कुवित्¹ | सु² | नः³ | गोऽइष्टये⁴ | अग्ने⁵ | सम्ऽवेषिषः⁶ | रयिम्⁷ ।

उरुऽकृत्⁸ | उरु⁹ | नः¹⁰ | कृधि¹¹ ॥

kuvit | su | naḥ | go-iṣṭaye | agne | sam-veṣiṣaḥ | rayim |

uru-kṛt | uru | naḥ | kṛdhi ||

11. ¹Once and again ³for our ⁴search for the Ray-Cow ⁶thou hast entered wholly ⁷into the riches, ⁵O Fire; ⁸O maker of wideness, ¹¹make ¹⁰for us ⁹a wideness. (16/377)

¹ often (8.103.9); repeatedly (7.15.4)

^{8,9}uru - equivalent to *brhat*, the Vast, and indicates the infinite freedom of the Truth-consciousness. [15/77]

मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्गभारभृद्यथा ।

संवर्ग सं रयिं जय ॥08.075.12॥

मा¹ | नः² | अस्मिन्³ | महाऽधने⁴ | परा⁵ | वर्क⁶ | भारऽभृत्⁷ | यथा⁸ ।

सम्ऽवर्गम्⁹ | सम्¹⁰ | रयिम्¹¹ | जय¹² ॥

mā | naḥ | asmin | mahā-dhane | parā | vark | bhāra-bhṛt | yathā |

sam-vargam | sam | rayim | jaya ||

12. ^{5,6}Abandon ²us ¹not in the winning ³of this ⁴great wealth ⁸as if ⁷one who bears a heavy burden; ^{10,12}conquer ⁹this massed ¹¹treasure. (16/377)
-

अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना ।

वर्धा नो अमवच्छवः ॥08.075.13॥

अन्यम्¹ | अस्मत्² | भियै³ | इयम्⁴ | अग्ने⁵ | सिषक्तु⁶ | दुच्छुना⁷ ।

वर्ध⁸ | नः⁹ | अमऽवत्¹⁰ | शवः¹¹ ॥

anyam | asmat | bhiyai | iyam | agne | sisaktu | ducchunā |

vardha | naḥ | ama-vat | śavaḥ ||

13. ⁵O Fire, ^{6a}may ⁴this ⁷mischievous ^{6b}cling ¹to another ²than us ³for his terror; ⁸increase ⁹for us ¹⁰a forceful ¹¹might. (16/378)

⁷affliction and sorrow (6.12.6)

यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा ।

तं घेदग्निर्वृधावति ॥08.075.14॥

यस्य¹ । अजुषत्² । नमस्विनः³ । शमीम्⁴ । अदुःखस्य⁵ । वा⁶ ।
तम्⁷ । घ⁸ । इत्⁹ । अग्निः¹⁰ । वृधा¹¹ । अवति¹² ॥

yasya | ajuṣat | namasvinaḥ | śamīm | aduḥ-makhasya | vā |
tam | gha | it | agniḥ | vṛdhā | avati ॥

14. ¹The man ⁴in whose work ²he takes pleasure, ³one who offers the prostration of surrender ⁶and ⁵is not poor in sacrifice, ⁷him ¹⁰the Fire ¹²protects ¹¹with increase. (16/378)

परस्या अधि संवतोऽवराँ अभ्या तर ।

यत्राहमस्मि ताँ अव ॥08.075.15॥

परस्याः¹ । अधि² । सम्ऽवतः³ । अवरान्⁴ । अभि⁵ । आ⁶ । तर⁷ ।
यत्र⁸ । अहम्⁹ । अस्मि¹⁰ । तान्¹¹ । अव¹² ॥

parasyāḥ | adhi | sam-vataḥ | avarān | abhi | ā | tara |
yatra | aham | asmi | tān | ava ॥

15. ³From thy place ^{2,1}in the supreme region ^{5,6,7}break through ⁴to those who are below; ⁸here where ⁹I ¹⁰am, ¹¹them ¹²protect. (16/378)

^{5,6,7} Or, descend (16/378 fn 28)

विद्वा हि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः ।

अधा ते सुम्नमीमहे ॥08.075.16॥

विद्वा¹ । हि² । ते³ । पुरा⁴ । वयम्⁵ । अग्ने⁶ । पितुः⁷ । यथा⁸ । अवसः⁹ ।
अध¹⁰ । ते¹¹ । सुम्नम्¹² । ईमहे¹³ ॥

vidma | hi | te | purā | vayam | agne | pituḥ | yathā | avasaḥ |
adha | te | sumnam | īmahe ॥

16. ²For ⁵we ¹know ⁴from of old ³of thy ⁹protection ⁸like ⁷a father's, ⁶O Fire, ¹⁰now ¹³we seek ¹¹thy ¹²bliss. (16/378)

Ushanas Kavya

Sukta 84

प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियं ।
अग्निं रथं न वेद्यं ॥08.084.01॥

प्रेष्ठम्¹ । वः² । अतिथिम्³ । स्तुषे⁴ । मित्रम्⁵ । प्रियम्⁶ ।
अग्निम्⁷ । रथम्⁸ । न⁹ । वेद्यम्¹⁰ ॥

preṣṭham | vaḥ | atithim | stuṣe | mitram-iva | priyam |
agnim | ratham | na | vedyam ॥

1. ²Your ³guest ¹most beloved ⁴I laud ^{5a}who is like a ⁶beloved ^{5b}friend, ⁷Fire who is ⁹as if ⁸the chariot of our journey, ¹⁰the one whom we must know. (16/378)

कविमिव प्रचेतसं यं देवासो अध द्विता ।
नि मर्त्येष्वदधुः ॥08.084.02॥

कविम्¹ । प्रचेतसम्² । यम्³ । देवासः⁴ । अध⁵ । द्विता⁶ ।
नि⁷ । मर्त्येषु⁸ । आदधुः⁹ ॥

kavim-iva | pra-cetasam | yam | devāsaḥ | adha | dvitā |
ni | martyeṣu | ā-dadhuḥ ॥

2. ³He whom ¹as the seer and ²thinker ⁴the gods ^{9a}have ⁵now ^{9b}set ⁷within ⁶twofold ⁸in
mortals. (16/379)

⁶Agni doubles in knowledge ⁸in mortals ¹as Kavi & ²Prachetas, ⁹so set ⁴by the gods (14/508)

⁶Dwita, the god or Rishi of the second plane of the human ascent. It is that of the Life-force, the plane of fulfilled force, desire, free range of the vital powers which are no longer limited by the strict limitations of this mould of Matter. We become conscious of and conscious in new realms, immense ranges of life, the “far-extending existence” of the next verse [5.18.3], which are screened off from our ordinary physical consciousness. Trita is the god or Rishi of the third plane, full of luminous mental kingdoms unknown to the physical mind. [15/447 fn 2]

त्वं यविष्ठ दाशुषो नृः पाहि शृणुधी गिरः ।
रक्षा तोकमुत त्मना ॥08.084.03॥

त्वम्¹ । यविष्ठ² । दाशुषः³ । नृन्⁴ । पाहि⁵ । शृणुधि⁶ । गिरः⁷ ।
रक्ष⁸ । तोकम्⁹ । उत¹⁰ । त्मना¹¹ ॥

tvam | yaviṣṭha | dāśuṣaḥ | nṛṇ | pāhi | śṛṇudhi | giraḥ |
rakṣa | tokam | uta | tmanā ॥

3. ^{2a}O ¹thou ^{2b}ever-young, ⁵guard ⁴men ³who give, ⁶hear ⁷our words; ⁸protect ⁹the son ¹¹by

कया ते अग्ने अंगिर ऊर्जो नपादुपस्तुति ।
वराय देव मन्यवे ॥08.084.04॥

कया¹ । ते² । अग्ने³ । अङ्गिरः⁴ । ऊर्जः⁵ । नपात्⁶ । उपऽस्तुतिम्⁷ ।
वराय⁸ । देव⁹ । मन्यवे¹⁰ ॥

kayā | te | agne | aṅgiraḥ | ūrjaḥ | napāt | upa-stutim |
varāya | deva | manyave ||

4. ⁹O divine ³Fire, ⁴O Angiras, ⁶O child ⁵of energy, ¹by what ⁷word, the laud, ²for thy ⁸supreme ¹⁰thinking? (16/379)
-

दाशेम कस्य मनसा यज्ञस्य सहसो यहो ।
कदु वोच इदं नमः ॥08.084.05॥

दाशेम¹ । कस्य² । मनसा³ । यज्ञस्य⁴ । सहसः⁵ । यहो⁶ इति ।
कत्⁷ । ऊं⁸ इति । वोचे⁹ । इदम्¹⁰ । नमः¹¹ ॥

dāśema | kasya | manasā | yajñasya | sahasaḥ | yaho iti |
kat | ūm iti | voche | idam | namaḥ ||

5. ³By the mind ²of what ⁴master of sacrifice ¹shall we give, ⁶O son ⁵of force; ⁷how ⁹shall I
word ¹⁰this ¹¹prostration of my surrender? (16/379)
-

अधा त्वं हि नस्करो विश्वा अस्मभ्यं सुक्षितीः ।
वाजद्रविणसो गिरः ॥08.084.06॥

अध¹ । त्वम्² । हि³ । नः⁴ । करः⁵ । विश्वाः⁶ । अस्मभ्यम्⁷ । सुऽक्षितीः⁸ ।
वाजऽद्रविणसः⁹ । गिरः¹⁰ ॥

adha | tvam | hi | naḥ | karaḥ | viśvāḥ | asmabhyam | su-kṣitīḥ |
vāja-draviṇasaḥ | giraḥ ||

6. ^{5a}Mayst ²thou ³thyself ^{5b}create ⁷for us ⁶all ⁸worlds of a happy dwelling, ⁵make ⁴our
¹⁰words ⁹a source of the plenitude and the riches. (16/379)
-

कस्य नूनं परीणसो धियो जिन्वसि दंपते ।
गोषाता यस्य ते गिरः ॥08.084.07॥

कस्य¹ । नूनम्² । परीणसः³ । धियः⁴ । जिन्वसि⁵ । दम्ऽपते⁶ ।
गोऽसाता⁷ । यस्य⁸ । ते⁹ । गिरः¹⁰ ॥

kasya | nūnam | parīṇasaḥ | dhiyaḥ | jinvasi | dam-pate |
go-sātā | yasya | te | giraḥ ||

7. ¹In whose ³wide-moving ⁴thought ⁵dost thou take delight, ⁶O master of the house; ⁹thou ⁸from whom come ¹⁰our words ⁷in the conquest of the Light? (16/379)
-

तं मर्जयंत सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु ।
स्वेषु क्षयेषु वाजिनं ॥08.084.08॥

तम्¹ । मर्जयन्त² । सुऽक्रतुम्³ । पुरःऽयावानम्⁴ । आजिषु⁵ ।
स्वेषु⁶ । क्षयेषु⁷ । वाजिनम्⁸ ॥

tam । marjayanta । su-kratum । puraḥ-yāvānam । ājiṣu ।
sveṣu । kṣayeṣu । vājinam ॥

8. ¹Him ²they make bright, ³the strong of will, and ⁴he goes in front ⁵in the race; ⁸he is a master of plenitude ⁶in his own ⁷abodes. (16/380)

⁵Or, in the contests; (16/380 fn 29)

क्षेति क्षेमेभिः साधुभिर्नकिर्यं घ्नन्ति हन्ति यः ।
अग्ने सुवीर एधते ॥08.084.09॥

क्षेति¹ । क्षेमेभिः² । साधुभिः³ । नकिः⁴ । यम्⁵ । घ्नन्ति⁶ । हन्ति⁷ । यः⁸ ।
अग्ने⁹ । सुऽवीरः¹⁰ । एधते¹¹ ॥

kṣeti । kṣemebhiḥ । sādhu-bhiḥ । nakiḥ । yam । ghnanti । hanti । yaḥ ।
agne । su-vīraḥ । edhate ॥

9. ¹He dwells ²safe ³on perfect ⁴foundations and ⁴there are none ⁶to slay ⁵him, ⁸it is he who ⁷slays; ⁹O Fire, ¹⁰he is a mighty hero and ¹¹prosperous (prosper). (16/380)

¹¹grows (8.74.4; 10.6.1); increases (8.84.9)

Prayoga Bhargava

Sukta 102

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे ।
कविर्गृहपतिर्युवा ॥08.102.01॥

त्वम्¹ । अग्ने² । बृहत्³ । वयः⁴ । दधासि⁵ । देव⁶ । दाशुषे⁷ ।
कविः⁸ । गृहऽपतिः⁹ । युवा¹⁰ ॥

tvam | agne | br̥hat | vayah | dadhāsi | deva | dāśuṣe |
kaviḥ | gr̥ha-patiḥ | yuvā ॥

1. ¹Thou, ⁶O divine ²Fire, ³foundest ³a vast ⁴expansion ⁷for the giver, ¹thou art ⁸the seer, ¹⁰the youth, ⁹the master of the house. (16/380)

स न ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा ।
चिकिद्विभानवा वह ॥08.102.02॥

सः¹ । नः² । ईळानया³ । सह⁴ । देवान्⁵ । अग्ने⁶ । दुवस्युवा⁷ ।
चिकित्⁸ । विऽभानो⁹ । आ¹⁰ । वह¹¹ ॥

sah | naḥ | īlānayā | saha | devān | agne | duvasyuvā |
cikit | vi-bhāno | ā | vaha ॥

2. ^{11a}Do ¹thou, ⁶O Fire ⁹of the wide light, ⁸who art awake to knowledge, ⁴go with ²our ^{3a/7a}word ^{3b}of prayer and ^{7b}of works and ^{10,11b}call the gods. (16/380)

^{10,11}bring here (3.6.9)

त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदिष्ठेन यविष्ठ्य ।
अभि ष्मो वाजसातये ॥08.102.03॥

त्वया¹ । ह² । स्वित्³ । युजा⁴ । वयम्⁵ । चोदिष्ठेन⁶ । यविष्ठ्य⁷ ।
अभि⁸ । स्मः⁹ । वाजऽसातये¹⁰ ॥

tvayā | ha | svit | yujā | vayam | codiṣṭhena | yaviṣṭhya |
abhi | smaḥ | vāja-sātaye ॥

3. ¹With thee ^{2,3}indeed ⁴as an ally, ⁶most strong in thy urge, ⁵we ^{8,9}overcome ¹⁰for the conquest of the plenitude. (16/380)

और्वभृगुवच्छुचिमप्वानवदा हुवे ।
अग्निं समुद्रवाससं ॥08.102.04॥

और्वभृगुऽवत्¹ । शुचिम्² । अप्नवानऽवत्³ । आ⁴ । हुवे⁵ ।
अग्निम्⁶ । समुद्रऽवाससम्⁷ ॥

aurvabhṛgu-vat | śucim | apnavāna-vat | ā | huve |
agnim | samudra-vāśasam ॥

4. ¹Even as the Flame-Seer, Son of the Wideness, ³even as the Doer of Works ^{4,5}I invoke
²the pure ⁷ocean-dwelling ⁶Fire. (16/381)

¹Even as (vat) the Flame-Seer (bhṛgu), Son of the Wideness (aurva)

⁷All states of being, whether matter, mind or life and all material, mental & vital activities depend upon an original flowing mass of Energy which is in the vivid phraseology of the Vedas called a sea [14/128]

हुवे वातस्वनं कविं पर्जन्यक्रंद्यं सहः ।
अग्निं समुद्रवाससं ॥08.102.05॥

हुवे¹ । वातऽस्वनम्² । कविम्³ । पर्जन्यऽक्रन्द्यम्⁴ । सहः⁵ ।
अग्निम्⁶ । समुद्रऽवाससम्⁷ ॥

huve | vāta-svanam | kavim | parjanya-krandyam | sahaḥ |
agnim | samudra-vāśasam ॥

5. ¹I call ⁵the force ²which has the sound of the wind and ⁴the cry of the rain, ⁷the ocean-
dwelling ⁶Fire. (16/381)

आ सवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे ।
अग्निं समुद्रवाससं ॥08.102.06॥

आ¹ । सवम्² । सवितुः³ । यथा⁴ । भगस्यऽइव⁵ । भुजिम्⁶ । हुवे⁷ ।
अग्निम्⁸ । समुद्रऽवाससम्⁹ ॥

ā | savam | savituḥ | yathā | bhagasya-iva | bhujim | huve |
agnim | samudra-vāśasam ॥

6. ⁷I call ⁴like ²the creation ³of the Creator-Sun, ^{5a}like ⁶the delight ^{5b}of the Lord of Delight,
⁹the ocean-dwelling ⁸Fire. (16/381)

अग्निं वो वृधंतमध्वराणां पुरुतमं ।
अच्छा नप्त्रे सहस्वते ॥08.102.07॥

अग्निम्¹ । वः² । वृधन्तम्³ । अध्वराणाम्⁴ । पुरुऽतमम्⁵ ।
अच्छ⁶ । नप्त्रे⁷ । सहस्वते⁸ ॥

agnim | vaḥ | vṛdhantam | adhvarāṇām | puru-tamam |
accha | naptre | sahasvate ॥

7. ⁸For the forceful ⁷offspring ⁴of the pilgrim-sacrifices ⁶towards ¹Fire ³as he grows ⁵in his

अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तक्ष्या ।

अस्य क्रत्वा यशस्वतः ॥08.102.08॥

अयम्¹ । यथा² । नः³ । आऽभुवत्⁴ । त्वष्टा⁵ । रूपा^{6a}ऽइव^{6b} । तक्ष्या⁷ ।

अस्य⁸ । क्रत्वा⁹ । यशस्वतः¹⁰ ॥

ayam | yathā | naḥ | ā-bhuvat | tvaṣṭā | rūpā-iva | takṣyā |
asya | kratvā | yaśasvataḥ ॥

8. ²So that ¹he ⁴may come to be ³with us ^{6b}like ⁵the Form-Maker coming ^{6a}to the forms ⁷he has to carve, ¹⁰us made glorious ⁸by his ⁹will at work. (16/381)

⁵tvaṣṭā - Twashtri, Fashioner of things [15/411 *fn* 8,9]

अयं विश्वा अभि श्रियोऽग्निर्देवेषु पत्यते ।

आ वाजैरुप नो गमत् ॥08.102.09॥

अयम्¹ । विश्वाः² । अभि³ । श्रियः⁴ । अग्निः⁵ । देवेषु⁶ । पत्यते⁷ ।

आ⁸ । वाजैः⁹ । उप¹⁰ । नः¹¹ । गमत्¹² ॥

ayam | viśvāḥ | abhi | śriyaḥ | agniḥ | deveṣu | patyate |
ā | vājaiḥ | upa | naḥ | gamat ॥

9. ¹This ⁵Fire ⁷travels ⁶in the gods ³towards ²all ⁴glories; ^{10,8,12}may he come ¹¹to us ⁸with the plenitudes. (16/381)

⁷walks on the way (6.13.4)

विश्वेषामिह स्तुहि होतृणां यशस्तमं ।

अग्निं यज्ञेषु पूर्व्यं ॥08.102.10॥

विश्वेषाम्¹ । इह² । स्तुहि³ । होतृणाम्⁴ । यशःऽतमम्⁵ ।

अग्निम्⁶ । यज्ञेषु⁷ । पूर्व्यम्⁸ ॥

viśveṣām | iha | stuhi | hotṛṇām | yaśaḥ-tamam |
agnim | yajñeṣu | pūrvyam ॥

10. ³Laud ²here ⁵the most glorious ⁴of priests of the call, ⁸the supreme ⁶Fire ⁷in the sacrifices. (16/382)

⁸Or, the ancient (16/382 *fn* 30)

शीरं पावकशोचिषं ज्येष्ठो यो दमेष्वा ।

दीदाय दीर्घश्रुत्तमः ॥08.102.11॥

शीरम्¹ । पावकऽशोचिषम्² । ज्येष्ठः³ । यः⁴ । दमेषु⁵ । आ⁶ ।

दीदाय⁷ । दीर्घश्रुत्तमः⁸ ॥

śīram | pāvaka-śociṣam | jyeṣṭhaḥ | yaḥ | dameṣu | ā |
dīdāya | dīrghaśrut-tamaḥ ||

11. ¹The intense ²Fire with its purifying light ⁴who ^{6,5a}dwells ³eldest ^{5b}in our homes, ⁷shines out ⁸as one who hears from afar. (16/382)

तमर्वतं न सानसिं गृणीहि विप्र शुष्मिणं ।
मित्रं न यातयज्जनं ॥08.102.12॥

तम्¹ । अर्वन्तम्² । न³ । सानसिम्⁴ । गृणीहि⁵ । विप्र⁶ । शुष्मिणम्⁷ ।
मित्रम्⁸ । न⁹ । यातयत्¹⁰जनम्¹⁰ ॥

tam | arvantam | na | sānasim | grṇīhi | vipra | śuṣmiṇam |
mitram | na | yātayat-janam ||

12. ⁵Declare ¹him, ⁶O illumined sage, ³as ⁷the powerful and ⁴conquering ²war-horse, ⁹as ⁸the friend ¹⁰who takes man to the goal of his journey. (16/382)

उप त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः ।
वायोरनीके अस्थिरन् ॥08.102.13॥

उप¹ । त्वा² । जामयः³ । गिरः⁴ । देदिशतीः⁵ । हविः⁶ऽकृतः⁶ ।
वायोः⁷ । अनीके⁸ । अस्थिरन्⁹ ॥

upa | tvā | jāmayah | girah | dediśatīḥ | haviḥ-kṛtaḥ |
vāyoḥ | anīke | asthiran ||

13. ¹Towards ²thee come ⁴the words ⁶of the giver of the offerings ⁵marking thee out and ⁹stand firm ³as companions ⁸in the might ⁷of the wind. (16/382)

यस्य त्रिधात्ववृतं बर्हिस्तथावसंदिनं ।
आपश्चिन्नि दधा पदं ॥08.102.14॥

यस्य¹ । त्रि²ऽधातु² । अवृतम्³ । बर्हिः⁴ । तस्थौ⁵ । असम्⁶ऽदिनम्⁶ ।
आपः⁷ । चित्⁸ । नि⁹ । दध¹⁰ । पदम्¹¹ ॥

yasya | tri-dhātu | avṛtam | barhiḥ | tasthau | asam-dīnam |
āpaḥ | cit | ni | dadha | padam ||

14. ¹Thou whose ²triple ⁴seat of sacrifice ³is untied and ⁶unconfined and ⁷the waters ⁸also ^{9,10}have established ¹¹thy abode, — (16/382)

पदं देवस्य मीळहुषोऽनाधृष्टाभिरूतिभिः ।
भद्रा सूर्य इवोपदृक् ॥08.102.15॥

पदम्¹ । देवस्य² । मीळहुषः³ । अनाधृष्टाभिः⁴ । ऊतिभिः⁵ ।
भद्रा⁶ । सूर्यः^{7a}ऽइव^{7b} । उप⁸ऽदृक्⁸ ॥

padam | devasya | mīlhuṣaḥ | anādhṛṣṭābhiḥ | ūti-bhiḥ |
bhadrā | sūryaḥ-iva | upa-dṛk ||

15. ¹The abode ³of the bounteous ²godhead ⁴with its inviolate ⁵safeties (stands – tasthau from preceding verse), ^{7b}like ⁶a happy ⁸regard ^{7a}of the Sun. (16/382)
-

अग्ने घृतस्य धीतिभिस्तेपानो देव शोचिषा ।

आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥08.102.16॥

अग्ने¹ | घृतस्य² | धीतिऽभिः³ | तेपानः⁴ | देव⁵ | शोचिषा⁶ |

आ⁷ | देवान्⁸ | वक्षि⁹ | यक्षि¹⁰ | च¹¹ ||

agne | ghr̥tasya | dhīti-bhiḥ | tepānaḥ | deva | śociṣā |

ā | devān | vakṣi | yakṣi | ca ||

16. ⁵O divine ¹Fire, ³by our thinkings ²of the light, ⁴burning ⁶with thy flame, ^{7,9}bring to us ⁸the gods ¹¹and ¹⁰do them sacrifice. (16/383)
-

तं त्वाजनंत मातरः कविं देवासो अंगिरः ।

हव्यवाहममर्त्यं ॥08.102.17॥

तम्¹ | त्वा² | अजनन्त³ | मातरः⁴ | कविम्⁵ | देवासः⁶ | अङ्गिरः⁷ |

हव्यऽवाहम्⁸ | अमर्त्यम्⁹ ||

tam | tvā | ajananta | mātaraḥ | kavim | devāsaḥ | aṅgiraḥ |

havya-vāham | amartyam ||

17. ⁴The mothers ³bore ²thee, ⁶the gods ³brought thee to birth ⁵as the seer, ⁹the immortal, ⁸the carrier of offering, ⁷O Angiras. (16/383)
-

प्रचेतसं त्वा कवेऽग्ने दूतं वरेण्यं ।

हव्यवाहं नि षेदिरे ॥08.102.18॥

प्रऽचेतसम्¹ | त्वा² | कवे³ | अग्ने⁴ | दूतम्⁵ | वरेण्यम्⁶ |

हव्यऽवाहम्⁷ | नि⁸ | षेदिरे⁹ ||

pra-cetasam | tvā | kave | agne | dūtam | vareṇyam |

havya-vāham | ni | sedire ||

18. ⁴O Fire, ³O seer, ⁹they set ²thee ⁸within ¹as the thinker, ⁶the desirable ⁵messenger, ⁷carrier of the offerings. (16/383)
-

नहि मे अस्त्यघ्न्या न स्वधितिर्वनन्वति ।

अथैतादृग्भरामि ते ॥08.102.19॥

नहि¹ | मे² | अस्ति³ | अघ्न्या⁴ | न⁵ | स्वऽधितिः⁶ | वनन्ऽवति⁷ |

अथ⁸ | एतादृक्⁹ | भरामि¹⁰ | ते¹¹ ||

nahi | me | asti | aghnyā | na | sva-dhitiḥ | vanan-vati |
atha | etādṛk | bharāmi | te ||

19. ²Mine ³is ¹not ⁴the cow unslayable, ⁵I have no ⁶axe ⁷at hand, ⁸so ¹⁰I bring ¹¹to thee ⁹this little that I have. (16/383)

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि ।

ता जुषस्व यविष्ठ्य ॥08.102.20॥

यत्¹ | अग्ने² | कानि³ | कानि⁴ | चित्⁵ | आ⁶ | ते⁷ | दारूणि⁸ | दध्मसि⁹ |
ता¹⁰ | जुषस्व¹¹ | यविष्ठ्य¹² ||

yat | agne | kāni | kāni | cit | ā | te | dārūṇi | dadhmasi |
tā | juṣasva | yaviṣṭhya ||

20. ¹What ^{6,9}we place ⁷for thee, ^{3,4,5}a few chance ⁸logs, ¹⁰them ¹¹accept, ¹²O ever-young Fire. (16/383)

यदन्त्युपजिह्विका यद्रप्त्रो अतिसर्पति ।

सर्वं तदस्तु ते घृतं ॥08.102.21॥

यत्¹ | अत्ति² | उपऽजिह्विका³ | यत्⁴ | वम्रः⁵ | अतिऽसर्पति⁶ |
सर्वम्⁷ | तत्⁸ | अस्तु⁹ | ते¹⁰ | घृतम्¹¹ ||

yat | atti | upa-jihvikā | yat | vamraḥ | ati-sarpati |
sarvam | tat | astu | te | ghṛtam ||

21. ¹What ²is eaten ³by the ant, ⁴what ⁵the white ant ⁶overruns, ^{9a}let ⁷all ⁸that ^{9b}be ¹⁰to thee ¹¹as if thy food of light. (16/383)

¹¹Or, as if clarified butter. (16/383 fn 31)

अग्निमिंधानो मनसा धियं सचेत मर्त्यः ।

अग्निमीधे विवस्वभिः ॥08.102.22॥

अग्निम्¹ | इन्धानः² | मनसा³ | धियम्⁴ | सचेत⁵ | मर्त्यः⁶ |
अग्निम्⁷ | ईधे⁸ | विवस्वभिः⁹ ||

agnim | indhānaḥ | manasā | dhiyam | saceta | martyaḥ |
agnim | īdhe | vivasva-bhiḥ ||

22. ²Kindling ¹the Fire ^{5a}let ⁶mortal man ^{5b}cleave ³with his mind ⁴to the Thought; ⁹by things luminous ⁸I kindle ⁷the Fire. (16/384)

⁹Or, by the shining ones (16/384 fn 32)

Sukta 103

अदर्शि गातुवित्तमो यस्मिन्ब्रतान्यादधुः ।

उपो षु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षंत नो गिरः ॥08.103.01॥

अदर्शि¹ । गातुवित्²तमः² । यस्मिन्³ । ब्रतानि⁴ । आऽदधुः⁵ ।

उपो⁶ इति । सु⁷ । जातम्⁸ । आर्यस्य⁹ । वर्धनम्¹⁰ । अग्निम्¹¹ । नक्षन्त¹² । नः¹³ । गिरः¹⁴ ॥

adarśi | gātuvit-tamaḥ | yasmin | vratāni | ā-dadhuḥ |

upo iti | su | jātam | āryasya | vardhanam | agnim | nakṣanta | naḥ | girāḥ ॥

1. ¹He is seen, ²the great path-finder ³in whom ⁵they have founded ⁴the laws of our action; ¹¹to the Fire ^{7,8}well-born, ¹⁰increaser ⁹of the Aryan, ^{6,12}go ¹³our ¹⁴words. (16/384)

प्र दैवोदासो अग्निर्देवाँ अच्छा न मज्मना ।

अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नाकस्य सानवि ॥08.103.02॥

प्र¹ । दैवःऽदासः² । अग्निः³ । देवान्⁴ । अच्छ⁵ । न⁶ । मज्मना⁷ ।

अनु⁸ । मातरम्⁹ । पृथिवीम्¹⁰ । वि¹¹ । वावृते¹² । तस्थौ¹³ । नाकस्य¹⁴ । सानवि¹⁵ ॥

pra | daivaḥ-dāsaḥ | agniḥ | devān | accha | na | majmanā |

anu | mātaram | pṛthivīm | vi | vavrte | tasthau | nākasya | sānavi ॥

2. ³Fire lit ²by the Servant of Heaven ^{1,11,12}travels ⁷in his might ⁴towards ⁴the gods ⁸along ⁹our mother ¹⁰earth and ¹⁴on heaven's ¹⁵peak ¹³he takes his stand. (16/384)

यस्माद्रेजंत कृष्टयश्चर्कृत्यानि कृण्वतः ।

सहस्रसां मेधसाताविव त्मनाग्निं धीभिः सपर्यत ॥08.103.03॥

यस्मात्¹ । रेजन्त² । कृष्टयः³ । चर्कृत्यानि⁴ । कृण्वतः⁵ ।

सहस्रऽसाम्⁶ । मेधसातौऽइव⁷ । त्मना⁸ । अग्निम्⁹ । धीभिः¹⁰ । सपर्यत¹¹ ॥

yasmāt | rejanta | kṛṣṭayaḥ | carṅkṛtyāni | kṛṇvataḥ |

sahasra-sām | medhasātau-iva | tmanā | agnim | dhībhiḥ | saparyata ॥

3. ⁹Fire ¹because of whom ³men ⁵doing ⁴the works that have to be done, ²grow luminous, ⁶him conqueror of the thousands ⁷as if in the winning of the purities ¹¹they serve ⁸by the self, ¹⁰by their thoughts. (16/384)

⁸Or, of themselves, (16/384 fn 33)

प्र यं राये निनीषसि मर्तो यस्ते वसो दाशत् ।

स वीरं धत्ते अग्न उक्थशंसिनं त्मना सहस्रपोषिणं ॥08.103.04॥

प्र¹ । यम्² । राये³ । निनीषसि⁴ । मर्तः⁵ । यः⁶ । ते⁷ । वसो⁸ इति । दाशत्⁹ ।
सः¹⁰ । वीरम्¹¹ । धत्ते¹² । अग्ने¹³ । उक्थऽशंसिनम्¹⁴ । त्मना¹⁵ । सहस्रऽपोषिणम्¹⁶ ॥

pra | yam | rāye | ninīṣasi | marṭaḥ | yaḥ | te | vaso iti | dāśat |
saḥ | vīram | dhatte | agne | uktha-śamsinam | tmanā | sahasra-poṣiṇam ॥

4. ²He whom ^{1,4}thou wilt to lead ³to the Riches, ⁵the mortal ⁶who ⁹gives ⁷to thee, ⁸O shining One, ¹⁰he ¹²holds ¹⁵in himself, ¹³O Fire, ¹¹the hero, ¹⁴who utters the word, ¹⁶who increases the thousands. (16/385)

¹⁶who fosters (5.9.7) the thousands

स दृळ्हे चिदभि तृणत्ति वाजमर्वता स धत्ते अक्षिति श्रवः ।
त्वे देवत्रा सदा पुरुवसो विश्वा वामानि धीमहि ॥08.103.05॥

सः¹ । दृळ्हे² । चित्³ । अभि⁴ । तृणत्ति⁵ । वाजम्⁶ । अर्वता⁷ । सः⁸ । धत्ते⁹ । अक्षिति¹⁰ । श्रवः¹¹ ।
त्वे¹² इति । देवत्रा¹³ । सदा¹⁴ । पुरुवसो¹⁵ । विश्वा¹⁶ । वामानि¹⁷ । धीमहि¹⁸ ॥

saḥ | dṛḷhe | cit | abhi | tṛṇatti | vājam | arvatā | saḥ | dhatte | akṣiti | śravaḥ |
tve iti | deva-trā | sadā | puru-vaso | viśvā | vāmāni | dhīmahī ॥

5. ¹He ^{4,5}rends open ⁶the plenitude ³even ²in the strong place ⁷by the war-horse, ⁸he ⁹found
¹⁰an imperishable ¹¹inspired knowledge; ¹⁵O thou of the many riches, ¹²in thee ^{18a}we
¹⁴ever ^{18b}hold ¹³in the godheads ¹⁶all ¹⁷beautiful things. (16/385)

यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानां ।
मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यंत्यग्नये ॥08.103.06॥

यः¹ । विश्वा² । दयते³ । वसु⁴ । होता⁵ । मन्द्रः⁶ । जनानाम्⁷ ।
मधोः⁸ । न⁹ । पात्रा¹⁰ । प्रथमानि¹¹ । अस्मै¹² । प्र¹³ । स्तोमाः¹⁴ । यन्ति¹⁵ । अग्नये¹⁶ ॥

yaḥ | viśvā | dayate | vasu | hotā | mandraḥ | janānām |
madhoḥ | na | pātrā | prathamāni | asmai | pra | stomāḥ | yanti | agnaye ॥

6. ¹He who ³gives to us ²all ⁴treasures, ⁷men's ⁶rapturous ⁵priest of the call, ¹²to him (¹⁶to Agni) ¹⁴our lauds ¹⁵go ¹³forth ⁹as if ¹¹supreme ¹⁰vessels ⁸of the honey-wine. (16/385)

अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मृज्यन्ते देवयवः ।
उभे तोके तनये दस्म विश्पते पर्षि राधो मघोनां ॥08.103.07॥

अश्वम्¹ । न² । गीऽभिः³ । रथ्यम्⁴ । सुदानवः⁵ । मर्मृज्यन्ते⁶ । देवऽयवः⁷ ।
उभे⁸ इति । तोके⁹ इति । तनये¹⁰ । दस्म¹¹ । विश्पते¹² । पर्षि¹³ । राधः¹⁴ । मघोनाम्¹⁵ ॥

aśvam | na | gīḥ-bhiḥ | rathyam | su-dānavaḥ | marmṛjyante | deva-yavaḥ |
ubhe iti | toke iti | tanaye | dasma | viśpate | parṣi | rādhaḥ | maghonām ॥

7. ⁵The lavish givers, ⁷the seekers of the godhead, ⁶make him bright ³by their words ²as if

⁶currying (grooming) ^{4,1}a chariot-horse. ¹¹O powerful for action, ¹²O lord of peoples, ⁹in the son ¹⁰of our begettings ^{13a}thou carriest ¹⁴achievement ¹⁵of the possessors of riches ^{13b}beyond ⁸both the firmaments. (16/385)

प्र मंहिष्ठाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे ।

उपस्तुतासो अग्नये ॥08.103.08॥

प्र¹ । मंहिष्ठाय² । गायत³ । ऋतऽव्ने⁴ । बृहते⁵ । शुक्रऽशोचिषे⁶ ।

उपऽस्तुतासः⁷ । अग्नये⁸ ॥

pra | maṁhiṣṭhāya | gāyata | ṛta-vne | bṛhate | śukra-śociṣe |
upa-stutāsaḥ | agnaye ॥

8. ^{1,3}Chant ²to the most bounteous, ⁴the possessor of the Truth, ⁶the brilliant in light, ⁷coming with the laud, ⁸to the Fire. (16/385)
-

आ वंसते मघवा वीरवद्यशः समिद्धो द्युम्याहुतः ।

कुविन्नो अस्य सुमतिर्नवीयस्यच्छा वाजेभिरागमत् ॥08.103.09॥

आ¹ । वंसते² । मघऽवा³ । वीरऽवत्⁴ । यशः⁵ । सम्ऽइद्धः⁶ । द्युम्नी⁷ । आऽहुतः⁸ ।

कुवित्⁹ । नः¹⁰ । अस्य¹¹ । सुऽमतिः¹² । नवीयसी¹³ । अच्छ¹⁴ । वाजेभिः¹⁵ । आऽगमत्¹⁶ ॥

ā | vaṁsate | magha-vā | vīra-vat | yaśaḥ | sam-iddhaḥ | dyumnī | ā-hutaḥ |
kuvit | naḥ | asya | su-matiḥ | navīyasī | accha | vājebhiḥ | ā-gamat ॥

9. ⁶High-kindled, ⁸fed with the offering ⁷full of light, ³the lord of riches ^{1,2}conquers ⁴a heroic ⁵glory; ⁹often ^{16a}may ¹¹his ¹³new ¹²right-thinking ^{16b}come ¹⁴towards ¹⁰us ¹⁵with the plenitudes, — (16/386)
-

प्रेष्ठमु प्रियाणां स्तुह्यासावातिथिं ।

अग्निं रथानां यमं ॥08.103.10॥

प्रेष्ठम्¹ । ऊं इति । प्रियाणाम्³ । स्तुहि⁴ । आसाव⁵ । अतिथिम्⁶ ।

अग्निम्⁷ । रथानाम्⁸ । यमम्⁹ ॥

preṣṭham | ūm iti | priyāṇām | stuhi | āsāva | atithim |
agnim | rathānām | yamam ॥

10. ⁵O thou who pressest the wine, ⁴laud ⁷the Fire, ⁶the guest ¹most beloved ³of the beloved, ⁹the controller ⁸of the chariots, — (16/386)
-

उदिता यो निदिता वेदिता वस्वा यज्ञियो ववर्तति ।

दुष्टरा यस्य प्रवणे नोर्मयो धिया वाजं सिषासतः ॥08.103.11॥

उत्ऽइता¹ । यः² । निऽदिता³ । वेदिता⁴ । वसु⁵ । आ⁶ । यज्ञियः⁷ । ववर्तति⁸ ।

दुस्तराः⁹ । यस्य¹⁰ । प्रवणे¹¹ । न¹² । ऊर्मयः¹³ । धिया¹⁴ । वाजम्¹⁵ । सिषासतः¹⁶ ॥

ut-itā | yaḥ | ni-ditā | veditā | vasu | ā | yajñiyaḥ | vavartati |
dustarāḥ | yasya | pravaṇe | na | ūrmayaḥ | dhiyā | vājam | sisāsataḥ ||

11. ⁷The master of sacrifice ²who ^{6,8}turns towards us ³the hidden ⁵treasures ¹now risen and ⁴known, ¹⁰he in whose ¹¹downward descent is ^{13a}a rush ¹²as ^{13b}of waves ⁹hard to cross, ¹⁶when he conquers ¹⁴by the thought ¹⁵the plenitudes. (16/386)

मा नो हृणीतामतिथिर्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः ।

यः सुहोता स्वध्वरः ॥08.103.12॥

मा¹ | नः² | हृणीताम्³ | अतिथिः⁴ | वसुः⁵ | अग्निः⁶ | पुरुऽप्रशस्तः⁷ | एषः⁸ |
यः⁹ | सुऽहोता¹⁰ | सुऽअध्वरः¹¹ ||

mā | naḥ | hr̥ṇītām | atithiḥ | vasuḥ | agniḥ | puru-praśastaḥ | eṣaḥ |
yaḥ | su-hotā | su-adhvaraḥ ||

12. ^{3a}May ¹not ⁶Fire, ⁴the guest, ⁵the shining One ⁷widely proclaimed, ^{3b}be wroth ²with us; ⁸this is ⁹he who is ¹¹the perfect priest of the call ¹⁰perfect in the pilgrim-rite. (16/386)

मो ते रिषन्ये अच्छोक्तिभिर्वसोऽग्ने केभिश्चिदेवैः ।

कीरिश्चिद्धि त्वामीदृ दूत्याय रातहव्यः स्वध्वरः ॥08.103.13॥

मो¹ इति | ते² | रिषन्³ | ये⁴ | अच्छोक्तिऽभिः⁵ | वसो⁶ इति | अग्ने⁷ | केभिः⁸ | चित्⁹ | एवैः¹⁰ |
कीरिः¹¹ | चित्¹² | हि¹³ | त्वाम्¹⁴ | ईदृ¹⁵ | दूत्याय¹⁶ | रातऽहव्यः¹⁷ | सुऽअध्वरः¹⁸ ||

mo iti | te | riṣan | ye | acchokti-bhiḥ | vaso iti | agne | kebhiḥ | cit | evaiḥ |
kīriḥ | cit | hi | tvām | itte | dūtyāya | rāta-havyaḥ | su-adhvaraḥ ||

13. ^{3a}May they ¹not ^{3b}come to harm ^{8,9}by any ¹⁰of their movements ⁴who approach ²thee ⁵with invocation, ⁷O Fire, ⁶O shining One; ¹³for ¹¹the singer of the hymn ¹⁷who has given the offering and ¹⁸does well the pilgrim-rite ¹⁵demands ¹⁴of thee ¹⁶the office of the messenger. (16/386)

¹¹ Or, the doer of works (16/386 fn 34); the bard; one who praises (5.4.10)

¹⁵ desires (5.12.6)

¹⁶ to be the envoy (7.11.2); embassy (8.39.1)

¹⁷ who lavishes the oblation (6.11.4)

आग्ने याहि मरुत्सखा रुद्रेभिः सोमपीतये ।

सोभर्या उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे ॥08.103.14॥

आ¹ | अग्ने² | याहि³ | मरुत्सखा⁴ | रुद्रेभिः⁵ | सोमऽपीतये⁶ |
सोभर्याः⁷ | उप⁸ | सुऽस्तुतिम्⁹ | मादयस्व¹⁰ | स्वऽर्णरे¹¹ ||

ā | agne | yāhi | marut-sakhā | rudrebhiḥ | soma-pītaye |
sobharyāḥ | upa | su-stutim | mādayasva | svaḥ-nare ||

14. ^{1,3}Come, ²O Fire, ⁵with the Rudras, ⁴comrade of the life-gods ⁶for the drinking of the Soma wine, ⁸to ⁹the laud ⁷of Sobhari and ¹⁰take thy rapture ¹¹in the godhead of the Sun-world. (16/387)

¹¹Swarnara, often spoken of as if it were a country; it is not Swar itself, the utter superconscient plane, but the power of itself which the light of that world forms in the pure mentality. Here its inspirations and illuminations descend and take their place round the seat of the sacrifice. These are elsewhere called the scouts, “*éclaireurs*“, of the solar Deity, Varuna. [15/447 fn 5]

MANDALA TEN

Trita Aptya

Sukta 1

अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।
अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः ॥10.001.01॥

अग्रे¹ । बृहन्² । उषसाम्³ । ऊर्ध्वः⁴ । अस्थात्⁵ । निःऽजगन्वान्⁶ । तमसः⁷ । ज्योतिषा⁸ । आ⁹ । अगात्¹⁰ ।
अग्निः¹¹ । भानुना¹² । रुशता¹³ । सुऽअङ्गः¹⁴ । आ¹⁵ । जातः¹⁶ । विश्वा¹⁷ । सद्मानि¹⁸ । अप्राः¹⁹ ॥

agre | bṛhan | uṣasām | ūrdhvaḥ | asthāt | niḥ-jaganvān | tamasah | jyotiṣā | ā | agāt |
agniḥ | bhānuna | ruśatā | su-aṅgaḥ | ā | jātaḥ | viśvā | sadmāni | aprāḥ ॥

1. ⁴High and ²vast ¹¹the Fire ⁵stood ¹in front ³of the dawns; ⁶issuing out ⁷of the darkness ^{9,10}he came ⁸with the Light: ¹¹Fire, ¹⁴a perfect body ¹²of brilliant ¹²lustre, ¹⁹filled out ^{15,16}at his very birth ¹⁷all ¹⁸the worlds. (16/388)

स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ।
चित्रः शिशुः परि तमांस्यक्तून् प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गाः ॥10.001.02॥

सः¹ । जातः² । गर्भः³ । असि⁴ । रोदस्योः⁵ । अग्ने⁶ । चारुः⁷ । विऽभृतः⁸ । ओषधीषु⁹ ।
चित्रः¹⁰ । शिशुः¹¹ । परि¹² । तमांसि¹³ । अक्तून्¹⁴ । प्र¹⁵ । मातृऽभ्यः¹⁶ । अधि¹⁷ । कनिक्रदत्¹⁸ । गाः¹⁹ ॥

saḥ | jātaḥ | garbhaḥ | asi | rodasyoḥ | agne | cāruḥ | vi-bhṛtaḥ | oṣadhīṣu |
citraḥ | śīśuḥ | pari | tamāṃsi | aktūn | pra | mātṛ-bhyaḥ | adhi | kanikradat | gāḥ ॥

2. ¹Thou ⁴art ³the child ²born ⁵from earth and heaven, ³the child ⁷beautiful ⁸carried ⁹in the growths of earth; ¹¹an infant ¹⁰many-hued, ¹⁹thou goest ¹⁵forth ¹⁸crying aloud ¹⁶from the mothers ¹²around ¹⁴the nights and ¹³the darknesses. (16/388)

¹⁴aktūn - Night in the Veda is the symbol of our obscure consciousness full of ignorance in knowledge and of stumblings in will and act, therefore of all evil, sin and suffering. [15/134]

विष्णुरित्था परममस्य विद्वान्जातो बृहन्नभि पाति तृतीयम् ।
आसा यदस्य पयो अक्रत स्वं सचेतसो अभ्यर्चन्त्यत्र ॥10.001.03॥

विष्णुः¹ । इत्था² । परमम्³ । अस्य⁴ । विद्वान्⁵ । जातः⁶ । बृहन्⁷ । अभि⁸ । पाति⁹ । तृतीयम्¹⁰ ।
आसा¹¹ । यत्¹² । अस्य¹³ । पयः¹⁴ । अक्रत¹⁵ । स्वम्¹⁶ । सऽचेतसः¹⁷ । अभि¹⁸ । अर्चन्ति¹⁹ । अत्र²⁰ ॥

viṣṇuḥ | itthā | paramam | asya | vidvān | jātaḥ | bṛhan | abhi | pāti | tṛtīyam |
āsā | yat | asya | payah | akrata | svam | sa-cetasah | abhi | arcanti | atra ॥

3. ¹Vishnu ⁵knowing ²rightly ³the supreme plane ⁴of this Fire, ⁶born ⁷in his vastness, ^{8,9}guards ¹⁰the third (plane); ¹²when ¹³in his ¹¹mouth ¹⁵they have poured ¹⁴the milk (of the cow), ¹⁷conscious ¹⁹they shine ²⁰here ¹⁸towards ¹⁶his own home. (16/388)
-

अत उ त्वा पितुभृतो जनित्रीरन्नावृधं प्रति चरन्त्यनैः ।

ता ईं प्रत्येषि पुनरन्यरूपा असि त्वं विक्षु मानुषीषु होता ॥10.001.04॥

अतः¹ । ऊं² इति । त्वा³ । पितुऽभृतः⁴ । जनित्रीः⁵ । अन्नऽवृधम्⁶ । प्रति⁷ । चरन्ति⁸ । अन्नैः⁹ ।

ताः¹⁰ । ईम्¹¹ । प्रति¹² । एषि¹³ । पुनः¹⁴ । अन्यऽरूपाः¹⁵ । असि¹⁶ । त्वम्¹⁷ । विक्षु¹⁸ । मानुषीषु¹⁹ । होता²⁰ ॥

ataḥ | ūṃ iti | tvā | pitu-bhṛtaḥ | janitrīḥ | anna-vṛdham | prati | caranti | annaiḥ |

tāḥ | īm | prati | eṣi | punaḥ | anya-rūpāḥ | asi | tvam | vikṣu | mānuṣīṣu | hotā ॥

4. ^{1,2}Hence ⁵the mothers ⁴who bear that draught ^{7,8}come ⁹with their food ³to thee, and ⁶thou growest by the food: ¹⁰to them the same, ¹⁵but other in their forms, ^{12,13}thou comest (returnest) ¹⁴again, ¹⁶then art ¹⁷thou ²⁰Priest of the call ^{19,18}in human beings. (16/388-9)
-

होतारं चित्ररथमध्वरस्य यज्ञस्ययज्ञस्य केतुं रुशन्तम् ।

प्रत्यर्धिं देवस्यदेवस्य मह्ना श्रिया त्वाग्निमतिथिं जनानाम् ॥10.001.05॥

होतारम्¹ । चित्रऽरथम्² । अध्वरस्य³ । यज्ञस्यऽयज्ञस्य⁴ । केतुम्⁵ । रुशन्तम्⁶ ।

प्रतिऽअर्धिम्⁷ । देवस्यऽदेवस्य⁸ । मह्ना⁹ । श्रिया¹⁰ । त्वम्¹¹ । अग्निम्¹² । अतिथिम्¹³ । जनानाम्¹⁴ ॥

hotāram | citra-ratham | adhvrasya | yajñasya-yajñasya | ketum | ruśantam |

prati-ardhim | devasya-devasya | mahnā | śriyā | tvam | agnim | atithim | janānām ॥

5. ¹The Priest of the call ³of the pilgrim-rite ²with his many-hued chariot, ⁶in the brilliant ⁵ray of intuition ⁴of sacrifice on sacrifice, ¹²Fire ¹³the guest ¹⁴of man ⁷who takes to himself the half ⁸of each god ⁹in might and ¹⁰glory. (16/389)

²The chariot symbolises movement of energy. [15/310]

स तु वस्त्राण्यध पेशनानि वसानो अग्निर्नाभा पृथिव्याः ।

अरुषो जातः पद इळायाः पुरोहितो राजन् यक्षीह देवान् ॥10.001.06॥

सः¹ । तु² । वस्त्राणि³ । अध⁴ । पेशनानि⁵ । वसानः⁶ । अग्निः⁷ । नाभा⁸ । पृथिव्याः⁹ ।

अरुषः¹⁰ । जातः¹¹ । पदे¹² । इळायाः¹³ । पुरःऽहितः¹⁴ । राजन्¹⁵ । यक्षि¹⁶ । इह¹⁷ । देवान्¹⁸ ॥

saḥ | tu | vastrāṇi | adha | peśanāni | vasānaḥ | agniḥ | nābhā | pṛthivyāḥ |

aruṣaḥ | jātaḥ | pade | iḷāyāḥ | puraḥ-hitāḥ | rājan | yakṣi | iha | devān ॥

6. ⁶Putting on ³robes, ⁶putting on ⁵forms, ⁷Fire ⁸in the navel-centre ⁹of the earth ¹¹is born ¹⁰a ruddy flame, ¹²in the seat ¹³of Revelation. ¹⁵O King, ¹⁴as the Priest set in front ¹⁶sacrifice ¹⁸to the gods. (16/389)
-

आ हि द्यावापृथिवी अग्ने उभे सदा पुत्रो न मातरा ततन्थ ।

प्र याह्यच्छोशतो यविष्ठाऽथा वह सहस्येह देवान् ॥10.001.07॥

आ¹ । हि² । द्यावापृथिवी³ इति । अग्ने⁴ । उभे⁵ इति । सदा⁶ । पुत्रः⁷ । न⁸ । मातरा⁹ । ततन्थ¹⁰ ।
प्र¹¹ । याहि¹² । अच्छ¹³ । उशतः¹⁴ । यविष्ठ¹⁵ । अथ¹⁶ । आ¹⁷ । वह¹⁸ । सहस्य¹⁹ । इह²⁰ । देवान्²¹ ॥

ā | hi | dyāvāpṛthivī iti | agne | ubhe iti | sadā | putraḥ | na | mātārā | tatantha |
pra | yāhi | accha | uśataḥ | yaviṣṭha | atha | ā | vaha | sahasya | iha | devān ॥

7. ⁶Ever, ⁴O Fire, ^{1,10}thou hast stretched out (⁵both – 5.6.9) ³earth and heaven, ⁸as ⁷their son
^{1,10}thou hast built up ⁹thy father and mother: ¹⁵O ever young, ^{11,12}journey ¹³towards ²¹the
gods ¹⁴who desire thee; ¹⁶then ^{17,18}bring them (²⁰here) to us, ¹⁹O forceful Flame! (16/389)

⁹The Mother and Father are always either Nature and the Soul or the material being and the pure mental being. [15/397 fn 1]

Sukta 2

पिप्रीहि देवाँ उशतो यविष्ठ विद्वाँ ऋतूँऋतुपते यजेह ।

ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः ॥10.002.01॥

पिप्रीहि¹ । देवान्² । उशतः³ । यविष्ठ⁴ । विद्वान्⁵ । ऋतून्⁶ । ऋतुऽपते⁷ । यज⁸ । इह⁹ ।

ये¹⁰ । दैव्याः¹¹ । ऋत्विजः¹² । तेभिः¹³ । अग्ने¹⁴ । त्वम्¹⁵ । होतृणाम्¹⁶ । असि¹⁷ । आऽयजिष्ठः¹⁸ ॥

piprīhi | devān | uśataḥ | yaviṣṭha | vidvān | ṛtūn | ṛtu-pate | yaja | iha |

ye | daivyāḥ | ṛtvijah | tebhiḥ | agne | tvam | hotṛṇām | asi | ā-yajisṭhaḥ ॥

1. ¹Satisfy ³the desire ²of the gods, ⁴O thou ever young, ⁸do sacrifice ⁹here, ⁵a knower ⁶of its order and its times, ⁷O master of the order and time of things; ^{10,13}with those who are ¹¹divine ¹⁶priests of the order of the work ¹⁵thou, ¹⁴O Fire, ¹⁸art the strongest for sacrifice (¹⁶of priests of the call - 8.102.10). (16/389-90)

^{6/7}In the exoteric sense, ṛtu seems to mean the rites of the sacrifice. (16/389 fn 1)

वेषि होत्रमुत पोत्रं जनानां मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा ।

स्वाहा वयं कृणवामा हवींषि देवो देवान् यजत्वग्निरर्हन् ॥10.002.02॥

वेषि¹ । होत्रम्² । उत³ । पोत्रम्⁴ । जनानाम्⁵ । मन्धाता⁶ । असि⁷ । द्रविणःऽदाः⁸ । ऋतऽवा⁹ ।

स्वाहा¹⁰ । वयम्¹¹ । कृणवाम¹² । हवींषि¹³ । देवः¹⁴ । देवान्¹⁵ । यजतु¹⁶ । अग्निः¹⁷ । अर्हन्¹⁸ ॥

veṣi | hotram | uta | potram | janānām | mandhātā | asi | draviṇaḥ-dāḥ | ṛta-vā |

svāhā | vayam | kṛṇavāma | havīṃṣi | devaḥ | devān | yajatu | agniḥ | arhan ॥

2. ¹Thou comest ⁵to men's ²invocation, ¹thou comest ⁴to the purification, ⁷thou art ⁶the thinker, ⁸the giver of the riches, ⁹the possessor of the Truth: ^{12a}may ¹¹we ^{12b}make ¹³the offerings ¹⁰with svāhā; ^{16a}may ¹⁷Fire, ¹⁸availing, ^{16b}do the sacrifice, ¹⁴a god ¹⁵to the gods. (16/390)

¹⁰the luminous self-force of the fulfilled divine Nature of the gods. (16/551)

¹⁴The Deva, the supreme Deity, of whom ¹⁵all the gods are different Names and Powers. [15/404 fn 15]

¹⁸putting forth his power (2.3.1; 2.3.3)

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्नवाम तदनु प्रवोळ्हुम् ।

अग्निर्विद्वान्त्स यजात्सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून् कल्पयाति ॥10.002.03॥

आ¹ । देवानाम्² । अपि³ । पन्थाम्⁴ । अगन्म्⁵ । यत्⁶ । शक्नवाम⁷ । तत्⁸ । अनु⁹ । प्रऽवोळ्हुम्¹⁰ ।

अग्निः¹¹ । विद्वान्¹² । सः¹³ । यजात्¹⁴ । सः¹⁵ । इत्¹⁶ । ऊं¹⁷ । होता¹⁸ । सः¹⁹ । अध्वरान्²⁰ । सः²¹ । ऋतून्²² ।

कल्पयाति²³ ॥

ā | devānām | api | panthām | aganma | yat | śaknavāma | tat | anu | pra-voḷhum |

agniḥ | vidvān | saḥ | yajāt | saḥ | it | ūm | hotā | saḥ | adhvarān | saḥ | ṛtūn | kalpayāti ॥

3. ^{1,5}We have come ⁴to the path ²of the gods, ⁷may we have power to tread ⁶it, ¹⁰to drive forward ⁹along ⁸that road. ¹¹The Fire is ¹²the knower, ^{14a}let ¹³him ^{14b}do sacrifice; ¹⁵he ¹⁶verily is ¹⁸the Priest of the call, ¹⁹he ²³makes effective ²⁰the pilgrim-sacrifices and ²²the order of our works. (16/390)

यद् वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः ।

अग्निष्टद् विश्वमा पृणाति विद्वान् येभिर्देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति ॥10.002.04॥ ॥

तत्¹ | वः² | वयम्³ | प्रमिनाम⁴ | व्रतानि⁵ | विदुषाम्⁶ | देवाः⁷ | अविदुःऽतरासः⁸ |

अग्निः⁹ | तत्¹⁰ | विश्वम्¹¹ | आ¹² | पृणाति¹³ | विद्वान्¹⁴ | येभिः¹⁵ | देवान्¹⁶ | ऋतुऽभिः¹⁷ | कल्पयाति¹⁸ ॥

tat | vaḥ | vayam | pra-mināma | vratāni | viduṣām | devāḥ | aviduḥ-tarāsaḥ |
agniḥ | tat | viśvam | ā | pṛṇāti | vidvān | yebhiḥ | devān | ṛtu-bhiḥ | kalpayāti ॥

4. ¹Whatever ³we ⁴may impair ^{5a}of the laws of ²your ^{5b}workings, ⁷O gods, ³we ⁸in our ignorance maiming ²your ⁵workings ⁶who know, ¹¹all ¹⁰that ^{13a}may ⁹the Fire ¹⁴who is a knower ^{12,13b}make full ^{15a}by that ¹⁷order in time ^{15b}with which ¹⁸he makes effective ¹⁶the gods. (16/390)

यत् पाकत्रा मनसा दीनदक्षा न यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः ।

अग्निष्टद्धोता ऋतुविद् विजानन् यजिष्ठो देवाँ ऋतुशो यजाति ॥10.002.05॥

यत्¹ | पाकऽत्रा² | मनसा³ | दीनऽदक्षाः⁴ | न⁵ | यज्ञस्य⁶ | मन्वते⁷ | मर्त्यासः⁸ |

अग्निः⁹ | तत्¹⁰ | होता¹¹ | ऋतुऽवित्¹² | विऽजानन्¹³ | यजिष्ठः¹⁴ | देवान्¹⁵ | ऋतुऽशः¹⁶ | यजाति¹⁷ ॥

yat | pāka-trā | manasā | dīna-dakṣāḥ | na | yajñasya | manvate | martyāsaḥ |
agniḥ | tat | hotā | kratu-vit | vi-jānan | yajīṣṭhaḥ | devān | ṛtu-śaḥ | yajāti ॥

5. ¹What ⁶in the sacrifice ⁸mortals ²in the ignorance ³of their minds, ⁴poor in discernment, ⁵cannot ⁷think out, ¹⁰that ⁹the Fire ¹³knows, ¹¹the Priest of the call, ¹²the finder of the right-will, ¹⁴strongest of sacrificants and ¹⁷does the sacrifice ¹⁵to the gods ¹⁶in the order and times of the truth. (16/390)

²with immature (10.7.6) or ignorant (3.9.7) ³minds

विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान ।

स आ यजस्व नृवतीरनु क्षाः स्पार्हा इषः क्षुमतीर्विश्वजन्याः ॥10.002.06॥

विश्वेषाम्¹ | हि² | अध्वराणाम्³ | अनीकम्⁴ | चित्रम्⁵ | केतुम्⁶ | जनिता⁷ | त्वा⁸ | जजान⁹ |

सः¹⁰ | आ¹¹ | यजस्व¹² | नृवतीः¹³ | अनु¹⁴ | क्षाः¹⁵ | स्पार्हाः¹⁶ | इषः¹⁷ | क्षुमतीः¹⁸ | विश्वऽजन्याः¹⁹ ॥

viśveṣām | hi | adhvarāṇām | anīkam | citram | ketum | janitā | tvā | jajāna |
saḥ | ā | yajasva | nr-vatīḥ | anu | kṣāḥ | spārhāḥ | iṣaḥ | kṣu-matīḥ | viśva-janyāḥ ॥

6. ⁷The father ^{9a}brought ⁸thee ^{9b}to birth, ⁴the force ¹of all ³pilgrim-sacrifices, ⁵the many-

hued ⁶ray of intuition; ¹⁰so ^{11,12}do thou win for us by sacrifice ¹⁴in the line ¹⁵of the planes ¹³with their godheads, ¹⁶their desirable and ¹⁸opulent ¹⁹universal ¹⁷forces. (16/391)

यं त्वा द्यावापृथिवी यं त्वापस्त्वष्टा यं त्वा सुजनिमा जजान ।

पन्थामनु प्रविद्वान् पितृयाणं द्युमदग्ने समिधानो वि भाहि ॥10.002.07॥

यम्¹ । त्वा² । द्यावापृथिवी³ इति । यम्⁴ । त्वा⁵ । आपः⁶ । त्वष्टा⁷ । यम्⁸ । त्वा⁹ । सुजनिमा¹⁰ । जजान¹¹ ।
पन्थाम्¹² । अनु¹³ । प्रविद्वान्¹⁴ । पितृयानम्¹⁵ । द्युमत¹⁶ । अग्ने¹⁷ । सम्इधानः¹⁸ । वि¹⁹ । भाहि²⁰ ॥

yam | tvā | dyāvāpṛthivī iti | yam | tvā | āpaḥ | tvaṣṭā | yam | tvā | su-janimā | jajāna |
panthām | anu | pra-vidvān | pitṛ-yānam | dyu-mat | agne | sam-idhānaḥ | vi | bhāhi ॥

7. ²Thou ¹whom ³heaven and earth, ⁵thou ⁴whom ⁶the waters, ⁹thou ⁸whom ⁷the form-maker (Twashtri), ¹⁰creator of perfect births, ¹¹have brought into being; ¹⁷O Fire, ¹⁶luminously ¹³along ¹²the path ¹⁵of the journey of the Fathers, ¹⁴knowing it beforehand, ¹⁸high-kindled ^{19,20}blaze. (16/391)
-

Sukta 3

इनो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दक्षाय सुषुमाँ अदर्शि ।

चिकिद्वि भाति भासा बृहताऽसिक्नीमेति रुशतीमपाजन् ॥10.003.01॥

इनः¹ । राजन्² । अरतिः³ । सम्ऽइद्धः⁴ । रौद्रः⁵ । दक्षाय⁶ । सुसुऽमान्⁷ । अदर्शि⁸ ।

चिकित्⁹ । वि¹⁰ । भाति¹¹ । भासा¹² । बृहता¹³ । असिक्नीम्¹⁴ । एति¹⁵ । रुशतीम्¹⁶ । अपऽअजन्¹⁷ ॥

inaḥ | rājan | aratiḥ | sam-iddhaḥ | raudraḥ | dakṣāya | susu-mān | adarśi |

cikit | vi | bhāti | bhāsa | bṛhatā | asiknīm | eti | ruśatīm | apa-ajan ॥

1. ⁸He is seen ⁴high-kindled, ¹the master ²ruling all, ³the traveller, ⁵the terrible, ⁷he who creates perfectly ⁶right understanding, ⁹awake to knowledge ¹¹he shines ¹⁰wide ¹³with a vast ¹²lustre; ¹⁷driving ¹⁶the ruddy bright cow ¹⁵he comes ¹⁴to the dark one. (16/391)

³fighter or worker (4.2.1); The idea of the root अर् includes not only movement, but battle, aspiration & labour. Agni has been set by the gods in man as the worker & fighter to raise him up to immortality. [16/604-5]

कृष्णां यदेनीमभि वर्षसा भूज्जनयन् योषां बृहतः पितुर्जाम् ।

ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन् दिवो वसुभिररतिर्वि भाति ॥10.003.02॥

कृष्णाम्¹ । यत्² । एनीम्³ । अभि⁴ । वर्षसा⁵ । भूत्⁶ । जनयन्⁷ । योषाम्⁸ । बृहतः⁹ । पितुः¹⁰ । जाम्¹¹ ।

ऊर्ध्वम्¹² । भानुम्¹³ । सूर्यस्य¹⁴ । स्तभायन्¹⁵ । दिवः¹⁶ । वसुभिः¹⁷ । अरतिः¹⁸ । वि¹⁹ । भाति²⁰ ॥

2. ²When ^{4,6}he overspread ⁵with his body ¹the black night and ³the dappled dawn ⁷bringing to birth ⁸the young maiden ¹¹born ⁹from the great ¹⁰Father, ¹⁵pillaring ¹²the high-lifted ¹³light ¹⁴of the sun, ¹⁸the traveller ²⁰shines ¹⁹out ¹⁷with the riches ¹⁶of heaven. (16/391)

¹⁷Or, the shining ones (16/391 fn 2)

भद्रो भद्रया सचमान आगात् स्वसारं जारो अभ्येति पश्चात् ।

सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठन् रुशद्विर्वर्णैरभि राममस्थात् ॥10.003.03॥

भद्रः¹ । भद्रया² । सचमानः³ । आ⁴ । अगात्⁵ । स्वसारम्⁶ । जारः⁷ । अभि⁸ । एति⁹ । पश्चात्¹⁰ ।

सुऽप्रकेतैः¹¹ । द्युभिः¹² । अग्निः¹³ । विऽतिष्ठन्¹⁴ । रुशत्ऽभिः¹⁵ । वर्णैः¹⁶ । अभि¹⁷ । रामम्¹⁸ । अस्थात्¹⁹ ॥

bhadraḥ | bhadrayā | sacamānaḥ | ā | agāt | svasāram | jāraḥ | abhi | eti | paścāt |

su-praketaiḥ | dyu-bhiḥ | agniḥ | vi-tiṣṭhan | ruśat-bhiḥ | varṇaiḥ | abhi | rāmam | asthāt ॥

3. ^{4,5}He has come ³closely companioning her, ¹happy ²with her happy, ⁷a lover ^{8,9}he follows ¹⁰behind ⁶his sister; ¹³Fire ¹⁴spreading out ¹²with his lights ¹¹full of conscious knowledge ^{17,19}overlays ¹⁸her beauty ¹⁵with his ruddy shining ¹⁶hues. (16/392)

अस्य यामासो बृहतो न वग्नूनिन्धाना अग्नेः सख्युः शिवस्य ।

ईड्यस्य वृष्णो बृहतः स्वासो भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे ॥10.003.04॥ ॥

अस्य¹ । यामासः² । बृहतः³ । न⁴ । वग्नून्⁵ । इन्धानाः⁶ । अग्नेः⁷ । सख्युः⁸ । शिवस्य⁹ ।
ईड्यस्य¹⁰ । वृष्णः¹¹ । बृहतः¹² । सुऽआसः¹³ । भामासः¹⁴ । यामन्¹⁵ । अक्तवः¹⁶ । चिकित्रे¹⁷ ॥

asya | yāmāsaḥ | bṛhataḥ | na | vagnūn | indhānāḥ | agneḥ | sakhyuḥ | śivasya |
īdyasya | vṛṣṇaḥ | bṛhataḥ | su-āsaḥ | bhāmāsaḥ | yāman | aktavaḥ | cikitre ॥

4. ¹His ²movements ⁶flaming send forth ⁴as if ³vast ⁵callings ⁷of Fire ⁹the beneficent
⁸comrade ¹⁵in the march ¹of this ¹¹mighty and ¹⁰adorable flame, ¹²the vast and ¹³beautiful,
¹⁶his radiances ¹⁴blazing ¹⁷have waked to knowledge. (16/392)

¹⁴ bhāmāsaḥ - *Bhāma* means both a light of knowledge and a flame of action. Agni is a Light as well as a Force. [15/280]

स्वना न यस्य भामासः पवन्ते रोचमानस्य बृहतः सुदिवः ।

ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैः क्रीळुमद्धिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षति द्याम् ॥10.003.05॥

स्वनाः¹ । न² । यस्य³ । भामासः⁴ । पवन्ते⁵ । रोचमानस्य⁶ । बृहतः⁷ । सुदिवः⁸ ।
ज्येष्ठेभिः⁹ । यः¹⁰ । तेजिष्ठैः¹¹ । क्रीळुमत्¹²भिः¹² । वर्षिष्ठेभिः¹³ । भानुभिः¹⁴ । नक्षति¹⁵ । द्याम्¹⁶ ॥

svanāḥ | na | yasya | bhāmāsaḥ | pavante | rocamānasya | bṛhataḥ | su-divaḥ |
jyeṣṭhebhīḥ | yaḥ | tejiṣṭhaiḥ | kṛīlumat-bhīḥ | varṣiṣṭhebhīḥ | bhānu-bhīḥ | nakṣati |
dyām ॥

5. ³His ⁴blazings ⁶as he shines ⁵stream ²like ¹sounds ⁸of bright heaven ⁷in its vastness; ⁹with
his greatest, ¹¹most splendid and ¹³opulent ¹⁴lights ¹²at play ¹⁵he travels ¹⁶to heaven.
(16/392)

⁹ eldest (8.102.11)

¹³ (most) supreme (3.26.8) or abundant (3.13.17)

अस्य शुष्मासो ददृशानपवेर्जेहमानस्य स्वनयन् नियुद्धिः ।

प्रत्नेभिर्यो रुशद्धिर्देवतमो वि रेभद्धिररतिर्भाति विभ्वा ॥10.003.06॥

अस्य¹ । शुष्मासः² । ददृशानपवेः³ । जेहमानस्य⁴ । स्वनयन्⁵ । नियुत्⁶भिः⁶ ।
प्रत्नेभिः⁷ । यः⁸ । रुशत्⁹भिः⁹ । देवत्तमः¹⁰ । वि¹¹ । रेभत्¹²भिः¹² । अरतिः¹³ । भाति¹⁴ । विभ्वा¹⁵ ॥

asya | śuṣmāsaḥ | dadṛśāna-paveḥ | jehamānasya | svanayan | niyut-bhīḥ |
pratnebhīḥ | yaḥ | ruśat-bhīḥ | deva-tamaḥ | vi | rebhat-bhīḥ | aratiḥ | bhāti | vi-bhvā ॥

6. ¹His ²strengths are those ³of a thunderbolt seen ⁴in the hurling, ⁵they neigh aloud ⁶in
their teams; ⁸he, ¹³the traveller, ¹⁰most divine, ^{11,14}shines ¹⁵wide-pervading ⁷with his
ancient ⁹ruddy ¹²chanting fires. (16/392)

स आ वक्षि महि न आ च सत्सि दिवस्पृथिव्योररतिर्युवत्योः ।

अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वै रभस्वद्धी रभस्वाँ एह गम्याः ॥10.003.07॥

सः¹ । आ² । वक्षि³ । महि⁴ । नः⁵ । आ⁶ । च⁷ । सत्सि⁸ । दिवःपृथिव्योः⁹ । अरतिः¹⁰ । युवत्योः¹¹ ।
अग्निः¹² । सुऽतुकः¹³ । सुऽतुकेभिः¹⁴ । अश्वैः¹⁵ । रभस्वत्सुभिः¹⁶ । रभस्वान्¹⁷ । आ¹⁸ । इह¹⁹ । गम्याः²⁰ ॥

7. ¹So ^{2,3}carry ⁵for us, ¹so ^{6,8}take thy seat, ⁴the mighty ¹⁰traveller ¹¹of the young ⁹earth and
heaven, ¹²Fire ¹³the swift and ¹⁷vehement ¹⁴with his swift and ¹⁶vehement ¹⁵horses,—¹so
^{18,20}mayst thou come to us ¹⁹here. (16/392)

¹that thou (10.69.3); as such, thou (5.9.1)

^{16/17}passionate (3.29.13); rapturous (3.1.8); with excellent speed (6.3.8); impetuous (2.10.4)

Sukta 4

प्र ते यक्षि प्र त इयर्मि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु ।

धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे पूरवे प्रत्न राजन् ॥10.004.01॥

प्र¹ । ते² । यक्षि³ । प्र⁴ । ते⁵ । इयर्मि⁶ । मन्म⁷ । भुवः⁸ । यथा⁹ । वन्द्यः¹⁰ । नः¹¹ । हवेषु¹² ।

धन्वन्ऽ^{13a} इव^{13b} । प्रऽपा¹⁴ । असि¹⁵ । त्वम्¹⁶ । अग्ने¹⁷ । इयक्षवे¹⁸ । पूरवे¹⁹ । प्रत्न²⁰ । राजन्²¹ ॥

pra | te | yakṣi | pra | te | iyarmi | manma | bhuvah | yathā | vandyah | naḥ | haveṣu |
dhanvan-iva | pra-pā | asi | tvam | agne | iyakṣave | pūrave | pratna | rājan ॥

1. ²To thee ^{1,3}I sacrifice, ⁵to thee ⁶I send ⁴forth ⁷my thought ⁹so that ⁸thou mayst manifest thyself ¹⁰adorable ^{12a}at ¹¹our ^{12b}call; ¹⁶thou ¹⁵art ^{13b}like ¹⁴a fountain ^{13a}in the desert ¹⁸to longing ¹⁹men, ²⁰O ancient ²¹king, ¹⁷O Fire. (16/393)

यं त्वा जनासो अभि संचरन्ति गाव उष्णमिव व्रजं यविष्ठ ।

दूतो देवानामसि मर्त्यानामन्तर्महँश्चरसि रोचनेन ॥10.004.02॥

यम्¹ । त्वा² । जनासः³ । अभि⁴ । सम्ऽचरन्ति⁵ । गावः⁶ । उष्णम्ऽइव⁷ । व्रजम्⁸ । यविष्ठ⁹ ।

दूतः¹⁰ । देवानाम्¹¹ । असि¹² । मर्त्यानाम्¹³ । अन्तः¹⁴ । महान्¹⁵ । चरसि¹⁶ । रोचनेन¹⁷ ॥

yam | tvā | janāsaḥ | abhi | sam-caranti | gāvaḥ | uṣṇam-iva | vrajam | yaviṣṭha |
dūtaḥ | devānām | asi | martyānām | antaḥ | mahān | carasi | rocanena ॥

2. ⁹O ever-young flame, ⁴towards ²thee ³men ⁵move, ^{7a}like ⁶herds ⁵that go ^{7b}to a warm ⁸pen; ¹²thou art ¹⁰the messenger ¹¹of gods and ¹³mortals, ¹⁶thou movest ¹⁴between them ¹⁵vast ¹⁷through the luminous world. (16/393)

शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता बिभर्ति सचनस्यमाना ।

धनोरधि प्रवता यासि हर्यञ्जिगीषसे पशुरिवावसृष्टः ॥10.004.03॥

शिशुम्¹ । न² । त्वा³ । जेन्यम्⁴ । वर्धयन्ती⁵ । माता⁶ । बिभर्ति⁷ । सचनस्यमाना⁸ ।

धनोः⁹ । अधि¹⁰ । प्रऽवता¹¹ । यासि¹² । हर्यन्¹³ । जिगीषसे¹⁴ । पशुःऽइव¹⁵ । अवऽसृष्टः¹⁶ ॥

śiśum | na | tvā | jenyam | vardhayantī | mātā | bibharti | sacanasyamānā |
dhanoh | adhi | pra-vatā | yāsi | haryan | jigīṣase | paśuḥ-iva | ava-sṛṣṭaḥ ॥

3. ⁶The mother ⁷bears ³thee ²like ¹an infant child ⁸clinging cherishingly ³to thee, ⁵increasing ³thee ⁴to be a conqueror; ¹¹headlong down ¹⁰over ⁹the dry land ¹²he goes ¹³rejoicing, ¹⁴he is fain to go ¹⁵like an animal ¹⁶let loose. (16/393)

¹¹ gliding (3.5.8)

मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्ने त्वमङ्ग वित्से ।

शये वत्रिश्चरति जिह्वयादन् रेरिह्यते युवतिं विश्पतिः सन् ॥10.004.04॥ ॥

मूराः¹ । अमूर² । न³ । वयम्⁴ । चिकित्त्वः⁵ । महिऽत्वम्⁶ । अग्ने⁷ । त्वम्⁸ । अङ्ग⁹ । वित्से¹⁰ ।
शये¹¹ । वत्रिः¹² । चरति¹³ । जिह्वया¹⁴ । अदन्¹⁵ । रेरिह्यते¹⁶ । युवतिम्¹⁷ । विश्पतिः¹⁸ । सन्¹⁹ ॥

mūrāḥ | amūra | na | vayam | cikitvaḥ | mahi-tvam | agne | tvam | aṅga | vitse |
śaye | vavriḥ | carati | jihvayā | adan | rerihyate | yuvatim | viśpatiḥ | san ॥

4. ⁵O thou who art conscious and ²free from ignorance, ¹ignorant are ⁴we and ⁴we ⁵know ³not ⁶thy greatness, ⁸thou ⁹only ¹⁰knowest. ¹²Covert ¹¹he lies, ¹³he ranges ¹⁵devouring ¹⁴with his tongue of flame, ¹⁶he licks ¹⁷the young earth and ¹⁹is ¹⁸the master of her creatures. (16/393)

कूचिज्जायते सनयासु नव्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः ।

अस्नातापो वृषभो न प्र वेति सचेतसो यं प्रणयन्त मर्ताः ॥10.004.05॥

कूऽचित्¹ । जायते² । सनयासु³ । नव्यः⁴ । वने⁵ । तस्थौ⁶ । पलितः⁷ । धूमऽकेतुः⁸ ।

अस्नाता⁹ । आपः¹⁰ । वृषभः¹¹ । न¹² । प्र¹³ । वेति¹⁴ । सऽचेतसः¹⁵ । यम्¹⁶ । प्रऽनयन्त¹⁷ । मर्ताः¹⁸ ॥

kū-cit | jāyate | sanayāsu | navyaḥ | vane | tasthau | palitaḥ | dhūma-ketuḥ |
asnātā | āpaḥ | vṛṣabhaḥ | na | pra | veti | sa-cetasah | yam | pra-nayanta | martāḥ ॥

5. ¹Anywhere ²he is born ⁴new ³in eternal wombs; ⁶he stands ⁵in the forest ⁷hoary-old ⁸with smoke for his banner: ¹¹a bull ⁹unbathed ^{13,14}he journeys ¹⁰to the waters and ¹⁸mortals ¹⁵who are conscious ^{17a}lead ¹⁶him ^{17b}on his way. (16/393-4)

तनुत्यजेव तस्करा वनर्गू रशनाभिर्दशभिरभ्यधीताम् ।

इयं ते अग्ने नव्यसी मनीषा युक्त्वा रथं न शुचयद्भिरङ्गैः ॥10.004.06॥

तनुत्यजाऽइव¹ । तस्करा² । वनर्गू³ इति । रशनाभिः⁴ । दशऽभिः⁵ । अभि⁶ । अधीताम्⁷ ।

इयम्⁸ । ते⁹ । अग्ने¹⁰ । नव्यसी¹¹ । मनीषा¹² । युक्त्व¹³ । रथम्¹⁴ । न¹⁵ । शुचयत्ऽभिः¹⁶ । अङ्गैः¹⁷ ॥

tanūtyajā-iva | taskarā | vanargū iti | raśanābhiḥ | daśa-bhiḥ | abhi | adhītām |
iyam | te | agne | navyasī | manīṣā | yukṣva | ratham | na | śucayat-bhiḥ | aṅgaiḥ ॥

6. ²Two robbers ¹abandoning their bodies, ³rangers of the forest, ^{6,7}have planted him in his place ⁵with ten ⁴cords. ⁸This is ⁹thy ¹¹new ¹²thinking, ¹⁰O Fire, ¹³yoke thyself to it ¹⁶with thy illumining ¹⁷limbs ¹⁵like ¹⁴a chariot. (16/394)

¹²manīṣā – the right thought, the right mentality in the self-giving, the intellectual thought that seeks for the Truth [16/576-7]

ब्रह्म च ते जातवेदो नमश्च्रेयं च गीः सदमिद् वर्धनी भूत् ।

रक्षा णो अग्ने तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वो अप्रयुच्छन् ॥10.004.07॥

ब्रह्म¹ । च² । ते³ । जातऽवेदः⁴ । नमः⁵ । च⁶ । इयम्⁷ । च⁸ । गीः⁹ । सदम्¹⁰ । इत्¹¹ । वर्धनी¹² । भूत्¹³ ।

रक्ष¹⁴ । नः¹⁵ । अग्ने¹⁶ । तनयानि¹⁷ । तोका¹⁸ । रक्ष¹⁹ । उत²⁰ । नः²¹ । तन्वः²² । अप्रऽयुच्छन्²³ ॥

brahma | ca | te | jāta-vedaḥ | namaḥ | ca | iyam | ca | gīḥ | sadam | it | vardhanī | bhūt |

rakṣa | naḥ | agne | tanayāni | tokā | rakṣa | uta | naḥ | tanvaḥ | apra-yucchan ||

7. ³Thine is ⁷this ¹wisdom-word, ⁴O knower of all things born, ⁶and ⁷this ⁵prostration, ⁷this ⁹utterance is ³thine; ¹³may it have ^{10,11}ever ¹²the power to make thee grow. ¹⁴Guard ¹⁸all that are offspring of ¹⁵our ¹⁷begetting, ¹⁹guard ²³undeviatingly ²¹our ²²bodies. (16/394)

¹⁸tokā – it may mean anything formed or created or formation or creation. [16/635]

Sukta 5

एकः समुद्रो धरुणो रयीणामस्मद्भृदो भूरिजन्मा वि चष्टे ।

सिषक्त्यूधर्निण्योरुपस्थ उत्सस्य मध्ये निहितं पदं वेः ॥10.005.01॥

एकः¹ । समुद्रः² । धरुणः³ । रयीणाम्⁴ । अस्मत्⁵ । हृदः⁶ । भूरिजन्मा⁷ । वि⁸ । चष्टे⁹ ।

सिप्तुक्ति¹⁰ । ऊधः¹¹ । निण्योः¹² । उपस्थे¹³ । उत्सस्य¹⁴ । मध्ये¹⁵ । निहितम्¹⁶ । पदम्¹⁷ । वेः¹⁸ ॥

ekaḥ | samudraḥ | dharuṇaḥ | rayiṇām | asmat | hr̥daḥ | bhūri-janmā | vi | caṣṭe |
sisakti | ūdhaḥ | niṇyoḥ | upa-sthe | utsasya | madhye | ni-hitam | padam | veḥ ||

1. ¹One sole ²ocean ³holding ⁴all the riches, ⁷born in manifold births ⁵from our ⁶heart ^{8,9}it sees all; ¹⁰there cleaves ¹¹to the teat ¹³in the lap ¹²of the two secret ones ¹⁵in the midst ¹⁴of the fountain-source ¹⁶the hidden ¹⁷seat ¹⁸of the being. (16/394)

समानं नीळं वृषणो वसानाः सं जग्मिरे महिषा अर्वतीभिः ।

ऋतस्य पदं कवयो नि पान्ति गुहा नामानि दधिरे पराणि ॥10.005.02॥

समानम्¹ । नीळम्² । वृषणः³ । वसानाः⁴ । सम्⁵ । जग्मिरे⁶ । महिषाः⁷ । अर्वतीभिः⁸ ।

ऋतस्य⁹ । पदम्¹⁰ । कवयः¹¹ । नि¹² । पान्ति¹³ । गुहा¹⁴ । नामानि¹⁵ । दधिरे¹⁶ । पराणि¹⁷ ॥

samānam | nīlam | vṛṣaṇaḥ | vasānāḥ | sam | jagmire | mahiṣāḥ | arvatībhiḥ |
rtasya | padam | kavayaḥ | ni | pānti | guhā | nāmāni | dadhire | parāṇi ||

2. ³The stallions ⁴inhabiting ¹a common ²abode, ⁷the great stallions ^{5,6}have met ⁸with the mares. ¹¹The seers ^{12,13}guard ¹⁰the seat ⁹of the Truth, ¹⁶they hold ¹⁴in the secrecy ¹⁷the supreme ¹⁵Names. (16/394)

¹⁴The subconscient heart in things. [15/432 fn 6]

ऋतायिनी मायिनी सं दधाते मित्वा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती ।

विश्वस्य नाभिं चरतो ध्रुवस्य कवेश्चित् तन्तुं मनसा वियन्तः ॥10.005.03॥

ऋतायिनी¹ । मायिनी² इति । सम्³ । दधाते⁴ इति । मित्वा⁵ । शिशुम्⁶ । जज्ञतुः⁷ । वर्धयन्ती⁸ इति ।

विश्वस्य⁹ । नाभिम्¹⁰ । चरतः¹¹ । ध्रुवस्य¹² । कवेः¹³ । चित्¹⁴ । तन्तुम्¹⁵ । मनसा¹⁶ । वियन्तः¹⁷ ॥

ṛtayinī | māyinī iti | sam | dadhāte iti | mitvā | śiśum | jajñatuḥ | vardhayantī iti |
viśvasya | nābhim | carataḥ | dhruvasya | kaveḥ | cit | tantum | manasā | vi-yantaḥ ||

3. ¹The two mothers in whom is the Truth, ²in whom is the mage-wisdom, ⁵formed him and ⁷brought to birth ⁶like an infant child, ^{3,4}they have put him firm in his place and ⁸make him grow. Men found in him ¹⁰the navel-centre ⁹of all ¹¹that is moving and ¹²stable and ¹⁷they weave ¹⁶by the mind ¹⁵the weft ¹³of the seer. (16/395)

Or, Two are joined together, ¹ powers of Truth, ² powers of Maya, — ⁵ they have built ⁶ the Child and ⁷ given him birth and ⁸ they nourish his growth. (Life Divine – CWSA 21/499)

ऋतस्य हि वर्तनयः सुजातमिषो वाजाय प्रदिवः सचन्ते ।

अधीवासं रोदसी वावसाने घृतैरन्नैर्वावृधाते मधूनाम् ॥10.005.04॥ ॥

ऋतस्य¹ । हि² । वर्तनयः³ । सुजातम्⁴ । इषः⁵ । वाजाय⁶ । प्रदिवः⁷ । सचन्ते⁸ ।
अधीवासम्⁹ । रोदसी¹⁰ इति । वावसाने¹¹ इति । घृतैः¹² । अन्नैः¹³ । वावृधाते¹⁴ इति । मधूनाम्¹⁵ ॥

ṛtasya | hi | vartanayaḥ | su-jātam | iṣaḥ | vājāya | pra-divaḥ | sacante |
adhīvāsam | rodasī iti | vavasāne iti | gṛtaiḥ | annaiḥ | vavṛdhāte iti | madhūnām ॥

4. ⁴Him well-born ³the routes ¹of the Truth and ⁷its ancient ⁵impulsions ⁸close companion ⁶for the plenitude. ¹⁰Heaven and earth ¹¹give lodging ⁹to him whose dwelling is above them, ¹⁴they make him grow ¹²by the lights and ¹³foods ¹⁵of their sweetnesses. (16/395)

⁹Or, as their inhabitant (16/395 fn 3)

सप्त स्वसूरुषीर्वावशानो विद्वान् मध्व उज्जभारा दृशे कम् ।

अन्तर्येमे अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन् वत्रिमविदत् पूषणस्य ॥10.005.05॥

सप्त¹ । स्वसृः² । अरुषीः³ । वावशानः⁴ । विद्वान्⁵ । मध्वः⁶ । उत्⁷ । जभार⁸ । दृशे⁹ । कम्¹⁰ ।
अन्तः¹¹ । येमे¹² । अन्तरिक्षे¹³ । पुराजाः¹⁴ । इच्छन्¹⁵ । वत्रिम्¹⁶ । अविदत्¹⁷ । पूषणस्य¹⁸ ॥

sapta | svasṛḥ | aruṣīḥ | vāvaśānaḥ | vidvān | madhvaḥ | ut | jabhāra | dṛṣe | kam |
antaḥ | yeme | antarikṣe | purā-jāḥ | icchan | vavrim | avidat | pūṣaṇasya ॥

5. ⁴Desiring ¹the seven ³shining ²sisters, ⁵the knower ⁸bore ⁷on high ⁶their sweetnesses (and ¹⁰bliss – 1.72.8) ⁹that he might have vision; ¹⁴he who was born from of old ¹²laboured ¹¹within ¹³in the mid-world, ¹⁵he wished for and ¹⁷found ¹⁶the covering ¹⁸of the all-fostering sun. (16/395)

सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदभ्यंहुरो गात् ।

आयोर्हं स्कम्भ उपमस्य नीले पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥10.005.06॥

सप्त¹ । मर्यादाः² । कवयः³ । ततक्षुः⁴ । तासाम्⁵ । एकाम्⁶ । इत्⁷ । अभि⁸ । अंहुरः⁹ । गात्¹⁰ ।
आयोः¹¹ । ह¹² । स्कम्भः¹³ । उपमस्य¹⁴ । नीले¹⁵ । पथाम्¹⁶ । विसर्गे¹⁷ । धरुणेषु¹⁸ । तस्थौ¹⁹ ॥

sapta | maryādāḥ | kavayaḥ | tatakṣuḥ | tāsām | ekām | it | abhi | aṃhuraḥ | gāt |
āyoḥ | ha | skambhaḥ | upa-masya | nīle | pathām | vi-sarge | dharuṇeṣu | tasthau ॥

6. ³The seers ⁴fashioned ¹the seven ²goals, ⁸towards ⁶one ⁵of them ⁷alone ¹⁰goes ⁹the narrow and difficult road. ¹³A pillar ¹⁴of the supreme ¹¹being ¹⁵in its abode, ¹⁹he stands ¹⁷at the starting-out ¹⁶of the ways, ¹⁸in the upholding laws. (16/395)

²frontiers (16/395 fn 4); boundaries (4.5.13)

असच्च सच्च परमे व्योमन् दक्षस्य जन्मन्नदितेरुपस्थे ।

अग्निर्हं नः प्रथमजा ऋतस्य पूर्व आयुनि वृषभश्च धेनुः ॥10.005.07॥

असत्¹ । च² । सत्³ । च⁴ । परमे⁵ । विऽओमन्⁶ । दक्षस्य⁷ । जन्मन्⁸ । अदितेः⁹ । उपऽस्थे¹⁰ ।
अग्निः¹¹ । ह¹² । नः¹³ । प्रथमऽजाः¹⁴ । ऋतस्य¹⁵ । पूर्वे¹⁶ । आयुनि¹⁷ । वृषभः¹⁸ । च¹⁹ । धेनुः²⁰ ॥

asat | ca | sat | ca | parame | vi-oman | dakṣasya | janman | aditeḥ | upa-sṭhe |
agniḥ | ha | naḥ | prathama-jāḥ | ṛtasya | pūrve | āyuni | vṛṣabhaḥ | ca | dhenuḥ ॥

7. ³He is the being ²and ¹non-being ⁵in the supreme ⁶ether, ⁸in the birth ⁷of the Understanding ¹⁰in the lap ⁹of the indivisible mother. ¹¹Fire comes ¹³to us ¹⁴as the first-born ¹⁵of the Truth, ¹⁸he is the Bull ¹⁹and ²⁰milch-Cow ¹⁶in the original ¹⁷existence.
(16/396)
-

Sukta 6

अयं स यस्य शर्मन्नवोभिरग्नेरेधते जरिताभिष्टौ ।

ज्येष्ठेभिर्यो भानुभिर्ऋषूणां पर्येति परिवीतो विभावा ॥10.006.01॥

अयम्¹ । सः² । यस्य³ । शर्मन्⁴ । अवःऽभिः⁵ । अग्नेः⁶ । एधते⁷ । जरिता⁸ । अभिष्टौ⁹ ।
ज्येष्ठेभिः¹⁰ । यः¹¹ । भानुऽभिः¹² । ऋषूणाम्¹³ । परिऽएति¹⁴ । परिऽवीतः¹⁵ । विभाऽवा¹⁶ ॥

ayam | saḥ | yasya | śarman | avaḥ-bhiḥ | agneḥ | edhate | jaritā | abhiṣṭau |
jyeṣṭhebhīḥ | yaḥ | bhānu-bhiḥ | ṛṣūṇām | pari-eti | pari-vītaḥ | vibhā-vā ॥

1. ¹This is ²he ³in whose ⁴peace, and ⁹in his approach to it ⁷grows ⁵by his guardings ⁸the worshipper ⁶of the Fire, ¹¹who ¹⁴encompasses all and ¹⁵is spread everywhere ¹⁶luminous ¹⁰with the largest ¹²lights ¹³of the wise. (16/396)

⁴Or, house of refuge, (16/396 fn 5)

¹⁰(with the) eldest, greatest (8.102.11; 10.11.2)

Or, ¹⁰with his largest ¹²lights ¹³for the wise. (16/396 fn 6)

¹³of seekers of the knowledge (5.25.1)

यो भानुभिर्विभावा विभात्यग्निर्देवेभिर्ऋतावाजस्रः ।

आ यो विवाय सख्या सखिभ्योऽपरिहृतो अत्यो न सप्तिः ॥10.006.02॥

यः¹ । भानुऽभिः² । विभाऽवा³ । विऽभाति⁴ । अग्निः⁵ । देवेभिः⁶ । ऋतऽवा⁷ । अजस्रः⁸ ।
आ⁹ । यः¹⁰ । विवाय¹¹ । सख्या¹² । सखिऽभ्यः¹³ । अपरिऽहृतः¹⁴ । अत्यः¹⁵ । न¹⁶ । सप्तिः¹⁷ ॥

yaḥ | bhānu-bhiḥ | vibhā-vā | vi-bhāti | agniḥ | devebhiḥ | ṛta-vā | ajasraḥ |
ā | yaḥ | vivāya | sakhyā | sakhi-bhyaḥ | अपरि-hvṛtaḥ | atyaḥ | na | saptiḥ ॥

2. ⁵Fire, ¹who ⁴shines ⁸perpetual, ⁷possessor of the Truth, ³luminous ⁶with divine ²lights, ¹⁰he ^{9,11}who follows out ¹²the works of a comrade ¹³for his comrades ¹⁶like ¹⁵a courser (and his ¹⁷yoke-fellow – Apte) ¹⁴running straight to his goal. (16/396)

ईशे यो विश्वस्या देववीतेरीशे विश्वायुरुषसो व्युष्टौ ।

आ यस्मिन् मना हवींष्यग्नावरिष्टरथः स्कभ्नाति शूषैः ॥10.006.03॥

ईशे¹ । यः² । विश्वस्याः³ । देवऽवीतेः⁴ । ईशे⁵ । विश्वऽआयुः⁶ । उषसः⁷ । विऽउष्टौ⁸ ।
आ⁹ । यस्मिन्¹⁰ । मना¹¹ । हवींषि¹² । अग्नौ¹³ । अरिष्टरथः¹⁴ । स्कभ्नाति¹⁵ । शूषैः¹⁶ ॥

īśe | yaḥ | viśvasyāḥ | deva-vīteḥ | īśe | viśva-āyuh | uṣasaḥ | vi-uṣṭau |
ā | yasmin | manā | havīṃṣi | agnau | ariṣṭa-rathaḥ | skabhñāti | śūṣaiḥ ॥

3. ²He who ¹has power ³for every ⁴advent of godhead, ²who ⁵has power ⁸for the outbreak ⁷of the dawn and ⁶is the life of all, ¹³Fire ¹⁰in whom ¹¹our thinkings ¹²are cast as offerings, ¹⁴his chariot goes unhurt and ¹⁵he supports ¹⁶all his strengths. (16/396)

शूषेभिर्वृधो जुषाणो अकैर्देवाँ अच्छा रघुपत्वा जिगाति ।

मन्द्रो होता स जुह्वा यजिष्ठः संमिश्रो अग्निरा जिघर्ति देवान् ॥10.006.04॥ ॥

शूषेभिः¹ । वृधः² । जुषाणः³ । अकैः⁴ । देवान्⁵ । अच्छ⁶ । रघुपत्वा⁷ । जिगाति⁸ ।
मन्द्रः⁹ । होता¹⁰ । सः¹¹ । जुह्वा¹² । यजिष्ठः¹³ । सम्मिश्रुः¹⁴ । अग्निः¹⁵ । आ¹⁶ । जिघर्ति¹⁷ । देवान्¹⁸ ॥

sūṣebhiḥ | vṛdhaḥ | juṣāṇaḥ | arkaiḥ | devān | accha | raghu-patvā | jigāti |
mandraḥ | hotā | saḥ | juhvā | yajisṭhaḥ | sam-miśraḥ | agniḥ | ā | jigharti | devān ॥

4. ²Increasing ¹by his strengths, ³rejoicing ⁴in his illuminations ⁸he goes ⁷a swift galloper ⁶towards ⁵the gods; ¹¹he is ⁹the rapturous ¹⁰Priest of the call, ¹³strong to sacrifice ¹²with his tongue of flame, ¹⁴inseparable ¹⁸from the gods ¹⁵the Fire ^{16,17}sheds on them his light. (16/397)

⁷ with swift motion (6.3.5)

¹⁴ mingled or joined together (3.26.4) ¹⁸with the gods

तमुस्त्रामिन्द्रं न रेजमानमग्निं गीर्भिर्नमोभिरा कृणुध्वम् ।

आ यं विप्रासो मतिभिर्गृणन्ति जातवेदसं जुह्वं सहानाम् ॥10.006.05॥

तम्¹ । उस्त्राम्² । इन्द्रम्³ । न⁴ । रेजमानम्⁵ । अग्निम्⁶ । गीःभिः⁷ । नमःभिः⁸ । आ⁹ । कृणुध्वम्¹⁰ ।
आ¹¹ । यम्¹² । विप्रासः¹³ । मतिभिः¹⁴ । गृणन्ति¹⁵ । जातवेदसम्¹⁶ । जुह्वम्¹⁷ । सहानाम्¹⁸ ॥

5. ¹Him ^{9,10}fashion for you ⁷with your words and ⁸your obeisances ⁴as if ³Indra ⁵quivering ²at the dawn-ray, ¹²him whom ¹³illuminated sages ¹⁵voice ¹⁴with their thoughts, ¹⁶the knower of all things born, ¹⁸the overpowering ¹⁷Flame. (16/397)

⁵growing luminous (8.103.3)

सं यस्मिन् विश्वा वसूनि जग्मुर्वाजे नाश्वाः सप्तिवन्त एवैः ।

अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना अग्न आ कृणुष्व ॥10.006.06॥

सम्¹ । यस्मिन्² । विश्वा³ । वसूनि⁴ । जग्मुः⁵ । वाजे⁶ । न⁷ । अश्वाः⁸ । सप्तिवन्तः⁹ । एवैः¹⁰ ।
अस्मे¹¹ इति । ऊतीः¹² । इन्द्रवाततमाः¹³ । अर्वाचीनाः¹⁴ । अग्ने¹⁵ । आ¹⁶ । कृणुष्व¹⁷ ॥

sam | yasmin | viśvā | vasūni | jagmuḥ | vāje | na | aśvāḥ | sapti-vantaḥ | evaiḥ |
asme iti | ūtīḥ | indravāta-tamāḥ | arvācīnāḥ | agne | ā | kṛṇuṣva ॥

6. ²Thou in whom ³all ⁴the Riches ^{1,5}meet together ⁶in the plenitude ⁷like ⁸horses ¹⁰by their gallopings ⁹in their speed towards the goal, ¹²the protections ¹³most desired by Indra ¹¹to us ^{16,17}make ¹⁴close, ¹⁵O Fire. (16/397)

⁹ along with their yoke-fellows (Apte)

अथा ह्यग्ने मह्ना निषद्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूथ ।

तं ते देवासो अनु केतमायन्नधावर्धन्त प्रथमास ऊमाः ॥10.006.07॥

अध¹ । हि² । अग्ने³ । मह्ना⁴ । निऽसद्य⁵ । सद्यः⁶ । जज्ञानः⁷ । हव्यः⁸ । बभूथ⁹ ।

तम्¹⁰ । ते¹¹ । देवासः¹² । अनु¹³ । केतम्¹⁴ । आयन्¹⁵ । अध¹⁶ । अवर्धन्त¹⁷ । प्रथमासः¹⁸ । ऊमाः¹⁹ ॥

adha | hi | agne | mahnā | ni-sadya | sadyaḥ | jajñānaḥ | havyaḥ | babhūtha |
tam | te | devāsaḥ | anu | ketam | āyan | adha | avardhanta | prathamāsaḥ | ūmāḥ ॥

7. ¹Now, ²indeed, ⁵taking thy seat ⁴in thy greatness, ³O Fire, ^{6,7}in thy very birth ⁹thou hast become ⁸the one to whom we must call; ¹²the gods ^{13,15}walked by ¹⁴the ray of thy intuition, ¹⁶then ¹⁷they grew and ¹⁸were the first and supreme ¹⁹helpers. (16/397)
-

Sukta 7

स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव ।

सचेमहि तव दस्म प्रकेतैरुष्या ण उरुभिर्देव शंसैः ॥10.007.01॥

स्वस्ति¹ । नः² । दिवः³ । अग्ने⁴ । पृथिव्याः⁵ । विश्वऽआयुः⁶ । धेहि⁷ । यजथाय⁸ । देव⁹ ।
सचेमहि¹⁰ । तव¹¹ । दस्म¹² । प्रऽकेतैः¹³ । उरुष्य¹⁴ । नः¹⁵ । उरुभिः¹⁶ । देव¹⁷ । शंसैः¹⁸ ॥

svasti | naḥ | divaḥ | agne | pṛthivyāḥ | viśva-āyuḥ | dhehi | yajathāya | deva |
sacemahi | tava | dasma | pra-ketaiḥ | uruṣya | naḥ | uru-bhiḥ | deva | śamsaiḥ ॥

1. ⁷Found ²for us ¹felicity ⁵of earth and ³heaven and ⁶universal life ⁸that we may worship thee with sacrifice, ⁹O god; ¹²O doer of works, ¹⁰may we keep close to ¹¹thy ¹³perceptions of knowledge; ¹⁴guard ¹⁵us, ¹⁷O god, ¹⁶with thy wide ¹⁸utterances. (16/397-8)

इमा अग्ने मतयस्तुभ्यं जाता गोभिरश्वैरभि गृणन्ति राधः ।

यदा ते मर्तो अनु भोगमानङ् वसो दधानो मतिभिः सुजात ॥10.007.02॥

इमाः¹ । अग्ने² । मतयः³ । तुभ्यम्⁴ । जाताः⁵ । गोभिः⁶ । अश्वैः⁷ । अभि⁸ । गृणन्ति⁹ । राधः¹⁰ ।
यदा¹¹ । ते¹² । मर्तः¹³ । अनु¹⁴ । भोगम्¹⁵ । आनट्¹⁶ । वसो¹⁷ इति । दधानः¹⁸ । मतिभिः¹⁹ । सुऽजात²⁰ ॥

imāḥ | agne | matayaḥ | tubhyam | jātāḥ | gobhiḥ | aśvaiḥ | abhi | grṇanti | rādhaḥ |
yadā | te | marṭaḥ | anu | bhogam | ānaṭ | vaso iti | dadhānaḥ | mati-bhiḥ | su-jāta ॥

2. ⁴For thee ¹these ³thoughts ⁵are born, ²O Fire, ⁸towards ⁴thee ⁹they voice ¹⁰our achievement of riches ⁷with its horses of power and ⁶herds of light ¹¹when ¹³the mortal ¹⁸upheld ¹⁹by his thoughts ¹⁴following thee ¹⁶attains ^{15a}to ¹²thy ^{15b}enjoyment, ²O Fire, ²⁰perfectly born, ¹⁷O shining One. (16/398)

अग्निं मन्ये पितरमग्निमापिमग्निं भ्रातरं सदमित् सखायम् ।

अग्नेरनीकं बृहतः सपर्यं दिवि शुक्रं यजतं सूर्यस्य ॥10.007.03॥

अग्निम्¹ । मन्ये² । पितरम्³ । अग्निम्⁴ । आपिम्⁵ । अग्निम्⁶ । भ्रातरम्⁷ । सदम्⁸ । इत्⁹ । सखायम्¹⁰ ।
अग्नेः¹¹ । अनीकम्¹² । बृहतः¹³ । सपर्यम्¹⁴ । दिवि¹⁵ । शुक्रम्¹⁶ । यजतम्¹⁷ । सूर्यस्य¹⁸ ॥

agnim | manye | pitaram | agnim | āpim | agnim | bhrātaram | sadam | it | sakhāyam |
agneḥ | anīkam | bṛhataḥ | saparyam | divi | śukram | yajatam | sūryasya ॥

3. ²I think ¹of the Fire ³as my father, ⁵my ally, ⁷my brother, ^{8,9}ever ¹⁰my comrade; ¹⁴I serve ¹²the force ¹³of vast ¹¹Fire, ¹⁶his bright and ¹⁷worshipped force ¹⁸of the Sun ¹⁵in heaven. (16/398)

सिद्धा अग्ने धियो अस्मे सनुत्रीर्यं त्रायसे दम आ नित्यहोता ।

ऋतावा स रोहिदश्वः पुरुक्षुर्द्युभिरस्मा अहभिर्वाममस्तु ॥10.007.04॥ ॥

सिध्नाः¹ । अग्ने² । धियः³ । अस्मे⁴ इति । सनुत्रीः⁵ । यम्⁶ । त्रायसे⁷ । दमे⁸ । आ⁹ । नित्यऽहोता¹⁰ ।
 ऋतऽवा¹¹ । सः¹² । रोहितऽअश्वः¹³ । पुरुऽक्षुः¹⁴ । द्युऽभिः¹⁵ । अस्मै¹⁶ । अहऽभिः¹⁷ । वामम्¹⁸ । अस्तु¹⁹ ॥
 sidhrāḥ | agne | dhiyaḥ | asme iti | sanutrīḥ | yam | trāyase | dame | ā | nitya-hotā |
 ṛta-vā | saḥ | rohit-aśvaḥ | puru-kṣuḥ | dyu-bhiḥ | asmai | aha-bhiḥ | vāmam | astu ॥

4. ²O Fire, ¹effective ⁴in us are ³thy thoughts and ⁵conquerors of our aims: ⁶he whom ⁷thou deliverest, ¹⁰thou the eternal Priest of the call ⁸in the house, ¹³who art that driver of the red horses, ¹¹possessed of the Truth, ¹⁴possessor of the much store of riches, ^{19a}may ¹⁸happiness ^{19b}be ¹⁶his ¹⁵through the shining ¹⁷days. (16/398)

द्युभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रत्नमृत्विजमध्वरस्य जारम् ।

बाहुभ्यामग्निमायवोऽजनन्त विक्षु होतारं न्यसादयन्त ॥10.007.05॥

द्युभिः¹ । हितम्² । मित्रम्³ । प्रयोगम्⁴ । प्रत्नम्⁵ । ऋत्विजम्⁶ । अध्वरस्य⁷ । जारम्⁸ ।
 बाहुभ्याम्⁹ । अग्निम्¹⁰ । आयवः¹¹ । अजनन्त¹² । विक्षु¹³ । होतारम्¹⁴ । नि¹⁵ । असादयन्त¹⁶ ॥
 dyu-bhiḥ | hitam | mitram-iva | pra-yogam | pratnam | ṛtvijam | adhvarasya | jāram |
 bāhu-bhyām | agnim | āyavaḥ | ajananta | vikṣu | hotāram | ni | asādayanta ॥

5. ¹⁰The Fire ²founded ¹by the heavens ³as our friend and ⁴the means for our works, ⁵the ancient ⁶Priest ⁷of the pilgrim-rites, ⁸the lover ¹¹men ¹²brought into being ⁹by the strength of their two arms and ^{15,16}seated within ¹⁴as the Priest of the call ¹³in beings. (16/398)

¹Or, with his lights (16/398 fn 7)

स्वयं यजस्व दिवि देव देवान् किं ते पाकः कृणवदप्रचेताः ।

यथायज ऋतुभिर्देव देवानेवा यजस्व तन्वं सुजात ॥10.007.06॥

स्वयम्¹ । यजस्व² । दिवि³ । देव⁴ । देवान्⁵ । किम्⁶ । ते⁷ । पाकः⁸ । कृणवत्⁹ । अप्रऽचेताः¹⁰ ।
 यथा¹¹ । अयजः¹² । ऋतुभिः¹³ । देव¹⁴ । देवान्¹⁵ । एव¹⁶ । यजस्व¹⁷ । तन्वम्¹⁸ । सुजात¹⁹ ॥
 svayam | yajasva | divi | deva | devān | kim | te | pākaḥ | kṛṇavat | apra-cetāḥ |
 yathā | ayajaḥ | ṛtu-bhiḥ | deva | devān | eva | yajasva | tanvam | su-jāta ॥

6. ¹Thyself ²sacrifice ³in heaven ⁵to the gods, ⁶for what ^{9a}shall ⁸man immature in thought and ¹⁰unconscious of the knowledge ^{9b}do ⁷of thy work? ¹¹Even as ¹²thou didst sacrifice ¹³in the order and times of the Truth, ¹⁴a god ¹⁵to the gods, ¹⁹O perfectly born Fire, ¹⁶so ¹⁷sacrifice ¹⁸to thy body. (16/399)

¹³The periods, sometimes described as years, sometimes as the twelve symbolic months of the progress of the sacrifice [15/434 fn 5]; This great work is to be done according to the ordered gradations of the Truth, in its fixed seasons, by the twelve months of the sacrifice, by the divine years of Surya Savitri. [15/482]

भवा नो अग्नेऽवितोत गोपा भवा वयस्कृदुत नो वयोधाः ।

रास्वा च नः सुमहो हव्यदाति त्रास्वोत नस्तन्वो अप्रयुच्छन् ॥10.007.07॥

भव¹ । नः² । अग्ने³ । अविता⁴ । उत⁵ । गोपाः⁶ । भव⁷ । वयःऽकृत्⁸ । उत⁹ । नः¹⁰ । वयःऽधाः¹¹ ।
रास्व¹² । च¹³ । नः¹⁴ । सुऽमहः¹⁵ । हव्यऽदातिम्¹⁶ । त्रास्व¹⁷ । उत¹⁸ । नः¹⁹ । तन्वः²⁰ । अप्रऽयुच्छन्²¹ ॥

bhava । naḥ । agne । avitā । uta । gopāḥ । bhava । vayah-kṛt । uta । naḥ । vayah-dhāḥ ।
rāsva । ca । naḥ । su-mahaḥ । havya-dātim । trāsva । uta । naḥ । tanvaḥ । apra-yucchan ॥

7. ³O Fire, ¹become ²our ⁴guardian ⁵and ⁶protector, ⁷become ^{8a}the creator of ¹⁰our ^{8b}growth
⁹and ^{11a}of ¹⁰our ^{11b}growth the upholder, ¹⁵O mighty One, ¹²give ¹⁴to us ¹⁶what we shall
give as offerings to the gods, ¹⁸and ²¹unfailing ¹⁹our ²⁰bodies ¹⁷deliver. (16/399)
-

Trishiras Twashtra

Sukta 8

प्र केतुना बृहता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरवीति ।

दिवश्चिदन्ताँ उपमाँ उदानळपामुपस्थे महिषो ववर्ध ॥10.008.01॥

प्र¹ । केतुना² । बृहता³ । याति⁴ । अग्निः⁵ । आ⁶ । रोदसी⁷ इति । वृषभः⁸ । रोरवीति⁹ ।

दिवः¹⁰ । चित्¹¹ । अन्तान्¹² । उपऽमान्¹³ । उत्¹⁴ । आनट्¹⁵ । अपाम्¹⁶ । उपऽस्थे¹⁷ । महिषः¹⁸ । ववर्ध¹⁹ ॥

pra | ketunā | bṛhatā | yāti | agniḥ | ā | rodasī iti | vṛṣabhaḥ | roravīti |

divaḥ | cit | antān | upa-mān | ut | ānaṭ | apām | upa-sṭhe | mahiṣaḥ | vavardha ॥

1. ⁵The Fire ⁴journeys ¹on ³with his vast ²ray of intuition, ⁸the Bull ⁹bellows ^{6,7}to earth and heaven, ^{14,15}he has reached up ¹³to the highest ¹²extremities ¹⁰of heaven, ¹⁸the mighty one ¹⁹has grown ¹⁷in the lap ¹⁶of the waters. (16/399)

मुमोद गर्भो वृषभः ककुद्धानस्त्रेमा वत्सः शिमीवाँ अरावीत् ।

स देवतात्युद्यतानि कृण्वन्स्वेषु क्षयेषु प्रथमो जिगति ॥10.008.02॥

मुमोद¹ । गर्भः² । वृषभः³ । ककुत्ऽमान्⁴ । अस्त्रेमा⁵ । वत्सः⁶ । शिमीऽवान्⁷ । अरावीत्⁸ ।

सः⁹ । देवऽताति¹⁰ । उत्ऽयतानि¹¹ । कृण्वन्¹² । स्वेषु¹³ । क्षयेषु¹⁴ । प्रथमः¹⁵ । जिगति¹⁶ ॥

mumoda | garbhaḥ | vṛṣabhaḥ | kakut-mān | asremā | vatsaḥ | śimī-vān | arāvīt |

saḥ | deva-tāti | ut-yatāni | kṛṇvan | sveṣu | kṣayeṣu | prathamah | jigāti ॥

2. ³The Bull ⁴of the heights, ²the new-born ¹rejoiced, ⁵the unfailing ⁶child ⁷worker ¹rejoiced and ⁸shouted aloud; ¹⁰in the formation of the gods ⁹he ¹²does ¹¹his exalted works and ¹⁶comes ¹⁵the first ¹³in his own ¹⁴abodes. (16/399)

Or, ⁴the humped ³Bull (16/399 fn 8)

आ यो मूर्धानं पित्रोररब्ध न्यध्वरे दधिरे सूरु अर्णः ।

अस्य पत्मन्नरुषीरश्वबुध्ना ऋतस्य योनौ तन्वो जुषन्त ॥10.008.03॥

आ¹ । यः² । मूर्धानम्³ । पित्रोः⁴ । अरब्ध⁵ । नि⁶ । अध्वरे⁷ । दधिरे⁸ । सूरुः⁹ । अर्णः¹⁰ ।

अस्य¹¹ । पत्मन्¹² । अरुषीः¹³ । अश्वऽबुध्नाः¹⁴ । ऋतस्य¹⁵ । योनौ¹⁶ । तन्वः¹⁷ । जुषन्त¹⁸ ॥

ā | yaḥ | mūrdhānam | pitroḥ | arabdha | ni | adhvare | dadhire | sūraḥ | arṇaḥ |

asya | patman | aruṣiḥ | aśva-budhnāḥ | ṛtasya | yonau | tanvaḥ | juṣanta ॥

3. ²He who ^{1,5}grasps ³the head ⁴of the father and mother ⁸they set ⁶within ⁷in the pilgrim-sacrifice, ¹⁰a sea ⁹from the Sun-world; ¹¹in his ¹²path are ¹³the shining rays ¹⁴that are the foundations of the Horse of Power and ¹⁸they accept ¹⁷embodiment ¹⁶in the native seat ¹⁵of the Truth. (16/400)

उषउषो हि वसो अग्रमेषि त्वं यमयोरभवो विभावा ।

ऋताय सप्त दधिषे पदानि जनयन् मित्रं तन्वे स्वायै ॥10.008.04॥ ॥

उषःऽउषः¹ । हि² । वसो³ इति । अग्रम्⁴ । एषि⁵ । त्वम्⁶ । यमयोः⁷ । अभवः⁸ । विभाऽवा⁹ ।
ऋताय¹⁰ । सप्त¹¹ । दधिषे¹² । पदानि¹³ । जनयन्¹⁴ । मित्रम्¹⁵ । तन्वे¹⁶ । स्वायै¹⁷ ॥

uṣaḥ-uṣaḥ | hi | vaso iti | agram | eṣi | tvam | yamayoh | abhavaḥ | vibhā-vā |
ṛtāya | sapta | dadhiṣe | padāni | janayan | mitram | tanve | svāyai ॥

4. ³O shining One, ⁶thou ⁵comest ⁴to the front ¹of dawn after dawn, ⁶thou ⁸hast become ⁹luminous ⁷in the Twins; ¹²thou holdest ¹¹the seven ¹³planes ¹⁰for the Truth ^{14a}bringing ¹⁵Mitra ^{14b}to birth ¹⁷for thy own ¹⁶body. (16/400)

भुवश्चक्षुर्मह ऋतस्य गोपा भुवो वरुणो यदृताय वेषि ।

भुवो अपां नपाज्जातवेदो भुवो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः ॥10.008.05॥

भुवः¹ । चक्षुः² । महः³ । ऋतस्य⁴ । गोपाः⁵ । भुवः⁶ । वरुणः⁷ । यत्⁸ । ऋताय⁹ । वेषि¹⁰ ।
भुवः¹¹ । अपाम्¹² । नपात्¹³ । जातऽवेदः¹⁴ । भुवः¹⁵ । दूतः¹⁶ । यस्य¹⁷ । हव्यम्¹⁸ । जुजोषः¹⁹ ॥

bhuvah | cakṣuḥ | mahah | ṛtasya | gopāḥ | bhuvah | varuṇah | yat | ṛtāya | veṣi |
bhuvah | apām | napāt | jāta-vedaḥ | bhuvah | dūtaḥ | yasya | havyam | jujoṣah ॥

5. ¹Thou becomest ²the eye ³of the vast ⁴Truth; ⁸when ¹⁰thou journeyest ⁹to the Truth ⁶thou becomest ⁷Varuna, ⁵its guardian; ¹¹thou becomest ¹³the child ¹²of the waters, ¹⁴O knower of all things born, ¹⁵thou becomest ¹⁶the messenger ¹⁷of the man in whose ¹⁸offering ¹⁹thou hast taken pleasure. (16/400)

² cakṣuḥ means sight or eye; it may also mean that which is seen. Agni is the sight or the eye of the divine life & existence, through him it sees the births or worlds hidden from the mortal vision. [16/652-3]

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः ।

दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥10.008.06॥

भुवः¹ । यज्ञस्य² । रजसः³ । च⁴ । नेता⁵ । यत्र⁶ । नियुत्⁷ऽभिः⁷ । सचसे⁸ । शिवाभिः⁹ ।
दिवि¹⁰ । मूर्धानम्¹¹ । दधिषे¹² । स्वःऽसाम्¹³ । जिह्वाम्¹⁴ । अग्ने¹⁵ । चकृषे¹⁶ । हव्यऽवाहम्¹⁷ ॥

bhuvah | yajñasya | rajasaḥ | ca | netā | yatra | niyut-bhiḥ | sacase | śivābhiḥ |
divi | mūrdhānam | dadhiṣe | svaḥ-sām | jihvām | agne | cakṛṣe | havya-vāham ॥

6. ¹Thou art ⁵the leader ²of the sacrifice ⁴and ⁵leader ³to the mid-world ⁶to which ⁸thou resortest constantly ⁹with thy helpful ⁷team of mares; ¹²thou upholdest ¹⁰in heaven ¹¹thy head ¹³that conquers the Sun-world, ¹⁴thy tongue ¹⁶thou makest, ¹⁵O Fire, ¹⁷the carrier of our offerings. (16/400)

अस्य त्रितः क्रतुना वव्रे अन्तरिच्छन् धीतिं पितुरेवैः परस्य ।

सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति ॥10.008.07॥

अस्य¹ । त्रितः² । क्रतुना³ । वव्रे⁴ । अन्तः⁵ । इच्छन्⁶ । धीतिम्⁷ । पितुः⁸ । एवैः⁹ । परस्य¹⁰ ।
सचस्यमानः¹¹ । पित्रोः¹² । उपऽस्थे¹³ । जामि¹⁴ । ब्रुवाणः¹⁵ । आयुधानि¹⁶ । वेति¹⁷ ॥

asya | tritaḥ | kratunā | vavre | antaḥ | icchan | dhītim | pituḥ | evaiḥ | parasya |
sacasyamānaḥ | pitroḥ | upa-sthe | jāmi | bruvāṇaḥ | āyudhāni | veti ॥

7. ^{3a}By ¹his ^{3b}will ²Trita ⁵in ⁴the secret cave ⁶desiring ^{9a}by ¹his ^{9b}movements ⁷the thinking ¹⁰of
the supreme ⁸Father ¹¹cherished ¹³in the lap ¹²of the Father and Mother, ¹⁵speaking ¹⁴the
companion-word, ¹⁷seeks ¹⁶his weapons. (16/401)

²Trita Aptya, the Third or Triple, apparently the Purusha of the mental plane. In the tradition he is a Rishi and
has two companions significantly named Eka, one or single, and Dwita, second or double, who must be the
Purushas of the material and the vital or dynamic consciousness. In the Veda he seems rather to be a god.
[15/425 fn 3]

स पित्र्याण्यायुधानि विद्वानिन्द्रेषित आप्त्यो अभ्ययुध्यत् ।

त्रिशीर्षाणं सप्तऱश्मिं जघन्वान् त्वाष्ट्रस्य चिन्निः ससृजे त्रितो गाः ॥10.008.08॥

सः¹ । पित्र्याणि² । आयुधानि³ । विद्वान्⁴ । इन्द्रऽइषितः⁵ । आप्त्यः⁶ । अभि⁷ । अयुध्यत्⁸ ।
त्रिऽशीर्षाणम्⁹ । सप्तऱश्मिम्¹⁰ । जघन्वान्¹¹ । त्वाष्ट्रस्य¹² । चित्¹³ । निः¹⁴ । ससृजे¹⁵ । त्रितः¹⁶ । गाः¹⁷ ॥

saḥ | pitryāṇi | āyudhāni | vidvān | indra-iṣitaḥ | āptyaḥ | abhi | ayudhyat |
tri-śīrṣāṇam | sapta-raśmim | jaghanvān | tvāṣṭrasya | cit | niḥ | sasrje | tritaḥ | gāḥ ॥

8. ¹⁶Trita ⁶Aptya ⁴discovered ³the weapons ²of the Father and ⁵missioned by Indra ^{7,8}went
to the battle; ¹he ¹¹smote ⁹the Three-headed, ¹⁰the seven-rayed and ^{14,15}let loose ¹⁷the ray-
cows ¹²of the son of Twashtri the form-maker. (16/401)

भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्तमोजोऽवाभिनत् सत्पतिर्मन्यमानम् ।

त्वाष्ट्रस्य चिद्विश्वरूपस्य गोनामाचक्राणस्त्रीणि शीर्षा परा वर्क् ॥10.008.09॥

भूरि¹ । इत्² । इन्द्रः³ । उत्ऽइनक्षन्तम्⁴ । ओजः⁵ । अव⁶ । अभिनत्⁷ । सत्ऽपतिः⁸ । मन्यमानम्⁹ ।
त्वाष्ट्रस्य¹⁰ । चित्¹¹ । विश्वरूपस्य¹² । गोनाम्¹³ । आऽचक्राणः¹⁴ । त्रीणि¹⁵ । शीर्षा¹⁶ । परा¹⁷ । वर्क्¹⁸ ॥

bhūri | it | indraḥ | ut-inakṣantam | ojaḥ | ava | abhinat | sat-patiḥ | manyamānam |
tvāṣṭrasya | cit | viśva-rūpasya | gonām | ā-cakrāṇaḥ | trīṇi | śīrṣā | parā | vark ॥

9. ³Indra, ⁸the master of beings, ⁷broke ¹that great ⁴upstriving ⁹meditating ⁵force and ⁶cast it
downward and ¹⁴making his own ¹³the ray-cows ¹⁰of Twashtri's son ¹²of the universal
forms ^{17,18}he took away from him ¹⁵his three ¹⁶heads. (16/401)

Havirdhana Angi

Sukta 11

वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा दिवः पयांसि यहो अदितेरदाभ्यः ।

विश्वं स वेद वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियाँ ऋतून् ॥10.011.01॥

वृषा¹ । वृष्णे² । दुदुहे³ । दोहसा⁴ । दिवः⁵ । पयांसि⁶ । यहो⁷ । अदितेः⁸ । अदाभ्यः⁹ ।

विश्वम्¹⁰ । सः¹¹ । वेद¹² । वरुणः¹³ । यथा¹⁴ । धिया¹⁵ । सः¹⁶ । यज्ञियः¹⁷ । यजतु¹⁸ । यज्ञियान्¹⁹ । ऋतून्²⁰ ॥

vṛṣā | vṛṣṇe | duduhe | dohasā | divaḥ | payāṃsi | yahvaḥ | aditeḥ | adābhyaḥ |

viśvam | saḥ | veda | varuṇaḥ | yathā | dhiyā | saḥ | yajñiyaḥ | yajatu | yajñiyān | ṛtūn ॥

1. ¹Mighty ²from the mighty, ⁷strong and ⁹invulnerable, ³he milked ⁴by the milking ⁵of heaven ⁶the streams ⁸of the Indivisible; ¹³Varuna ¹²knew ¹⁰all ¹⁵by his right thought. ¹⁷A lord of sacrifice, ¹⁸may he perform ²⁰the order of the rites ¹⁹of the sacrifice. (16/401)

¹Enjoyer (1.140.2); Male (3.27.13); Bull (4.3.10)

⁶(streams of) milk (10.1.3)

रपद् गन्धर्वीरप्या च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः ।

इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति ॥10.011.02॥

रपत्¹ । गन्धर्वीः² । अप्या³ । च⁴ । योषणा⁵ । नदस्य⁶ । नादे⁷ । परि⁸ । पातु⁹ । मे¹⁰ । मनः¹¹ ।

इष्टस्य¹² । मध्ये¹³ । अदितिः¹⁴ । नि¹⁵ । धातु¹⁶ । नः¹⁷ । भ्राता¹⁸ । नः¹⁹ । ज्येष्ठः²⁰ । प्रथमः²¹ । वि²² । वोचति²³ ॥

rapat | gandharvīḥ | apyā | ca | yoṣaṇā | nadasya | nāde | pari | pātu | me | manaḥ |

iṣṭasya | madhye | aditiḥ | ni | dhātu | naḥ | bhrātā | naḥ | jyeṣṭhaḥ | prathamah | vil vocati ॥

2. ^{1a}May ²the Gandharvi ^{1b}speak to me ⁴and ⁵the Woman ³born from the Waters, ⁹may her protection be ⁸around ¹⁰my ¹¹mind ⁷midst the roar ⁶of the river; ^{16a}may ¹⁴the indivisible mother ^{15,16b}establish us ¹³in the heart ¹²of our desire: ¹⁷my ¹⁸brother ²⁰the greatest and ²¹first ^{22,23}declares it to me. (16/402)

²⁰Or, the eldest (16/402 fn 9)

सो चिन्तु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युषा उवास मनवे स्वर्वती ।

यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जीजनन् ॥10.011.03॥

सो¹ इति । चित्² । नु³ । भद्रा⁴ । क्षुमती⁵ । यशस्वती⁶ । उषाः⁷ । उवास⁸ । मनवे⁹ । स्वःऽवती¹⁰ ।

यत्¹¹ । ईम्¹² । उशन्तम्¹³ । उशताम्¹⁴ । अनु¹⁵ । क्रतुम्¹⁶ । अग्निम्¹⁷ । होतारम्¹⁸ । विदथाय¹⁹ । जीजनन्²⁰ ॥

so iti | cit | nu | bhadra | kṣu-matī | yaśasvatī | uṣāḥ | uvāsa | manave | svaḥ-vatī |

yat | īm | uśantam | uśatām | anu | kratum | agnim | hotāram | vidathāya | jījanan ॥

3. ¹She ⁴the happy, and ⁵opulent and ⁶glorious, ⁷dawn ⁸has shone out ⁹for man ¹⁰bringing the Sun-world with her. ¹¹When ²⁰they gave birth ¹²to this ¹⁷Fire (¹⁸the priest of the call – 10.011.004), ¹³an aspirant ¹⁵doing ¹⁶the will ¹⁴of the aspirants ¹⁹for the discovery of knowledge. (16/402)

¹⁵ following (4.4.2)

अध त्वं द्रप्सं विभ्वं विचक्षणं विराभरदिषितः श्येनो अध्वरे ।

यदी विशो वृणते दस्ममार्या अग्निं होतारमध धीरजायत ॥10.011.04॥ ॥

अध¹ । त्वम्² । द्रप्सम्³ । विऽभ्वम्⁴ । विऽचक्षणम्⁵ । विः⁶ । आ⁷ । अभरत्⁸ । इषितः⁹ । श्येनः¹⁰ । अध्वरे¹¹ । यदि¹² । विशः¹³ । वृणते¹⁴ । दस्मम्¹⁵ । आर्याः¹⁶ । अग्निम्¹⁷ । होतारम्¹⁸ । अध¹⁹ । धीः²⁰ । अजायत²¹ ॥

adha | tyam | drapsam | vi-bhvam | vi-cakṣaṇam | viḥ | lā | labharat | iṣitaḥ | śyenaḥ | adhware | yadi | viśaḥ | vṛṇate | dasmam | āryāḥ | agnim | hotāram | adha | dhīḥ | ajāyata ॥

4. ¹Now ⁶the Bird, ⁹the missioned ¹⁰Hawk, ^{7,8}has brought ³the draught of the (²that) ⁴great and ⁵seeing wine ¹¹to the pilgrim-sacrifice. ¹²When ¹⁶the Aryan ¹³peoples ¹⁴chose ¹⁵the doer of works, ¹⁷Fire ¹⁸the Priest of the call, ¹⁹then ²⁰the thought ²¹was born. (16/402)

⁴ all-pervading (4.7.1)

सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः ।

विप्रस्य वा यच्छशमान उक्थ्यं वाजं ससवाँ उपयासि भूरिभिः ॥10.011.05॥

सदा¹ । असि² । रण्वः³ । यवसाऽइव⁴ । पुष्यते⁵ । होत्राभिः⁶ । अग्ने⁷ । मनुषः⁸ । सुऽअध्वरः⁹ । विप्रस्य¹⁰ । वा¹¹ । यत्¹² । शशमानः¹³ । उक्थ्यम्¹⁴ । वाजम्¹⁵ । ससवान्¹⁶ । उपऽयासि¹⁷ । भूरिऽभिः¹⁸ ॥

sadā | asi | raṇvaḥ | yavasā-iva | puṣyate | hotrābhiḥ | agne | manuṣaḥ | su-adhvaraḥ | viprasya | vā | yat | śaśamānaḥ | ukthyam | vājam | sasa-vān | upa-yāsi | bhūri-bhiḥ ॥

5. ¹Ever ²art thou ³delightful ⁴like grasses ⁵to that which feeds on them, ⁷O Fire, ^{9a}doing well ⁶with thy voices of invocation ^{9b}the pilgrim-sacrifice ⁸for man ¹²when ^{14a}thou (¹³labouring – 4.2.9) givest utterance ¹⁵to the plenitude ^{14b}of the word ¹⁰of the illumined sage, ¹⁶as one who has conquered, ¹⁷thou comest ¹⁸with thy multitude. (16/402)

उदीरय पितरा जार आ भगमियक्षति हर्यतो हत्त इष्यति ।

विवक्ति वह्निः स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो वेपते मती ॥10.011.06॥

उत्¹ । ईरय² । पितरा³ । जारः⁴ । आ⁵ । भगम्⁶ । इयक्षति⁷ । हर्यतः⁸ । हत्तः⁹ । इष्यति¹⁰ । विवक्ति¹¹ । वह्निः¹² । सुऽअपस्यते¹³ । मखः¹⁴ । तविष्यते¹⁵ । असुरः¹⁶ । वेपते¹⁷ । मती¹⁸ ॥

ut | iraya | pitarā | jāraḥ | ā | bhagam | iyakṣati | haryataḥ | hr̥ttaḥ | iṣyati | vivakti | vahniḥ | su-apasyate | makhaḥ | taviṣyate | asuraḥ | vepate | matī ॥

6. ¹Upward ²lift ³the Father and Mother; ⁴the lover ⁷aspires ^{5,6}to his enjoyment, ⁸rejoicing ¹⁰he obeys the urgings ⁹from his heart: ¹²a bearer of the word ¹¹he speaks and ¹⁴jocund

¹³longs for the good work, ¹⁶the Mighty One ¹⁵puts forth his strength and ¹⁷is illumined ¹⁸by the Thought. (16/403)

यस्ते अग्ने सुमतिं मर्तो अक्षत् सहसः सूनो अति स प्र शृण्वे ।

इषं दधानो वहमानो अश्वैरा स द्युमाँ अमवान् भूषति द्यून ॥10.011.07॥

यः¹ । ते² । अग्ने³ । सुऽमतिम्⁴ । मर्तः⁵ । अक्षत्⁶ । सहसः⁷ । सूनो⁸ इति । अति⁹ । सः¹⁰ । प्र¹¹ । शृण्वे¹² ।
इषम्¹³ । दधानः¹⁴ । वहमानः¹⁵ । अश्वैः¹⁶ । आ¹⁷ । सः¹⁸ । द्युमान्¹⁹ । अमऽवान्²⁰ । भूषति²¹ । द्यून²² ॥

yaḥ | te | agne | su-matim | martāḥ | akṣat | sahasaḥ | sūno iti | ati | saḥ | pra | śṛṇve |
iṣam | dadhānaḥ | vaha-mānaḥ | aśvaiḥ | ā | saḥ | dyu-mān | ama-vān | bhūṣati | dyūn ॥

7. ³O Fire, ⁸O son ⁷of Force, ⁵the mortal ¹who ⁶attains ^{4a}to ²thy ^{4b}right thinking ¹¹goes forward and ¹²hears the truth ⁹beyond; ¹⁴holding ¹³the impelling force, ¹⁵borne ¹⁶by the horses of power, ¹⁹luminous and ²⁰mighty ¹⁸he ^{17,21}seeks to possess ²²the heavens. (16/403)
-

यदग्न एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र ।

रत्ना च यद् विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं वीतात् ॥10.011.08॥

यत्¹ । अग्ने² । एषा³ । सम्ऽइतिः⁴ । भवाति⁵ । देवी⁶ । देवेषु⁷ । यजता⁸ । यजत्र⁹ ।
रत्ना¹⁰ । च¹¹ । यत्¹² । विऽभजासि¹³ । स्वधाऽवः¹⁴ । भागम्¹⁵ । नः¹⁶ । अत्र¹⁷ । वसुऽमन्तम्¹⁸ । वीतात्¹⁹ ॥

yat | agne | eṣā | sam-itih | bhavāti | devī | deveṣu | yajatā | yajatra |
ratnā | ca | yat | vi-bhajāsi | svadhā-vaḥ | bhāgam | naḥ | atra | vasu-mantam | vītāt ॥

8. ¹When, ²O Fire, ⁵takes place ³that ⁸sacrificial ⁴assembly, ⁹O master of sacrifice, ⁴the assembly ⁶divine ⁷among the gods, ¹²when ¹³thou distributest ¹⁰the ecstasies, ¹⁴O lord of nature, ¹⁸an opulent ¹⁵portion ¹⁹bring (¹⁷here) ¹⁶to us. (16/403)

¹⁴master of the self law (5.3.5); one who has the self-fixity (1.36.12); one who has the self-law (3.20.3; 4.10.6)
¹⁵bhāgam – part (1.73.5); The sacrifice is essentially an arrangement, a distribution [¹³vi-bhajāsi] of the human activities and enjoyments among the different cosmic Powers [⁷deveṣu] to whose province they by right belong. Therefore the hymns repeatedly speak of the portions of the gods. [15/279]

श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवित्नुम् ।

आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः ॥10.011.09॥

श्रुधि¹ । नः² । अग्ने³ । सदने⁴ । सधऽस्थे⁵ । युक्ष्व⁶ । रथम्⁷ । अमृतस्य⁸ । द्रवित्नुम्⁹ ।
आ¹⁰ । नः¹¹ । वह¹² । रोदसी¹³ इति । देवऽपुत्रे¹⁴ । माकिः¹⁵ । देवानाम्¹⁶ । अप¹⁷ । भूः¹⁸ । इह¹⁹ । स्याः²⁰ ॥

śrudhi | naḥ | agne | sadane | sadha-sṭhe | yukṣva | ratham | amṛtasya | dravitnum |
ā | naḥ | vaha | rodasī iti | deva-putre | mākiḥ | devānām | apa | bhūḥ | iha | syāḥ ॥

9. ¹Hear ²us, ³O Fire, ⁴in thy house, ⁵in the hall of thy session, ⁶yoke ⁹the galloping ⁷car ⁸of the Immortal; ^{10,12}bring ¹¹to us ¹³heaven and earth, ¹⁴parents of the gods; ¹⁵let none ¹⁶of the gods ¹⁸be ¹⁷away from us and ²⁰mayst thou be ¹⁹here. (16/403)
-

Sukta 12

द्यावा ह क्षामा प्रथमे ऋतेनाऽभिश्वावे भवतः सत्यवाचा ।

देवो यन्मर्तान् यजथाय कृण्वन्त्सीदद्धोता प्रत्यङ् स्वमसुं यन् ॥10.012.01॥

द्यावा¹ । ह² । क्षामा³ । प्रथमे⁴ इति । ऋतेन⁵ । अभिऽश्वावे⁶ । भवतः⁷ । सत्यऽवाचा⁸ ।

देवः⁹ । यत्¹⁰ । मर्तान्¹¹ । यजथाय¹² । कृण्वन्¹³ । सीदत्¹⁴ । होता¹⁵ । प्रत्यङ्¹⁶ । स्वम्¹⁷ । असुम्¹⁸ । यन्¹⁹ ॥

dyāvā | ha | kṣāmā | prathame iti | ṛtena | abhi-śrāve | bhavataḥ | satya-vācā |

devaḥ | yat | martān | yajathāya | kṛṇvan | sīdat | hotā | pratyaṅ | svam | asum | yan ॥

1. ¹Heaven and ³earth are ⁴the first ⁶to hear and ⁵by the Truth ⁷become possessed ⁸of the true speech ¹⁰when ⁹the god ¹³fashioning ¹¹the mortal ¹²for the sacrificial act ¹⁴takes his seat ¹⁵as his Priest of the call and ¹⁶turned ¹⁷towards its own ¹⁸force ¹⁹moves towards it. (16/404)

देवो देवान् परिभूर्ऋतेन वहा नो हव्यं प्रथमश्चिकित्वान् ।

धूमकेतुः समिधा भारुजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान् ॥10.012.02॥

देवः¹ । देवान्² । परिऽभूः³ । ऋतेन⁴ । वह⁵ । नः⁶ । हव्यम्⁷ । प्रथमः⁸ । चिकित्वान्⁹ ।

धूमकेतुः¹⁰ । सम्ऽइधा¹¹ । भाःऽरुजीकः¹² । मन्द्रः¹³ । होता¹⁴ । नित्यः¹⁵ । वाचा¹⁶ । यजीयान्¹⁷ ॥

devaḥ | devān | pari-bhūḥ | ṛtena | vaha | naḥ | havyam | prathamah | cikitvān |

dhūma-ketuḥ | sam-idhā | bhāḥ-rjīkaḥ | mandraḥ | hotā | nityaḥ | vācā | yajīyān ॥

2. ¹A god ³encompassing ²the gods ⁴with the Truth, ⁵carry ⁶our ⁷offering, ⁸the first ⁹to awake to the knowledge; ¹²erect, thy light rises ¹¹by the kindling ¹⁰with smoke for thy banner; ¹³thou art the rapturous ¹⁵eternal ¹⁴Priest of the call ^{17a}strong ¹⁶by speech ^{17b}for the sacrifice. (16/404)

स्वावृग्देवस्यामृतं यदी गोरतो जातासो धारयन्त उर्वी ।

विश्वे देवा अनु तत् ते यजुर्गुदुहे यदेनी दिव्यं घृतं वाः ॥10.012.03॥

स्वावृक्¹ । देवस्य² । अमृतम्³ । यदि⁴ । गोः⁵ । अतः⁶ । जातासः⁷ । धारयन्ते⁸ । उर्वी⁹ इति ।

विश्वे¹⁰ । देवाः¹¹ । अनु¹² । तत्¹³ । ते¹⁴ । यजुः¹⁵ । गुः¹⁶ । दुहे¹⁷ । यत्¹⁸ । एनी¹⁹ । दिव्यम्²⁰ । घृतम्²¹ । वाः²² ॥

svāvṛk | devasya | amṛtam | yadi | goḥ | ataḥ | jātāsaḥ | dhārayante | urvī iti |

viśve | devāḥ | anu | tat | te | yajuḥ | guḥ | duhe | yat | enī | divyam | ghṛtam | vāḥ ॥

3. ⁴When ¹perfectly achieved is ³the immortality ²of the godhead, ³the immortality ⁵of the Light, ⁷men born in this world ⁸hold ⁹wide earth and heaven; ¹⁰all ¹¹the gods ¹²follow in the track ¹³of that ¹⁵sacrificial ¹⁶act ¹⁴of thine ¹⁸when ¹⁹the white cow ¹⁷is milked ²²of

her stream ²⁰of divine ²¹Light. (16/404)

Or, ¹⁵sacrificial ¹⁶word (16/404 fn 10)

अर्चामि वां वर्धायापो घृतस्नू द्यावाभूमी शृणुतं रोदसी मे ।

अहा यद् द्यावोऽसुनीतिमयन् मध्वा नो अत्र पितरा शिशीताम् ॥10.012.04॥ ॥

अर्चामि¹ । वाम्² । वर्धाय³ । अपः⁴ । घृतस्नू⁵ । द्यावाभूमी⁶ इति । शृणुतम्⁷ । रोदसी⁸ इति । मे⁹ ।

अहा¹⁰ । यत्¹¹ । द्यावः¹² । असुनीतिम्¹³ । अयन्¹⁴ । मध्वा¹⁵ । नः¹⁶ । अत्र¹⁷ । पितरा¹⁸ । शिशीताम्¹⁹ ॥

arcāmi | vām | vardhāya | apaḥ | ghr̥ta-snū | dyāvābhūmī iti | śṛṇutam | rodasī iti | me |
ahā | yat | dyāvaḥ | asu-nītim | ayan | madhvā | naḥ | atra | pitarā | śísītām ॥

4. ⁶O earth and heaven, ^{1a}I sing ²to you ^{1b}the word of illumination, ⁵pouring your light ^{3a}make ⁴my work ^{3b}grow, ^{7a}may ⁸the two firmaments ^{7b}hear ⁹me; ¹¹when ¹⁰the days and ¹²the heavens ¹⁴have come ¹³by the guidance of the force, ^{19a}may ¹⁸the Father and Mother ^{19b}quicken ¹⁶us ¹⁷here ¹⁵with the sweetness of the wine. (16/404)

किं स्विनो राजा जगृहे कदस्याऽति व्रतं चकृमा को वि वेद ।

मित्रश्चिद्धि ष्मा जुहुराणो देवाञ्छलोको न यातामपि वाजो अस्ति ॥10.012.05॥

किम्¹ । स्वित्² । नः³ । राजा⁴ । जगृहे⁵ । कत्⁶ । अस्य⁷ । अति⁸ । व्रतम्⁹ । चकृम¹⁰ । कः¹¹ । वि¹² । वेद¹³ ।

मित्रः¹⁴ । चित्¹⁵ । हि¹⁶ । स्म¹⁷ । जुहुराणः¹⁸ । देवान्¹⁹ । श्लोकः²⁰ । न²¹ । याताम्²² । अपि²³ । वाजः²⁴ । अस्ति²⁵ ॥

kim | svit | naḥ | rājā | jagṛhe | kat | asya | ati | vratam | cakṛma | kaḥ | vi | veda |
mitraḥ | cit | hi | sma | juhuraṇaḥ | devān | ślokaḥ | na | yātām | api | vājaḥ | asti ॥

5. ^{1,2}On something ³in us ⁴the king ⁵has laid hold; ⁶what ¹⁰have we done ⁸that transgresses ⁷his ⁹law ¹¹who ^{12,13}can know ? ^{15,16}Even if ¹⁴the Friend ¹⁸is dealing crookedly ¹⁹with the gods ²¹there is as if ²⁰a call to us ²²as we go, ²⁵there is upon us ²⁴a plenitude. (16/405)

दुर्मन्त्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद् विषुरुपा भवाति ।

यमस्य यो मनवते सुमन्त्वग्ने तमृष्व पाह्यप्रयुच्छन् ॥10.012.06॥

दुःमन्तु¹ । अत्र² । अमृतस्य³ । नाम⁴ । सलक्ष्मा⁵ । यत्⁶ । विषुरूपा⁷ । भवाति⁸ ।

यमस्य⁹ । यः¹⁰ । मनवते¹¹ । सुमन्तु¹² । अग्ने¹³ । तम्¹⁴ । ऋष्व¹⁵ । पाहि¹⁶ । अप्रयुच्छन्¹⁷ ॥

duḥ-mantu | atra | amṛtasya | nāma | sa-lakṣmā | yat | viṣu-rūpā | bhavāti |
yamasya | yaḥ | manavate | su-mantu | agne | tam | ṛṣva | pāhi | apra-yucchan ॥

6. ¹Hard to seize by the mind ²in this world is ⁴the name ³of the immortal ⁶because ⁵he puts on features and ⁸becomes ⁷divergent forms; ¹⁰he who ¹²grasps perfectly with his mind and ¹¹his thought seizes ⁹its controlling law, ¹⁴him, ¹³O Fire, ¹⁵O mighty One, ¹⁷undeviatingly ¹⁶protect. (16/405)

⁴nāma - The “secret Name” of the mental consciousness, the tongue with which the gods taste the world, the nexus of Immortality, is the Ananda which the Soma symbolises (9.75.2). [15/307]

यस्मिन् देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदवे धारयन्ते ।

सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्यक्तून् परि द्योतनिं चरतो अजस्रा ॥10.012.07॥

यस्मिन्¹ । देवाः² । विदथे³ । मादयन्ते⁴ । विवस्वतः⁵ । सदने⁶ । धारयन्ते⁷ ।

सूर्ये⁸ । ज्योतिः⁹ । अदधुः¹⁰ । मासि¹¹ । अक्तून्¹² । परि¹³ । द्योतनिम्¹⁴ । चरतः¹⁵ । अजस्रा¹⁶ ॥

yasmin | devāḥ | vidathe | mādayante | vivasvataḥ | sadane | dhārayante |
sūrye | jyotiḥ | adadhuḥ | māsi | aktūn | pari | dyotanim | carataḥ | ajasrā ॥

7. ³The discovery of knowledge ¹in which ²the gods ⁴find their rapture ⁷they hold ⁶in the house ⁵of the radiant sun; ¹⁰they have set ⁸in the sun ⁹its light, ¹¹in the moon ¹²its rays and ¹⁵both circle ¹⁶unceasingly ¹³around ¹⁴its illumination. (16/405)

यस्मिन् देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्ये न वयमस्य विद्म ।

मित्रो नो अत्रादितिरनागान्त्सविता देवो वरुणाय वोचत् ॥10.012.08॥

यस्मिन्¹ । देवाः² । मन्मनि³ । सम्चरन्ति⁴ । अपीच्ये⁵ । न⁶ । वयम्⁷ । अस्य⁸ । विद्म⁹ ।

मित्रः¹⁰ । नः¹¹ । अत्र¹² । अदितिः¹³ । अनागान्¹⁴ । सविता¹⁵ । देवः¹⁶ । वरुणाय¹⁷ । वोचत्¹⁸ ॥

yasmin | devāḥ | manmani | sam-caranti | apīcye | na | vayam | asya | vidma |
mitraḥ | naḥ | atra | aditiḥ | anāgān | savitā | devaḥ | varuṇāya | vocat ॥

8. ³The thought ¹in which ²the gods ⁴meet together, ⁵when it is occult ⁷we ⁹know ⁶not ⁸of it. ^{18a}May ¹⁰Mitra and ¹³the indivisible mother and ¹⁶the godhead ¹⁵of the creative sun ^{18b}declare ¹¹us ¹⁴sinless ¹⁷to Varuna. (16/405)

श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवित्नुम् ।

आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः ॥10.012.09॥

श्रुधि¹ । नः² । अग्ने³ । सदने⁴ । सधस्थे⁵ । युक्ष्व⁶ । रथम्⁷ । अमृतस्य⁸ । द्रवित्नुम्⁹ ।

आ¹⁰ । नः¹¹ । वह¹² । रोदसी¹³ इति । देवपुत्रे¹⁴ । माकिः¹⁵ । देवानाम्¹⁶ । अप¹⁷ । भूः¹⁸ । इह¹⁹ । स्याः²⁰ ॥

śrudhi | naḥ | agne | sadane | sadha-sthe | yukṣva | ratham | amṛtasya | dravitnum |
ā | naḥ | vaha | rodasī iti | deva-putre | mākiḥ | devānām | apa | bhūḥ | iha | syāḥ ॥

9. ¹Hear ²us, ³O Fire, ⁴in thy house, ⁵in the hall of thy session, ⁶yoke ⁹the galloping ⁷car ⁸of the Immortal; ^{10,12}bring ¹¹to us ¹³heaven and earth, ¹⁴parents of the gods; ¹⁵let none ¹⁶of the gods ¹⁸be ¹⁷away from us and ²⁰mayst thou be ¹⁹here. (16/406)

Vimada Aindra or Prajapatya or Vasukrit Vasukra

Sukta 20

भद्रं नो अपि वातय मनः ॥10.020.001॥

भद्रम्¹ । नः² । अपि³ । वातय⁴ । मनः⁵ ॥

bhadram । naḥ । api । vātaya । manaḥ ॥

1. ⁴Bring ²to us ¹a happy ⁵mind. (16/406)

अग्निमीळे भुजां यविष्ठं शासा मित्रं दुर्धरीतुम् ।

यस्य धर्मन्त्स्वरेनीः सपर्यन्ति मातुरुधः ॥10.020.02॥

अग्निम्¹ । ईळे² । भुजाम्³ । यविष्ठम्⁴ । शासा⁵ । मित्रम्⁶ । दुःधरीतुम्⁷ ।

यस्य⁸ । धर्मन्⁹ । स्वः¹⁰ । एनीः¹¹ । सपर्यन्ति¹² । मातुः¹³ । ऊधः¹⁴ ॥

agnim । īle । bhujām । yaviṣṭham । śāsā । mitram । duḥ-dharītum ।
yasya । dharman । svaḥ । eniḥ । saparyanti । mātuh । ūdhaḥ ॥

2. ²I pray ¹the Fire, (⁴the ever youthful – 7.3.5 ³among the enjoyers) ⁶the friend ⁷who is irresistible ⁵in his own command, ⁸in whose ⁹law ¹¹the white rays ¹²attend ¹⁰on the Sun-world, ¹²serve ¹⁴the teat ¹³of the mother. (16/406)

यमासा कृपनीळं भासाकेतुं वर्धयन्ति ।

भ्राजते श्रेणिदन् ॥10.020.03॥

यम्¹ । आसा² । कृपनीळम्³ । भासाकेतुम्⁴ । वर्धयन्ति⁵ ।

भ्राजते⁶ । श्रेणिदन्⁷ ॥

yam । āsā । kṛpa-nīlam । bhāsā-ketum । vardhayanti ।
bhrājate । śreṇi-dan ॥

3. ¹Fire whom ²face to face ³a home of light, ⁴one who brings the ray of intuition by his lustre ⁵they increase; ⁶he blazes ⁷with his row of flaming tusks. (16/406)

अर्यो विशां गातुरेति प्र यदानङ् दिवो अन्तान् ।

कविरभ्रं दीद्यानः ॥10.020.04॥ ॥

अर्यः¹ । विशाम्² । गातुः³ । एति⁴ । प्र⁵ । यत्⁶ । आनट्⁷ । दिवः⁸ । अन्तान्⁹ ।

कविः¹⁰ । अभ्रम्¹¹ । दीद्यानः¹² ॥

aryaḥ । viśām । gātuḥ । eti । pra । yat । ānaṭ । divaḥ । antān ।
kaviḥ । abhram । dīdyānaḥ ॥

4. ^{5,4}He comes to us ¹as a noble ³path ²for men ⁶when ⁷he travels ⁹to the ends ⁸of heaven; ¹⁰he is the seer and ¹²he lights up ¹¹the sky. (16/406)

¹¹Or, the cloud. (16/406 fn 11)

जुषद्धव्या मानुषस्योर्ध्वस्तथावृभ्वा यज्ञे ।
मिन्वन्सद्म पुर एति ॥10.020.05॥

जुषत्¹ । हव्या² । मानुषस्य³ । ऊर्ध्वः⁴ । तस्थौ⁵ । ऋभ्वा⁶ । यज्ञे⁷ ।
मिन्वन्⁸ । सद्म⁹ । पुरः¹⁰ । एति¹¹ ॥

juṣat | havyā | mānuṣasya | ūrdhvaḥ | tasthau | ṛbhvā | yajñe |
minvan | sadma | puraḥ | eti ॥

5. ¹Accepting ²the oblation ³of man ⁵he stands ⁴high exalted ⁷in the sacrifice, ⁶a skilful craftsman; ¹¹he goes ¹⁰in our front ⁸building ⁹our home. (16/407)

⁹The “seats” or homes of the soul, which progresses from plane to plane and makes of each a habitation. [15/458 fn 1]

स हि क्षेमो हविर्यज्ञः श्रुष्टीदस्य गातुरेति ।
अग्निं देवा वाशीमन्तम् ॥10.020.06॥

सः¹ । हि² । क्षेमः³ । हविः⁴ । यज्ञः⁵ । श्रुष्टी⁶ । इत्⁷ । अस्य⁸ । गातुः⁹ । एति¹⁰ ।
अग्निम्¹¹ । देवाः¹² । वाशीमन्तम्¹³ ॥

saḥ | hi | kṣemaḥ | haviḥ | yajñāḥ | śruṣṭī | it | asya | gātuḥ | eti |
agnim | devāḥ | vāśī-mantam ॥

6. ¹He is ³our secure foundation, ⁴he is our offering, ⁵he is the sacrifice; ⁸his ⁹path ¹⁰goes ⁶swiftly to its goal: ¹²the gods ¹³call ¹¹Fire with its adze (axe). (16/407)

⁶by inspired knowledge (8.23.18)

यज्ञासाहं दुव इषेऽग्निं पूर्वस्य शेवस्य ।
अद्रेः सूनुमायुमाहुः ॥10.020.07॥

यज्ञासहम्¹ । दुवः² । इषे³ । अग्निम्⁴ । पूर्वस्य⁵ । शेवस्य⁶ ।
अद्रेः⁷ । सूनुम्⁸ । आयुम्⁹ । आहुः¹⁰ ॥

yajña-saham | duvaḥ | iṣe | agnim | pūrvasya | śevasya |
adreḥ | sūnum | āyum | āhuḥ ॥

7. ³I desire ⁴from the Fire, ¹powerful for the sacrifice ²the work ⁵of the supreme ⁶bliss; ¹⁰they speak of him ⁹as the living ⁸son ⁷of the stone. (16/407)

Or, ²the work ⁵that brings the supreme ⁶bliss; (16/407 fn 12); ⁷Or, of the Rock, or the Peak. (16/407 fn 13)

नरो ये के चास्मदा विश्वेत् ते वाम आ स्युः ।

अग्निं हविषा वर्धन्तः ॥10.020.08॥

नरः¹ । ये² । के³ । च⁴ । अस्मत्⁵ । आ⁶ । विश्वा⁷ । इत्⁸ । ते⁹ । वामे¹⁰ । आ¹¹ । स्युः¹² ।
अग्निम्¹³ । हविषा¹⁴ । वर्धन्तः¹⁵ ॥

naraha | ye | ke | ca | asmat | ā | viśvā | it | te | vāme | ā | syuḥ |
agnim | haviṣā | vardhantaḥ ॥

8. ^{2,3,4}Whatever ¹men ⁵are with us ^{12a}may ⁹they ⁷in all ways ^{11,12b}abide ¹⁰in happiness
^{15a}making ¹³the Fire ^{15b}to grow ¹⁴by the offerings. (16/407)

कृष्णः श्वेतोऽरुषो यामो अस्य ब्रध्न ऋज उत शोणो यशस्वान् ।

हिरण्यरूपं जनिता जजान ॥10.020.09॥

कृष्णः¹ । श्वेतः² । अरुषः³ । यामः⁴ । अस्य⁵ । ब्रध्नः⁶ । ऋजः⁷ । उत⁸ । शोणः⁹ । यशस्वान्¹⁰ ।
हिरण्यरूपम्¹¹ । जनिता¹² । जजान¹³ ॥

krṣṇaḥ | śvetaḥ | aruṣaḥ | yāmaḥ | asya | bradhnaḥ | rjraḥ | uta | śoṇaḥ | yaśasvān |
hiraṇya-rūpam | janitā | jajāna ॥

9. ¹Black ⁵is his ⁴movement and ²white and ³luminous and ⁹crimson-red, ⁶it is large ⁸and
⁷straight ⁸and ¹⁰glorious; ¹¹golden of form ¹²the father ¹³brought into being. (16/407)

¹¹hiranya - the gold being always the symbol of the solar light of the Truth [15/209]

एवा ते अग्ने विमदो मनीषामूर्जो नपादमृतेभिः सजोषाः ।

गिर आ वक्षत् सुमतीरियान इषमूर्व सुक्षिति विश्वमाभाः ॥10.020.10॥

एव¹ । ते² । अग्ने³ । विमदः⁴ । मनीषाम्⁵ । ऊर्जः⁶ । नपात्⁷ । अमृतेभिः⁸ । सजोषाः⁹ ।
गिरः¹⁰ । आ¹¹ । वक्षत्¹² । सुमतीः¹³ । इयानः¹⁴ । इषम्¹⁵ । ऊर्जम्¹⁶ । सुक्षितिम्¹⁷ । विश्वम्¹⁸ । आ¹⁹ । अभाः²⁰ ॥

eva | te | agne | vi-madaḥ | manīṣām | ūrjaḥ | napāt | amṛtebhiḥ | sa-joṣāḥ |
giraḥ | ā | vakṣat | su-matīḥ | iyānaḥ | iṣam | ūrjam | su-kṣitim | viśvam | ā | abhāḥ ॥

10. ¹So, ³O Fire, ⁴rapturous ^{11,12}thou bearest ²thy ⁵thinking mind, ⁷O son ⁶of energy,
⁹companioning ⁸the immortals, ¹⁴coming to us ^{11,12}thou bearest ²thy ¹⁰words and ²thy
¹³right thinkings, ^{19,20}thou bringest ¹⁵impelling force, ¹⁶energy, ¹⁷happy worlds of
habitation, all. (16/408)

Or, ⁴Vimada, the rapturous one, ¹⁴coming ^{11,12}carries ²to thee, ³O Fire, ⁵his thinking mind, ²to thee ¹⁰his
words and ¹³his right thinkings, ^{19,20}brings etc. (16/408 fn 14)

Sukta 21

आग्निं न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

यज्ञाय स्तीर्णबर्हिषे वि वो मदे शीरं पावकशोचिषं विवक्षसे ॥10.021.01॥

आ¹ । अग्निम्² । न³ । स्ववृक्तिऽभिः⁴ । होतारम्⁵ । त्वा⁶ । वृणीमहे⁷ ।

यज्ञाय⁸ । स्तीर्णऽबर्हिषे⁹ । वि¹⁰ । वः¹¹ । मदे¹² । शीरम्¹³ । पावकऽशोचिषम्¹⁴ । विवक्षसे¹⁵ ॥

ā | agnim | na | svavṛkti-bhiḥ | hotāram | tvā | vṛṇīmahe |

yajñāya | stīrṇa-barhiṣe | vi | vaḥ | made | śīram | pāvaka-śociṣam | vivakṣase ॥

1. ⁴By our self-purifications ^{1,7}we elect ⁶thee, ²the Fire ³as ⁵our Priest of the call, ⁸for the sacrifice ⁹where strewn is the grass—^{10,12a}in the intoxication of ¹¹your ^{12b}rapture—¹³intense ¹⁴with thy purifying light of flame—¹⁵and thou growest to greatness. (16/408)

त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यश्चराधसः ।

वेति त्वामुपसेचनी वि वो मद ऋजीतिरग्न आहुतिर्विवक्षसे ॥10.021.02॥

त्वाम्¹ । ऊं² इति । ते³ । सुऽआभुवः⁴ । शुम्भन्ति⁵ । अश्चराधसः⁶ ।

वेति⁷ । त्वाम्⁸ । उपऽसेचनी⁹ । वि¹⁰ । वः¹¹ । मदे¹² । ऋजीतिः¹³ । अग्ने¹⁴ । आऽहुतिः¹⁵ । विवक्षसे¹⁶ ॥

tvām | ūm iti | te | su-ābhuvah | śumbhanti | aśva-rādhasaḥ |

veti | tvām | upa-secanī | vi | vaḥ | made | ṛjītiḥ | agne | ā-hutiḥ | vivakṣase ॥

2. ³Those ⁶who have achieved possession of the Horse, ⁴are very close ¹to thee and ⁵glorify ¹thee; ⁹the ladle ⁷goes ⁸to thee—^{10,12a}in the intoxication of ¹¹your ^{12b}rapture—¹³direct, ¹⁵carrying the oblation, ¹⁴O Fire—¹⁶and thou growest to greatness. (16/408)

त्वे धर्माण आसते जुहूभिः सिञ्चतीरिव ।

कृष्णा रूपाण्यर्जुना वि वो मदे विश्वा अधि श्रियो धिषे विवक्षसे ॥10.021.03॥

त्वे¹ इति । धर्माणः² । आसते³ । जुहूभिः⁴ । सिञ्चतीऽइव⁵ ।

कृष्णा⁶ । रूपाणि⁷ । अर्जुना⁸ । वि⁹ । वः¹⁰ । मदे¹¹ । विश्वाः¹² । अधि¹³ । श्रियः¹⁴ । धिषे¹⁵ । विवक्षसे¹⁶ ॥

tve iti | dharmāṇaḥ | āsate | juhūbhiḥ | siñcatīḥ-iva |

krṣṇā | rūpāṇi | arjunā | vi | vaḥ | made | viśvāḥ | adhi | śriyaḥ | dhiṣe | vivakṣase ॥

3. ¹In thee ²the upholding laws ³reside; ^{5a}sprinkling out their contents (⁴with tongues of flame – 5.1.3) ^{5b}as with ladle ⁶black ⁷forms and ⁸white—^{9,11a}in the intoxication of ¹⁰your ^{11b}rapture—¹²all ¹⁴glories ^{13,15}thou holdest—¹⁶and thou growest to greatness. (16/408)

यमग्ने मन्यसे रयिं सहसावन्नमर्त्य ।

तमा नो वाजसातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा भरा विवक्षसे ॥10.021.04॥ ॥

यम्¹ । अग्ने² । मन्यसे³ । रयिम्⁴ । सहसाऽवन्⁵ । अमर्त्य⁶ ।
तम्⁷ । आ⁸ । नः⁹ । वाजऽसातये¹⁰ । वि¹¹ । वः¹² । मदे¹³ । यज्ञेषु¹⁴ । चित्रम्¹⁵ । आ¹⁶ । भर¹⁷ । विवक्षसे¹⁸ ॥

yam | agne | manyase | rayim | sahasā-van | amartya |
tam | ā | naḥ | vāja-sātaye | vi | vaḥ | made | yajñeṣu | citram | ā | bhara | vivakṣase ॥

4. ⁵O forceful and ⁶immortal ²Fire, ¹whatever ⁴wealth ³thou deemest fit, ⁷that ¹⁰for the winning of the plenitudes—^{11,13a}in the intoxication of ¹²your ^{13b}rapture—^{16,17}bring ⁹to us ⁴a wealth ¹⁵of various lights ¹⁴in the sacrifices—¹⁸and thou growest to greatness. (16/409)

अग्निर्जातो अथर्वणा विदद् विश्वानि काव्या ।

भुवद् दूतो विवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे ॥10.021.05॥

अग्निः¹ । जातः² । अथर्वणा³ । विदत्⁴ । विश्वानि⁵ । काव्या⁶ ।

भुवत्⁷ । दूतः⁸ । विवस्वतः⁹ । वि¹⁰ । वः¹¹ । मदे¹² । प्रियः¹³ । यमस्य¹⁴ । काम्यः¹⁵ । विवक्षसे¹⁶ ॥

agnih | jātaḥ | atharvaṇā | vidat | viśvāni | kāvyā |

bhuvat | dūtaḥ | vivasvataḥ | vi | vaḥ | made | priyaḥ | yamasya | kāmyaḥ | vivakṣase ॥

5. ¹The Fire ²born ³from Atharvan ⁴knows ⁵all ⁶seer-wisdoms, ⁷he becomes ⁸the messenger ⁹of the luminous sun—^{10,12a}in the intoxication of ¹¹your ^{12b}rapture—¹³dear and ¹⁵desirable ¹⁴to the lord of the law—¹⁶and thou growest to greatness. (16/409)

त्वां यज्ञेष्वीळतेऽग्ने प्रयत्यध्वरे ।

त्व वसूनि काम्या वि वो मदे विश्वा दधासि दाशुषे विवक्षसे ॥10.021.06॥

त्वाम्¹ । यज्ञेषु² । ईळते³ । अग्ने⁴ । प्रयति⁵ । अध्वरे⁶ ।

त्वम्⁷ । वसूनि⁸ । काम्या⁹ । वि¹⁰ । वः¹¹ । मदे¹² । विश्वा¹³ । दधासि¹⁴ । दाशुषे¹⁵ । विवक्षसे¹⁶ ॥

tvām | yajñeṣu | īlate | agne | pra-yati | adhvare |

tvam | vasūni | kāmyā | vi | vaḥ | made | viśvā | dadhāsi | dāśuṣe | vivakṣase ॥

6. ¹Thee ³they pray ²in the sacrifices, ⁴O Fire, ⁶as the pilgrim-sacrifice ⁵goes on its way; ¹³all ⁹desirable ⁸treasures—^{10,12a}in the intoxication of ¹¹your ^{12b}rapture—⁷thou ^{14c}foundest ¹⁵for the giver, ¹⁶and thou growest to greatness. (16/409)

त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने नि षेदिरे ।

घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मदे शुक्रं चेतिष्ठमक्षभिर्विवक्षसे ॥10.021.07॥

त्वाम्¹ । यज्ञेषु² । ऋत्विजम्³ । चारुम्⁴ । अग्ने⁵ । नि⁶ । सेदिरे⁷ ।

घृतप्रतीकम्⁸ । मनुषः⁹ । वि¹⁰ । वः¹¹ । मदे¹² । शुक्रम्¹³ । चेतिष्ठम्¹⁴ । अक्षऽभिः¹⁵ । विवक्षसे¹⁶ ॥

tvām | yajñeṣu | ṛtvijam | cārum | agne | ni | sedire |

ghṛta-pratīkam | manuṣaḥ | vi | vaḥ | made | śukram | cetiṣṭham | akṣa-bhiḥ | vivakṣase ॥

7. ¹Thee ³as the Priest of the rite ²in the sacrifices ⁹men ^{6,7}have seated, ⁵O Fire, ⁴beautiful,

⁸luminous of front—^{10,12a}in the intoxication of ¹¹your ^{12b}rapture—¹³bright and, ¹⁵with thy eyes, ¹⁴most conscious of knowledge—¹⁶and thou growest to greatness. (16/409)

अग्ने शुक्रेण शोचिषोरु प्रथयसे बृहत् ।

अभिक्रन्दन् वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे ॥10.021.08॥

अग्ने¹ । शुक्रेण² । शोचिषा³ । उरु⁴ । प्रथयसे⁵ । बृहत्⁶ ।

अभिऽक्रन्दन्⁷ । वृषायसे⁸ । वि⁹ । वः¹⁰ । मदे¹¹ । गर्भम्¹² । दधासि¹³ । जामिषु¹⁴ । विवक्षसे¹⁵ ॥

agne | śukreṇa | śociṣā | uru | prathayase | bṛhat |

abhi-krandan | vṛṣa-yase | vi | vaḥ | made | garbham | dadhāsi | jāmiṣu | vivakṣase ॥

8. ¹O Fire, ²with thy bright ³light of flame ⁵thou spreadest ⁴the wide ⁶Vast, ⁷clamouring ⁸thou becomest the bull—^{9,11a}in the intoxication of ¹⁰your ^{11b}rapture—¹³and settest ¹²the child of the womb ¹⁴in the sisters—¹⁵and thou growest to greatness. (16/409-10)

⁴uru - indicates the infinite freedom of the Truth-consciousness. [15/77]

⁶bṛhat - is the universal truth proceeding direct and undeformed out of the Infinite. The consciousness that corresponds to it is also infinite, *bṛhat*, large as opposed to the consciousness of the sense-mind which is founded upon limitation. [15/65]

Vatsapri Bhalandana

Sukta 45

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः ।

तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः ॥10.045.01॥

दिवः¹ । परि² । प्रथमम्³ । जज्ञे⁴ । अग्निः⁵ । अस्मत्⁶ । द्वितीयम्⁷ । परि⁸ । जातवेदाः⁹ ।

तृतीयम्¹⁰ । अप्सु¹¹ । नृमनाः¹² । अजस्रम्¹³ । इन्धानः¹⁴ । एनम्¹⁵ । जरते¹⁶ । सुऽआधीः¹⁷ ॥

divaḥ | pari | prathamam | jajñe | agniḥ | asmat | dvitīyam | pari | jāta-vedāḥ |
tr̥tīyam | ap-su | nṛ-manāḥ | ajasram | indhānaḥ | enam | jarate | su-ādhiḥ ॥

1. ²Above ¹heaven ³was the first ⁴birth ⁵of the Fire, ⁸over ⁶us ⁷was his second birth ⁹as the knower of all things born, ¹⁰his third birth was ¹¹in the waters, ¹²a god-mind; ¹⁵him ¹³continuously ¹⁴one kindles and ¹⁷with one's thought perfectly fixed ¹⁵on him ¹⁶adores. (16/410)

विद्वा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते धाम विभृता पुरुत्रा ।

विद्वा ते नाम परमं गुहा यद् विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ ॥10.045.02॥

विद्वा¹ । ते² । अग्ने³ । त्रेधा⁴ । त्रयाणि⁵ । विद्वा⁶ । ते⁷ । धाम⁸ । विऽभृता⁹ । पुरुत्रा¹⁰ ।

विद्वा¹¹ । ते¹² । नाम¹³ । परमम्¹⁴ । गुहा¹⁵ । यत्¹⁶ । विद्वा¹⁷ । तम्¹⁸ । उत्सम्¹⁹ । यतः²⁰ । आऽजगन्थ²¹ ॥

vidma | te | agne | tredhā | trayāṇi | vidma | te | dhāma | vi-bhṛtā | puru-trā |
vidma | te | nāma | paramam | guhā | yat | vidma | tam | utsam | yataḥ | ā-jagantha ॥

2. ³O Fire, ¹we know ⁴the triple ⁵three ²of thee, ⁶we know ⁷thy ⁸seats ⁹borne widely ¹⁰in many planes, ¹¹we know ¹²thy ¹⁴supreme ¹³Name ¹⁶which is ¹⁵in the secrecy, ¹⁷we know ¹⁸that ¹⁹fount of things ²⁰whence ²¹thou camest. (16/410)

समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन् ।

तृतीये त्वा रजसि तस्थिवांसमपामुपस्थे महिषा अवर्धन् ॥10.045.03॥

समुद्रे¹ । त्वा² । नृमनाः³ । अप्सु⁴ । अन्तः⁵ । नृचक्षाः⁶ । ईधे⁷ । दिवः⁸ । अग्ने⁹ । ऊधन्¹⁰ ।

तृतीये¹¹ । त्वा¹² । रजसि¹³ । तस्थिऽवांसम्¹⁴ । अपाम्¹⁵ । उपऽस्थे¹⁶ । महिषाः¹⁷ । अवर्धन्¹⁸ ॥

samudre | tvā | nṛ-manāḥ | ap-su | antaḥ | nṛ-cakṣāḥ | īdhe | divaḥ | agne | ūdhan |
tr̥tīye | tvā | rajasi | tasthi-vāmsam | apām | upa-sthe | mahiṣāḥ | avardhan ॥

3. ³He of the god-mind ⁷kindled ²thee ¹in the Ocean, ⁵within ⁴the Waters, ⁶he of the divine vision ⁷kindled ²thee, ⁹O Fire, ¹⁰in the teat ⁸of heaven; ¹⁷the mighty ones ^{18a}made ¹²thee ^{18b}to grow ¹⁴where thou stoodest ¹¹in the third ¹³kingdom, ¹⁶in the lap ¹⁵of the waters. (16/410)

अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद् वीरुधः समञ्जन् ।

सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥10.045.04॥

अक्रन्दत्¹ । अग्निः² । स्तनयन्ऽइव³ । द्यौः⁴ । क्षाम⁵ । रेरिहत्⁶ । वीरुधः⁷ । समऽअञ्जन्⁸ ।

सद्यः⁹ । जज्ञानः¹⁰ । वि¹¹ । हि¹² । ईम्¹³ । इद्धः¹⁴ । अख्यत्¹⁵ । आ¹⁶ । रोदसी¹⁷ । भानुना¹⁸ । भाति¹⁹ । अन्तः²⁰ ॥

akrandat | agniḥ | stanayan-iva | dyauḥ | kṣāma | rerihat | vīrudhaḥ | sam-añjan |
sadyaḥ | jajñānaḥ | vi | hi | īm | iddhaḥ | akhyat | ā | rodasī | bhānunā | bhāti | antaḥ ॥

4. ²Fire ¹cried aloud ³like ⁴heaven ^{3b}thundering, ⁶he licked ⁵the earth ⁸revealing ⁷its
growths: ¹⁴when kindled and ¹⁰born, ⁹at once ¹⁵he saw ^{16,13}all this that is; ^{11,19}he shines out
¹⁸with his light ²⁰between ¹⁷earth and heaven. (16/410)

श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः ।

वसुः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः ॥10.045.05॥

श्रीणाम्¹ । उत्ऽआरः² । धरुणः³ । रयीणाम्⁴ । मनीषाणाम्⁵ । प्रऽअर्पणः⁶ । सोमऽगोपाः⁷ ।

वसुः⁸ । सूनुः⁹ । सहसः¹⁰ । अप्सु¹¹ । राजा¹² । वि¹³ । भाति¹⁴ । अग्रे¹⁵ । उषसाम्¹⁶ । इधानः¹⁷ ॥

śrīṇām | ut-āraḥ | dharuṇaḥ | rayīṇām | manīṣāṇām | pra-arpaṇaḥ | soma-gopāḥ |
vasuḥ | sūnuḥ | sahasaḥ | ap-su | rājā | vi | bhāti | agre | uṣasām | idhānaḥ ॥

5. ²An exalter ¹of glories, ³a holder ⁴of the riches, ⁶a manifester ⁵of thinking mind, ⁷a
guardian of the wine of delight, ⁸a shining One, ⁹the son ¹⁰of force, ¹²the king ¹¹in the
Waters, ^{13,14}he grows luminous ¹⁷as he burns up ¹⁵in the front ¹⁶of the dawns. (16/411)

विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ।

वीळुं चिदद्रिमभिनत् परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥10.045.006॥

विश्वस्य¹ । केतुः² । भुवनस्य³ । गर्भः⁴ । आ⁵ । रोदसी⁶ इति । अपृणात्⁷ । जायमानः⁸ ।

वीळुम्⁹ । चित्¹⁰ । अद्रिम्¹¹ । अभिनत्¹² । परायन्¹³ । जनाः¹⁴ । यत्¹⁵ । अग्निम्¹⁶ । अयजन्त¹⁷ । पञ्च¹⁸ ॥

viśvasya | ketuḥ | bhuvanasya | garbhaḥ | ā | rodasī iti | aprṇāt | jāyamānaḥ |
vīlum | cit | adrim | abhinat | parā-yan | janāḥ | yat | agnim | ayajanta | pañca ॥

6. ²The ray of intuition ¹of the universe, ⁴the child in the womb ³of the world, ⁸in his
coming to birth ^{5,7}he filled ⁶earth and heaven; ¹³going beyond them ¹²he rent ¹⁰even ⁹the
strong ¹¹mountain ¹⁵when ¹⁴the peoples ¹⁸of the five births ¹⁷sacrificed ¹⁶to the fire.
(16/411)

²ketuḥ means perception, a perceptive vision in the mental consciousness, a faculty of knowledge. [15/134]

उशिक् पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो नि धायि ।

इयति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षन् ॥10.045.07॥

उशिक्¹ । पावकः² । अरतिः³ । सुऽमेधाः⁴ । मर्तेषु⁵ । अग्निः⁶ । अमृतः⁷ । नि⁸ । धायि⁹ ।

इयति¹⁰ । धूमम्¹¹ । अरुषम्¹² । भरिभ्रत्¹³ । उत्¹⁴ । शुक्रेण¹⁵ । शोचिषा¹⁶ । द्याम्¹⁷ । इनक्षन्¹⁸ ॥

uśik | pāvakaḥ | aratiḥ | su-medhāḥ | marṭeṣu | agniḥ | amṛtaḥ | ni | dhāyi |
iyarti | dhūmam | aruṣam | bharibhrat | ut | śukreṇa | śociṣā | dyām | inakṣan ||

7. ¹An aspirant and ³traveller and ⁴wise of mind, ²a purifying flame, ⁶the Fire ⁹who is set
⁸within ⁷as the immortal ⁵in mortals, ¹⁰he sends forth ¹³and carries ¹²a ruddy ¹¹smoke
^{18a}striving ¹⁵with his bright ¹⁶flame of light ^{18b}to reach ¹⁷heaven. (16/411)

¹³ darting about (2.4.4)

दृशानो रुक्म उर्विया व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ।

अग्निर्मृतो अभवद् वयोभिर्यदेन द्यौर्जनयत् सुरेताः ॥10.045.08॥

दृशानः¹ । रुक्मः² । उर्विया³ । वि⁴ । अद्यौत्⁵ । दुःऽमर्षम्⁶ । आयुः⁷ । श्रिये⁸ । रुचानः⁹ ।

अग्निः¹⁰ । अमृतः¹¹ । अभवत्¹² । वयःऽभिः¹³ । यत्¹⁴ । एनम्¹⁵ । द्यौः¹⁶ । जनयत्¹⁷ । सुरेताः¹⁸ ॥

drśānaḥ | rukmaḥ | urviyā | vi | adyaut | duḥ-marṣam | āyuh | śriye | rucānaḥ |
agniḥ | amṛtaḥ | abhavat | vayaḥ-bhiḥ | yat | enam | dyauh | janayat | su-retāḥ ||

8. ¹Visible, ²golden of light, ³widely ^{4,5}he shone; ⁹resplendent ⁸in his glory ⁷he is life ⁶hard to
violate: ¹⁰the Fire ¹³by his expandings ¹²became ¹¹immortal ¹⁴when ¹⁶heaven ¹⁸with its
strong seed ^{17a}had brought ¹⁵him ^{17b}to birth. (16/411)

यस्ते अद्य कृणवद् भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने ।

प्र तं नयं प्रतरं वस्यो अच्छाऽभि सुम्नं देवभक्तं यविष्ठ ॥10.045.09॥

यः¹ । ते² । अद्य³ । कृणवत्⁴ । भद्रशोचे⁵ । अपूपम्⁶ । देव⁷ । घृतवन्तम्⁸ । अग्ने⁹ ।

प्र¹⁰ । तम्¹¹ । नय¹² । प्रतरम्¹³ । वस्यः¹⁴ । अच्छ¹⁵ । अभि¹⁶ । सुम्नम्¹⁷ । देवभक्तम्¹⁸ । यविष्ठ¹⁹ ॥

yaḥ | te | adya | kṛṇavat | bhadra-śoce | apūpam | deva | ghr̥ta-vantam | agne |
pra | tam | naya | pra-taram | vasyaḥ | accha | abhi | sumnam | deva-bhaktam | yaviṣṭha ||

9. ⁷O god, ⁵O happy light, ⁹O Fire, ¹he ⁴who has prepared ²for thee ⁸the luminous
⁶honeycomb (³today -10.87.13; or now – 3.8.2) ¹¹him ¹²lead ¹⁰forward (¹³further beyond –
10.79.3) ¹⁵towards ¹⁴a more opulent state, ¹⁹O youthful godhead, ^{16,17}even to the bliss
¹⁸enjoyed by the gods. (16/411-2)

Or, ⁶the cake ⁸of light (16/411 fn 15); ¹⁴greater riches (8.71.6)

आ तं भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने ।

प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः ॥10.045.10॥

आ¹ । तम्² । भज³ । सौश्रवसेषु⁴ । अग्ने⁵ । उक्थेऽउक्थे⁶ । आ⁷ । भज⁸ । शस्यमाने⁹ ।

प्रियः¹⁰ । सूर्ये¹¹ । प्रियः¹² । अग्ना¹³ । भवाति¹⁴ । उत्¹⁵ । जातेन¹⁶ । भिनदत्¹⁷ । उत्¹⁸ । जनिऽत्वैः¹⁹ ॥

ā | tam | bhaja | sauśravaseṣu | agne | ukthe-ukthe | ā | bhaja | śasyamāne |
priyaḥ | sūrye | priyaḥ | agnā | bhavāti | ut | jātena | bhinadat | ut | jani-tvaiḥ ||

10. ⁵O Fire, ^{1,3a}bestow ²on him ^{3b}his share ⁴in the things of inspired knowledge, ⁶in word

upon word ⁹as it is spoken: ¹⁴he becomes ¹⁰dear ¹¹to the sun, ¹²dear ¹³to Fire; ¹⁵upward ¹⁷he breaks ¹⁶with what is born in him, ¹⁸upward ¹⁹with the things that are to be born. (16/412)

त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसु दधिरे वार्याणि ।

त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः ॥10.045.11॥

त्वाम्¹ । अग्ने² । यजमानाः³ । अनु⁴ । द्यून्⁵ । विश्वा⁶ । वसु⁷ । दधिरे⁸ । वार्याणि⁹ ।

त्वया¹⁰ । सह¹¹ । द्रविणम्¹² । इच्छमानाः¹³ । व्रजम्¹⁴ । गोमन्तम्¹⁵ । उशिजः¹⁶ । वि¹⁷ । वव्रुः¹⁸ ॥

tvām | agne | yajamānāḥ | anu | dyūn | viśvā | vasu | dadhire | vāryāṇi |

tvayā | saha | draviṇam | icchamānāḥ | vrajam | go-mantam | uśijaḥ | vi | vavruḥ ॥

11. ²O Fire, ³men who sacrifice ¹to thee ^{4,5}day after day ⁸hold in themselves ⁶all ⁹desirable ⁷riches; ¹³desiring ¹²the treasure ^{10,11}in thy companionship, ¹⁶aspiring, ¹⁷they burst open ¹⁸the covered ¹⁴pen ¹⁵of the Ray-Cows. (16/412)
-

अस्ताव्यग्निर्नरां सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः ।

अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥10.045.12॥

अस्तावि¹ । अग्निः² । नराम्³ । सुशेवः⁴ । वैश्वानरः⁵ । ऋषिभिः⁶ । सोमगोपाः⁷ ।

अद्वेषे⁸ इति । द्यावापृथिवी⁹ इति । हुवेम¹⁰ । देवाः¹¹ । धत्त¹² । रयिम्¹³ । अस्मे¹⁴ इति । सुवीरम्¹⁵ ॥

astāvi | agniḥ | narām | su-śevaḥ | vaiśvānaraḥ | ṛṣi-bhiḥ | soma-gopāḥ |

adveṣe iti | dyāvāpṛthivī iti | huvema | devāḥ | dhatta | rayim | asme iti | su-vīram ॥

12. ²The Fire ¹has been affirmed in their lauds ⁶by the sages, ⁴he who is full of bliss ³for men, ⁵the Universal Godhead, ⁷guardian of the wine of delight. ¹⁰Let us invoke ⁹earth and heaven ⁸free from hostile powers; ¹²found ¹⁴in us, ¹¹O gods, ¹³a wealth ¹⁵full of hero-mights. (16/412)
-

Sukta 46

प्र होता जातो महान् नभोविन्नृषद्वा सीददपामुपस्थे ।

दधिर्यो धायि स ते वयांसि यन्ता वसूनि विधते तनूपाः ॥10.046.01॥

प्र¹ । होता² । जातः³ । महान्⁴ । नभःऽवित्⁵ । नृऽसद्वा⁶ । सीदत्⁷ । अपाम्⁸ । उपऽस्थे⁹ ।
दधिः¹⁰ । यः¹¹ । धायि¹² । सः¹³ । ते¹⁴ । वयांसि¹⁵ । यन्ता¹⁶ । वसूनि¹⁷ । विधते¹⁸ । तनूपाः¹⁹ ॥

pra | hotā | jātaḥ | mahān | nabhaḥ-vit | nṛ-sadvā | sīdat | apām | upa-sthe |
dadhiḥ | yaḥ | dhāyi | saḥ | te | vayāṃsi | yantā | vasūni | vidhate | tanū-pāḥ ॥

1. ⁴The great ²Priest of the call ³has been born; ⁵the knower of the heavens, ⁶he who is seated in man, ⁷may he take his seat ⁹in the lap ⁸of the waters: ¹³he ¹¹who ¹⁰upholds us and ¹¹who ¹²is held in us, ¹⁶rules ¹⁸for thee his worshipper ¹⁴thy ¹⁵expanding and ¹⁴thy ¹⁷riches and ^{19a}is the protector of ¹⁴thy ^{19b}body. (16/412)

इमं विधन्तो अपां सधस्थे पशुं न नष्टं पदैरनु गमन् ।

गुहा चतन्तमुशिजो नमोभिरिच्छन्तो धीरा भृगवोऽविन्दन् ॥10.046.02॥

इमम्¹ । विधन्तः² । अपाम्³ । सधऽस्थे⁴ । पशुम्⁵ । न⁶ । नष्टम्⁷ । पदैः⁸ । अनु⁹ । गमन्¹⁰ ।
गुहा¹¹ । चतन्तम्¹² । उशिजः¹³ । नमःऽभिः¹⁴ । इच्छन्तः¹⁵ । धीराः¹⁶ । भृगवः¹⁷ । अविन्दन्¹⁸ ॥

imam | vidhantaḥ | apām | sadha-sthe | paśum | na | naṣtam | padaiḥ | anu | gman |
guhā | catantam | uśijah | namaḥ-bhiḥ | icchantāḥ | dhīrāḥ | bhṛgavaḥ | avindan ॥

2. ²They worshipped ¹him ⁴in the session ³of the waters, ⁶as if ⁵the cow of vision ⁷lost ^{9,10}they followed him ⁸by his tracks; ¹²where he hid ¹¹in the secret cavern, ¹³aspiring ¹⁴with obeisance ¹⁷the Flame-Seers, ¹⁶the wise thinkers ¹⁵desired and ¹⁸found him. (16/413)

इमं त्रितो भूर्यविन्ददिच्छन् वैभूवसो मूर्धन्यघ्न्यायाः ।

स शेवृधो जात आ हर्म्येषु नाभिर्युवा भवति रोचनस्य ॥10.046.03॥

इमम्¹ । त्रितः² । भूरि³ । अविन्दत्⁴ । इच्छन्⁵ । वैभुऽवसः⁶ । मूर्धनि⁷ । अघ्न्यायाः⁸ ।
सः⁹ । शेवृधः¹⁰ । जातः¹¹ । आ¹² । हर्म्येषु¹³ । नाभिः¹⁴ । युवा¹⁵ । भवति¹⁶ । रोचनस्य¹⁷ ॥

imam | tritaḥ | bhūri | avindat | icchan | vaibhu-vasaḥ | mūrdhani | aghnyāyāḥ |
saḥ | śe-vṛdhaḥ | jātaḥ | ā | harmyeṣu | nābhiḥ | yuvā | bhavati | rocanasya ॥

3. ¹Him ³greatly ⁵desiring ²Trita, ⁶son of the master of wide riches, ⁴found ⁷on the head ⁸of the light unslayable; ⁹he ^{12,11}is born ¹⁵the youth ¹⁰who increases the felicity ¹³in our mansions and ¹⁶becomes ¹⁴the navel-centre ¹⁷of the luminous world. (16/413)

²Trita the triple ⁶born from the All-pervading Substance, (16/413 fn 16)

मन्द्र होतारमुशिजो नमोभिः प्राञ्चं यज्ञं नेतारमध्वराणाम् ।

विशामकृण्वन्नरतिं पावकं हव्यवाहं दधतो मानुषेषु ॥10.046.04॥ ॥

मन्द्रम्¹ । होतारम्² । उशिजः³ । नमःऽभिः⁴ । प्राञ्चम्⁵ । यज्ञम्⁶ । नेतारम्⁷ । अध्वराणाम्⁸ ।
विशाम्⁹ । अकृण्वन्¹⁰ । अरतिम्¹¹ । पावकम्¹² । हव्यऽवाहम्¹³ । दधतः¹⁴ । मानुषेषु¹⁵ ॥

mandram | hotāram | usijah | namaḥ-bhiḥ | prāñcam | yajñam | netāram | adhvarāṇām |
viśām | akṛṇvan | aratim | pāvakam | havya-vāham | dadhataḥ | mānuṣeṣu ॥

4. ³In their aspiration ¹⁰they created him ⁴by their obeisance and ¹⁴set him ¹⁵in men ¹as the rapturous ²Priest of the call, ⁶the sacrificer ⁵ever-moving forward, ⁷the leader ⁸of the pilgrim-sacrifices, ¹¹the traveller, ¹³the carrier of the offering, ¹²the purifying Flame. (16/413)

प्र भूर्जयन्तं महान् विपोधां मूरा अमूरं पुरां दर्माणम् ।

नयन्तो गर्भं वनां धियं धुर्हिरिश्मश्रुं नार्वानं धनर्चम् ॥10.046.005॥

प्र¹ । भूः² । जयन्तम्³ । महान्⁴ । विपःऽधाम्⁵ । मूराः⁶ । अमूरम्⁷ । पुराम्⁸ । दर्माणम्⁹ ।
नयन्तः¹⁰ । गर्भम्¹¹ । वनाम्¹² । धियम्¹³ । धुः¹⁴ । हिरिऽश्मश्रुम्¹⁵ । न¹⁶ । अर्वाणम्¹⁷ । धनऽअर्चम्¹⁸ ॥

pra | bhūḥ | jayantam | mahān | vipaḥ-dhām | mūrāḥ | amūram | purām | darmāṇam |
nayantaḥ | garbham | vanām | dhiyam | dhuḥ | hiri-śmaśrum | na | arvāṇam | dhana-
arcam ॥

5. ^{1,2}He has come into being and ¹⁰leading him ¹⁶like ¹⁵a golden-maned ¹⁷war-horse, ⁴the great, ³the victorious, ⁵the founder of the Light, ⁶(in) men ignorant, ⁷one who is free from ignorance, ⁹the render ⁸of the cities, ¹¹the child ¹²of the forests, ¹⁸whose wealth is the illumined word—¹⁴they established ¹³the thought. (16/413)

¹⁸ Or, (whose wealth is) the illumination (16/413 fn 17)

नि पस्त्यासु त्रितः स्तभूयन् परिवीतो योनौ सीददन्तः ।

अतः संगृभ्या विशां दमूना विधर्मणायन्त्रैरीयते नृन् ॥10.046.06॥

नि¹ । पस्त्यासु² । त्रितः³ । स्तभुऽयन्⁴ । परिऽवीतः⁵ । योनौ⁶ । सीदत्⁷ । अन्तः⁸ ।
अतः⁹ । सम्गृभ्य¹⁰ । विशाम्¹¹ । दमूनाः¹² । विऽधर्मणा¹³ । अयन्त्रैः¹⁴ । ईयते¹⁵ । नृन्¹⁶ ॥

ni | pastyāsu | tritaḥ | stabhu-yan | pari-vītaḥ | yonau | sīdat | antaḥ |
ataḥ | sam-gr̥bhya | viśām | damūnāḥ | vi-dharmaṇā | ayantraiḥ | iyate | nṛn ॥

6. ^{7a}May ³Trita ²in the homesteads ⁴holding all firmly ^{1,7b}take his session ⁶in his native seat ⁸within and ⁵all-encompassing; ⁹thence, ^{12a}a dweller in ¹¹man's ^{12b}home, ¹⁰taking all into his grasp, ¹³by a wide law of his action, ¹⁴by unrestrained movements ¹⁵he journeys ¹⁶to the gods. (16/414)

⁴ Or, setting himself firmly (16/414 fn 18)

अस्याजरासो दमामरित्रा अर्चद्भूमासो अग्नयः पावकाः ।

श्वितीचयः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥10.046.07॥

अस्य¹ । अजरासः² । दमाम्³ । अरित्राः⁴ । अर्चत्⁵धूमासः⁵ । अग्नयः⁶ । पावकाः⁷ ।

श्वितीचयः⁸ । श्वात्रासः⁹ । भुरण्यवः¹⁰ । वनऽसदः¹¹ । वायवः¹² । न¹³ । सोमाः¹⁴ ॥

asya | ajarāsaḥ | damām | aritrāḥ | arcat-dhūmāsaḥ | agnayaḥ | pāvakāḥ |
śvīticayaḥ | śvātrāsaḥ | bhuraṇyavaḥ | vana-sadaḥ | vāyavaḥ | na | somāḥ ॥

7. ¹His ²ageless and ³purifying ⁴fires are ⁵the defenders ⁶of our homes, ⁵lifting their
luminous smoke; ⁸white-flaming, ¹¹dwellers in the Tree, they are our ⁹strengtheners and
¹⁰supporters and ¹³like ¹²winds and ¹³like ¹⁴wine. (16/414)

¹¹The forests or delightful growths of earth (*vana* means also pleasure) are the basis of the mid-world, the vital world in us which is the realm of Vayu, the Life-God. That is the world of the satisfaction of desires.
[15/547 fn 7]

प्र जिह्वया भरते वेपो अग्निः प्र वयुनानि चेतसा पृथिव्याः ।

तमायवः शुचयन्तं पावकं मन्द्रं होतारं दधिरे यजिष्ठम् ॥10.046.08॥

प्र¹ । जिह्वया² । भरते³ । वेपः⁴ । अग्निः⁵ । प्र⁶ । वयुनानि⁷ । चेतसा⁸ । पृथिव्याः⁹ ।

तम्¹⁰ । आयवः¹¹ । शुचयन्तम्¹² । पावकम्¹³ । मन्द्रम्¹⁴ । होतारम्¹⁵ । दधिरे¹⁶ । यजिष्ठम्¹⁷ ॥

pra | jihvayā | bharate | vepaḥ | agniḥ | pra | vayunāni | cetasā | pṛthivyāḥ |
tam | āyavaḥ | śucayantam | pāvakam | mandram | hotāram | dadhire | yajīṣṭham ॥

8. ⁵Fire ^{1,3}carries ²with his tongue ⁴the illumination of wisdom, ^{6,3}he carries ⁸in his
consciousness ⁹earth's ⁷discoveries of knowledge; ¹⁰him ¹¹men ¹⁶hold ¹²the illuminating
and ¹³purifying ¹⁴rapturous ¹⁵Priest of the call ¹⁷most strong for sacrifice. (16/414)

द्यावा यमग्निं पृथिवी जनिष्ठामापस्त्वष्टा भृगवो यं सहोभिः ।

ईक्षेन्यं प्रथमं मातरिश्वा देवास्ततक्षुर्मनवे यजत्रम् ॥10.046.09॥

द्यावा¹ । यम्² । अग्निम्³ । पृथिवी⁴ इति । जनिष्ठाम्⁵ । आपः⁶ । त्वष्टा⁷ । भृगवः⁸ । यम्⁹ । सहः¹⁰भिः¹⁰ ।

ईक्षेन्यम्¹¹ । प्रथमम्¹² । मातरिश्वा¹³ । देवाः¹⁴ । ततक्षुः¹⁵ । मनवे¹⁶ । यजत्रम्¹⁷ ॥

dyāvā | yam | agnim | pṛthivī iti | janiṣṭām | āpaḥ | tvaṣṭā | bhṛgavaḥ | yam | sahaḥ-bhiḥ |
īḷenyam | prathamam | mātariśvā | devāḥ | tatakṣuḥ | manave | yajatram ॥

9. ^{2a}This is ³the Fire ^{2b}to whom ⁴earth and ¹heaven ⁵gave birth; and ⁶the waters, ⁷the form-
maker and ⁸the Flame-Seers ¹⁰by their strengths, and ¹³life that grows in the mother and
¹⁴the gods ¹⁵have fashioned ¹⁶for man ¹¹desirable, ¹²first and supreme, ¹⁷a master of
sacrifice. (16/414)

यं त्वा देवा दधिरे हव्यवाहं पुरुस्पृहो मानुषासो यजत्रम् ।

स यामन्नग्ने स्तुवते वयो धाः प्र देवयन् यशसः सं हि पूर्वीः ॥10.046.10॥

यम्¹ । त्वा² । देवाः³ । दधिरे⁴ । हव्यऽवाहम्⁵ । पुरुऽस्पृहः⁶ । मानुषासः⁷ । यजत्रम्⁸ ।
सः⁹ । यामन्¹⁰ । अग्ने¹¹ । स्तुवते¹² । वयः¹³ । धाः¹⁴ । प्र¹⁵ । देवऽयन्¹⁶ । यशसः¹⁷ । सम्¹⁸ । हि¹⁹ । पूर्वीः²⁰ ॥

yam | tvā | devāḥ | dadhire | havya-vāham | puru-spr̥haḥ | mānuṣāsaḥ | yajatram |
saḥ | yāman | agne | stuvate | vayaḥ | dhāḥ | pra | deva-yan | yaśasaḥ | sam | hi | pūrvīḥ ॥

10. ²Thou art ¹he whom ³the gods ⁴have set ⁵as the carrier of the offerings and ⁷men ⁶with
their many desires (⁴have set) ⁸as the lord of sacrifice; ^{9a}so ^{14a}do ^{9b}thou, ¹¹O Fire, ^{14b}found
¹⁰in thy journeying ¹³wide expansion ¹²for him who lauds thee and ¹⁶making him divine
^{18,19}gather in him ²⁰many ¹⁷glorious things. (16/415)
-

Devas and Agni Sauchika

Sukta 51

महत् तदुल्बं स्थविरं तदासीद्येनाविष्टितः प्रविवेशिथापः ।

विश्वा अपश्यद् बहुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वो देव एकः ॥10.051.01॥

महत्¹ । तत्² । उल्बम्³ । स्थविरम्⁴ । तत्⁵ । आसीत्⁶ । येन⁷ । आऽविष्टितः⁸ । प्रऽविवेशिथ⁹ । अपः¹⁰ ।
विश्वाः¹¹ । अपश्यत्¹² । बहुधा¹³ । ते¹⁴ । अग्ने¹⁵ । जातऽवेदः¹⁶ । तन्वः¹⁷ । देवः¹⁸ । एकः¹⁹ ॥

mahat | tat | ulbam | sthaviram | tat | āsīt | yena | ā-viṣṭitaḥ | pra-viveśitha | apaḥ |
viśvāḥ | apaśyat | bahudhā | te | agne | jāta-vedaḥ | tanvaḥ | devaḥ | ekaḥ ॥

1. (Gods:) ¹Large ⁶was ²the (that) ³covering and ⁵it ⁶was ⁴dense ⁷in which ⁸thou wert wrapped ⁹when thou didst enter ¹⁰into the waters; ¹⁹one was ¹⁸the god ¹²who saw thee but ¹¹many and ¹³manifold were ¹⁴thy ¹⁷bodies ¹²which he saw, ¹⁵O Fire, ¹⁶O knower of all things born. (16/415)

को मा ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहुधा पर्यपश्यत् ।

क्वाह मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वाः समिधो देवयानीः ॥10.051.02॥

कः¹ । मा² । ददर्श³ । कतमः⁴ । सः⁵ । देवः⁶ । यः⁷ । मे⁸ । तन्वः⁹ । बहुधा¹⁰ । परिऽअपश्यत्¹¹ ।
क्व¹² । अह¹³ । मित्रावरुणा¹⁴ । क्षियन्ति¹⁵ । अग्नेः¹⁶ । विश्वाः¹⁷ । सम्ऽइधः¹⁸ । देवऽयानीः¹⁹ ॥

kaḥ | mā | dadarśa | katamaḥ | saḥ | devaḥ | yaḥ | me | tanvaḥ | bahudhā | pari-apaśyat |
kva | aha | mitrāvaruṇā | kṣiyanti | agneḥ | viśvāḥ | sam-idhaḥ | deva-yānīḥ ॥

2. (Agni:) ⁴Which of ⁶the gods was ⁵he ⁷who ¹¹saw everywhere ⁸my ⁹bodies ¹⁰in many forms ? ¹⁴O Mitra and Varuna, ¹²where ¹³then ¹⁵dwell ¹⁷all ¹⁸the blazings ¹⁶of the Fire ¹⁹which are paths of the gods ? (16/415)

ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदः प्रविष्टमग्ने अप्सवोषधीषु ।

तं त्वा यमो अचिकेच्चित्रभानो दशान्तरुष्यादतिरोचमानम् ॥10.051.03॥

ऐच्छाम¹ । त्वा² । बहुधा³ । जातऽवेदः⁴ । प्रऽविष्टम्⁵ । अग्ने⁶ । अप्सु⁷ । ओषधीषु⁸ ।
तम्⁹ । त्वा¹⁰ । यमः¹¹ । अचिकेत्¹² । चित्रऽभानो¹³ । दशऽअन्तरुष्यात्¹⁴ । अतिऽरोचमानम्¹⁵ ॥

aicchāma | tvā | bahudhā | jāta-vedaḥ | pra-viṣṭam | agne | ap-su | oṣadhīṣu |
tam | tvā | yamaḥ | aciket | citra-bhāno | daśa-antarūṣyāt | ati-rocamānam ॥

3. (Gods:) ¹We desire ²thee, ⁶O Fire, ⁴O knower of all things born, ⁵when thou hast entered ³manifoldly ⁸into the growths of the earth and ⁷into the waters; there ¹¹the lord of the law ¹²grew aware ¹⁰of thee, ¹³O thou of the many diverse lights, ¹⁵shining luminous beyond ¹⁴the ten inner dwelling-places. (16/415)

होत्रादहं वरुण बिभ्यदायं नेदेव मा युनजन्नत्र देवाः ।

तस्य मे तन्वो बहुधा निविष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्निः ॥10.051.04॥ ॥

होत्रात्¹ । अहम्² । वरुण³ । बिभ्यत्⁴ । आयम्⁵ । न⁶ । इत्⁷ । एव⁸ । मा⁹ । युनजन्¹⁰ । अत्र¹¹ । देवाः¹² ।
तस्य¹³ । मे¹⁴ । तन्वः¹⁵ । बहुधा¹⁶ । निऽविष्टाः¹⁷ । एतम्¹⁸ । अर्थम्¹⁹ । न²⁰ । चिकेत²¹ । अहम्²² । अग्निः²³ ॥

hotrāt | aham | varuṇa | bibhyat | āyam | na | it | eva | mā | yunajan | atra | devāḥ |
tasya | me | tanvaḥ | bahudhā | ni-viṣṭāḥ | etam | artham | na | ciketa | aham | agniḥ ॥

4. (Agni:) ³O Varuna, (²I ⁵have come) ⁴fearing ¹the sacrificants' office ⁷that ⁸so ¹²the gods ⁶might not ¹⁰yoke ⁹me ¹¹to that work; ¹³so ¹⁴my ¹⁵bodies ¹⁷entered ¹⁶manifoldly, for ²²I, ²³Fire, ²⁰was not ²¹conscious ¹⁸of this ¹⁹goal of the movement. (16/416)

एहि मनुर्देवयुर्यज्ञकामोऽरंकृत्या तमसि क्षेप्यग्ने ।

सुगान् पथः कृणुहि देवयानान् वह हव्यानि सुमनस्यमानः ॥10.051.05॥

आ¹ । इहि² । मनुः³ । देवऽयुः⁴ । यज्ञऽकामः⁵ । अरम्⁶कृत्य⁶ । तमसि⁷ । क्षेषि⁸ । अग्ने⁹ ।
सुऽगान्¹⁰ । पथः¹¹ । कृणुहि¹² । देवऽयानान्¹³ । वह¹⁴ । हव्यानि¹⁵ । सुऽमनस्यमानः¹⁶ ॥

ā | ihi | manuḥ | deva-yuḥ | yajña-kāmaḥ | aram-kr̥tya | tamasi | kṣeṣi | agne |
su-gān | pathaḥ | kṛṇuhi | deva-yānān | vaha | havyāni | su-manasyamānaḥ ॥

5. (Gods:) ^{1,2}Come to us; ³the human being, ⁴god-seeking, ⁵is desirous of sacrifice, ⁶he has made all ready ⁸but thou dwellest ⁷in the darkness, ⁹O Fire. ¹²Make ¹¹the paths ¹³of the journeying of the gods ¹⁰easy to travel, ¹⁶let thy mind be at ease, ¹⁴carry ¹⁵the offerings. (16/416)

अग्नेः पूर्वे भ्रातरो अर्थमेतं रथीवाध्वानमन्वावरीवुः ।

तस्माद् भिया वरुण दूरमायं गौरो न क्षेप्नोरविजे ज्यायाः ॥10.051.06॥

अग्नेः¹ । पूर्वे² । भ्रातरः³ । अर्थम्⁴ । एतम्⁵ । रथीऽइव⁶ । अध्वानम्⁷ । अनु⁸ । आ⁹ । अवरीवुः¹⁰ ।
तस्मात्¹¹ । भिया¹² । वरुण¹³ । दूरम्¹⁴ । आयम्¹⁵ । गौरः¹⁶ । न¹⁷ । क्षेप्नोः¹⁸ । अविजे¹⁹ । ज्यायाः²⁰ ॥

agneḥ | pūrve | bhrātarāḥ | artham | etam | rathī-iva | adhvānam | anu | ā | avarīvuḥ |
tasmāt | bhīyā | varuṇa | dūram | āyam | gaurāḥ | na | kṣepnoḥ | avije | jyāyāḥ ॥

6. (Agni:) ²The ancient ³brothers ¹of the Fire ^{9,10}chose ⁵this ⁴goal to be reached ⁶as charioteers ⁸follow ⁷a path; ¹¹therefore ¹²in fear ¹⁵I came ¹⁴far away, ¹³O Varuna. ¹⁹I started back as a gaur (deer?) ²⁰from the bowstring ¹⁸of the archer. (16/416)

कुर्मस्त आयुरजरं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो न रिष्याः ।

अथा वहसि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषः सुजात ॥10.051.07॥

कुर्मः¹ । ते² । आयुः³ । अजरम्⁴ । यत्⁵ । अग्ने⁶ । यथा⁷ । युक्तः⁸ । जातऽवेदः⁹ । न¹⁰ । रिष्याः¹¹ ।
अथ¹² । वहसि¹³ । सुऽमनस्यमानः¹⁴ । भागम्¹⁵ । देवेभ्यः¹⁶ । हविषः¹⁷ । सुऽजात¹⁸ ॥

kurmaḥ | te | āyuh | ajaram | yat | agne | yathā | yuktaḥ | jāta-vedaḥ | na | riṣyāḥ |
atha | vahāsi | su-manasyamānaḥ | bhāgam | devebhyaḥ | haviṣaḥ | su-jāta ||

7. (Gods:) ⁵Since ¹we make ²thy ³life ⁴imperishable, ⁶O Fire, ⁹O knower of all things born, ⁷so that ⁸yoked with it ^{11a}thou shalt ¹⁰not ^{11b}come to harm, ¹²then ¹⁴with thy mind at ease ¹³thou canst carry ¹⁵their share ¹⁷of the offering ¹⁶to the gods, ¹⁸O high-born Fire.
(16/416)

प्रयाजान् मे अनुयाजाँश्च केवलानूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम् ।

घृतं चापां पुरुषं चौषधीनामग्नेश्च दीर्घमायुरस्तु देवाः ॥10.051.08॥

प्रऽयाजान्¹ । मे² । अनुऽयाजान्³ । च⁴ । केवलान्⁵ । ऊर्जस्वन्तम्⁶ । हविषः⁷ । दत्त⁸ । भागम्⁹ ।
घृतम्¹⁰ । च¹¹ । अपाम्¹² । पुरुषम्¹³ । च¹⁴ । ओषधीनाम्¹⁵ । अग्नेः¹⁶ । च¹⁷ । दीर्घम्¹⁸ । आयुः¹⁹ । अस्तु²⁰ ।
देवाः²¹ ॥

pra-yājān | me | anu-yājān | ca | kevalān | ūrjasvantam | haviṣaḥ | datta | bhāgam |
ghṛtam | ca | apām | puruṣam | ca | oṣadhīnām | agneḥ | ca | dīrgham | āyuh | astu | devāḥ ||

8. (Agni:) ⁸Give ²me ⁵the absolutes ^{1a}that precede and ^{3a}follow ^{1b/3b}the sacrifice ⁹as my share ⁷of the oblation ⁶packed with the energy; ⁸give me ¹⁰the light ¹²from the waters ¹⁴and ¹³the soul ¹⁵from the plants ¹⁷and ²⁰let there be ¹⁸long ¹⁹life ¹⁶for the Fire, ²¹O gods.
(16/416)

तव प्रयाजा अनुयाजाश्च केवल ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः ।

तवाग्ने यज्ञोऽयमस्तु सर्वस्तुभ्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रः ॥10.051.09॥

तव¹ । प्रऽयाजाः² । अनुऽयाजाः³ । च⁴ । केवले⁵ । ऊर्जस्वन्तः⁶ । हविषः⁷ । सन्तु⁸ । भागाः⁹ ।
तव¹⁰ । अग्ने¹¹ । यज्ञः¹² । अयम्¹³ । अस्तु¹⁴ । सर्वः¹⁵ । तुभ्यम्¹⁶ । नमन्ताम्¹⁷ । प्रऽदिशः¹⁸ । चतस्रः¹⁹ ॥

tava | pra-yājāḥ | anu-yājāḥ | ca | kevale | ūrjasvantaḥ | haviṣaḥ | santu | bhāgāḥ |
tava | agne | yajñāḥ | ayam | astu | sarvaḥ | tubhyam | namantām | pra-dīśaḥ | catasraḥ ||

9. (Gods:) ¹Thine ⁸be ⁵the absolute ^{2a}precedents and ^{3a}consequents ^{2b/3b}of the sacrifice, ⁹the portions ⁶packed with energy ⁷of the oblation; ¹⁰thine, ¹¹O Fire, ¹⁴be ¹⁵all ¹³this ¹²sacrifice; ^{17a}may ¹⁹the four ¹⁸regions ^{17b}bow down ¹⁶to thee. (16/417)

Sumitra Vadhyashwa

Sukta 69

भद्रा अग्नेर्वध्र्यश्चस्य संदृशो वामी प्रणीतिः सुरणा उपेतयः ।

यदीं सुमित्रा विशो अग्र इन्धते घृतेनाहुतो जरते दविद्युत् ॥10.069.01॥

भद्राः¹ । अग्नेः² । वध्रिऽअश्वस्य³ । सम्दृशः⁴ । वामी⁵ । प्रऽनीतिः⁶ । सुऽरणाः⁷ । उपऽइतयः⁸ ।

यत्⁹ । ईम्¹⁰ । सुऽमित्राः¹¹ । विशः¹² । अग्रे¹³ । इन्धते¹⁴ । घृतेन¹⁵ । आऽहुतः¹⁶ । जरते¹⁷ । दविद्युत्¹⁸ ॥

bhadrāḥ | agneḥ | vadhri-aśvasya | sam-dṛśaḥ | vāmī | pra-nītiḥ | su-raṇāḥ | upa-itayaḥ |
yat | īm | su-mitrāḥ | viśaḥ | agre | indhate | ghr̥tena | ā-hutaḥ | jarate | davidyut ॥

1. ¹Happy are ⁴the seeings ²of the Fire ³of the gelded Horse, ⁵pleasurable ⁶his guidance, ⁷delightful ⁸his approaches; ⁹when ¹¹the friendly ¹²peoples ^{14a}set ¹⁰him ^{14b}ablaze ¹³in their front, ¹⁶fed with the oblations ¹⁵of the Light ¹⁸he flames up ^{17c}for his worshipper. (16/417)

¹bhadrā - *Bhadram* means anything good, auspicious, happy.... equivalent to *suvitam*, right going, which means all good and felicity belonging to the state of the Truth, the Ritam [15/67]

⁶leading (4.4.14)

घृतमग्नेर्वध्र्यश्चस्य वर्धनं घृतमन्नं घृतम्बस्य मेदनम् ।

घृतेनाहुत उर्विया वि पप्रथे सूर्य इव रोचते सर्पिरासुतिः ॥10.069.02॥

घृतम्¹ । अग्नेः² । वध्रिऽअश्वस्य³ । वर्धनम्⁴ । घृतम्⁵ । अन्नम्⁶ । घृतम्⁷ । ऊं⁸ । अस्य⁹ । मेदनम्¹⁰ ।

घृतेन¹¹ । आऽहुतः¹² । उर्विया¹³ । वि¹⁴ । पप्रथे¹⁵ । सूर्यः¹⁶ इव¹⁶ । रोचते¹⁷ । सर्पिः¹⁸ आसुतिः¹⁸ ॥

ghṛtam | agneḥ | vadhri-aśvasya | vardhanam | ghṛtam | annam | ghṛtam | ūm | asya |
medanam |

ghṛtena | ā-hutaḥ | urviyā | vi | paprathe | sūryaḥ-iva | rocate | sarpiḥ-āsutiḥ ॥

2. ¹The Light is ⁴the increasing ²of the Fire ³of the gelded Horse, ⁵Light is ⁹his ⁶food. ⁷Light is ⁹his ¹⁰fattening: ¹²fed with the oblation ¹¹of the Light ¹³wide ^{14,15}he spread; ¹⁷he shines ¹⁶as the Sun ¹⁸when there is poured on him its running stream. (16/417)

यत् ते मनुर्यदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तदिदं नवीयः ।

स रेवच्छोच स गिरो जुषस्व स वाजं दर्षि स इह श्रवो धाः ॥10.069.03॥

यत्¹ । ते² । मनुः³ । यत्⁴ । अनीकम्⁵ । सुऽमित्रः⁶ । सम्दृईधे⁷ । अग्ने⁸ । तत्⁹ । इदम्¹⁰ । नवीयः¹¹ ।

सः¹² । रेवत्¹³ । शोच¹⁴ । सः¹⁵ । गिरः¹⁶ । जुषस्व¹⁷ । सः¹⁸ । वाजम्¹⁹ । दर्षि²⁰ । सः²¹ । इह²² । श्रवः²³ । धाः²⁴ ॥

yat | te | manuḥ | yat | anīkam | su-mitraḥ | sam-īdhe | agne | tat | idam | navīyaḥ |

saḥ | revat | śoca | saḥ | giraḥ | juṣasva | saḥ | vājam | darṣi | saḥ | iha | śravaḥ | dhāḥ ॥

3. ⁵The force of flame ¹which ³thinking man, ⁴which ⁶the friendly one, ⁷set ablaze, ¹⁰this is ⁹that ¹¹new force, ⁸O Fire; ¹²so ¹³opulently ¹⁴shine, ¹⁵so ¹⁷accept ¹⁶our words, ¹⁸so ^{20a}take ¹⁹the plenitude ^{20b}by violence, ²¹so ²⁴found ²²here ²³the inspired knowledge. (16/417)

^{12/15/18/21} such thou (5.9.1)

यं त्वा पूर्वमीळितो वद्वयश्चः समीधे अग्ने स इदं जुषस्व ।

स नः स्तिपा उत भवा तनूपा दात्रं रक्षस्व यदिदं ते अस्मे ॥10.069.04॥ ॥

यम्¹ । त्वा² । पूर्वम्³ । ईळितः⁴ । वद्विऽअश्वः⁵ । सम्ऽईधे⁶ । अग्ने⁷ । सः⁸ । इदम्⁹ । जुषस्व¹⁰ ।

सः¹¹ । नः¹² । स्तिपाः¹³ । उत¹⁴ । भव¹⁵ । तनूपाः¹⁶ । दात्रम्¹⁷ । रक्षस्व¹⁸ । यत्¹⁹ । इदम्²⁰ । ते²¹ । अस्मे²² ॥

yam | tvā | pūrvam | īlitaḥ | vadhri-aśvaḥ | sam-īdhe | agne | saḥ | idam | juṣasva |
saḥ | naḥ | sti-pāḥ | uta | bhava | tanū-pāḥ | dātram | rakṣasva | yat | idam | te | asme ॥

4. ^{1a}That flame ²of thine ³of old ^{1b}which ⁵the gelded Horse, ⁴when prayed, ⁶set blazing high, ⁷O Fire ⁸who art that flame, ⁹this too ¹⁰accept; ¹¹as that flame, ¹⁵become ^{13a}the protector of ¹²our ^{13b}stable erections and ^{16a}the protector of ¹²our ^{16b}bodies, ¹⁸guard ²⁰this ¹⁷giving ²¹of thine ¹⁹which is ²²here in us. (16/418)

^{8/11} such thou (5.9.1)

भवा द्युम्नी वाध्रयश्चोत गोपा मा त्वा तारीदभिमातिर्जनानाम् ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनः सुमित्रः प्र नु वोचं वाध्रयश्चस्य नाम ॥10.069.05॥

भव¹ । द्युम्नी² । वाध्रिऽअश्व³ । उत⁴ । गोपाः⁵ । मा⁶ । त्वा⁷ । तारीत्⁸ । अभिऽमातिः⁹ । जनानाम्¹⁰ ।

शूरःऽइव¹¹ । धृष्णुः¹² । च्यवनः¹³ । सुऽमित्रः¹⁴ । प्र¹⁵ । नु¹⁶ । वोचम्¹⁷ । वाध्रिऽअश्वस्य¹⁸ । नाम¹⁹ ॥

bhava | dyumnī | vādhi-aśva | uta | gopāḥ | mā | tvā | tārit | abhi-mātiḥ | janānām |
sūraḥ-iva | ghrṣṇuḥ | cyavanaḥ | su-mitraḥ | pra | nu | vocam | vādhi-aśvasya | nāma ॥

5. ¹Become ²full of light, ³O gelded Horse, ⁴and ¹become ⁵our protector, ^{8a}let ⁶not ⁹the assault ¹⁰of men ^{8b}pierce ⁷thee; ¹¹thou art like a hero, ¹²a violent ¹³overthrower and ¹⁴the good Friend: ¹⁶lo, ^{15,17}I have uttered ¹⁹the names ¹⁸of the Fire of the gelded Horse. (16/418)

¹⁶ now (10.115.1); indeed (10.11.3)

समज्रया पर्वत्या वसूनि दासा वृत्राण्यार्या जिगेथ ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनो जनानां त्वमग्ने पृतनार्यूरभि ष्याः ॥10.069.06॥

सम्¹ । अज्रया² । पर्वत्या³ । वसूनि⁴ । दासा⁵ । वृत्राणि⁶ । आर्या⁷ । जिगेथ⁸ ।

शूरःऽइव⁹ । धृष्णुः¹⁰ । च्यवनः¹¹ । जनानाम्¹² । त्वम्¹³ । अग्ने¹⁴ । पृतनाऽयून्¹⁵ । अभि¹⁶ । स्याः¹⁷ ॥

sam | ajryā | parvatyā | vasūni | dāsā | vṛtrāṇi | āryā | jigeṭha |
sūraḥ-iva | ghrṣṇuḥ | cyavanaḥ | janānām | tvam | agne | pṛtanā-yūn | abhi | syāḥ ॥

6. ^{1,8}Thou hast conquered ⁴the riches ²of the plains and ⁴the riches ³of the mountain, ⁶the

destroyer ⁵foemen, and ⁷the Aryan freemen: ⁹like a hero ¹³art thou, ¹⁰a violent
¹¹overthrower ¹²of men, ¹⁴O Fire, ^{17a}mayst ¹³thou ^{16,17b}overcome ¹⁵those who battle against
us. (16/418)

दीर्घतन्तुर्बृहदुक्षायमग्निः सहस्रस्तरीः शतनीथ ऋभ्वा ।

द्युमान् द्युमत्सु नृभिर्मृज्यमानः सुमित्रेषु दीदयो देवयत्सु ॥10.069.07॥

दीर्घतन्तुः¹ । बृहत्सु² । अयम्³ । अग्निः⁴ । सहस्रस्तरीः⁵ । शतनीथः⁶ । ऋभ्वा⁷ ।
द्युमान्⁸ । द्युमत्सु⁹ । नृभिः¹⁰ । मृज्यमानः¹¹ । सुमित्रेषु¹² । दीदयः¹³ । देवयत्सु¹⁴ ॥

dirgha-tantuḥ | bṛhat-ukṣā | ayam | agniḥ | sahasra-starīḥ | śata-nīthaḥ | ṛbhvā |
dyu-mān | dyumat-su | nṛ-bhiḥ | mṛjyamānaḥ | su-mitreṣu | dīdayaḥ | devayat-su ॥

7. ³This ⁴Fire is ¹the long Thread, ²the vast Bull, ⁵one with a thousand layers and ⁶a
hundred leadings, ⁷he is the Craftsman; ⁸luminous ⁹in men luminous, ¹¹made bright ¹⁰by
the hands of men, ¹³may he flame out ¹⁴in the strivers after godhead, ¹²in the friendly
people. (16/418)

¹²In the Sumitras, the name of the Rishi; but throughout the hymn there is a double or symbolic meaning in
the names. (16/418 fn 19)

त्वे धेनुः सुदुधा जातवेदोऽसश्चतेव समना सबर्धुक् ।

त्वं नृभिर्दक्षिणावद्भिरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयद्भिः ॥10.069.08॥

त्वे¹ इति । धेनुः² । सुदुधा³ । जातवेदः⁴ । असश्चताऽइव⁵ । समना⁶ । सबः⁷ ।
त्वम्⁸ । नृभिः⁹ । दक्षिणावत्¹⁰ । अग्ने¹¹ । सुमित्रेभिः¹² । इध्यसे¹³ । देवयत्¹⁴ ।

tve iti | dhenuḥ | su-dughā | jāta-vedaḥ | asaścatā-iva | samanā | sabaḥ-dhuk |
tvam | nṛ-bhiḥ | dakṣiṇāvāt-bhiḥ | agne | su-mitrebhiḥ | idhyase | devayat-bhiḥ ॥

8. ¹In thee is ^{3,2}the good milch-cow, ⁴O knower of all things born, ^{5a}as if ^{5b}unstayingly
⁶equal in its yield, ⁷giving its nectar-milk. ¹¹O Fire, ⁸thou ¹³art set alight ⁹by men ¹⁰who
have the intuitive judgment, ¹²strivers after godhead, ¹²the friendly people. (16/419)

^{5b}that which (does not) cling (10.9.4)

⁷giving rich yield of milk (3.6.4)

देवाश्चित् ते अमृता जातवेदो महिमानं वाध्रयश्च प्र वोचन् ।

यत् संपृच्छं मानुषीर्विश आयन् त्वं नृभिरजयस्त्वावृधेभिः ॥10.069.09॥

देवाः¹ । चित्² । ते³ । अमृताः⁴ । जातवेदः⁵ । महिमानम्⁶ । वाध्रिऽअश्च⁷ । प्र⁸ । वोचन्⁹ ।
यत्¹⁰ । सम्पृच्छम्¹¹ । मानुषीः¹² । विशः¹³ । आयन्¹⁴ । त्वम्¹⁵ । नृभिः¹⁶ । अजयः¹⁷ । त्वावृधेभिः¹⁸ ॥

devāḥ | cit | te | amṛtāḥ | jāta-vedaḥ | mahimānam | vādhri-aśva | pra | vocan |
yat | sam-ṛccham | mānuṣīḥ | viśaḥ | āyan | tvam | nṛ-bhiḥ | ajayaḥ | tvā-vṛdhebhiḥ ॥

9. ²Even ⁴the immortal ¹gods ^{8,9}proclaim ³thy ⁶greatness, ⁵O knower of all things born, ⁷O

Fire of the gelded Horse. ¹⁰That ¹³which I sought ¹¹by questioning, ¹⁴coming ¹²to the human ¹³peoples, ¹⁵thou ¹⁷hast conquered ¹⁶by men ¹⁸who grow by thee. (16/419)

¹⁸ Or, who make thee grow in them. (16/419 fn 20)

पितेव पुत्रमबिभरुपस्थे त्वामग्ने वध्र्यश्वः सपर्यन् ।

जुषाणो अस्य समिधं यविष्ठोत पूर्वानवनोव्राधतश्चित् ॥10.069.10॥

पिताऽइव¹ । पुत्रम्² । अबिभः³ । उपऽस्थे⁴ । त्वाम्⁵ । अग्ने⁶ । वध्रिऽअश्वः⁷ । सपर्यन्⁸ ।

जुषाणः⁹ । अस्य¹⁰ । सम्ऽइधम्¹¹ । यविष्ठ¹² । उत¹³ । पूर्वान्¹⁴ । अनोः¹⁵ । ब्राधतः¹⁶ । चित्¹⁷ ॥

pitā-iva | putram | abibhaḥ | upa-sthe | tvām | agne | vadhri-aśvaḥ | saparyan | juṣāṇaḥ | asya | sam-idham | yaviṣṭha | uta | pūrvān | avanoḥ | vrādhataḥ | cit ॥

10. ⁵Thee, ¹as the father ³carries ²his son ⁴in his lap so ⁷the gelded Horse ³carried and ⁸tended ⁵thee, ⁶O Fire; ¹²O youthful god, ⁹accepting ¹⁰his ¹¹fuel ¹⁵thou didst conquer ¹⁷even ¹⁴the supreme ¹³and ¹⁶mighty. (16/419)

शश्वदग्निर्वध्र्यश्वस्य शत्रून् नृभिर्जिगाय सुतसोमवद्धिः ।

समनं चिददहश्चित्रभानोऽव ब्राधन्तमभिनद् वृधश्चित् ॥10.069.11॥

शश्वत्¹ । अग्निः² । वध्रिऽअश्वस्य³ । शत्रून्⁴ । नृभिः⁵ । जिगाय⁶ । सुतसोमवत्⁷भिः⁷ ।

समनम्⁸ । चित्⁹ । अदहः¹⁰ । चित्रभानो¹¹ । अव¹² । ब्राधन्तम्¹³ । अभिनत्¹⁴ । वृधः¹⁵ । चित्¹⁶ ॥

śaśvat | agniḥ | vadhri-aśvasya | śatrūn | nṛ-bhiḥ | jigāya | sutasomavat-bhiḥ | samanam | cit | adahaḥ | citra-bhāno | ava | vrādhantam | abhinat | vṛdhaḥ | cit ॥

11. ²Fire has ¹ever ⁶conquered ⁴the enemies ³of the gelded Horse ⁵by men ⁷who have pressed the Soma wine; ¹¹O thou of the bright diverse lights, ¹⁴thou hast broken and ^{12,10}cast down ⁸the foe that was equal ⁹and ¹³the foe that was mighty ¹⁶and ¹⁵thou hast given him increase. (16/419)

अयमग्निर्वध्र्यश्वस्य वृत्रहा सनकात् प्रेद्धो नमसोपवाक्यः ।

स नो अजामीरुत वा विजामीनभि तिष्ठ शर्धतो वाग्र्यश्व ॥10.069.12॥

अयम्¹ । अग्निः² । वध्रिऽअश्वस्य³ । वृत्रहा⁴ । सनकात्⁵ । प्रऽइद्धः⁶ । नमसा⁷ । उपऽवाक्यः⁸ ।

सः⁹ । नः¹⁰ । अजामीन्¹¹ । उत¹² । वा¹³ । विजामीन्¹⁴ । अभि¹⁵ । तिष्ठ¹⁶ । शर्धतः¹⁷ । वाग्रिऽअश्व¹⁸ ॥

ayam | agniḥ | vadhri-aśvasya | vṛtra-hā | sanakāt | pra-iddhaḥ | namasā | upa-vākyaḥ | saḥ | naḥ | ajāmīn | uta | vā | vi-jāmīn | abhi | tiṣṭha | śardhataḥ | vādhri-aśva ॥

12. ¹This ²Fire is ⁴the slayer of the enemies ³of the gelded Horse, ⁶lit ⁵from of old and ⁸to be invoked ⁷with obeisance; ⁹so ^{15,16}do thou assail ¹⁷those who attack him, both ¹¹the uncompanioned ^{12,13}and ¹⁴the one with many companions, ¹⁸O Fire of the gelded Horse. (16/419-20)

Sukta 70

इमां मे अग्ने समिधं जुषस्वेळस्पदे प्रति हर्या घृताचीम् ।

वर्षन् पृथिव्याः सुदिनत्वे अह्नामूर्ध्वो भव सुक्रतो देवयज्या ॥10.070.01॥

इमाम्¹ । मे² । अग्ने³ । सम्इधम्⁴ । जुषस्व⁵ । इळः⁶ । पदे⁷ । प्रति⁸ । हर्य⁹ । घृताचीम्¹⁰ ।

वर्षन्¹¹ । पृथिव्याः¹² । सुदिनत्वे¹³ । अह्नाम्¹⁴ । ऊर्ध्वः¹⁵ । भव¹⁶ । सुक्रतो¹⁷ । देवयज्या¹⁸ ॥

imām | me | agne | sam-idham | juṣasva | iḷaḥ | pade | prati | harya | ghr̥tācīm |
varṣman | pṛthivyāḥ | sudina-tve | ahnām | ūrdhvaḥ | bhava | su-krato | deva-yajyā ॥

1. ³O Fire, ⁵accept ¹the (this) ⁴fuel ²I give thee; ⁷in the seat ⁶of revelation ^{8,9}take joy ¹⁰in the luminous Thought: ¹¹on the high top ¹²of earth, ¹³in the brightness ¹⁴of the days, ¹⁶become ¹⁵high uplifted ¹⁸by worship of sacrifice to the gods, ¹⁷O strong of will! (16/420)

¹⁸with a will to the divine sacrifice (5.21.4)

आ देवानामग्रयावेह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरश्वैः ।

ऋतस्य पथा नमसा मियेधो देवेभ्यो देवतमः सुसूदत् ॥10.070.02॥

आ¹ । देवानाम्² । अग्रयावा³ । इह⁴ । यातु⁵ । नराशंसः⁶ । विश्वरूपेभिः⁷ । अश्वैः⁸ ।

ऋतस्य⁹ । पथा¹⁰ । नमसा¹¹ । मियेधः¹² । देवेभ्यः¹³ । देवतमः¹⁴ । सुसूदत्¹⁵ ॥

ā | devānām | agra-yāvā | iha | yātu | narāsaṃsaḥ | viśva-rūpebhiḥ | aśvaiḥ |
ṛtasya | pathā | namaśā | miyedhaḥ | devebhyaḥ | deva-tamaḥ | susūdat ॥

2. ^{5a}May ³he who travels in front ²of the gods, ⁶he who voices the godhead, ^{1,5b}come ⁴here ⁸with his horses ⁷of universal forms; ¹²pure and ¹⁴most divine, ¹⁵may he hasten ¹¹with our obeisance ¹⁰on the path ⁹of the Truth ¹³to the gods. (16/420)

शश्वत्तममीळते दूत्याय हविष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।

वहिष्ठैरश्वैः सुवृता रथेनाऽऽ देवान् वक्षि नि षदेह होता ॥10.070.03॥

शश्वत्तमम्¹ । ईळते² । दूत्याय³ । हविष्मन्तः⁴ । मनुष्यासः⁵ । अग्निम्⁶ ।

वहिष्ठैः⁷ । अश्वैः⁸ । सुवृता⁹ । रथेन¹⁰ । आ¹¹ । देवान्¹² । वक्षि¹³ । नि¹⁴ । सद¹⁵ । इह¹⁶ । होता¹⁷ ॥

śaśvat-tamam | iḷate | dūtyāya | haviṣmantaḥ | manuṣyāsaḥ | agnim |
vahiṣṭhaiḥ | aśvaiḥ | su-vṛtā | rathena | ā | devān | vakṣi | ni | sada | iha | hotā ॥

3. ⁵Men ⁴bringing their offerings ²ask ⁶for the Fire ¹everlasting ³to be their envoy: so do thou ⁸with thy horses ⁷strong to bear and ⁹thy swiftly moving ¹⁰car ^{11,13}bring to us ¹²the gods; ^{14,15a}take ¹⁶here ^{15b}thy seat ¹⁷as the Priest of the call. (16/420)

वि प्रथतां देवजुष्टं तिरश्चा दीर्घं द्राघ्मा सुरभि भूत्वस्मे ।

अहेळता मनसा देव बर्हिर्न्द्रज्येष्ठाँ उशतो यक्षि देवान् ॥10.070.04॥ ॥

वि¹ । प्रथताम्² । देवजुष्टम्³ । तिरश्चा⁴ । दीर्घम्⁵ । द्राघ्मा⁶ । सुरभि⁷ । भूतु⁸ । अस्मे⁹ इति ।
अहेळता¹⁰ । मनसा¹¹ । देव¹² । बर्हिः¹³ । इन्द्रज्येष्ठान्¹⁴ । उशतः¹⁵ । यक्षि¹⁶ । देवान्¹⁷ ॥

vi | prathatām | deva-juṣṭam | tiraścā | dīrgham | drāghmā | surabhi | bhūtu | asme iti |
ahelaṭā | manasā | deva | barhiḥ | indra-jyeṣṭhān | uśataḥ | yakṣi | devān ॥

4. ^{2a}May ³the seat acceptable to the gods ^{2b}spread ¹wide ⁹in us and all its ⁵long ⁴horizontal
⁶length ⁸become ⁷fragrant. ¹³Occupy that seat, ¹²O god, ¹¹with a mind ¹⁰not inclining to
wrath, and ¹⁷to the gods (¹⁵desiring the sacrifice – 10.1.7) ¹⁴with Indra for their greatest
¹⁶offer sacrifice. (16/420)

दिवो वा सानु स्पृशता वरीयः पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् ।

उशतीर्द्धारो महिना महद्भिर्देवं रथं रथयुर्धारयध्वम् ॥10.070.05॥

दिवः¹ । वा² । सानु³ । स्पृशता⁴ । वरीयः⁵ । पृथिव्या⁶ । वा⁷ । मात्रया⁸ । वि⁹ । श्रयध्वम्¹⁰ ।
उशतीः¹¹ । द्वारः¹² । महिना¹³ । महत्भिः¹⁴ । देवम्¹⁵ । रथम्¹⁶ । रथयुः¹⁷ । धारयध्वम्¹⁸ ॥

divaḥ | vā | sānu | sprśata | varīyaḥ | pṛthivyā | vā | mātrayā | vi | śrayadhvam |
uśatīḥ | dvāraḥ | mahinā | mahat-bhiḥ | devam | ratham | ratha-yuḥ | dhārayadhvam ॥

5. ⁴Touch ²either ¹heaven's ⁵superior ³peak ⁷or ^{9,10}swing wide open ⁸with all the extent ⁶of
earth, ¹²O doors ¹¹of aspiration, ¹⁷who desire the chariot of the gods, ¹⁸hold ¹³in your
greatness and ¹⁴by the great ¹⁵the divine ¹⁶car. (16/421)

¹²The aspiration of the Vedic seer was the enrichment and expansion of man's being, the birth and the
formation of the godheads in his life-sacrifice, the increase of the Force, Truth, Light, Joy of which they are
the powers until through the enlarged and ever-opening worlds of his being the soul of man rises, sees the
divine doors (devīr dvāraḥ) swing open to his call and enters into the supreme felicity of a divine existence
beyond heaven. [15/139]

देवी दिवो दुहितरा सुशिल्पे उषासानक्ता सदतां नि योनौ ।

आ वां देवास उशती उशन्त उरौ सीदन्तु सुभगे उपस्थे ॥10.070.06॥

देवी¹ इति । दिवः² । दुहितरा³ । सुशिल्पे⁴ । उषासानक्ता⁵ । सदताम्⁶ । नि⁷ । योनौ⁸ ।
आ⁹ । वाम्¹⁰ । देवासः¹¹ । उशती¹² इति । उशन्तः¹³ । उरौ¹⁴ । सीदन्तु¹⁵ । सुभगे¹⁶ । उपस्थे¹⁷ ॥

devī iti | divaḥ | duhitarā | su-śilpe | uṣasānaktā | sadatām | ni | yonau |
ā | vām | devāsaḥ | uśatī iti | uśantaḥ | urau | sīdantu | subhage iti su-bhage | upa-sṭhe ॥

6. ^{6a}Let ¹the two divine ³daughters ²of heaven, ⁴formed beautifully, ⁵dawn and night, ^{6b}sit
⁷in ⁸their native seat; O dawn and night, ¹²O you who aspire, ^{15a}may ¹¹the gods ¹³aspiring
^{9,15b}sit ¹⁰on your ¹⁴wide ¹⁷lap, ¹⁶O blissful ones. (16/421)

ऊर्ध्वो ग्रावा बृहदग्निः समिद्धः प्रिया धामान्यदितेरुपस्थे ।

पुरोहितावृत्विजा यज्ञे अस्मिन् विदुष्टरा द्रविणमा यजेथाम् ॥10.070.07॥

ऊर्ध्वः¹ । ग्रावा² । बृहत्³ । अग्निः⁴ । सम्ऽइद्धः⁵ । प्रिया⁶ । धामानि⁷ । अदितेः⁸ । उपऽस्थे⁹ ।
पुरःऽहितौ¹⁰ । ऋत्विजा¹¹ । यज्ञे¹² । अस्मिन्¹³ । विदुःऽतरा¹⁴ । द्रविणम्¹⁵ । आ¹⁶ । यजेथाम्¹⁷ ॥

ūrdhvaḥ । grāvā । bṛhat । agniḥ । sam-iddhaḥ । priyā । dhāmāni । aditeḥ । upa-sthe ।
puraḥ-hitau । ṛtvijā । yajñe । asmin । viduḥ-tarā । draviṇam । ā । yajethām ॥

7. ¹High stands up ²the stone of the pressing, ^{5a}high ⁴the Fire ^{5b}is kindled, ³may it touch the vast and ⁷the seats ⁶dear to us ⁹in the lap ⁸of the infinite mother; ¹⁰O you who are vicars and ¹¹ordinants of the rite ¹³in this ¹²sacrifice, ¹⁴you twain who have greater knowledge, ^{16,17}may you win for us by sacrifice ¹⁵the Treasure. (16/421)

तिस्त्रो देवीर्बर्हिःरिदं वरीय आ सीदत चकृमा वः स्योनम् ।

मनुष्वद् यज्ञं सुधिता हवींषीळा देवी घृतपदी जुषन्त ॥10.070.08॥

तिस्त्रः¹ । देवीः² । बर्हिः³ । इदम्⁴ । वरीयः⁵ । आ⁶ । सीदत⁷ । चकृम⁸ । वः⁹ । स्योनम्¹⁰ ।
मनुष्वत्¹¹ । यज्ञम्¹² । सुधिता¹³ । हवींषि¹⁴ । इळा¹⁵ । देवी¹⁶ । घृतऽपदी¹⁷ । जुषन्त¹⁸ ॥

tisraḥ । devīḥ । barhiḥ । idam । varīyaḥ । ā । sīdata । cakṛma । vaḥ । syonam ।
manuṣvat । yajñam । su-dhitā । havīṃṣi । iḷā । devī । ghr̥ta-padī । juṣanta ॥

8. ¹O ye three ²goddesses, ^{6,7}sit on ⁴the (this) ⁵superior ³seat ⁸which we have made ¹⁰delightful ⁹for you; ^{18a}may ¹⁵the mother of Revelation and ¹⁶the two goddesses ¹⁷with the luminous feet ^{18b}accept ¹³our firmly placed ¹⁴offerings and ¹¹our human ¹²worship of sacrifice. (16/421)

देव त्वष्टर्यद्ध चारुत्वमानङ् यदङ्गिरसामभवः सचाभूः ।

स देवानां पाथ उप प्र विद्वानुशन् यक्षि द्रविणोदः सुरत्नः ॥10.070.09॥

देव¹ । त्वष्टः² । यत्³ । ह⁴ । चारुऽत्वम्⁵ । आनट्⁶ । यत्⁷ । अङ्गिरसाम्⁸ । अभवः⁹ । सचाऽभूः¹⁰ ।
सः¹¹ । देवानाम्¹² । पाथः¹³ । उप¹⁴ । प्र¹⁵ । विद्वान्¹⁶ । उशन्¹⁷ । यक्षि¹⁸ । द्रविणऽदः¹⁹ । सुऽरत्नः²⁰ ॥

deva । tvaṣṭaḥ । yat । ha । cāru-tvam । ānaṭ । yat । aṅgirasām । abhavaḥ । sacā-bhūḥ ।
saḥ । devānām । pāthaḥ । upa । pra । vidvān । uśan । yakṣi । draviṇaḥ-daḥ । su-ratnaḥ ॥

9. ¹O divine ²maker of forms, ³since ⁶thou hast reached ⁵beauty in thy works, ⁷since ⁹thou hast become ¹⁰companion in thy being ⁸to the Angiras seers, ¹⁵forward then ^{14,13}to the goal of the journeyings ¹³of the gods, ¹⁶for thou knowest it! ¹⁷Aspiring, ²⁰perfect in ecstasy, ¹⁸sacrifice to the gods, ¹⁹O giver of the treasure. (16/421-2)

वनस्पते रशनया नियूया देवानां पाथ उप वक्षि विद्वान् ।

स्वदाति देवः कृणवद्धवींष्यवतां द्यावापृथिवी हवं मे ॥10.070.10॥

वनस्पते¹ । रशनया² । निऽयूय³ । देवानाम्⁴ । पाथः⁵ । उप⁶ । वक्षि⁷ । विद्वान्⁸ ।
स्वदाति⁹ । देवः¹⁰ । कृणवत्¹¹ । हवींषि¹² । अवताम्¹³ । द्यावापृथिवी¹⁴ इति । हवम्¹⁵ । मे¹⁶ ॥

vanaspate | raśanayā | ni-yūya | devānām | pāthah | upa | vakṣi | vidvān |
svadāti | devaḥ | kṛṇavat | havīmṣi | avatām | dyāvāpṛthivī iti | havam | me ॥

10. ¹O Tree (Soma), ⁸knowing ⁵the goal of the journeying ⁴of the gods, ^{6,7}bear us to it
³binding ²with the radiant cord. May ¹⁰the godhead ¹¹fashion ¹²the offerings ⁹in which he
takes pleasure: ^{13a}may ¹⁴heaven and earth ^{13b}protect ¹⁶our (my – 10.11.2) ¹⁵call. (16/422)

आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्रं दिवो मरुतो अन्तरिक्षात् ।

सीदन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥10.070.11॥

आ¹ । अग्ने² । वह³ । वरुणम्⁴ । इष्टये⁵ । नः⁶ । इन्द्रम्⁷ । दिवः⁸ । मरुतः⁹ । अन्तरिक्षात्¹⁰ ।

सीदन्तु¹¹ । बर्हिः¹² । विश्वे¹³ । आ¹⁴ । यजत्राः¹⁵ । स्वाहा¹⁶ । देवाः¹⁷ । अमृताः¹⁸ । मादयन्ताम्¹⁹ ॥

ā | agne | vaha | varuṇam | iṣṭaye | naḥ | indram | divaḥ | marutaḥ | antarikṣāt |
sīdantu | barhiḥ | viśve | ā | yajatrāḥ | svāhā | devāḥ | amṛtāḥ | mādayantām ॥

11. ²O Fire, ^{1,3}bring ⁴Varuna ⁶to our ⁵sacrifice, ⁷Indra ⁸from heaven, ⁹the Life-Gods ¹⁰from
mid-air; ^{11a}may ¹³all ¹⁵the lords of sacrifice ^{14,11b}sit on ¹²our sacred seat, ^{19a}may ¹⁸the
immortal ¹⁷gods ^{19b}take rapture ¹⁶in the svāhā. (16/422)

¹⁶the luminous self-force of the fulfilled divine Nature of the gods. (16/551)

Agni Sauchika or Vaishwanara or Sapti Vajambhara

Sukta 79

अपश्यमस्य महतो महित्वममर्त्यस्य मर्त्यासु विक्षु ।

नाना हनू विभृते सं भरेते असिन्वती बप्सती भूर्यत्तः ॥10.079.01॥

अपश्यम्¹ । अस्य² । महतः³ । महिऽत्वम्⁴ । अमर्त्यस्य⁵ । मर्त्यासु⁶ । विक्षु⁷ ।

नाना⁸ । हनू⁹ इति । विऽभृते¹⁰ । सम्¹¹ । भरेते¹² इति । असिन्वती¹³ इति । बप्सती¹⁴ इति । भूरि¹⁵ । अत्तः¹⁶ ॥

apaśyam | asya | mahataḥ | mahi-tvam | amartyasya | martyāsu | vikṣu |

nānā | hanū iti | vi-bhṛte | sam | bharete iti | asinvatī iti | bapsatī iti | bhūri | attāḥ ॥

1. ¹I have seen ⁴the greatness ²of this ³great one, ⁵the Immortal ⁶in the mortal ⁷peoples. ⁹The jaws ¹⁵of this abundant ¹⁶eater, ⁸separate and ¹⁰held apart, ^{11,12}are brought close together, ¹⁴devouring, ¹³insatiable. (16/422)

⁸of many kinds (6.14.3)

गुहा शिरो निहितमृधगक्षी असिन्वन्नत्ति जिह्वया वनानि ।

अत्राण्यस्मै पङ्भिः सं भरन्त्युत्तानहस्ता नमसाधि विक्षु ॥10.079.02॥

गुहा¹ । शिरः² । निऽहितम्³ । ऋधक्⁴ । अक्षी⁵ इति । असिन्वन्⁶ । अत्ति⁷ । जिह्वया⁸ । वनानि⁹ ।

अत्राणि¹⁰ । अस्मै¹¹ । पङ्भिः¹² । सम्¹³ । भरन्ति¹⁴ । उत्तानऽहस्ताः¹⁵ । नमसा¹⁶ । अधि¹⁷ । विक्षु¹⁸ ॥

guhā | śiraḥ | ni-hitam | ṛdhak | akṣī iti | asinvan | atti | jihvayā | vanāni |

atrāṇi | asmai | paṅ-bhiḥ | sam | bharanti | uttāna-hastāḥ | namaśā | adhi | vikṣu ॥

2. ²His head ³is (set inward – 6.9.5) ¹in the secrecy, ⁵his eyes ⁴wide apart, ⁶insatiable ⁷he eats up ⁹the forest ⁸with his tongue of flame. ^{13,14}They bring together ¹⁰his foods ¹¹for him ¹²with the pacings of their feet, ^{15a}their hands ¹⁶of obeisance ^{15b}are outstretched ^{17,18}in the peoples. (16/423)

प्र मातुः प्रतरं गुह्यमिच्छन् कुमारो न वीरुधः सर्पदुर्वीः ।

ससं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिह्वांसं रिप उपस्थे अन्तः ॥10.079.03॥

प्र¹ । मातुः² । प्रऽतरम्³ । गुह्यम्⁴ । इच्छन्⁵ । कुमारः⁶ । न⁷ । वीरुधः⁸ । सर्पत्⁹ । उर्वीः¹⁰ ।

ससम्¹¹ । न¹² । पक्वम्¹³ । अविदत्¹⁴ । शुचन्तम्¹⁵ । रिरिह्वांसम्¹⁶ । रिपः¹⁷ । उपऽस्थे¹⁸ । अन्तः¹⁹ ॥

pra | mātuḥ | pra-taram | guhyam | icchan | kumāraḥ | na | vīrudhaḥ | sarpat | urvīḥ |

samam | na | pakvam | avidat | śucantam | ririhvāṃsam | ripaḥ | upa-sthe | antaḥ ॥

3. ⁵Desiring ⁴the secret place ²of the mother ³farther beyond ^{1,9}he crawls ⁷like ⁶a child ¹⁰over the wide ⁸growths of earth. ¹⁴One finds ¹⁵him shining ¹²like ¹³ripe ¹¹corn, ¹⁶licking away

तद्दामृतं रोदसी प्र ब्रवीमि जायमानो मातरा गर्भो अत्ति ।

नाहं देवस्य मर्त्यश्चिकेताऽग्निरङ्ग विचेताः स प्रचेताः ॥10.079.04॥ ॥

तत्¹ । वाम्² । ऋतम्³ । रोदसी⁴ इति । प्र⁵ । ब्रवीमि⁶ । जायमानः⁷ । मातरा⁸ । गर्भः⁹ । अत्ति¹⁰ ।

न¹¹ । अहम्¹² । देवस्य¹³ । मर्त्यः¹⁴ । चिकेत¹⁵ । अग्निः¹⁶ । अङ्ग¹⁷ । विऽचेताः¹⁸ । सः¹⁹ । प्रऽचेताः²⁰ ॥

tat | vām | ṛtam | rodasī iti | pra | bravīmi | jāyamānaḥ | mātara | garbhaḥ | atti |
na | aham | devasya | martyaḥ | ciketa | agniḥ | aṅga | vi-cetāḥ | saḥ | pra-cetāḥ ॥

4. ⁴O heaven and earth, ^{5,6}I declare ²to you ¹that ³Truth of you,—⁷in his very birth ⁹the child of your womb ¹⁰devours ⁸his parents. ¹²I am ¹⁴mortal and ¹⁵know ¹¹not ¹³of the godhead; (*) ¹⁶Fire is ¹⁸the all-conscious knower and ¹⁹he is ²⁰the thinker. (16/423)

³ṛtam - the truth in action, right, the truth of divine being regulating right activity both of mind and body [15/65]

*¹⁷ only (10.4.4)

यो अस्मा अन्नं तृष्वादधात्याज्यैर्घृतैर्जुहोति पुष्यति ।

तस्मै सहस्रमक्षभिर्वि चक्षेऽग्ने विश्वतः प्रत्यङ्ङसि त्वम् ॥10.079.05॥

यः¹ । अस्मै² । अन्नम्³ । तृषु⁴ । आऽदधाति⁵ । आज्यैः⁶ । घृतैः⁷ । जुहोति⁸ । पुष्यति⁹ ।

तस्मै¹⁰ । सहस्रम्¹¹ । अक्षऽभिः¹² । वि¹³ । चक्षे¹⁴ । अग्ने¹⁵ । विश्वतः¹⁶ । प्रत्यङ्ङ¹⁷ । असि¹⁸ । त्वम्¹⁹ ॥

yaḥ | asmai | annam | ṛṣu | ā-dadhāti | ājyaiḥ | ghr̥taiḥ | juhoti | puṣyati |
tasmai | sahasram | akṣa-bhiḥ | vi | cakṣe | agne | viśvataḥ | pratyaṅṅ | asi | tvam ॥

5. ¹He who ⁵sets ⁴swiftly ²for him ³his food ⁸casts on him ⁶the outpourings ⁷of light ⁹by which he is nourished, ¹⁰for him ^{13,14}he sees ¹¹with a thousand ¹²eyes: ¹⁵O Fire, ¹⁹thou ^{17,18}frontest us ¹⁶on every side. (16/423)

किं देवेषु त्यज एनश्चकर्थाऽग्ने पृच्छामि नु त्वामविद्वान् ।

अक्रीळन् क्रीळन् हरिरत्तवेऽदन् वि पर्वशश्चकर्त गामिवासिः ॥10.079.06॥

किम्¹ । देवेषु² । त्यजः³ । एनः⁴ । चकर्थ⁵ । अग्ने⁶ । पृच्छामि⁷ । नु⁸ । त्वाम्⁹ । अविद्वान्¹⁰ ।

अक्रीळन्¹¹ । क्रीळन्¹² । हरिः¹³ । अत्तवे¹⁴ । अदन्¹⁵ । वि¹⁶ । पर्वऽशः¹⁷ । चकर्त¹⁸ । गाम्ऽइव¹⁹ । असिः²⁰ ॥

kim | deveṣu | tyajaḥ | enaḥ | cakartha | agne | pṛcchāmi | nu | tvām | avidvān |
akrīḷan | kṛīḷan | hariḥ | attave | adan | vi | parva-śaḥ | cakarta | gām-iva | asiḥ ॥

6. ¹What ³omission or ⁴sin ⁵hast thou done ²before the gods, ⁷I ask ⁹thee, ⁶O Fire, ¹⁰for I know not. ¹²In his play ¹¹unplaying ¹³a tawny lion, ¹⁵eating ¹⁴only to devour, ^{16,18}he has cut all asunder ¹⁷limb by limb, ^{19a}as ²⁰a knife ^{16,18}cuts ^{19b}the cow. (16/423)

¹⁹(as) the cow of light (8.74.10)

विषूचो अश्वान् युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रशनाभिर्गृभीतान् ।

चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानृधे पर्वभिर्वावृधानः ॥10.079.07॥

विषूचः¹ । अश्वान्² । युयुजे³ । वनेजाः⁴ । ऋजीतिभिः⁵ । रशनाभिः⁶ । गृभीतान्⁷ ।

चक्षदे⁸ । मित्रः⁹ । वसुभिः¹⁰ । सुजातः¹¹ । सम्¹² । आनृधे¹³ । पर्वभिः¹⁴ । वावृधानः¹⁵ ॥

viṣūcaḥ | aśvān | yuyuje | vane-jāḥ | ṛjīti-bhiḥ | raśanābhiḥ | gr̥bhītān |

cakṣade | mitraḥ | vasu-bhiḥ | su-jātaḥ | sam | ānṛdhe | parva-bhiḥ | vavr̥dhānaḥ ॥

7. ⁴He who is born in the forests ³has yoked ²his horses ¹tending all ways ⁷but caught back ⁵by straight-held ⁶reins. ⁹Mitra, ¹¹well-born, ⁸has distributed to him ¹⁰the treasures and ^{12,13}he has grown to completeness ¹⁵increasing ¹⁴in every member. (16/424)
-

Sukta 80

अग्निः सप्ति वाजंभरं ददात्यग्निर्वीरं श्रुत्यं कर्मनिःष्ठाम् ।

अग्नी रोदसी वि चरत् समञ्जन्नग्निर्नारीं वीरकुक्षिं पुरंधिम् ॥10.080.01॥

अग्निः¹ । सप्तिम्² । वाजम्भरम्³ । ददाति⁴ । अग्निः⁵ । वीरम्⁶ । श्रुत्यम्⁷ । कर्मनिःस्थाम्⁸ ।

अग्निः⁹ । रोदसी¹⁰ इति । वि¹¹ । चरत्¹² । सम्अञ्जन्¹³ । अग्निः¹⁴ । नारीम्¹⁵ । वीरकुक्षिम्¹⁶ । पुरम्धिम¹⁷ ॥

agnih | saptim | vājam-bharam | dadāti | agnih | vīram | śrutyam | karmaniḥ-sthām |
agnih | rodasī iti | vi | carat | sam-añjan | agnih | nārīm | vīra-kukṣim | puram-dhim ||

- ¹Fire ⁴gives to us ²the Horse ³that carries the plenitude. ⁵Fire ⁴gives ⁶the Hero ⁷who has the inspired hearing and ⁸stands firm in the work; ⁹Fire ^{11,12}ranges ¹⁰through earth and heaven ¹³revealing all things. ¹⁵Fire ⁴gives ¹⁵the Woman, ¹⁷the tenant of the city, ¹⁶from whose womb is born the hero. (16/424)

²a racer 8.43.25); a galloper (10.156.1)

¹⁷Or, the many-thoughted, (16/424 fn 21)

अग्नेरप्नसः समिदस्तु भद्राऽग्निर्मही रोदसी आ विवेश ।

अग्निरेकं चोदयत् समत्स्वग्निर्वृत्राणि दयते पुरुणि ॥10.080.02॥

अग्नेः¹ । अप्नसः² । सम्इत्³ । अस्तु⁴ । भद्रा⁵ । अग्निः⁶ । मही⁷ इति । रोदसी⁸ इति । आ⁹ । विवेश¹⁰ ।

अग्निः¹¹ । एकम्¹² । चोदयत्¹³ । समत्सु¹⁴ । अग्निः¹⁵ । वृत्राणि¹⁶ । दयते¹⁷ । पुरुणि¹⁸ ॥

agneḥ | apnasah | sam-it | astu | bhadrā | agnih | mahī iti | rodasī iti | ā | viveśa |
agnih | ekam | codayat | samat-su | agnih | vṛtrāṇi | dayate | purūṇi ||

- ⁴May there be ⁵a happy ³fuel ¹for Fire ²at his labour. ⁶Fire ^{9,10}enters into ⁷the great ⁸earth and heaven: ¹¹Fire ¹³urges on ¹²one who is all alone ¹⁴in his battles. ¹⁵Fire ¹⁷cleaves asunder ¹⁸the multitude ¹⁶of the enemy. (16/424)

अग्निर्ह त्वं जरतः कर्णमावाऽग्निरद्भयो निरदहज्जरुथम् ।

अग्निरत्रिं घर्म उरुष्यदन्तरग्निर्नृमेघं प्रजयासृजत् सम् ॥10.080.03॥

अग्निः¹ । ह² । त्यम्³ । जरतः⁴ । कर्णम्⁵ । आव⁶ । अग्निः⁷ । अत्ऽभ्यः⁸ । निः⁹ । अदहत्¹⁰ । जरुथम्¹¹ ।

अग्निः¹² । अत्रिम्¹³ । घर्मे¹⁴ । उरुष्यत्¹⁵ । अन्तः¹⁶ । अग्निः¹⁷ । नृमेधम्¹⁸ । प्रजया¹⁹ । असृजत्²⁰ । सम्²¹ ॥

agnih | ha | tyam | jarataḥ | karṇam | āva | agnih | at-bhyaḥ | niḥ | adahat | jarūtham |
agnih | atrim | gharme | uruṣyat | antaḥ | agnih | nṛ-medham | pra-jayā | asṛjat | sam ||

- ¹Fire ⁶has protected ^{3,5}the ear ⁴of the worshipper, ⁷Fire ^{9,10}burnt out ¹¹the Waster ⁸from the waters; ¹²Fire ¹⁵delivered ¹³Atri ¹⁶within ¹⁴the blaze, ¹⁷Fire ^{21,20}united ¹⁸man's sacrifice ¹⁹with its progeny. (16/424-5)

^{3,5} tyam, "that other" ear, the inner ear which listens to inspired knowledge. (16/424 fn 22)

^{4,5} Sayana takes the two words jarataḥ karna as if they were one indicating the name of the Rishi "Jaratkarna". (16/424 fn 23)

¹¹ Sayana renders jarūtha "a demon". (16/424 fn 24)

¹⁴ Sayana renders "in the hot cauldron in the earth". (16/425 fn 25)

¹⁵ defends (3.5.8)

¹⁸⁻²¹ Sayana renders ^{21,20}gave ¹⁹progeny ¹⁸to the Rishi Nrimedha". (16/425 fn 26)

अग्निर्दाद् द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रा सनोति ।

अग्निर्दिवि हव्यमा ततानाऽग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा ॥10.080.04॥ ॥

अग्निः¹ । दात्² । द्रविणम्³ । वीरपेशाः⁴ । अग्निः⁵ । ऋषिम्⁶ । यः⁷ । सहस्रा⁸ । सनोति⁹ ।

अग्निः¹⁰ । दिवि¹¹ । हव्यम्¹² । आ¹³ । ततान¹⁴ । अग्नेः¹⁵ । धामानि¹⁶ । विभृता¹⁷ । पुरुत्रा¹⁸ ॥

agnih | dāt | draviṇam | vīra-peśāḥ | agnih | ṛṣim | yaḥ | sahasrā | sanoti |

agnih | divi | havyam | ā | tatāna | agneḥ | dhāmāni | vi-bhṛtā | puru-trā ॥

4. ^{2a}May ¹Fire ⁴in the hero's shape ^{2b}give us ³the Treasure, ^{2a}may ⁵Fire ^{2b}give us ⁶the sage ⁷who ⁹wins ⁸the thousands; ¹⁰Fire ^{13,14}has extended ¹²the offering ¹¹in heaven, ¹⁵his are ¹⁶the planes ¹⁷upheld separately ¹⁸in many spaces. (16/425)

अग्निमुक्थैर्ऋषयो वि ह्वयन्तेऽग्निं नरो यामनि बाधितासः ।

अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तोऽग्निः सहस्रा परि याति गोनाम् ॥10.080.05॥

अग्निम्¹ । उक्थैः² । ऋषयः³ । वि⁴ । ह्वयन्ते⁵ । अग्निम्⁶ । नरः⁷ । यामनि⁸ । बाधितासः⁹ ।

अग्निम्¹⁰ । वयः¹¹ । अन्तरिक्षे¹² । पतन्तः¹³ । अग्निः¹⁴ । सहस्रा¹⁵ । परि¹⁶ । याति¹⁷ । गोनाम्¹⁸ ॥

agnim | ukthaiḥ | ṛṣayaḥ | vi | hvayante | agnim | naraḥ | yāmani | bādhitāsaḥ |

agnim | vayaḥ | antarikṣe | patantaḥ | agniḥ | sahasrā | pari | yāti | gonām ॥

5. ¹Fire ³the sages ²with their utterances ⁵call ⁴to every side, ⁶to Fire ⁷men ^{4,5}call ⁹who are opposed ⁸in their march, ¹⁰to Fire ¹¹the Birds ¹³flying ¹²in mid-air; ¹⁴Fire ^{16,17}encircles ¹⁵the thousands ¹⁸of the Ray-Cows. (16/425)

अग्निं विश ईळते मानुषीर्या अग्निं मनुषो नहुषो वि जाताः ।

अग्निर्गान्धर्वी पथ्यामृतस्याऽग्नेर्गव्यूतिर्घृत आ निषत्ता ॥10.080.06॥

अग्निम्¹ । विशः² । ईळते³ । मानुषीः⁴ । याः⁵ । अग्निम्⁶ । मनुषः⁷ । नहुषः⁸ । वि⁹ । जाताः¹⁰ ।

अग्निः¹¹ । गान्धर्वीम्¹² । पथ्याम्¹³ । ऋतस्य¹⁴ । अग्नेः¹⁵ । गव्यूतिः¹⁶ । घृते¹⁷ । आ¹⁸ । निषत्ता¹⁹ ॥

agnim | viśaḥ | iḷate | mānuṣiḥ | yāḥ | agnim | manuṣaḥ | nahuṣaḥ | vi | jātāḥ |

agnih | gāndharvīm | pathyām | ṛtasya | agneḥ | gavyūtiḥ | ghrte | ā | ni-sattā ॥

6. ¹Fire ²the peoples ³pray ⁵who are ⁴human. ⁶Fire ⁷men ⁹of different ¹⁰birth ⁸who dwell as neighbours, ¹¹Fire ¹²brings the Gandharvi ¹³to the path ¹⁴of the Truth, ¹⁵the Fire's ¹⁶path of the Ray-cows ^{18,19}is settled ¹⁷in the Light. (16/425)

अग्नये ब्रह्म ऋभवस्ततक्षुरग्निं महामवोचामा सुवृक्तिम् ।

अग्ने प्राव जरितारं यविष्ठाऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥10.080.07॥

अग्नये¹ । ब्रह्म² । ऋभवः³ । ततक्षुः⁴ । अग्निम्⁵ । महाम्⁶ । अवोचाम⁷ । सुवृक्तिम्⁸ ।

अग्ने⁹ । प्र¹⁰ । अव¹¹ । जरितारम्¹² । यविष्ठ¹³ । अग्ने¹⁴ । महि¹⁵ । द्रविणम्¹⁶ । आ¹⁷ । यजस्व¹⁸ ॥

agnaye | brahma | ṛbhavaḥ | tataksuḥ | agnim | mahām | avocāma | su-vṛktim |

agne | pra | ava | jaritāram | yaviṣṭha | agne | mahi | draṇam | ā | yajasva ॥

7. ³The divine craftsmen (Ribhus) ⁴have fashioned ²the Wisdom-Word ¹for the Fire, ⁵the Fire ⁷we have declared ⁶as a vast ⁸purification. ¹³O ever-youthful Fire, ^{10,11}protect ¹²thy worshipper; ¹⁴O Fire, ^{17,18}win for him by sacrifice ¹⁵the great ¹⁶Treasure. (16/425)
-

Payu Bharadwaja

Sukta 87

रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म ।

शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥10.087.01॥

रक्षःऽहनम्¹ । वाजिनम्² । आ³ । जिघर्मि⁴ । मित्रम्⁵ । प्रथिष्ठम्⁶ । उप⁷ । यामि⁸ । शर्म⁹ ।

शिशानः¹⁰ । अग्निः¹¹ । क्रतुऽभिः¹² । सम्ऽइद्धः¹³ । सः¹⁴ । नः¹⁵ । दिवा¹⁶ । सः¹⁷ । रिषः¹⁸ । पातु¹⁹ । नक्तम्²⁰ ॥

rakṣaḥ-hanam | vājinam | ā | jigharmi | mitram | prathiṣṭham | upa | yāmi | śarma | śiśānaḥ | agniḥ | kratu-bhiḥ | sam-iddhaḥ | saḥ | naḥ | divā | saḥ | riṣaḥ | pātu | naktam ॥

1. ^{3,4}I set ablaze ²Fire of the plenitude, ¹the slayer of the Rakshasas, ^{7,8}I approach him ⁵as a friend and ⁶the widest ⁹house of refuge; ¹¹the Fire ¹³has been kindled and ¹⁰grows intense ¹²by the workings of the will, ^{19a}may ¹⁴he ^{19b}protect ¹⁵us ¹⁸from the doer of hurt, ¹⁶by the day and ²⁰by the night. (16/426)

^{3,4}I anoint (2.10.4; 2.10.5)

⁹Or, a ⁶widest ⁹peace; (16/426 fn 27)

अयोदंष्ट्रो अर्चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः ।

आ जिह्वया मूरदेवान् रभस्व क्रव्यादो वृक्त्व्यपि धत्स्वासन् ॥10.087.02॥

अयःऽदंष्ट्रः¹ । अर्चिषा² । यातुऽधानान्³ । उप⁴ । स्पृश⁵ । जातऽवेदः⁶ । सम्ऽइद्धः⁷ ।

आ⁸ । जिह्वया⁹ । मूरदेवान्¹⁰ । रभस्व¹¹ । क्रव्यऽअदः¹² । वृक्त्वी¹³ । अपि¹⁴ । धत्स्व¹⁵ । आसन्¹⁶ ॥

ayaḥ-damṣṭraḥ | arciṣā | yātu-dhānān | upa | spr̥śa | jāta-vedaḥ | sam-iddhaḥ | ā | jihvayā | mūra-devān | rabhasva | kravya-adaḥ | vṛkṭvī | api | dhatsva | āsan ॥

2. ⁶O knower of all things born, ⁷high-kindled, ¹iron-tusked, ^{4,5}touch ²with thy ray ³the demon-sorcerers; ^{8,11}do violence to him ⁹with thy tongue of flame, ¹⁰the gods who kill, ¹²the eaters of flesh, ¹³putting them off from us ^{14,15}shut them ¹⁶into thy mouth. (16/426)

¹⁰Or, the gods of ignorance, (16/426 fn 28)

उभोभयाविन्नुप धेहि दंष्ट्रा हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च ।

उतान्तरिक्षे परि याहि राजञ्जम्भैः सं धेह्यभि यातुधानान् ॥10.087.03॥

उभा¹ । उभयाविन्² । उप³ । धेहि⁴ । दंष्ट्रा⁵ । हिंस्रः⁶ । शिशानः⁷ । अवरम्⁸ । परम्⁹ । च¹⁰ ।

उत¹¹ । अन्तरिक्षे¹² । परि¹³ । याहि¹⁴ । राजन्¹⁵ । जम्भैः¹⁶ । सम्¹⁷ । धेहि¹⁸ । अभि¹⁹ । यातुऽधानान्²⁰ ॥

ubhā | ubhayāvin | upa | dhehi | damṣṭrā | himsraḥ | śiśānaḥ | avaram | param | ca | uta | antarikṣe | pari | yāhi | rājan | jambhaiḥ | sam | dhehi | abhi | yātu-dhānān ॥

3. ⁶(O) Destruction, ⁷whetting ^{3,4}set upon them ¹both ⁵thy tusks, ⁹the higher ¹⁰and ⁸the lower, ²O thou who art of both worlds, ^{13,14}thou circle ¹²in the mid-air, ¹⁵O king, ¹¹and ^{19,17,18}snap up ¹⁶in thy jaws ²⁰the demon-sorcerers. (16/426)

² Or, O thou who hast both, (16/426 fn 29)

यज्ञैरिषूः संनममानो अग्ने वाचा शल्याँ अशनिभिर्दिहानः ।

ताभिर्विध्य हृदये यातुधानान् प्रतीचो बाहून् प्रति भङ्ध्येषाम् ॥10.087.04॥ ॥

यज्ञैः¹ । इषूः² । सम्नममानः³ । अग्ने⁴ । वाचा⁵ । शल्यान्⁶ । अशनिभिः⁷ । दिहानः⁸ ।

ताभिः⁹ । विध्य¹⁰ । हृदये¹¹ । यातुधानान्¹² । प्रतीचः¹³ । बाहून्¹⁴ । प्रति¹⁵ । भङ्धि¹⁶ । एषाम्¹⁷ ॥

yajñaiḥ | iṣūḥ | sam-namamānaḥ | agne | vācā | śalyān | aśani-bhiḥ | dihānaḥ | tābhiḥ | vidhya | hr̥daye | yātu-dhānān | pratīcaḥ | bāhūn | prati | bhaṅdhi | eṣām ॥

4. ³Turning on them ¹by our sacrifices ²thy arrows, ⁴O Fire, ⁵by our speech ⁶thy javelins, ⁸plastering them ⁷with thy thunderbolts ¹⁰pierce ⁹with these ¹¹in their hearts ¹²the demon-sorcerers ¹³who confront us, ^{15,16}break ¹⁷their ¹⁴arms. (16/426-7)

अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिस्त्राशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।

प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि क्रव्यात् क्रविष्णुर्वि चिनोतु वृक्णम् ॥10.087.05॥

अग्ने¹ । त्वचम्² । यातुधानस्य³ । भिन्धि⁴ । हिस्त्रा⁵ । अशनिः⁶ । हरसा⁷ । हन्तु⁸ । एनम्⁹ ।

प्र¹⁰ । पर्वाणि¹¹ । जातवेदः¹² । शृणीहि¹³ । क्रव्यऽअत्¹⁴ । क्रविष्णुः¹⁵ । वि¹⁶ । चिनोतु¹⁷ । वृक्णम्¹⁸ ॥

agne | tvacam | yātu-dhānasya | bhindhi | hiṁsrā | aśaniḥ | harasā | hantu | enam | pra | parvāṇi | jāta-vedaḥ | śṛṇīhi | kravya-at | kraviṣṇuḥ | vi | cinotu | vṛkṇam ॥

5. ¹O Fire, ⁴tear ²the skin ³of the demon-sorcerer; ^{8a}let ⁵the cruel ⁶thunderbolt ^{8b}slay ⁹him ⁷in its wrath; ^{10,13}rend ¹¹his limbs, ¹²O knower of all things born; ¹⁵hungry for its flesh ^{17a}let ¹⁴the carrion-eater ^{17b}pick ¹⁶asunder ¹⁸his mangled body. (16/427)

⁷ with the flame (heat) of wrath (10.87.10);

¹⁴ eater of raw flesh (10.87.2; 10.87.19)

यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् ।

यद् वान्तरिक्षे पथिभिः पतन्तं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ॥10.087.06॥

यत्र¹ । इदानीम्² । पश्यसि³ । जातवेदः⁴ । तिष्ठन्तम्⁵ । अग्ने⁶ । उत⁷ । वा⁸ । चरन्तम्⁹ ।

यत्¹⁰ । वा¹¹ । अन्तरिक्षे¹² । पथिभिः¹³ । पतन्तम्¹⁴ । तम्¹⁵ । अस्ता¹⁶ । विध्य¹⁷ । शर्वा¹⁸ । शिशानः¹⁹ ॥

yatra | idānīm | paśyasi | jāta-vedaḥ | tiṣṭhantam | agne | uta | vā | carantam | yat | vā | antarikṣe | pathi-bhiḥ | patantam | tam | astā | vidhya | śarvā | śiśānaḥ ॥

6. ¹Wherever ²now ³thou seest him, ⁴O knower of all things born, ¹⁰whether ⁵standing ^{7,8}or ⁹walking, ¹¹or ¹⁴flying ¹³on the paths ¹²in the mid-air, ¹⁶a shooter ¹⁹sharpening his weapon, ¹⁷pierce ¹⁵him ¹⁸with thy arrow. (16/427)

उतालब्धं स्पृणुहि जातवेद आलेभानादृष्टिभिर्यातुधानात् ।

अग्ने पूर्वो नि जहि शोशुचान आमादः क्ष्विङ्कास्तमदन्त्वेनीः ॥10.087.07॥

उत¹ । आऽलब्धम्² । स्पृणुहि³ । जातऽवेदः⁴ । आऽलेभानात्⁵ । ऋष्टिऽभिः⁶ । यातुऽधानात्⁷ ।
अग्ने⁸ । पूर्वः⁹ । नि¹⁰ । जहि¹¹ । शोशुचानः¹² । आमऽअदः¹³ । क्ष्विङ्काः¹⁴ । तम्¹⁵ । अदन्तु¹⁶ । एनीः¹⁷ ॥

uta | ā-labdham | sprṇuhi | jāta-vedaḥ | ā-lebhānāt | ṛṣṭi-bhiḥ | yātu-dhānāt |
agne | pūrvaḥ | ni | jahi | śośucānaḥ | āma-adaḥ | kṣvīṅkāḥ | tam | adantu | eṇīḥ ॥

7. ³Rescue ⁵from the assault ⁷of the demon-sorcerer ⁶with his spears ²the man touched by his grasp, ⁴O knower of all things born, ⁸O Fire, ¹²blazing ⁹supreme ^{10,11}slay ¹³these devourers of the flesh; ^{16a}let ¹⁷the brilliant ¹⁴birds of prey ^{16b}eat ¹⁵him ^{16c}up. (16/427)

इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो य इदं कृणोति ।

तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्धयैनम् ॥10.087.08॥

इह¹ । प्र² । ब्रूहि³ । यतमः⁴ । सः⁵ । अग्ने⁶ । यः⁷ । यातुऽधानः⁸ । यः⁹ । इदम्¹⁰ । कृणोति¹¹ ।
तम्¹² । आ¹³ । रभस्व¹⁴ । सम्ऽइधा¹⁵ । यविष्ठ¹⁶ । नृचक्षसः¹⁷ । चक्षुषे¹⁸ । रन्धय¹⁹ । एनम्²⁰ ॥

iha | pra | brūhi | yatamaḥ | saḥ | agne | yaḥ | yātu-dhānaḥ | yaḥ | idam | kṛṇoti |
tam | ā | rabhasva | sam-idhā | yaviṣṭha | nṛ-caḥṣasaḥ | caḥṣuṣe | randhaya | enam ॥

8. ¹Here ^{2,3}proclaim ⁴which is ⁵he, ⁶O Fire, ⁷what ⁸demon-sorcerer, ⁹who is ¹¹the doer ¹⁰of this deed? ¹²To him ^{13,14}do violence ¹⁵with thy blaze, ¹⁶O youthful god, ¹⁹subject ²⁰him ¹⁸to the eye ¹⁷of thy divine vision. (16/427)

तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।

हिंस्रं रक्षांस्यभि शोशुचानं मा त्वा दभन् यातुधाना नृचक्षः ॥10.087.09॥

तीक्ष्णेन¹ । अग्ने² । चक्षुषा³ । रक्ष⁴ । यज्ञम्⁵ । प्राञ्चम्⁶ । वसुभ्यः⁷ । प्र⁸ । नय⁹ । प्रऽचेतः¹⁰ ।
हिंस्रम्¹¹ । रक्षांसि¹² । अभि¹³ । शोशुचानम्¹⁴ । मा¹⁵ । त्वा¹⁶ । दभन्¹⁷ । यातुऽधानाः¹⁸ । नृचक्षः¹⁹ ॥

tīkṣṇena | agne | caḥṣuṣā | rakṣa | yajñam | prāñcam | vasu-bhyaḥ | pra | nayaḥ | pra-cetaḥ |
hiṅśram | rakṣāṃsi | abhi | śośucānam | mā | tvā | dabhan | yātu-dhānāḥ | nṛ-caḥṣaḥ ॥

9. ²O Fire, ⁴guard ¹with thy keen ³eye ⁵the sacrifice, ^{8,9}lead it ⁶moving forward ⁷to the Shining Ones, ¹⁰O conscious thinker; ¹⁹O thou of the divine vision, ¹⁴when thou blazest ¹¹fierce ¹³against ¹²the Rakshasas ^{17a}let ¹⁵not ¹⁸the demon-sorcerers ^{17b}overcome ¹⁶thee. (16/428)

नृचक्षा रक्षः परि पश्य विक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणीह्यग्रा ।

तस्याग्ने पृष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च ॥10.087.10॥

नृचक्षाः¹ । रक्षः² । परि³ । पश्य⁴ । विक्षु⁵ । तस्य⁶ । त्रीणि⁷ । प्रति⁸ । शृणीहि⁹ । अग्रा¹⁰ ।
तस्य¹¹ । अग्ने¹² । पृष्टीः¹³ । हरसा¹⁴ । शृणीहि¹⁵ । त्रेधा¹⁶ । मूलम्¹⁷ । यातुऽधानस्य¹⁸ । वृश्च¹⁹ ॥

nr-cakṣāḥ | rakṣaḥ | pari | paśya | vikṣu | tasya | trīṇi | prati | śrṇīhi | agrā |
tasya | agne | pṛṣṭiḥ | harasā | śrṇīhi | tredhā | mūlam | yātu-dhānasya | vṛśca ||

10. ¹Divine of vision, ⁴see ³everywhere ²the Rakshasa ⁵in the peoples, ^{8,9}cleave ⁷the three ¹⁰peaks ⁶of him; ¹¹his ¹³flanks, ¹²O Fire, ¹⁵cleave ¹⁴with thy wrath, ¹⁹rend asunder ¹⁶the triple ¹⁷root ¹⁸of the demon-sorcerer. (16/428)

त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त एत्वृतं यो अग्ने अनृतेन हन्ति ।

तमर्चिषा स्फूर्जयञ्जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि वृद्धि ॥10.087.11॥

त्रिः¹ । यातुऽधानः² । प्रऽसितिम्³ । ते⁴ । एतु⁵ । ऋतम्⁶ । यः⁷ । अग्ने⁸ । अनृतेन⁹ । हन्ति¹⁰ ।
तम्¹¹ । अर्चिषा¹² । स्फूर्जयन्¹³ । जातऽवेदः¹⁴ । सम्ऽअक्षम्¹⁵ । एनम्¹⁶ । गृणते¹⁷ । नि¹⁸ । वृद्धि¹⁹ ॥

triḥ | yātu-dhānaḥ | pra-sitim | te | etu | ṛtam | yaḥ | agne | anṛtena | hanti |
tam | arcīṣā | sphūrjayan | jāta-vedaḥ | sam-akṣam | enam | gṛṇate | ni | vṛṇḍhi ||

11. ¹Triply ^{5a}may ²the demon-sorcerer ^{5b}undergo ⁴thy ³onrush, ⁷he who ¹⁰slays ⁶the Truth ⁹by falsehood; ¹¹him ¹³overspreading ¹²with thy ray, ¹⁴O knower of all things born, ^{18,19}fell down ¹⁵in front ¹⁶of him ¹⁷who hymns thee. (16/428)

तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजं येन पश्यसि यातुधानम् ।

अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योष ॥10.087.12॥

तत्¹ । अग्ने² । चक्षुः³ । प्रति⁴ । धेहि⁵ । रेभे⁶ । शफऽआरुजम्⁷ । येन⁸ । पश्यसि⁹ । यातुऽधानम्¹⁰ ।
अथर्वऽवत्¹¹ । ज्योतिषा¹² । दैव्येन¹³ । सत्यम्¹⁴ । धूर्वन्तम्¹⁵ । अचितम्¹⁶ । नि¹⁷ । ओष¹⁸ ॥

tat | agne | cakṣuḥ | prati | dhehi | rebhe | śapha-ārujam | yena | paśyasi | yātu-dhānam |
atharva-vat | jyotiṣā | daivyena | satyam | dhūrvantam | acitam | ni | oṣa ||

12. ^{4,5}Set ⁶in thy singer, ²O Fire, ¹the ³eye ⁸with which ⁹thou seest ⁷the trampler with his hooves, ¹⁰the demon-sorcerer; ¹¹even as did Atharvan, ^{17,18}burn ¹³with the divine ¹²Light ¹⁶this being without knowledge ¹⁵who does hurt ¹⁴to the Truth. (16/428)

यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद् वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।

मन्योर्मनसः शरव्या जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥10.087.13॥

यत्¹ । अग्ने² । अद्य³ । मिथुना⁴ । शपातः⁵ । यत्⁶ । वाचः⁷ । तृष्टम्⁸ । जनयन्त⁹ । रेभाः¹⁰ ।
मन्योः¹¹ । मनसः¹² । शरव्या¹³ । जायते¹⁴ । या¹⁵ । तया¹⁶ । विध्य¹⁷ । हृदये¹⁸ । यातुऽधानान्¹⁹ ॥

yat | agne | adya | mithunā | śapātaḥ | yat | vācaḥ | tṛṣṭam | janayanta | rebhāḥ |
manyoḥ | manasaḥ | śaravyā | jāyate | yā | tayā | vidhya | hṛdaye | yātu-dhānān ||

13. ^{5a}The cursing ¹with which ³today ⁴couples ^{5b}revile each other, (⁸the harsh -10.87.15) ^{7a}curses ⁶which ⁹are born ^{7b}in the imprecations ¹⁰of the singers, ¹³the arrow ¹⁵which ¹⁴is born ¹²from the mind ¹¹of wrath, ¹⁶with that ¹⁷pierce ¹⁸through the heart ¹⁹the demon-sorcerers. (16/428)

परा शृणीहि तपसा यातुधानान् पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि ।

परार्चिषा मूरदेवाञ्छृणीहि परासुतृपो अभि शोशुचानः ॥10.087.14॥

परा¹ । शृणीहि² । तपसा³ । यातुऽधानान्⁴ । परा⁵ । अग्ने⁶ । रक्षः⁷ । हरसा⁸ । शृणीहि⁹ ।

परा¹⁰ । अर्चिषा¹¹ । मूरऽदेवान्¹² । शृणीहि¹³ । परा¹⁴ । असुऽतृपः¹⁵ । अभि¹⁶ । शोशुचानः¹⁷ ॥

parā | śṛṇīhi | tapasā | yātu-dhānān | parā | agne | rakṣaḥ | harasā | śṛṇīhi |

parā | arciṣā | mūra-devān | śṛṇīhi | parā | asu-tr̥paḥ | abhi | śośucānaḥ ॥

14. ¹Away from us ²cleave ³by thy burning energy ⁴the demon-sorcerers, ⁵away from us ⁹cleave ⁸by the heat of thy wrath ⁷the Rakshasa, ⁶O Fire, ¹⁰away from us ¹³cleave ¹¹by thy ray ¹²these slayer gods, ^{16,17}blazing ¹⁴away from us ¹³cleave ¹⁵these who glut themselves with men's lives. (16/429)

¹² Or, the gods of ignorance, (16/429 fn 30)

पराद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु तृष्टाः ।

वाचास्तेनं शरव ऋच्छन्तु मर्मन् विश्वस्यैतु प्रसितिं यातुधानः ॥10.087.15॥

परा¹ । अद्य² । देवाः³ । वृजिनम्⁴ । शृणन्तु⁵ । प्रत्यक्⁶ । एनम्⁷ । शपथाः⁸ । यन्तु⁹ । तृष्टाः¹⁰ ।

वाचाऽस्तेनम्¹¹ । शरवः¹² । ऋच्छन्तु¹³ । मर्मन्¹⁴ । विश्वस्य¹⁵ । एतु¹⁶ । प्रऽसितिम्¹⁷ । यातुऽधानः¹⁸ ॥

parā | adya | devāḥ | vṛjinam | śṛṇantu | pratyak | enam | śapathāḥ | yantu | tṛṣṭāḥ |

vācā-stenam | śaravaḥ | ṛcchantu | marman | viśvasya | etu | pra-sitim | yātu-dhānaḥ ॥

15. ^{5a}May ³the gods ^{5b}cleave ¹away ²today ⁴the crooked one, ^{9a}may ¹⁰harsh ⁸curse ^{9b}come ⁶to confront ⁷him, ^{13a}may ¹²the shafts ^{13b}enter ¹⁴into the vital part ¹¹of one who thievs by speech, ¹⁶may he undergo ¹⁷the onset ¹⁵of each and every one, ¹⁸the demon-sorcerer. (16/429)

⁴ *vṛjinā* means crooked, and is used in the Veda to indicate the crookedness of the falsehood as opposed to the open straightness of the Truth. [15/207 fn]

यः पौरुषेयेण क्रविषा समङ्क्ते यो अश्व्येन पशुना यातुधानः ।

यो अघ्न्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च ॥10.087.16॥

यः¹ । पौरुषेयेण² । क्रविषा³ । समऽङ्क्ते⁴ । यः⁵ । अश्व्येन⁶ । पशुना⁷ । यातुऽधानः⁸ ।

यः⁹ । अघ्न्यायाः¹⁰ । भरति¹¹ । क्षीरम्¹² । अग्ने¹³ । तेषाम्¹⁴ । शीर्षाणि¹⁵ । हरसा¹⁶ । अपि¹⁷ । वृश्च¹⁸ ॥

yaḥ | pauruṣeṣeṇa | kraviṣā | sam-aṅkte | yaḥ | aśvyena | paśunā | yātu-dhānaḥ |

yaḥ | aghnyāyāḥ | bharati | kṣīram | agne | teṣām | śīrṣāṇi | harasā | api | vṛśca ॥

16. ⁸The demon-sorcerer ¹who ⁴feeds ³on the flesh ²of human beings, ⁵who ⁴feeds ⁶on horses and ⁷on cattle, ⁹the one ¹¹who carries away ¹²the milk ¹⁰of the Cow unslayable (Aditi), ^{17,18}cut asunder ¹⁴their ¹⁵necks ¹⁶with the flame of thy anger, ¹³O Fire. (16/429)

संवत्सरीणं पय उस्त्रियायास्तस्य माशीद् यातुधानो नृचक्षः ।

पीयूषमग्ने यतमस्तितृप्सात् तं प्रत्यञ्चमर्चिषा विध्य मर्मन् ॥10.087.17॥

संवत्सरीणम्¹ । पयः² । उस्त्रियायाः³ । तस्य⁴ । मा⁵ । अशीत्⁶ । यातुऽधानः⁷ । नृऽचक्षः⁸ ।
पीयूषम्⁹ । अग्ने¹⁰ । यतमः¹¹ । तितृप्सात्¹² । तम्¹³ । प्रत्यञ्चम्¹⁴ । अर्चिषा¹⁵ । विध्य¹⁶ । मर्मन्¹⁷ ॥

saṁvatsarīṇam | payaḥ | usriyāyāḥ | tasya | mā | aśīt | yātu-dhānaḥ | nr-cakṣaḥ |
pīyūṣam | agne | yatamaḥ | titṛpsāt | tam | pratyañcam | arciṣā | vidhya | marman ॥

17. ⁸O thou who hast the divine vision, ^{6a}let ⁵not ⁷the demon-sorcerer ^{6b}partake ¹of the yearly ²milk ³of the shining cow; ¹⁰O Fire, ¹¹whichever of them ¹²would glut himself ⁹on the nectar ¹³him ¹⁶pierce ¹⁴in front ¹⁷in his vital part ¹⁵with thy ray of light. (16/429)

विषं गवां यातुधानाः पिबन्स्वा वृश्च्यन्तामदितये दुरेवाः ।

परैनान् देवः सविता ददातु परा भागमोषधीनां जयन्ताम् ॥10.087.18॥

विषम्¹ । गवाम्² । यातुऽधानाः³ । पिबन्तु⁴ । आ⁵ । वृश्च्यन्ताम्⁶ । अदितये⁷ । दुःऽएवाः⁸ ।
परा⁹ । एनान्¹⁰ । देवः¹¹ । सविता¹² । ददातु¹³ । परा¹⁴ । भागम्¹⁵ । ओषधीनाम्¹⁶ । जयन्ताम्¹⁷ ॥

viṣam | gavām | yātu-dhānāḥ | pibantu | ā | vṛścyantām | aditaye | duḥ-evāḥ |
parā | enān | devaḥ | savitā | dadātu | parā | bhāgam | oṣadhīnām | jayantām ॥

18. ^{4a}May ³the demon-sorcerers ^{4b}drink ¹poison ²from the Ray-Cows, ^{5,6}may they be cloven asunder ⁸who are of evil impulse ⁷before the infinite mother, ^{13a}may ¹¹the divine ¹²sun ^{9,14b}betray ¹⁰them ^{14c}to thee, ^{14,17}may they be deprived ¹⁵of their share ¹⁶of the growths of earth. (16/429-30)

सनादग्ने मृणसि यातुधानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः ।

अनु दह सहमूरान् क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥10.087.19॥

सनात्¹ । अग्ने² । मृणसि³ । यातुऽधानान्⁴ । न⁵ । त्वा⁶ । रक्षांसि⁷ । पृतनासु⁸ । जिग्युः⁹ ।
अनु¹⁰ । दह¹¹ । सहमूरान्¹² । क्रव्यऽअदः¹³ । मा¹⁴ । ते¹⁵ । हेत्याः¹⁶ । मुक्षत¹⁷ । दैव्यायाः¹⁸ ॥

sanāt | agne | mṛṇasi | yātu-dhānān | na | tvā | rakṣāṁsi | pṛtanāsu | jigyuḥ |
anu | daha | saha-mūrān | kravya-adaḥ | mā | te | hetyāḥ | muḥṣata | daivyāyāḥ ॥

19. ¹Ever ³dost thou crush ⁴the demon-sorcerer, ²O Fire, ⁵never ^{9a}have ⁷the Rakshasas ^{9b}conquered ⁶thee ⁸in the battles; ¹¹burn ¹⁰one by one ¹²from their roots ¹³the eaters of raw flesh, ^{17a}may they find ¹⁴no ^{17b}release ^{15c}from thy ¹⁸divine ¹⁶missile. (16/430)

त्वं नो अग्ने अधरादुदक्तात् त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।

प्रति ते ते अजरासस्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु ॥10.087.20॥

त्वम्¹ । नः² । अग्ने³ । अधरात्⁴ । उदक्तात्⁵ । त्वम्⁶ । पश्चात्⁷ । उत⁸ । रक्ष⁹ । पुरस्तात्¹⁰ ।
प्रति¹¹ । ते¹² । ते¹³ । अजरासः¹⁴ । तपिष्ठाः¹⁵ । अघऽशंसम्¹⁶ । शोशुचतः¹⁷ । दहन्तु¹⁸ ॥

tvam | naḥ | agne | adharāt | udaktāt | tvam | paścāt | uta | rakṣa | purastāt |
prati | te | te | ajarāsaḥ | tapīṣṭhāḥ | agha-śamsam | śośucataḥ | dahantu ॥

20. ³O Fire, ^{9a}do ¹thou ^{9b}guard ²us ⁵from above and ⁴from below, ⁶thou ⁷from behind ⁸and ¹⁰from the front; ^{18a}may ¹²those ¹⁵most burning ¹⁴ageless ¹³flames of thine ¹⁷blazing ^{11,18b}burn ¹⁶one who is a voice of evil. (16/430)

पश्चात् पुरस्तादधरादुदक्तात् कविः काव्येन परि पाहि राजन् ।

सखे सखायमजरो जरिम्णेऽग्ने मर्तानमर्त्यस्त्वं नः ॥10.087.21॥

पश्चात्¹ | पुरस्तात्² | अधरात्³ | उदक्तात्⁴ | कविः⁵ | काव्येन⁶ | परि⁷ | पाहि⁸ | राजन्⁹ |
सखे¹⁰ | सखायम्¹¹ | अजरः¹² | जरिम्णे¹³ | अग्ने¹⁴ | मर्तान्¹⁵ | अमर्त्यः¹⁶ | त्वम्¹⁷ | नः¹⁸ ॥

paścāt | purastāt | adharāt | udaktāt | kaviḥ | kāvyena | pari | pāhi | rājan |
sakhe | sakhāyam | ajaraḥ | jarimṇe | agne | martān | amartyaḥ | tvam | naḥ ॥

21. ¹From behind and ²from in front, ³from below and ⁴from above, ⁵a seer ⁶by thy seer-
wisdom ⁸protect us (⁷wholly – 6.1.9), ⁹O king; ¹⁰a friend ⁸protect ¹¹thy friend, ¹²ageless
⁸protect ¹³from old age, ¹⁶immortal ⁸protect ¹⁸us ¹⁵who are mortals, ¹⁴O Fire. (16/430)

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।

धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥10.087.22॥

परि¹ | त्वा² | अग्ने³ | पुरम्⁴ | वयम्⁵ | विप्रम्⁶ | सहस्य⁷ | धीमहि⁸ |
धृषत्⁹ऽवर्णम्⁹ | दिवे¹⁰ऽदिवे¹⁰ | हन्तारम्¹¹ | भङ्गुर¹²ऽवताम्¹² ॥

pari | tvā | agne | puram | vayam | vipram | sahasya | dhīmahi |
dhṛṣat-varṇam | dive-dive | hantāram | bhaṅgura-vatām ॥

22. ⁷O forceful ³Fire, ⁸let ⁵us ^{8b}think ²of thee, ⁶the illumined sage ⁴as a fortress ¹around us,
⁹one violent of aspect, ¹¹slayer ¹⁰from day to day ¹²of the crooked ones. (16/430)

विषेण भङ्गुरावतः प्रति ष्म रक्षसो दह ।

अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपुःऽअग्राभिःऋष्टिभिः ॥10.087.23॥

विषेण¹ | भङ्गुर²ऽवतः² | प्रति³ | स्म⁴ | रक्षसः⁵ | दह⁶ |
अग्ने⁷ | तिग्मेन⁸ | शोचिषा⁹ | तपुः¹⁰ऽअग्राभिः¹⁰ | ऋष्टिभिः¹¹ ॥

viṣeṇa | bhaṅgura-vataḥ | prati | sma | rakṣasaḥ | daha |
agne | tigmena | śociṣā | tapuḥ-agrābhiḥ | ṛṣṭi-bhiḥ ॥

23. ^{3,4}Consume ¹with poison ²the crooked ⁵Rakshasas; ⁷O Fire, ^{3,6}burn them ⁸with thy keen
⁹flame, ¹⁰with thy fiery-pointed ¹¹spears. (16/431)

^{3,4}Do thou oppose (1.12.5)

प्रत्यग्ने मिथुना दह यातुधाना किमीदिना ।

सं त्वा शिशामि जागृह्यदब्धं विप्र मन्मभिः ॥10.087.24॥

प्रति¹ । अग्ने² । मिथुना³ । दह⁴ । यातुऽधाना⁵ । किमीदिना⁶ ।

सम्⁷ । त्वा⁸ । शिशामि⁹ । जागृहि¹⁰ । अदब्धम्¹¹ । विप्र¹² । मन्मऽभिः¹³ ॥

prati | agne | mithunā | daha | yātu-dhānā | kimīdinā |

sam | tvā | śísāmi | jāgrhi | adabdham | vipra | manma-bhiḥ ॥

24. ^{1,4}Burn ⁶the bewildered ⁵demon-sorcerer ³couples; ^{9a}I ⁸thee ^{7,9b}whet to sharpness, ¹¹inviolatē, ¹³with my thoughts, ¹²O illumined sage; ¹⁰awake. (16/431)
-

प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणीहि विश्वतः प्रति ।

यातुधानस्य रक्षसो बलं वि रुज वीर्यम् ॥10.087.25॥

प्रति¹ । अग्ने² । हरसा³ । हरः⁴ । शृणीहि⁵ । विश्वतः⁶ । प्रति⁷ ।

यातुऽधानस्य⁸ । रक्षसः⁹ । बलम्¹⁰ । वि¹¹ । रुज¹² । वीर्यम्¹³ ॥

prati | agne | mithunā | daha | yātu-dhānā | kimīdinā |

sam | tvā | śísāmi | jāgrhi | adabdham | vipra | manma-bhiḥ ॥

25. ²O Fire, ^{1,5}cleave asunder ⁴their wrath ³with thy flame of wrath ⁶to every side; ^{11,12}break utterly ¹⁰the strength, ¹³the energy ⁹of the Rakshasa, ⁸of the demon-sorcerer. (16/431)
-

Aruna Vaitahavya

Sukta 91

सं जागृवद्भिर्जरमाण इध्यते दमे दमूना इषयन्निळस्पदे ।

विश्वस्य होता हविषो वरेण्यो विभुर्विभावा सुषखा सखीयते ॥10.091.01॥

सम्¹ । जागृवत्²भिः² । जरमाणः³ । इध्यते⁴ । दमे⁵ । दमूनाः⁶ । इषयन्⁷ । इळः⁸ । पदे⁹ ।

विश्वस्य¹⁰ । होता¹¹ । हविषः¹² । वरेण्यः¹³ । विभुः¹⁴ । विभावा¹⁵ । सुसखा¹⁶ । सखियते¹⁷ ॥

sam | jāgrvat-bhiḥ | jaramāṇaḥ | idhyate | dame | damūnāḥ | iṣayan | iḷaḥ | pade |
viśvasya | hotā | haviṣaḥ | vareṇyaḥ | vi-bhuḥ | vibhā-vā | su-sakhā | sakhi-yate ॥

1. ³Adored ²by those who are wakeful, ⁶the dweller in the house ^{1,4}is kindled ⁵in the house ⁷aspiring ⁹in the seat ⁸of revelation, ¹¹the sacrificant ¹⁰of every ¹²offering, ¹³one Supreme, ¹⁴wide of being, ¹⁵wide in light, ¹⁶a perfect friend ¹⁷to the man who seeks his friendship. (16/431)

¹³ Or, one desirable, (16/431 fn 31)

स दर्शतश्रीरतिथिर्गृहेगृहे वनेवने शिश्रिये तक्ववीरिव ।

जनंजनं जन्यो नाति मन्यते विश आ क्षेति विश्यो विशंविशम् ॥10.091.02॥

सः¹ । दर्शतश्रीः² । अतिथिः³ । गृहेगृहे⁴ । वनेवने⁵ । शिश्रिये⁶ । तक्ववीः⁷ ।

जनम्जनम्⁸ । जन्यः⁹ । न¹⁰ । अति¹¹ । मन्यते¹² । विशः¹³ । आ¹⁴ । क्षेति¹⁵ । विश्यः¹⁶ । विशम्विशम्¹⁷ ॥

saḥ | darśata-śrīḥ | atithiḥ | gr̥he-gr̥he | vane-vane | śiśriye | takvaviḥ-iva |
janam-janam | janyaḥ | na | ati | manyate | viśaḥ | ā | kṣeti | viśyaḥ | viśam-viśam ॥

2. ²In his visioned glory ¹he ⁶lodges ³as the guest ⁴in every house, ⁷as a bird ⁵in forest and forest; ¹he ^{11,12}disdains ¹⁰not ¹³the peoples, ⁹universal ^{14,15}he dwells ⁸in being and being, ¹⁶common to all ¹he ^{14,15}dwells ¹⁷in man and man. (16/432)

सुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुरग्ने कविः काव्येनासि विश्ववित् ।

वसुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इद् द्यावा च यानि पृथिवी च पुष्यतः ॥10.091.03॥

सुदक्षः¹ । दक्षः² । क्रतुना³ । असि⁴ । सुक्रतुः⁵ । अग्ने⁶ । कविः⁷ । काव्येन⁸ । असि⁹ । विश्ववित्¹⁰ ।

वसुः¹¹ । वसूनाम्¹² । क्षयसि¹³ । त्वम्¹⁴ । एकः¹⁵ । इत्¹⁶ । द्यावा¹⁷ । च¹⁸ । यानि¹⁹ । पृथिवी²⁰ । च²¹ । पुष्यतः²² ॥

su-dakṣaḥ | dakṣaḥ | kratunā | asi | su-kratuḥ | agne | kaviḥ | kāvyena | asi | viśva-vit |
vasuḥ | vasūnām | kṣayasi | tvam | ekaḥ | it | dyāvā | ca | yāni | pṛthivī | ca | puṣyataḥ ॥

3. ¹⁴Thou ⁴art ¹discerning ²in thy judgments, ⁵strong of will ³in thy workings of will, ⁶O Fire, ¹⁰an omniscient ⁷seer ⁸in thy seer-wisdoms; ¹¹a possessor of riches ¹⁴thou ^{13a}rulest

¹⁵sole ^{13b}over ¹⁹all the ¹²riches ²²nourished ²⁰by earth ¹⁸and ¹⁷by heaven. (16/432)

¹³possessest (4.5.11)

प्रजानन्नग्ने तव योनिमृत्वियमिळायास्पदे घृतवन्तमासदः ।

आ ते चिकित्र उषसामिवेतयोऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः ॥10.091.04॥ ॥

प्रऽजानन्¹ । अग्ने² । तव³ । योनिम्⁴ । ऋत्वियम्⁵ । इळायाः⁶ । पदे⁷ । घृतऽवन्तम्⁸ । आ⁹ । असदः¹⁰ ।
आ¹¹ । ते¹² । चिकित्रे¹³ । उषसाम्ऽइव¹⁴ । एतयः¹⁵ । अरेपसः¹⁶ । सूर्यस्यऽइव¹⁷ । रश्मयः¹⁸ ॥

pra-jānan | agne | tava | yonim | ṛtvīyam | ilāyāḥ | pade | ghr̥ta-vantam | ā | asadaḥ |
ā | te | cikitre | uṣasām-iva | etayaḥ | arepaṣaḥ | sūryasya-iva | raśmayāḥ ॥

4. ¹Thou hast known and ^{9,10}reached ³thy ⁸luminous ⁴native seat ⁵where is the order of the Truth ⁷in the plane ⁶of revelation; ¹⁶free from stain of evil ¹¹have come ¹²thy ¹³perceptions of knowledge ^{14a}like ¹⁵the white brilliances ^{14b}of the dawns, ^{17a}like ¹⁸rays ^{17b}of the sun. (16/432)

¹¹are there (5.17.4);

¹⁴Or, ^{14a}like ¹⁵the advents ^{14b}of the dawns, (16/432 fn 32)

तव श्रियो वर्ष्यस्येव विद्युतश्चित्राश्चिकित्र उषसां न केतवः ।

यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्नमास्ये ॥10.091.05॥

तव¹ । श्रियः² । वर्ष्यस्यऽइव³ । विऽद्युतः⁴ । चित्राः⁵ । चिकित्रे⁶ । उषसाम्⁷ । न⁸ । केतवः⁹ ।
यत्¹⁰ । ओषधीः¹¹ । अभिऽसृष्टः¹² । वनानि¹³ । च¹⁴ । परि¹⁵ । स्वयम्¹⁶ । चिनुषे¹⁷ । अन्नम्¹⁸ । आस्ये¹⁹ ॥

tava | śriyaḥ | varṣyasya-iva | vi-dyutaḥ | citrāḥ | cikitre | uṣasām | na | ketavaḥ |
yat | oṣadhīḥ | abhi-sṛṣṭaḥ | vanāni | ca | pari | svayam | cinuṣe | annam | āsye ॥

5. ¹Thy ²glories ^{3a}like ⁴lightnings ^{3b}from a storm cloud ⁶break into light of knowledge ⁵brilliant ⁸like ⁹the rays of intuition ⁷of the dawns; ¹⁰when ¹²loosed ¹¹on the growths of earths ¹⁴and ¹³woods of pleasance ¹⁷thou seekest out ¹⁶thysself (¹⁵all around – 5.18.4) ¹⁸the food ¹⁹for thy mouth. (16/432)

⁴Lightning is the outflashing of the sense of the word of the Truth, the *sabda* (while thunder is the outcrashing of the word of the Truth) [15/524 fn 6]

Or, ^{15,17}heapest ¹⁸food ¹⁹in thy mouth. (16/432 fn 33)

तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः ।

तमित् समानं वनिनश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ॥10.091.06॥

तम्¹ । ओषधीः² । दधिरे³ । गर्भम्⁴ । ऋत्वियम्⁵ । तम्⁶ । आपः⁷ । अग्निम्⁸ । जनयन्त⁹ । मातरः¹⁰ ।

तम्¹¹ । इत्¹² । समानम्¹³ । वनिनः¹⁴ । च¹⁵ । वीरुधः¹⁶ । अन्तःऽवतीः¹⁷ । च¹⁸ । सुवते¹⁹ । च²⁰ । विश्वहा²¹ ॥

tam | oṣadhīḥ | dadhire | garbham | ṛtvīyam | tam | āpaḥ | agnim | janayanta | mātaraḥ |
tam | it | samānam | vaninaḥ | ca | vīrudhaḥ | antaḥ-vatīḥ | ca | suvate | ca | viśvahā ॥

6. ¹Him ²the growths of earth ³held ⁴as a child in the womb ⁵in whom was the order of the Truth, ⁷the Waters ¹⁰become the mothers ⁶of that ⁸Fire ⁹who gave him birth; ^{11,12}he is ¹³the common child ^{17a}with whom ¹⁴the pleasure-woods ¹⁵and ¹⁶the plants of earth ^{17b}are pregnant ¹⁸and ¹⁹they are delivered of him ²¹always. (16/432-3)

वातोपधूत इषितो वशाँ अनु तृषु यदन्ना वेविषद् वितिष्ठसे ।

आ ते यतन्ते रथ्यो यथा पृथक् शर्धास्यग्ने अजराणि धक्षतः ॥10.091.07॥

वातऽउपधूतः¹ । इषितः² । वशान्³ । अनु⁴ । तृषु⁵ । यत्⁶ । अन्ना⁷ । वेविषत्⁸ । वितिष्ठसे⁹ ।

आ¹⁰ । ते¹¹ । यतन्ते¹² । रथ्यः¹³ । यथा¹⁴ । पृथक्¹⁵ । शर्धासि¹⁶ । अग्ने¹⁷ । अजराणि¹⁸ । धक्षतः¹⁹ ॥

vāta-upadhūtaḥ | iṣitaḥ | vaśān | anu | trṣu | yat | annā | veviṣat | vi-tiṣṭhase |

ā | te | yatante | rathyaḥ | yathā | pṛthak | śardhāṃsi | agne | ajarāṇi | dhakṣataḥ ॥

7. ²Missioned, ¹fanned by the wind ⁶when ⁵swiftly ⁸entering ⁷into thy food ⁹thou spreadest wide ⁴after ³thy desire, ¹¹thy ¹⁸ageless ¹⁶hosts, ¹⁹as thou burnest, ^{10,12}toil ¹⁴like ¹³chariot-warriors ¹⁵far apart. (16/433)

¹⁶armed forces (8.74.13)

मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।

तमिदर्भे हविष्या समानमिद् तमिन्महे वृणते नान्यं त्वत् ॥10.091.08॥

मेधाऽकारम्¹ । विदथस्य² । प्रऽसाधनम्³ । अग्निम्⁴ । होतारम्⁵ । परिऽभूतमम्⁶ । मतिम्⁷ ।

तम्⁸ । इत्⁹ । अर्भे¹⁰ । हविषि¹¹ । आ¹² । समानम्¹³ । इत्¹⁴ । तम्¹⁵ । इत्¹⁶ । महे¹⁷ । वृणते¹⁸ । न¹⁹ । अन्यम्²⁰ । त्वत्²¹ ॥

medhā-kāram | vidathasya | pra-sādhanam | agnim | hotāram | pari-bhūtamam | matim |

tam | it | arbhe | haviṣi | ā | samānam | it | tam | it | mahe | vṛṇate | na | anyam | tvat ॥

8. ⁴Fire ¹the creator of wisdom, ³the accomplisher ²of the discovery of knowledge, ⁴Fire ⁵the Priest of the call, ⁶the all-embracing ⁷thinker, ^{8,9}him ^{12,18}they choose ¹³universal ¹⁰in the little ¹¹offering, ^{15,14}him ¹⁷in the great,—¹⁹not ²⁰another, O Fire, ²¹than thou. (16/433)

त्वामिदत्र वृणते त्वायवो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः ।

यद् देवयन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तबर्हिषः ॥10.091.09॥

त्वाम्¹ । इत्² । अत्र³ । वृणते⁴ । त्वाऽयवः⁵ । होतारम्⁶ । अग्ने⁷ । विदथेषु⁸ । वेधसः⁹ ।

यत्¹⁰ । देवऽयन्तः¹¹ । दधति¹² । प्रयांसि¹³ । ते¹⁴ । हविष्मन्तः¹⁵ । मनवः¹⁶ । वृक्तऽबर्हिषः¹⁷ ॥

tvām | it | atra | vṛṇate | tvā-yavaḥ | hotāram | agne | vidatheṣu | vedhasaḥ |

yat | deva-yantaḥ | dadhati | prayāṃsi | te | haviṣmantaḥ | manavaḥ | vṛkta-barhiṣaḥ ॥

9. ⁹The ordainers of the work, ⁵they who desire thee, ⁴choose ^{1,2}thee ⁶as Priest of the call ⁸in their discoveries of knowledge ¹⁰when ¹¹the seekers of the godhead ¹²hold ¹⁴thy ¹³delight, ¹⁶human beings ¹⁷who have plucked for thee the sacred grass of thy seat and

¹⁵have brought their offerings. (16/433)

Or, ¹²set before thee ¹³the things of thy delight, (16/433 fn 34)

तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदृतायतः ।

तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे ॥10.091.10॥

तव¹ । अग्ने² । होत्रम्³ । तव⁴ । पोत्रम्⁵ । ऋत्वियम्⁶ । तव⁷ । नेष्ट्रम्⁸ । त्वम्⁹ । अग्नि¹⁰ । ऋतऽयतः¹¹ ।
तव¹² । प्रऽशास्त्रम्¹³ । त्वम्¹⁴ । अध्वरिऽयसि¹⁵ । ब्रह्मा¹⁶ । च¹⁷ । असि¹⁸ । गृहऽपतिः¹⁹ । च²⁰ । नः²¹ । दमे²² ॥

tava | agne | hotram | tava | potram | ṛtviyam | tava | neṣṭram | tvam | agnit | ṛta-yataḥ |
tava | pra-śāstram | tvam | adhvari-yasi | brahmā | ca | asi | gr̥ha-patiḥ | ca | naḥ | dame ॥

10. ²O Fire, ¹thine are ³the call and the offering, ⁴thine ⁵the purification and ⁶the order of the sacrifice, ⁷thine ⁸the lustration; ⁹thou ¹⁸art ¹⁰the fire-bringer ¹¹for the seeker of the Truth. ¹³The annunciation is ¹²thine, ¹⁴thou ¹⁵becomest the pilgrim-rite: ¹⁴thou ¹⁸art ¹⁶the Priest of the Word ²⁰and ¹⁹the master of the house ^{22a}in ²¹our ^{22b}home. (16/433-4)

¹⁵Or, thou art the priest of the pilgrim-rite: (16/434 fn 35)

यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दाशदुत वा हविष्कृति ।

तस्य होता भवसि यासि दूत्यमुप ब्रूषे यजस्यध्वरीयसि ॥10.091.11॥

11. (Not Translated)

इमा अस्मै मतयो वाचो अस्मदाँ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समग्मत ।

वसूयवो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिद् वर्धनो यासु चाकनत् ॥10.091.12॥

इमाः¹ । अस्मै² । मतयः³ । वाचः⁴ । अस्मत्⁵ । आ⁶ । ऋचः⁷ । गिरः⁸ । सुऽस्तुतयः⁹ । सम्¹⁰ । अग्मत¹¹ ।
वसुऽयवः¹² । वसवे¹³ । जातऽवेदसे¹⁴ । वृद्धासु¹⁵ । चित्¹⁶ । वर्धनः¹⁷ । यासु¹⁸ । चाकनत्¹⁹ ॥

imāḥ | asmai | matayaḥ | vācaḥ | asmat | ā | ṛcaḥ | giraḥ | su-stutayaḥ | sam | agmata |
vasu-yavaḥ | vasave | jāta-vedase | vṛddhāsu | cit | vardhanaḥ | yāsu | cākanat ॥

12. ²For him ¹these ³thoughts and ⁴utterances ^{6,11}go forth ⁵from us, ¹these ⁸words high and ⁷hymns of illumination and ¹these ⁹high lauds and ^{10,11}meet together ¹²seeking the riches ¹³for the master of riches, (¹⁷increaser ¹⁵in those increased) ¹⁴for the knower of all things born, ¹⁶and ¹⁹his desire is ¹⁸towards them. (16/434)

इमां प्रत्नाय सुष्टुतिं नवीयसीं वोचेयमस्मा उशते शृणोतु नः ।

भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे जायेव पत्ये उशती सुवासाः ॥10.091.13॥

इमाम्¹ । प्रत्नाय² । सुऽस्तुतिम्³ । नवीयसीम्⁴ । वोचेयम्⁵ । अस्मै⁶ । उशते⁷ । शृणोतु⁸ । नः⁹ ।
भूयाः¹⁰ । अन्तरा¹¹ । हृदि¹² । अस्य¹³ । निऽस्पृशे¹⁴ । जायाऽइव¹⁵ । पत्ये¹⁶ । उशती¹⁷ । सुऽवासाः¹⁸ ॥

imām | pratnāya | su-stutim | navīyasīm | voceyam | asmai | uśate | śṛṇotu | naḥ |
bhūyāḥ | antarā | hr̥di | asya | ni-spr̥śe | jāyā-iva | patye | uśatī | su-vāsāḥ ॥

13. ⁵I would speak ²to the ancient One ³a laud ⁴new ⁶to his ⁷desire, ⁸may he hear ⁹us; ¹⁰may it avail ¹⁴to touch ¹³his ¹²heart ¹¹deep within ¹⁵like a wife ¹⁸beautifully robed ¹⁶for her lord's ¹⁷desire. (16/434)

(Lit.) ⁶him ⁷who desires

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्षणो वशा मेषा अवसृष्टास आहुताः ।

कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनये चारुमग्नये ॥10.091.14॥

यस्मिन्¹ । अश्वासः² । ऋषभासः³ । उक्षणः⁴ । वशाः⁵ । मेषाः⁶ । अवसृष्टासः⁷ । आहुताः⁸ ।
कीलालपे⁹ । सोमपृष्ठाय¹⁰ । वेधसे¹¹ । हृदा¹² । मतिम्¹³ । जनये¹⁴ । चारुम्¹⁵ । अग्नये¹⁶ ॥

yasmin | aśvāsaḥ | ṛṣabhāsaḥ | ukṣaṇaḥ | vaśāḥ | meṣāḥ | ava-sṛṣṭāsaḥ | ā-hutāḥ |
kīlāla-pe | soma-prṣṭhāya | vedhase | hṛdā | matim | janaye | cārum | agnaye ॥

14. ¹⁶Fire ¹to whom ⁷are loosed and ⁸offered ²our horses, ⁴our bulls and ³oxen and ⁵heifers and ⁶our rams, ¹⁶to Fire ⁹the nectar-drinker ¹⁰who bears on his back the Soma wine, ¹¹to the ordainer of things, ¹⁴I beget ¹³a thinking ¹⁵full of beauty ¹²from my heart. (16/434)

⁶ukṣaṇaḥ - *ukṣan*, a word which like its synonym *vrṣan*, means diffusing, generating, impregnating, the father of abundance, the Bull, the Male; it is he who fertilises Force of consciousness, Nature, the Cow, and produces and bears in his stream of abundance the worlds. [15/357]

अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्बीव सोमः ।

वाजसनिं रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम् ॥10.091.15॥

अहावि¹ । अग्ने² । हविः³ । आस्ये⁴ । ते⁵ । स्रुचिऽइव⁶ । घृतम्⁷ । चम्बिऽइव⁸ । सोमः⁹ ।
वाजऽसनिम्¹⁰ । रयिम्¹¹ । अस्मे¹² इति । सुऽवीरम्¹³ । प्रऽशस्तम्¹⁴ । धेहि¹⁵ । यशसम्¹⁶ । बृहन्तम्¹⁷ ॥

ahāvi | agne | haviḥ | āsye | te | sruci-iva | ghr̥tam | camvi-iva | somaḥ |
vāja-sanim | rayim | asme iti | su-vīram | pra-śastam | dhehi | yaśasam | bṛhantam ॥

15. ³An oblation ¹has been offered ⁵into thy ⁴mouth, ²O Fire, ^{6a}as if ⁷clarified butter ^{6b}in a ladle, ^{8a}as if ⁹Soma wine ^{8b}in a bowl. ¹⁵Found ¹²in us ¹¹the treasure ¹³in which are the heroes and ¹⁰which wins for us the plenitudes,—¹¹the treasure ¹⁴excellent and ¹⁶glorious and ¹⁷vast.(16/434-5)

¹⁴Or, high-proclaimed (16/435 fn 36)

Jamadagni Bhargava or Rama Jamadagnya

Sukta 110

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान् यजसि जातवेदः ।

आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान् त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥10.110.01॥

सम्इद्धः¹ । अद्य² । मनुषः³ । दुरोणे⁴ । देवः⁵ । देवान्⁶ । यजसि⁷ । जातवेदः⁸ ।

आ⁹ । च¹⁰ । वह¹¹ । मित्रमहः¹² । चिकित्वान्¹³ । त्वम्¹⁴ । दूतः¹⁵ । कविः¹⁶ । असि¹⁷ । प्रचेताः¹⁸ ॥

sam-iddhaḥ | adya | manuṣaḥ | duroṇe | devaḥ | devān | yajasi | jāta-vedaḥ |
ā | ca | vaha | mitra-mahaḥ | cikitvān | tvam | dūtaḥ | kaviḥ | asi | pra-cetaḥ ॥

1. ¹High-kindled ²today ⁴in the house ³of the human being, ⁷thou doest sacrifice ⁵a god ⁶to the gods, ⁸O knower of all things born; ^{9,11}bring them to us ¹³as one who has knowledge, ¹²O friendly Light; ¹⁴for thou ¹⁷art ¹⁵the messenger, ¹⁶the seer, ¹⁸the thinker. (16/435)

तनूनपात् पथ ऋतस्य यानान् मध्वा समञ्जन्स्वदया सुजिह्व ।

मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन् देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥10.110.02॥

तनूनपात्¹ । पथः² । ऋतस्य³ । यानान्⁴ । मध्वा⁵ । सम्अञ्जन्⁶ । स्वदय⁷ । सुजिह्व⁸ ।

मन्मानि⁹ । धीभिः¹⁰ । उत¹¹ । यज्ञम्¹² । ऋन्धन्¹³ । देवत्रा¹⁴ । च¹⁵ । कृणुहि¹⁶ । अध्वरम्¹⁷ । नः¹⁸ ॥

tanū-napāt | pathaḥ | ṛtasya | yānān | madhvā | sam-añjan | svadaya | su-jihva |
manmāni | dhībhiḥ | uta | yajñam | ṛndhan | deva-trā | ca | kṛṇuhi | adhvaram | naḥ ॥

2. ¹O son of the body, ⁶revealing ²the paths ⁴of our journeyings ³to the Truth ⁷make them sweet ⁵with the Wine of Delight, ⁸O thou with thy high tongue of flame; ¹³enriching ¹⁰with our thoughts ⁹the mantras ¹¹and ¹²the sacrifice ¹⁶set ¹⁸our ¹⁷pilgrim-sacrifice ¹⁴in the gods. (16/435)

आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चाऽऽ याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः ।

त्वं देवानामसि यह्व होता स एनान् यक्षीषितो यजीयान् ॥10.110.03॥

आजुह्वानः¹ । ईड्यः² । वन्द्यः³ । च⁴ । आ⁵ । याहि⁶ । अग्ने⁷ । वसुभिः⁸ । सजोषाः⁹ ।

त्वम्¹⁰ । देवानाम्¹¹ । असि¹² । यह्व¹³ । होता¹⁴ । सः¹⁵ । एनान्¹⁶ । यक्षि¹⁷ । इषितः¹⁸ । यजीयान्¹⁹ ॥

ā-juhvānaḥ | īḍyaḥ | vandyāḥ | ca | ā | yāhi | agne | vasu-bhiḥ | sa-joṣāḥ |
tvam | devānām | asi | yahva | hotā | saḥ | enān | yakṣi | iṣitaḥ | yajīyān ॥

3. ²One prayed ⁴and ³adored, ⁷O Fire, ¹calling them to us ^{5,6}arrive, ⁹companioned ⁸by the Shining Ones, ¹³O mighty One, ¹⁰thou ¹²art ¹⁴the summoner ¹¹of the gods, ¹⁵so, ¹⁸missioned, ¹⁹strong to sacrifice, ^{17a}do ¹⁶them ^{17b}sacrifice. (16/435)

प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्वाम् ।

व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥10.110.04॥ ॥

प्राचीनम्¹ । बर्हिः² । प्रदिशा³ । पृथिव्याः⁴ । वस्तोः⁵ । अस्याः⁶ । वृज्यते⁷ । अग्रे⁸ । अह्वाम्⁹ ।
वि¹⁰ । ऊं¹¹ इति । प्रथते¹² । विस्तरम्¹³ । वरीयः¹⁴ । देवेभ्यः¹⁵ । अदितये¹⁶ । स्योनम्¹⁷ ॥

prācīnam | barhiḥ | pra-diśā | pṛthivyāḥ | vastoḥ | asyāḥ | vṛjyate | agre | ahnām |
vi | ūm iti | prathate | vi-taram | varīyaḥ | devebhyaḥ | aditaye | syonam ॥

4. ¹An ancient ²seat of sacred grass ⁷is plucked ⁵this morn, ³in the direction ⁶of this ⁴earth, ⁸in front ⁹of the days, ^{13a}wide ^{10,12}it spreads ^{13b}beyond ¹⁴a supernal ¹⁷seat of happy ease ¹⁵for the gods and ¹⁶the mother infinite. (16/436)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः ।

देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥10.110.05॥

व्यचस्वतीः¹ । उर्विया² । वि³ । श्रयन्ताम्⁴ । पतिभ्यः⁵ । न⁶ । जनयः⁷ । शुम्भमानाः⁸ ।
देवीः⁹ । द्वारः¹⁰ । बृहतीः¹¹ । विश्वमिन्वाः¹² । देवेभ्यः¹³ । भवत¹⁴ । सुप्रायणाः¹⁵ ॥

vyacasvatīḥ | urviyā | vi | śrayantām | pati-bhyaḥ | na | janayaḥ | śumbhamānāḥ |
devīḥ | dvāraḥ | bṛhatīḥ | viśvam-invāḥ | devebhyaḥ | bhavata | supra-ayanāḥ ॥

5. ²Widely ¹expanding ⁴may they spring ³apart ⁸making themselves beautiful for us ⁶as ⁷wives ⁵for their lords; ⁹O divine ¹⁰doors, ¹¹vast and ¹²all-pervading, ¹⁴be ¹⁵easy of approach ¹³to the gods. (16/436)

आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सवतां नि योनौ ।

दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ॥10.110.06॥

आ¹ । सुष्वयन्ती² इति । यजते³ इति । उपाके⁴ इति । उषासानक्ता⁵ । सदताम्⁶ । नि⁷ । योनौ⁸ ।
दिव्ये⁹ इति । योषणे¹⁰ इति । बृहती¹¹ इति । सुरुक्मे¹² । अधि¹³ । श्रियम्¹⁴ । शुक्रपिशम्¹⁵ । दधाने¹⁶ इति ॥

ā | susvayantī iti | yajate iti | upāke iti | uṣāsānaktā | sadatām | ni | yonau |
divye iti | yoṣaṇe iti | bṛhatī iti | su-rukme | adhi | śriyam | śukra-pīśam | dadhāne iti ॥

6. ^{2a}Let ⁵night and day ¹come ^{2b}gliding to us and ³queens of sacrifice, ^{7,6}sit ⁴close together ⁸in their place of session, ⁹the two divine ¹⁰women, ¹¹great and ¹²golden, ¹⁶holding ¹³a supreme ¹⁴glory ¹⁵of brilliant form,— (16/436)

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै ।

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारु प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥10.110.07॥

दैव्या¹ । होतारा² । प्रथमा³ । सुवाचा⁴ । मिमाना⁵ । यज्ञम्⁶ । मनुषः⁷ । यजध्यै⁸ ।
प्रचोदयन्ता⁹ । विदथेषु¹⁰ । कारु¹¹ इति । प्राचीनम्¹² । ज्योतिः¹³ । प्रदिशा¹⁴ । दिशन्ता¹⁵ ॥

daivyā | hotārā | prathamā | su-vācā | mimānā | yajñam | manuṣaḥ | yajadhyai |
pra-codayantā | vidatheṣu | kārū iti | prācīnam | jyotiḥ | pra-diśā | diśantā ॥

7. ¹The two divine ²priests of the call, also, ³the first and ⁴perfect in speech ⁵building ⁶the sacrifice ⁷of man ⁸that he may do worship, ¹¹doers of the work ⁹impelling ¹⁰to the discoveries of knowledge, ¹⁵pointing ¹⁴by their direction ¹²to the ancient ¹³Light. (16/436)
-

आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विळा मनुष्वदिह चेतयन्सी ।
तिस्त्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वती स्वपसः सदन्तु ॥10.110.08॥

आ¹ । नः² । यज्ञम्³ । भारती⁴ । तूयम्⁵ । एतु⁶ । इळा⁷ । मनुष्वत्⁸ । इह⁹ । चेतयन्ती¹⁰ ।
तिस्रः¹¹ । देवीः¹² । बर्हिः¹³ । आ¹⁴ । इदम्¹⁵ । स्योनम्¹⁶ । सरस्वती¹⁷ । सुऽअपसः¹⁸ । सदन्तु¹⁹ ॥

ā । naḥ । yajñam । bhārati । tūyam । etu । iḷā । manuṣvat । iha । cetayantī ।
tisraḥ । devīḥ । barhiḥ । ā । idam । syonam । sarasvatī । su-apasah । sadantu ॥

8. ^{6a}May ⁴Bharati ^{1,6b}come ⁵swiftly ²to our ³sacrifice, ⁷Ila ¹⁰awakening to knowledge ⁹here ⁸like a human thinker, and ¹⁷Saraswati, ¹¹the three ¹²goddesses,—^{14,19}may they sit, ¹⁸perfect in their works, ¹⁵on this ¹³sacred seat ¹⁶of happy ease. (16/436)
-

य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशद् भुवनानि विश्वा ।
तमद्य होतरिषितो यजीयान् देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥10.110.09॥

यः¹ । इमे² इति । द्यावापृथिवी³ इति । जनित्री⁴ इति । रूपैः⁵ । अपिशत्⁶ । भुवनानि⁷ । विश्वा⁸ ।
तम्⁹ । अद्य¹⁰ । होतः¹¹ । इषितः¹² । यजीयान्¹³ । देवम्¹⁴ । त्वष्टारम्¹⁵ । इह¹⁶ । यक्षि¹⁷ । विद्वान्¹⁸ ॥

yaḥ । ime iti । dyāvāpṛthivī iti । janitrī iti । rūpaiḥ । apiṣat । bhuvanāni । viśvā ।
tam । adya । hotaḥ । iṣitaḥ । yajiyān । devam । tvaṣṭāram । iha । yakṣi । vidvān ॥

9. ¹He who ⁶fashioned ⁵in their forms ²this ³earth and heaven, ⁴the Parents, and ⁶fashioned ⁸all ⁷the worlds, ⁹him ¹⁰today and ¹⁶here, ¹²O missioned ¹¹Priest of the call, ¹⁷do thou worship, ¹³strong for sacrifice, ¹⁸having the knowledge, ¹⁴even the divine ¹⁵maker of forms (Twashtri). (16/437)
-

उपावसृज त्मन्या समञ्जन् देवानां पाथ ऋतुथा हवींषि ।
वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥10.110.10॥

उपऽअवसृज¹ । त्मन्या² । समऽअञ्जन्³ । देवानाम्⁴ । पाथः⁵ । ऋतुऽथा⁶ । हवींषि⁷ ।
वनस्पतिः⁸ । शमिता⁹ । देवः¹⁰ । अग्निः¹¹ । स्वदन्तु¹² । हव्यम्¹³ । मधुना¹⁴ । घृतेन¹⁵ ॥

upa-avasṛja । tmanyā । sam-añjan । devānām । pāthaḥ । ṛtu-thā । havīṃṣi ।
vanaspatiḥ । śamitā । devaḥ । agniḥ । svadantu । havyam । madhunā । ghr̥tena ॥

10. ³Revealing ²by thy self-power ⁵the goal ⁴of the gods, ¹release towards it ⁶in the order of the Truth ⁷our offerings. ^{12a}Let ⁸the tree and ¹⁰the divine ⁹accomplisher of the work and ¹¹the Fire ^{12b}take the taste ¹³of the offering ¹⁴with the sweetness and ¹⁵the light. (16/437)
-

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत् पुरोगाः ।

अस्य होतुः प्रदिश्यतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः ॥10.110.11॥

सद्यः¹ । जातः² । वि³ । अमिमीत⁴ । यज्ञम्⁵ । अग्निः⁶ । देवानाम्⁷ । अभवत्⁸ । पुरःऽगाः⁹ ।

अस्य¹⁰ । होतुः¹¹ । प्रदिशि¹² । ऋतस्य¹³ । वाचि¹⁴ । स्वाहाऽकृतम्¹⁵ । हविः¹⁶ । अदन्तु¹⁷ । देवाः¹⁸ ॥

sadyaḥ | jātaḥ | vi | amimīta | yajñam | agniḥ | devānām | abhavat | puraḥ-gāḥ |
asya | hotuḥ | pra-diśi | ṛtasya | vāci | svāhā-kṛtam | haviḥ | adantu | devāḥ ॥

11. ¹As soon as ²he was born ⁶Fire ^{3,4}measured out the shape ⁵of the sacrifice and ⁸became ⁹the leader who goes in front ⁷of the gods. ¹⁴In the speech ¹⁰of this ¹¹Priest of the call ¹²which points out by its direction ¹³the Truth, ^{17a}may ¹⁸the gods ^{17b}partake ¹⁶of the oblation ¹⁵made svāhā. (16/437)

¹⁵The Seer-Will is the Ritwik, he sacrifices in the order, the right seasons, the right periods, the twelve months, the hundred years of the sacrificial session: he knows the time, place, order by which the **Swadha**, the self-arranging self-movement of the divine Nature in man that is developing itself, progresses till it turns itself [it is made - kṛtam] into the **Swaha**, the luminous self-force of the fulfilled divine Nature of the gods. (16/551)

Upastuta Varshtihavya

Sukta 115

चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे ।

अनूधा यदि जीजनदधा च नु ववक्ष सद्यो महि दूत्यं चरन् ॥10.115.01॥

चित्रः¹ । इत्² । शिशोः³ । तरुणस्य⁴ । वक्षथः⁵ । न⁶ । यः⁷ । मातरौ⁸ । अपिऽएति⁹ । धातवे¹⁰ ।

अनूधाः¹¹ । यदि¹² । जीजनत्¹³ । अध¹⁴ । च¹⁵ । नु¹⁶ । ववक्ष¹⁷ । सद्यः¹⁸ । महि¹⁹ । दूत्यम्²⁰ । चरन्²¹ ॥

citrah | it | śiśoḥ | taruṇasya | vakṣathaḥ | na | yaḥ | mātarau | api-eti | dhātave |
anūdāḥ | yadi | jījanat | adha | ca | nu | vavakṣa | sadyaḥ | mahi | dūtyam | caran ॥

1. ¹Marvellous is ⁵the power to upbear ⁴of this young, ³this infant god, ⁷for ⁹he goes ⁶not ⁸to his two mothers ¹⁰to drink their milk, ¹²even though ¹¹one without teats of plenty ¹³brought him to birth ¹⁴then ¹⁵as ¹⁶now, ¹⁸from the first ¹⁷he did his carrying, ²¹performing ¹⁹his mighty ²⁰embassy. (16/437-8)

अग्निर्ह नाम धायि दन्नपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना दता ।

अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इनो न प्रोथमानो यवसे वृषा ॥10.115.02॥

अग्निः¹ । ह² । नाम³ । धायि⁴ । दन्⁵ । अपःऽतमः⁶ । सम्⁷ । यः⁸ । वना⁹ । युवते¹⁰ । भस्मना¹¹ । दता¹² ।

अभिऽप्रमुरा¹³ । जुह्वा¹⁴ । सुऽअध्वरः¹⁵ । इनः¹⁶ । न¹⁷ । प्रोथमानः¹⁸ । यवसे¹⁹ । वृषा²⁰ ॥

agniḥ | ha | nāma | dhāyi | dan | apaḥ-tamaḥ | sam | yaḥ | vanā | yuvate | bhasmanā | datā |
abhi-pramurā | juhvā | su-adhvaraḥ | inaḥ | na | prothamānaḥ | yavase | vṛṣā ॥

2. ¹Fire, ²verily, ⁴is established, ⁵a giver and ⁶mighty doer of works, ⁸he ^{7,10}clings ⁹to the trees ¹¹with his blazing ¹²tusks ¹⁵achieving the pilgrim-sacrifice ¹³with his besieging ¹⁴tongue of flame, ¹⁷he is like ¹⁸a snorting ²⁰bull, ¹⁶master ¹⁹in his pasturage. (16/438)

¹⁸neighing (8.3.2); clamorous (10.115.3)

तं वो विं न द्रुषदं देवमन्धस इन्दुं प्रोथन्तं प्रवपन्तमर्णवम् ।

आसा वह्निं न शोचिषा विरप्शिनं महिव्रतं न सरजन्तमध्वनः ॥10.115.03॥

तम्¹ । वः² । विम्³ । न⁴ । द्रुऽसदम्⁵ । देवम्⁶ । अन्धसः⁷ । इन्दुम्⁸ । प्रोथन्तम्⁹ । प्रऽवपन्तम्¹⁰ । अर्णवम्¹¹ ।

आसा¹² । वह्निम्¹³ । न¹⁴ । शोचिषा¹⁵ । विऽरप्शिनम्¹⁶ । महिऽव्रतम्¹⁷ । न¹⁸ । सरजन्तम्¹⁹ । अध्वनः²⁰ ॥

tam | vaḥ | vim | na | dru-sadam | devam | andhasaḥ | indum | prothantam | pra-
vapantam | arṇavam |

āsā | vahnim | na | śociṣā | vi-rapśinam | mahi-vratam | na | sarajantam | adhvanāḥ ॥

3. ¹He is ²to you ⁴like ³a bird⁵ settled on a tree, ⁴like ⁶the divine ⁸moon-flow ⁷of the Soma plant, ⁴like ⁹a clamorous ¹⁰spreading ¹¹ocean; ¹⁴he is as one ¹³who carries ¹²in his mouth

¹⁵of flame, ¹⁶exuberant in strength, ¹⁷mighty in the way of his works, ¹⁹rushing ²⁰on his paths. (16/438)

वि यस्य ते ज्रयसानस्याजर धक्षोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः ।

आ रण्वासो युयुधयो न सत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिषन्त इष्टये ॥10.115.04॥ ॥

वि¹ । यस्य² । ते³ । ज्रयसानस्य⁴ । अजर⁵ । धक्षोः⁶ । न⁷ । वाताः⁸ । परि⁹ । सन्ति¹⁰ । अच्युताः¹¹ ।

आ¹² । रण्वासः¹³ । युयुधयः¹⁴ । न¹⁵ । सत्वनम्¹⁶ । त्रितम्¹⁷ । नशन्त¹⁸ । प्र¹⁹ । शिषन्तः²⁰ । इष्टये²¹ ॥

vi | yasya | te | jrayasānasya | ajara | dhakṣoḥ | na | vātāḥ | pari | santi | acyutāḥ |
ā | raṇvāsaḥ | yuyudhayaḥ | na | satvanam | tritam | naśanta | pra | śiṣantaḥ | iṣṭaye ॥

4. ⁵O ageless Fire, ^{2,4}when thou rangest the spaces ^{3,6}in thy will to burn, ^{1,9,10}there are all around thee ⁷as if ¹¹unsinking ⁸winds ¹⁵like ¹³joyful ¹⁴fighters, ^{19,20}having the command ²¹for the seeking ^{12,18}they march towards ¹⁶the warrior ¹⁷of the triple world. (16/438)

⁶eager to burn (2.4.4); Or, ¹⁷Trita ¹⁶the warrior. (16/438 fn 37); ²¹for the sacrifice (10.70.11)

स इदग्निः कण्वतमः कण्वसखाऽर्यः परस्यान्तरस्य तरुषः ।

अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरीनग्निर्ददातु तेषामवो नः ॥10.115.05॥

सः¹ । इत्² । अग्निः³ । कण्वतमः⁴ । कण्वसखा⁵ । अर्यः⁶ । परस्य⁷ । अन्तरस्य⁸ । तरुषः⁹ ।

अग्निः¹⁰ । पातु¹¹ । गृणतः¹² । अग्निः¹³ । सूरीन्¹⁴ । अग्निः¹⁵ । ददातु¹⁶ । तेषाम्¹⁷ । अवः¹⁸ । नः¹⁹ ॥

saḥ | it | agniḥ | kaṇva-tamaḥ | kaṇva-sakhā | aryaḥ | parasya | antarasya | taruṣaḥ |
agniḥ | pātu | gṛṇataḥ | agniḥ | sūrīn | agniḥ | dadātu | teṣām | avaḥ | naḥ ॥

5. ^{1a,2}This is ³the Fire, ⁵friend of the seer, ⁴himself the greatest of seers, ^{1b}who ⁹delivers ⁸from the inner ⁶foe; ^{11a}may ¹⁰Fire ^{11b}guard ¹²the speakers of the word, ¹³Fire ¹⁴the illumined seers, ^{16a}may ¹⁵he ^{16b}give his ¹⁸protection ¹⁷to them and ¹⁹to us. (16/438)
-

वाजिन्तमाय सह्यसे सुपित्र्य तृषु च्यवानो अनु जातवेदसे ।

अनुद्रे चिद् यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ॥10.115.06॥

वाजिन्तमाय¹ । सह्यसे² । सुपित्र्य³ । तृषु⁴ । च्यवानः⁵ । अनु⁶ । जातवेदसे⁷ ।

अनुद्रे⁸ । चिद्⁹ । यः¹⁰ । धृषता¹¹ । वरम्¹² । सते¹³ । महिन्तमाय¹⁴ । धन्वना¹⁵ । इत्¹⁶ । अविष्यते¹⁷ ॥

vājin-tamāya | sahyase | su-pitrya | tṛṣu | cyavānaḥ | anu | jāta-vedase |
anudre | cit | yaḥ | dhṛṣatā | varam | sate | mahin-tamāya | dhanvanā | it | aviṣyate ॥

6. ³O high-born, ¹⁰thou art he who ⁵moves ⁴swiftly ⁶in the wake ⁷of the knower of all things born, ³the Fire forceful and ¹most full of the plenitude and ⁹even ⁸in the waterless ¹⁵desert ¹³for him who is there and ¹²desires it and ¹⁴is full of greatness, ¹⁷winnest ¹¹by the violence ¹⁵of thy bow ¹²that which is supreme. (16/439)

¹⁵The material existence ⁸not watered by the streams or rivers which descend from the superconscient Bliss and Truth. [15/419 fn 8]

एवाग्निर्मर्तैः सह सूरिभिर्वसुः ष्टवे सहसः सूनरो नृभिः ।

मित्रासो न ये सुधिता ऋतायवो द्यावो न द्युम्नैरभि सन्ति मानुषान् ॥10.115.07॥

एव¹ । अग्निः² । मर्तैः³ । सह⁴ । सूरिऽभिः⁵ । वसुः⁶ । स्तवे⁷ । सहसः⁸ । सूनरः⁹ । नृऽभिः¹⁰ ।
मित्रासः¹¹ । न¹² । ये¹³ । सुऽधिताः¹⁴ । ऋतऽयवः¹⁵ । द्यावः¹⁶ । न¹⁷ । द्युम्नैः¹⁸ । अभि¹⁹ । सन्ति²⁰ । मानुषान्²¹ ॥

eva | agniḥ | martaiḥ | saha | sūri-bhiḥ | vasuḥ | stave | sahasaḥ | sūnaraḥ | nṛ-bhiḥ |
mitrāsaḥ | na | ye | su-dhitāḥ | ṛta-yavaḥ | dyāvaḥ | na | dyumnaiḥ | abhi | santi | mānuṣān ||

7. ²This is the Fire ⁷who is (¹so – 10.7.6) lauded ⁴accompanied ³by mortal ⁵illuminated seers,
⁶the Shining One, ⁸strong and ⁹glad ¹⁰by men, ¹³they who are ¹⁵seekers of the Truth, and
¹²like ¹⁴well-established ¹¹friends, ¹⁷like ¹⁶the heavens ¹⁸with their lights ^{19,20}have power
²¹on human beings. (16/439)

⁶Or, the master of riches, (16/439 fn 38)

ऊर्जो नपात् सहसावन्निति त्वोपस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक् ।

त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं वधानाः ॥10.115.08॥

ऊर्जः¹ । नपात्² । सहसाऽवन्³ । इति⁴ । त्वा⁵ । उपऽस्तुतस्य⁶ । वन्दते⁷ । वृषा⁸ । वाक्⁹ ।
त्वाम्¹⁰ । स्तोषाम¹¹ । त्वया¹² । सुऽवीराः¹³ । द्राघीयः¹⁴ । आयुः¹⁵ । प्रऽतरम्¹⁶ । दधानाः¹⁷ ॥

ūrjaḥ | napāt | sahasā-van | iti | tvā | upa-stutasya | vandate | vṛṣā | vāk |
tvām | stoṣāma | tvayā | su-vīrāḥ | drāghīyaḥ | āyuh | pra-taram | dadhānāḥ ||

8. ²O son ¹of energy, ³O forceful One", ⁴so ⁷adores ⁵thee ⁸the mighty ⁹speech ⁶of Upastuta,
¹⁰thee ¹¹let us laud, ¹²by thee ¹³may we be armed with the heroes, ¹⁷holding ¹⁶more and
more ¹⁴an ever longer ¹⁵life. (16/439)

इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उपस्तुतास ऋषयोऽवोचन् ।

तांश्च पाहि गृणतश्च सूरीन् वषट् वषट् वषट् इत्यूर्ध्वासो अनक्षन् नमो नम इत्यूर्ध्वासो अनक्षन् ॥10.115.09॥

इति¹ । त्वा² । अग्ने³ । वृष्टिऽहव्यस्य⁴ । पुत्राः⁵ । उपऽस्तुतासः⁶ । ऋषयः⁷ । अवोचन्⁸ ।
तान्⁹ । च¹⁰ । पाहि¹¹ । गृणतः¹² । च¹³ । सूरीन्¹⁴ । वषट्¹⁵ । वषट्¹⁶ । इति¹⁷ । ऊर्ध्वासः¹⁸ । अनक्षन्¹⁹ । नमः²⁰ ।
नमः²¹ । इति²² । ऊर्ध्वासः²³ । अनक्षन्²⁴ ॥

iti | tvā | agne | vṛṣṭi-havyasya | putrāḥ | upa-stutāsaḥ | ṛṣayaḥ | avocan |
tān | ca | pāhi | grṇataḥ | ca | sūrīn | vaṣaṭ | vaṣaṭ | iti | ūrdhvāsaḥ | anakṣan | namaḥ |
namaḥ | iti | ūrdhvāsaḥ | anakṣan ||

9. ¹Thus ⁸have extolled ²thee, ³O Fire, ⁵the sons ⁴of Vrishtihavya, ⁶the Upastuta ⁷Rishis;
¹¹protect ⁹them ¹⁰and ¹⁴the illuminates ¹²who speak the word, ¹⁸rising on high ¹⁹they have
attained ^{15,16}with the cry of "Vashat", "Vashat", ²⁰with the cry of obeisance. (16/439)

Or, ⁷sages, ⁶extolled; (16/439 fn 39)

Chitramahas Vasishtha

Sukta 122

वसुं न चित्रमहसं गृणीषे वामं शेवमतिथिमद्विषेण्यम् ।
स रासते शुरुधो विश्वधायसोऽग्निर्होता गृहपतिः सुवीर्यम् ॥10.122.01॥

वसुम्¹ । न² । चित्रमहसम्³ । गृणीषे⁴ । वामम्⁵ । शेवम्⁶ । अतिथिम्⁷ । अद्विषेण्यम्⁸ ।
सः⁹ । रासते¹⁰ । शुरुधः¹¹ । विश्वधायसः¹² । अग्निः¹³ । होता¹⁴ । गृहपतिः¹⁵ । सुवीर्यम्¹⁶ ॥

vasum | na | citra-mahasam | grṇīṣe | vāmam | śevam | atithim | adviṣeṇyam |
saḥ | rāsate | śurudhaḥ | viśva-dhāyasaḥ | agniḥ | hotā | gr̥ha-patiḥ | su-vīryam ॥

1. ⁴I voice ¹the Shining One ³with its richly varied lights, ⁵the fair and ⁶happy, ⁷the guest ⁸in whom is nothing hostile; ¹³Fire, ¹⁴the Priest of the call, ¹⁵the master of the house ¹⁰gives ¹¹the healing forces ¹²that sustain the world, ⁹he ¹⁰gives us ¹⁶the hero-energy. (16/440)

³ Or, (richly varied) greatnesses, (16/440 fn 40)

¹¹ the forces of battle (6.3.3)

जुषाणो अग्ने प्रति हर्य मे वचो विश्वानि विद्वान् वयुनानि सुक्रतो ।
घृतनिर्णिग् ब्रह्मणे गातुमेरय तव देवा अजनयन्नु व्रतम् ॥10.122.02॥

जुषाणः¹ । अग्ने² । प्रति³ । हर्य⁴ । मे⁵ । वचः⁶ । विश्वानि⁷ । विद्वान्⁸ । वयुनानि⁹ । सुक्रतो¹⁰ ।
घृतनिर्निक्¹¹ । ब्रह्मणे¹² । गातुम्¹³ । आ¹⁴ । ईरय¹⁵ । तव¹⁶ । देवाः¹⁷ । अजनयन्¹⁸ । अनु¹⁹ । व्रतम्²⁰ ॥

juṣāṇaḥ | agne | prati | harya | me | vacaḥ | viśvāni | vidvān | vayunāni | su-krato |
ghṛta-nirnik | brahmaṇe | gātum | ā | īraya | tava | devāḥ | ajanayan | anu | vratam ॥

2. ²O Fire, ¹take pleasure ⁵in my ⁶word, ^{3,4}let thy joy respond to it, ⁸for thou knowest ⁷all ⁹discoveries of knowledge, ¹⁰O strong will! ¹¹Robed in light, ^{14,15}put out ¹³a path ¹²for the Word, ¹⁷the gods ¹⁸have begotten all ¹⁹according to ¹⁶thy ²⁰law of works. (16/440)

¹² brahmaṇaḥ - *Brahman* in the Veda signifies ordinarily the Vedic Word or mantra in its profoundest aspect as the expression of the intuition arising out of the depths of the soul or being. All world is expression or manifestation, creation by the Word. This vast Being, this all-containing and all-formulating consciousness is Brahman. [15/318]

सप्त धामानि परियन्मर्त्यो दाशद् दाशुषे सुकृते मामहस्व ।
सुवीरेण रयिणाग्ने स्वाभुवा यस्त आनट् समिधा तं जुषस्व ॥10.122.03॥

सप्त¹ । धामानि² । परिऽयन्³ । अमर्त्यः⁴ । दाशत्⁵ । दाशुषे⁶ । सुकृते⁷ । मामहस्व⁸ ।
सुवीरेण⁹ । रयिणा¹⁰ । अग्ने¹¹ । सुऽआभुवा¹² । यः¹³ । ते¹⁴ । आनट्¹⁵ । सम्ऽइधा¹⁶ । तम्¹⁷ । जुषस्व¹⁸ ॥

sapta | dhāmāni | pari-yan | amartyaḥ | dāśat | dāśuṣe | su-kr̥te | mamahasva |
su-vīreṇa | rayiṇā | agne | su-ābhuvā | yaḥ | te | ānaṭ | sam-idhā | tam | juṣasva ॥

3. ³Encompassing ¹the seven ²planes, ⁴O immortal, ⁵giving ⁶to the giver, ⁷to the doer of good deeds, ⁸grow great; ¹¹O Fire, ¹⁰with riches ⁹full of hero-strength ¹²crowding on him, ¹⁸accept ¹⁷the man ¹³who ¹⁵has come ¹⁴to thee ¹⁶with the fuel. (16/440)

¹These seven worlds [Sat, Chit, Ananda, Vijnana, Manas, Prana and Annam] are the **sapta dhāmāni** or **padāni**, seven established places or seats of being, the seven footholds or goals of existence. [16/723]

⁸Or, exalt him; (16/440 fn 41)

¹²close to him (10.21.2)

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविष्मन्त ईळते सप्त वाजिनम् ।
शृण्वन्तमग्निं घृतपृष्ठमुक्षणं पृणन्तं देवं पृणते सुवीर्यम् ॥10.122.04॥ ॥

यज्ञस्य¹ । केतुम्² । प्रथमम्³ । पुरःऽहितम्⁴ । हविष्मन्तः⁵ । ईळते⁶ । सप्त⁷ । वाजिनम्⁸ ।
शृण्वन्तम्⁹ । अग्निम्¹⁰ । घृतऽपृष्ठम्¹¹ । उक्षणम्¹² । पृणन्तम्¹³ । देवम्¹⁴ । पृणते¹⁵ । सुऽवीर्यम्¹⁶ ॥

yajñasya | ketum | prathamam | puraḥ-hitam | haviṣmantaḥ | iḷate | sapta | vājinam |
śṛṇvantam | agnim | ghr̥ta-pr̥ṣṭham | ukṣaṇam | pṛṇantam | devam | pṛṇate | su-vīryam ॥

4. ⁷The seven ⁵givers of the offering ⁶pray ⁸the lord of plenitudes, ³the supreme ²Ray of intuition, ⁴the vicar ¹of the sacrifice, ¹⁰Fire, ¹²the Bull ¹¹with the luminous back ⁹who hears our words, ¹⁴the god ^{13a}who ¹⁵on him who satisfies him with gifts ^{13b}bestows fullness ¹⁶of heroic might. (16/440)

त्वं दूतः प्रथमो वरेण्यः स हूयमानो अमृताय मत्स्व ।
त्वां मर्जयन् मरुतो दाशुषो गृहे त्वां स्तोमेभिर्भृगवो वि रुरुचुः ॥10.122.05॥

त्वम्¹ । दूतः² । प्रथमः³ । वरेण्यः⁴ । सः⁵ । हूयमानः⁶ । अमृताय⁷ । मत्स्व⁸ ।
त्वाम्⁹ । मर्जयन्¹⁰ । मरुतः¹¹ । दाशुषः¹² । गृहे¹³ । त्वाम्¹⁴ । स्तोमेभिः¹⁵ । भृगवः¹⁶ । वि¹⁷ । रुरुचुः¹⁸ ॥

tvam | dūtaḥ | prathamah | vareṇyaḥ | saḥ | hūyamānaḥ | amṛtāya | matsva |
tvām | marjayan | marutaḥ | dāśuṣaḥ | gr̥he | tvām | stomebhiḥ | bhṛgavaḥ | vi | rurucuḥ ॥

5. ¹Thou art ³the first and ⁴supreme ²messenger, ⁵as such ⁶when thou art called ⁸be rapturous ⁷for immortality: ⁹thee ¹¹the life-powers ¹⁰make resplendent ¹³in the house ¹²of the giver, ¹⁴thee ¹⁵with their lauds ¹⁶the flame-seers ¹⁸made to shine out ¹⁷wide. (16/441)

इषं दुहन्त्सुदुघां विश्वधायसं यज्ञप्रिये यजमानाय सुक्रतो ।
अग्ने घृतस्नुस्त्रिऋतानि दीद्यद् वर्तिर्यज्ञं परियन्त्सुक्रतूयसे ॥10.122.06॥

इषम्¹ । दुहन्² । सुऽदुघाम्³ । विश्वऽधायसम्⁴ । यज्ञऽप्रिये⁵ । यजमानाय⁶ । सुऽक्रतो⁷ ।
अग्ने⁸ । घृतऽस्नुः⁹ । त्रिः¹⁰ । ऋतानि¹¹ । दीद्यत्¹² । वर्तिः¹³ । यज्ञम्¹⁴ । परिऽयन्¹⁵ । सुऽक्रतुऽयसे¹⁶ ॥

iṣam | duhan | su-dughām | viśva-dhāyasam | yajña-priye | yajamānāya | su-krato |
agre | ghr̥ta-snuḥ | triḥ | ṛtāni | dīdyat | vartiḥ | yajñam | pari-yan | sukratu-yase ॥

6. ⁵In one to whom sacrifice is dear, ⁶for the giver of sacrifice, ²milking ¹the force ³that is a

good milch-cow, ¹the force ⁴that founds all, ⁷O strong will, ⁸O Fire, ¹⁰thrice ⁹pouring light, ¹²illuminating ¹¹the Truths, ¹⁵circling ¹³round our house and ¹⁴our sacrifice ¹⁶thou putttest forth thy strength of will. (16/441)

त्वामिदस्या उषसो व्युष्टिषु दूतं कृण्वाना अयजन्त मानुषाः ।

त्वां देवा महयाय्याय ववृधुराज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे ॥10.122.07॥

त्वाम्¹ । इत्² । अस्याः³ । उषसः⁴ । विऽउष्टिषु⁵ । दूतम्⁶ । कृण्वानाः⁷ । अयजन्त⁸ । मानुषाः⁹ ।

त्वाम्¹⁰ । देवाः¹¹ । महयाय्याय¹² । ववृधुः¹³ । आज्यम्¹⁴ । अग्ने¹⁵ । निऽमृजन्तः¹⁶ । अध्वरे¹⁷ ॥

tvām | it | asyāḥ | uṣasaḥ | vi-uṣṭiṣu | dūtam | kṛṇvānāḥ | ayajanta | mānuṣāḥ |
tvām | devāḥ | mahayāyyāya | vavṛdhuḥ | ājyam | agne | ni-mṛjantaḥ | adhvare ॥

7. ¹Thee, ¹⁵O Fire, ⁷making ⁶their messenger ⁹men ⁸have offered sacrifice ⁵in the outshining ³of this ⁴dawn; ¹⁰thee ¹¹the gods ¹³have increased ¹²for their growing to greatness ¹⁶making bright ¹⁴the oblation of light ¹⁷in the pilgrim-sacrifice. (16/441)
-

नि त्वा वसिष्ठा अह्वन्त वाजिनं गृणन्तो अग्ने विदथेषु वेधसः ।

रायस्पोषं यजमानेषु धारय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥10.122.08॥

नि¹ । त्वा² । वसिष्ठाः³ । अह्वन्त⁴ । वाजिनम्⁵ । गृणन्तः⁶ । अग्ने⁷ । विदथेषु⁸ । वेधसः⁹ ।

रायः¹⁰ । पोषम्¹¹ । यजमानेषु¹² । धारय¹³ । यूयम्¹⁴ । पात¹⁵ । स्वस्तिभिः¹⁶ । सदा¹⁷ । नः¹⁸ ॥

ni | tvā | vasiṣṭhāḥ | ahvanta | vājinam | gṛṇantaḥ | agne | vidatheṣu | vedhasaḥ |
rāyaḥ | poṣam | yajamāneṣu | dhāraya | yūyam | pāta | svasti-bhiḥ | sadā | naḥ ॥

8. ³The Vasishthas ⁴called ²thee ¹within them, ⁵full of plenitude, ⁶voicing ⁷the Fire, ⁹ordainers of works ⁸in the discoverings of knowledge; ¹³uphold ¹¹the increasing ¹⁰of the riches ¹²in the doers of the sacrifice, ^{15a}do ¹⁴you ¹⁷ever ^{15b}guard ¹⁸us ¹⁶with all kinds of weal. (16/441)
-

Agni Pavaka

Sukta 140

अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो ।

बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे ॥10.140.01॥

अग्ने¹ । तव² । श्रवः³ । वयः⁴ । महि⁵ । भ्राजन्ते⁶ । अर्चयः⁷ । विभाऽवसो⁸ ।

बृहत्ऽभानो⁹ । शवसा¹⁰ । वाजम्¹¹ । उक्थ्यम्¹² । दधासि¹³ । दाशुषे¹⁴ । कवे¹⁵ ॥

agne | tava | śravaḥ | vayaḥ | mahi | bhrājante | arcayaḥ | vibhā-vaso |

bṛhat-bhāno | śavasā | vājam | ukthyam | dadhāsi | dāśuṣe | kave ॥

1. ¹O Fire, ²thy ³inspiration and ²thy ⁴growth and ²thy ⁷lights ⁶blaze ⁵in their greatness, ⁸O thou who shinest out with thy lustres; ⁹O great luminousness, ¹⁵O seer, ¹³thou foundest ¹⁰by thy strength ¹⁴for the giver ¹¹a plenitude ¹²of utterance. (16/442)

पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना ।

पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसी उभे ॥10.140.02॥

पावकऽवर्चाः¹ । शुक्रऽवर्चाः² । अनूनऽवर्चाः³ । उत्⁴ । इयर्षि⁵ । भानुना⁶ ।

पुत्रः⁷ । मातरा⁸ । विऽचरन्⁹ । उप¹⁰ । अवसि¹¹ । पृणक्षि¹² । रोदसी¹³ इति । उभे¹⁴ इति ॥

pāvaka-varcāḥ | śukra-varcāḥ | anūna-varcāḥ | ut | iyarṣi | bhānunā |

putraḥ | mātara | vi-caran | upa | avasi | pṛṇakṣi | rodasī iti | ubhe iti ॥

2. ¹Purifying is thy flaming energy, ²bright is thy energy, ³indeficient is thy energy ^{4,5}as thou ascendest ⁶with thy light—⁷a son ⁹thou rangest and ^{10,11}protectest ⁸the Parents and ¹²thou joinest ¹⁴together ¹³earth and heaven. (16/442)

¹⁴both (5.6.9)

ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।

त्वे इषः सं दधुर्भूरिवर्षसश्चित्रोतयो वामजाताः ॥10.140.03॥

ऊर्जः¹ । नपात्² । जातऽवेदः³ । सुशस्तिऽभिः⁴ । मन्दस्व⁵ । धीतिऽभिः⁶ । हितः⁷ ।

त्वे⁸ इति । इषः⁹ । सम्¹⁰ । दधुः¹¹ । भूरिऽवर्षसः¹² । चित्रऽऊतयः¹³ । वामऽजाताः¹⁴ ॥

ūrjaḥ | napāt | jāta-vedaḥ | suśasti-bhiḥ | mandasva | dhīti-bhiḥ | hitaḥ |

tve iti | iṣaḥ | sam | dadhuḥ | bhūri-varpaṣaḥ | citra-ūtayaḥ | vāma-jātāḥ ॥

3. ²O son ¹of energy, ³O knower of all things born, ⁷well-founded ⁵rejoice ⁴in our perfect utterances and ⁶our thinkings; ⁸in thee ^{10,11}they have joined together ⁹impelling forces ¹²of many forms, ¹³richly varied in their prospering, ¹⁴born to charm and beauty. (16/442)

इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य ।

स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसिं क्रतुम् ॥10.140.04॥ ॥

इरज्यन्¹ । अग्ने² । प्रथयस्व³ । जन्तुऽभिः⁴ । अस्मे⁵ इति । रायः⁶ । अमर्त्य⁷ ।
सः⁸ । दर्शतस्य⁹ । वपुषः¹⁰ । वि¹¹ । राजसि¹² । पृणक्षि¹³ । सानसिम्¹⁴ । क्रतुम्¹⁵ ॥

irajyan | agne | prathayasva | jantu-bhiḥ | asme iti | rāyaḥ | amartya |
saḥ | darśatasya | vapuṣaḥ | vi | rājasi | pṛṇakṣi | sānasim | kratum ॥

4. ⁷O immortal ²Fire, ¹ruling ⁴over creatures born, ³spread ⁵in us ⁶thy Riches; ^{11,12}thou art
master of ¹⁰thy body ⁹of vision and ¹³thou satest ¹⁴thy conquering ¹⁵will. (16/442)

^{11,12}Or, thou shinest out from (16/442 fn 42);

¹³fulfil (5.5.5)

इष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तं राधसो महः ।

रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिं रयिम् ॥10.140.05॥

इष्कर्तारम्¹ । अध्वरस्य² । प्रचेतसम्³ । क्षयन्तम्⁴ । राधसः⁵ । महः⁶ ।
रातिम्⁷ । वामस्य⁸ । सुभगाम्⁹ । महीम्¹⁰ । इषम्¹¹ । दधासि¹² । सानसिम्¹³ । रयिम्¹⁴ ॥

iṣkartāram | adhvarasya | pra-cetasam | kṣayantam | rādhasaḥ | mahaḥ |
rātim | vāmasya | su-bhagām | mahīm | iṣam | dadhāsi | sānasim | rayim ॥

5. ³A thinker, ¹an arranger ²of sacrifice, ⁴a master ⁶of great ⁵achievement ¹²thou foundest ⁷a
bounty ⁸of delight and ¹⁰a great and ⁹fortunate ¹¹impulsion and ¹³conquering ¹⁴Riches.
(16/443)

ऋतावनं महिषं विश्वदर्शतमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः ।

श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥10.140.06॥

ऋतऽवानम्¹ । महिषम्² । विश्वऽदर्शतम्³ । अग्निम्⁴ । सुम्नाय⁵ । दधिरे⁶ । पुरः⁷ । जनाः⁸ ।
श्रुत्कर्णम्⁹ । सप्रथऽस्तमम्¹⁰ । त्वा¹¹ । गिरा¹² । दैव्यम्¹³ । मानुषा¹⁴ । युगा¹⁵ ॥

rta-vānam | mahiṣam | viśva-darśatam | agnim | sumnāya | dadhire | puraḥ | janāḥ |
śrut-karṇam | saprathaḥ-tamam | tvā | girā | daivyam | mānuṣā | yugā ॥

6. ⁸Men ⁶have set ⁷in front ²this great ¹Truth-possessing and ³all-seeing ⁴Fire ⁵for the bliss;
¹¹thee ⁹who hast the ear that hears ¹²our words voice, ¹⁰wide-extended, ¹³one divine
¹⁴throughout the human ¹⁵generations. (16/443)

Sukta 150

समिद्धश्चित् समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन ।

आदित्यै रुद्रैर्वसुभिर्न आ गहि मृळीकाय न आ गहि ॥10.150.01॥

सम्इद्धः¹ । चित्² । सम्³ । इध्यसे⁴ । देवेभ्यः⁵ । हव्यवाहन⁶ ।

आदित्यैः⁷ । रुद्रैः⁸ । वसुभिः⁹ । नः¹⁰ । आ¹¹ । गहि¹² । मृळीकाय¹³ । नः¹⁴ । आ¹⁵ । गहि¹⁶ ॥

sam-iddhaḥ | cit | sam | idhyase | devebhyaḥ | havya-vāhana |

ādityaiḥ | rudraiḥ | vasu-bhiḥ | naḥ | ā | gahi | mṛṣīkāya | naḥ | ā | gahi ॥

1. ²Already ¹kindled ^{3,4}thou art kindled again ⁵for the gods, ⁶O carrier of the offering, ^{11,12}come ⁷along with the sons of Aditi and ⁸with the Rudras and ⁹with the Shining Ones, ^{11,12}come ¹⁰to us ¹³for grace. (16/443)

इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि ।

मर्तासस्त्वा समिधान हवामहे मृळीकाय हवामहे ॥10.150.02॥

इमम्¹ । यज्ञम्² । इदम्³ । वचः⁴ । जुजुषाणः⁵ । उपआगहि⁶ ।

मर्तासः⁷ । त्वा⁸ । सम्इधान⁹ । हवामहे¹⁰ । मृळीकाय¹¹ । हवामहे¹² ॥

imam | yajñam | idam | vacaḥ | jujuṣāṇaḥ | upa-āgahi |

martāsaḥ | tvā | sam-idhāna | havāmahe | mṛṣīkāya | havāmahe ॥

2. ⁵Accepting ¹this ²sacrifice, ³this ⁴word ⁶come to us, ⁷we who are mortals ¹⁰call ⁸thee, ⁹O high-kindled Fire, ¹²we call ⁸thee ¹¹for grace. (16/443)

त्वामु जातवेदसं विश्ववारं गृणे धिया ।

अग्ने देवाँ आ वह नः प्रियव्रतान् मृळीकाय प्रियव्रतान् ॥10.150.03॥

त्वाम्¹ । ऊं इति । जातवेदसम्³ । विश्ववारम्⁴ । गृणे⁵ । धिया⁶ ।

अग्ने⁷ । देवान्⁸ । आ⁹ । वह¹⁰ । नः¹¹ । प्रियव्रतान्¹² । मृळीकाय¹³ । प्रियव्रतान्¹⁴ ॥

tvām | ūm iti | jāta-vedasam | viśva-vāram | gṛṇe | dhiyā |

agne | devān | ā | vaha | naḥ | priya-vratān | mṛṣīkāya | priya-vratān ॥

3. ¹Thee ⁵I voice ⁶with my thought, ³the knower of all things born, ⁴in whom are all desirable things, ⁷O Fire, ^{9,10}bring ¹¹to us ⁸the gods ¹²whose law of working is dear to us, ¹⁴dear to us ¹³for their grace. (16/443-4)

अग्निर्देवो देवानामभवत् पुरोहितोऽग्निं मनुष्या ऋषयः समीधिरे ।

अग्निं महो घनसातावहं हुवे मृळीकं धनसातये ॥10.150.04॥ ॥

अग्निः¹ । देवः² । देवानाम्³ । अभवत्⁴ । पुरःऽहितः⁵ । अग्निम्⁶ । मनुष्याः⁷ । ऋषयः⁸ । सम्⁹ । ईधिरे¹⁰ ।
अग्निम्¹¹ । महः¹² । धनऽसातौ¹³ । अहम्¹⁴ । हुवे¹⁵ । मृळीकम्¹⁶ । धनऽसातये¹⁷ ॥

agniḥ | devaḥ | devānām | abhavat | puraḥ-hitah | agnim | manuṣyāḥ | ṛṣayaḥ | sam |
īdhire |
agnim | mahaḥ | dhana-sātau | aham | huve | mṛḷīkam | dhana-sātaye ||

4. ¹Fire, ²the god, ⁴became ⁵the vicar priest ³of the gods, ⁶Fire ⁷the human ⁸Rishis ^{9,10}have kindled, ¹¹Fire ¹⁴I ¹⁵call ¹³in the conquest of the riches ¹²of the vast, ¹⁶gracious ¹⁷for the conquest of the riches. (16/444)
-

अग्निरत्रिं भरद्वाजं गविष्ठिरं प्रावन्नः कण्वं त्रसदस्युमाहवे ।

अग्निं वसिष्ठो हवते पुरोहितो मृळीकाय पुरोहितः ॥10.150.05॥

अग्निः¹ । अत्रिम्² । भरत्ऽवाजम्³ । गविष्ठिरम्⁴ । प्र⁵ । आवत्⁶ । नः⁷ । कण्वम्⁸ । त्रसदस्युम्⁹ । आऽहवे¹⁰ ।
अग्निम्¹¹ । वसिष्ठः¹² । हवते¹³ । पुरःऽहितः¹⁴ । मृळीकाय¹⁵ । पुरःऽहितः¹⁶ ॥

agniḥ | atrim | bharat-vājam | gaviṣṭhiram | pra | āvat | naḥ | kaṇvam | trasadasyum | ā-
have |
agnim | vasiṣṭhaḥ | havate | puraḥ-hitah | mṛḷīkāya | puraḥ-hitah ||

5. ¹Fire ^{5,6}protected ²Atri and ³Bharadwaja and ⁴Gavishthira, ^{5,6}protected ⁷for us ⁸Kanwa and ⁹Trasadasyu ¹⁰in the battle, ¹¹Fire ¹²Vasishtha ¹⁴the vicar priest ¹³calls, ¹⁶the vicar priest ¹³calls him ¹⁵for grace. (16/444)
-

Ketu Agneya

Sukta 156

अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सप्तिमाशुमिवाजिषु ।
तेन जेष्म धनंधनम् ॥10.156.01॥

अग्निम्¹ । हिन्वन्तु² । नः³ । धियः⁴ । सप्तिम्⁵ । आशुम्ऽइव⁶ । आजिषु⁷ ।
तेन⁸ । जेष्म⁹ । धनम्ऽधनम्¹⁰ ॥

agnim | hinvantu | naḥ | dhīyaḥ | saptim | āśum-iva | ājiṣu |
tena | jeṣma | dhanam-dhanam ॥

1. ^{2a}May ³our ⁴thoughts ^{2b}speed ¹the Fire ^{2c}on his way ⁶like a swift ⁵galloper ⁷in the battles,
⁸by him ⁹may we conquer ¹⁰every kind of wealth. (16/444)

यया गा आकरामहे सेनयाग्ने तवोत्या ।
तां नो हिन्व मघत्तये ॥10.156.02॥

यया¹ । गाः² । आऽकरामहे³ । सेनया⁴ । अग्ने⁵ । तव⁶ । ऊत्या⁷ ।
ताम्⁸ । नः⁹ । हिन्व¹⁰ । मघत्तये¹¹ ॥

yayā | gāḥ | ā-karāmahe | senayā | agne | tava | ūtyā |
tām | naḥ | hinva | maghattaye ॥

2. ⁴The army ¹by which ³we may make ours ²the Ray-Cows ⁶under thy ⁷guard, ⁸that army
¹⁰send ⁹to us ¹¹for the getting of plenty. (16/444)

Or, ¹⁰speed ⁹for us (16/444 fn 43)

आग्ने स्थूरं रयिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम् ।
अङ्घि खं वर्तया पणिम् ॥10.156.03॥

आ¹ । अग्ने² । स्थूरम्³ । रयिम्⁴ । भर⁵ । पृथुम्⁶ । गोऽमन्तम्⁷ । अश्विनम्⁸ ।
अङ्घि⁹ । खम्¹⁰ । वर्तय¹¹ । पणिम्¹² ॥

ā | agne | sthūram | rayim | bhara | pṛthum | go-mantam | aśvinam |
aṅgdhi | kham | vartaya | paṇim ॥

3. ^{1,5}Bring to us, ²O Fire, ³a stable (and ⁶wide – 2.1.12) ⁴wealth ⁷of the Ray-Cows and ⁸the
horses of power, ⁹reveal ¹⁰heaven, ¹¹turn away from us ¹²the evil Trafficker. (16/445)

आग्ने नक्षत्रमजरमा सूर्यं रोहयो दिवि ।
दधज्ज्योतिर्जनेभ्यः ॥10.156.04॥ ॥

अग्ने¹ । नक्षत्रम्² । अजरम्³ । आ⁴ । सूर्यम्⁵ । रोहयः⁶ । दिवि⁷ ।
दधत्⁸ । ज्योतिः⁹ । जनेभ्यः¹⁰ ॥

agne | nakṣatram | ajaram | ā | sūryam | rohayah | divi |
dadhat | jyotiḥ | janebhyah ॥

4. ¹O Fire, ^{4,6}make to ascend ³the ageless ²traveller-star, ⁵the sun ⁷in heaven ⁸upholding
⁹the Light ¹⁰for men. (16/445)
-

अग्ने केतुर्विशामसि प्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत् ।

बोधा स्तोत्रे वयो दधत् ॥10.156.05॥

अग्ने¹ । केतुः² । विशाम्³ । असि⁴ । प्रेष्ठः⁵ । श्रेष्ठः⁶ । उपस्थऽसत्⁷ ।
बोध⁸ । स्तोत्रे⁹ । वयः¹⁰ । दधत्¹¹ ॥

agne | ketuḥ | viśām | asi | preṣṭhaḥ | śreṣṭhaḥ | upastha-sat |
bodha | stotre | vayah | dadhat ॥

5. ¹O Fire, ⁴thou art ²the ray of intuition ³in creatures, ⁵most dear, ⁶most glorious, ⁷seated in
the centre. ⁸Awake, ¹¹founding ¹⁰his expansion ⁹who lauds thee. (16/445)

⁷Or, in the lap of the mother. (16/445 fn 44)

Vatsa Agneya

Sukta 187

प्राग्नये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् ।

स नः पर्षदति द्विषः ॥10.187.01॥

प्र¹ । अग्नये² । वाचम्³ । ईरय⁴ । वृषभाय⁵ । क्षितीनाम्⁶ ।

सः⁷ । नः⁸ । पर्षत्⁹ । अति¹⁰ । द्विषः¹¹ ॥

pra | agnaye | vācam | īraya | vṛṣabhāya | kṣitīnām |

saḥ | naḥ | parṣat | ati | dviṣaḥ ॥

1. ⁴Send ¹forth ³the word ²to the Fire, ⁵the bull ⁶of the worlds, ^{9a}may ⁷he ^{9b}carry ⁸us ^{9c}through ¹⁰beyond ¹¹the hostile forces. (16/445)

⁶Or, of the peoples, (16/445 fn 45); or, on the dwellers of the world [15/417 fn 1]

यः परस्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते ।

स नः पर्षदति द्विषः ॥10.187.02॥

यः¹ । परस्याः² । परावतः³ । तिरः⁴ । धन्व⁵ । अतिरोचते⁶ ।

सः⁷ । नः⁸ । पर्षत्⁹ । अति¹⁰ । द्विषः¹¹ ॥

yaḥ | parasyāḥ | parā-vataḥ | tiraḥ | dhanva | ati-rocate |

saḥ | naḥ | parṣat | ati | dviṣaḥ ॥

2. ¹He who ⁶shines beyond ⁵the desert ⁴across ²the supreme ³Beyond, ^{9a}may ⁷he ^{9b}carry ⁸us ^{9c}through ¹⁰beyond ¹¹the hostile forces. (16/445)

यो रक्षांसि निजूर्वति वृषा शुक्रेण शोचिषा ।

स नः पर्षदति द्विषः ॥10.187.03॥

यः¹ । रक्षांसि² । निजूर्वति³ । वृषा⁴ । शुक्रेण⁵ । शोचिषा⁶ ।

सः⁷ । नः⁸ । पर्षत्⁹ । अति¹⁰ । द्विषः¹¹ ॥

yaḥ | rakṣāṃsi | ni-jūrvati | vṛṣā | śukreṇa | śociṣā |

saḥ | naḥ | parṣat | ati | dviṣaḥ ॥

3. ¹He who ³destroys ²the Rakshasas, ⁴the bull ⁵with the brilliant ⁶light, ^{9a}may ⁷he ^{9b}carry ⁸us ^{9c}through ¹⁰beyond ¹¹the hostile forces. (16/446)

यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति ।

स नः पर्षदति द्विषः ॥10.187.04॥ ॥

यः¹ । विश्वा² । अभि³ । विऽपश्यति⁴ । भुवना⁵ । सम्⁶ । च⁷ । पश्यति⁸ ।
सः⁹ । नः¹⁰ । पर्षत्¹¹ । अति¹² । द्विषः¹³ ॥

yaḥ | viśvā | abhi | vi-paśyati | bhuvanā | sam | ca | paśyati |
saḥ | naḥ | parṣat | ati | dviṣaḥ ॥

4. ¹He who ^{3,4}looks upon all ⁵the worlds ⁷and ⁸sees ⁷them ⁶wholly, ^{11a}may ⁹he ^{11b}carry ¹⁰us
^{11c}through ¹²beyond ¹³the hostile forces. (16/446)
-

यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत ।

स नः पर्षदति द्विषः ॥10.187.05॥

यः¹ । अस्य² । पारे³ । रजसः⁴ । शुक्रः⁵ । अग्निः⁶ । अजायत⁷ ।
सः⁸ । नः⁹ । पर्षत्¹⁰ । अति¹¹ । द्विषः¹² ॥

yaḥ | asya | pāre | rajasah | śukraḥ | agniḥ | ajāyata |
saḥ | naḥ | parṣat | ati | dviṣaḥ ॥

5. ⁶Fire ⁷who is born ⁵brilliant ³on the further shore ²of this ⁴world, ^{10a}may ⁸he ^{10b}carry ⁹us
^{10c}through ¹¹beyond ¹²the hostile forces. (16/446)

⁴mid-world (4.1.11)

Samvanana Angirasa

Sukta 191

संसमिद् युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ ।

इळस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर ॥10.191.01॥

सम्ऽसम्¹ । इत्² । युवसे³ । वृषन्⁴ । अग्ने⁵ । विश्वानि⁶ । अर्यः⁷ । आ⁸ ।
इळः⁹ । पदे¹⁰ । सम्¹¹ । इध्यसे¹² । सः¹³ । नः¹⁴ । वसूनि¹⁵ । आ¹⁶ । भर¹⁷ ॥

sam-sam | it | yuvase | vṛṣan | agne | viśvāni | ariyaḥ | ā |
iḷaḥ | pade | sam | idhyase | saḥ | naḥ | vasūni | ā | bhara ॥

1. ⁵O Fire, ⁴O strong one, ⁷as master ³thou unitest us ⁶with all ¹things and ¹²art kindled ¹¹high ¹⁰in the seat ⁹of revelation; ^{16,17}do thou bring ¹⁴to us ¹⁵the Riches. (16/446)

सं गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।

देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते ॥10.191.02॥

सम्¹ । गच्छध्वम्² । सम्³ । वदध्वम्⁴ । सम्⁵ । वः⁶ । मनांसि⁷ । जानताम्⁸ ।
देवाः⁹ । भागम्¹⁰ । यथा¹¹ । पूर्वे¹² । सम्ऽजानानाः¹³ । उपऽआसते¹⁴ ॥

sam | gacchadhvam | sam | vadadhvam | sam | vaḥ | manāṃsi | jānatām |
devāḥ | bhāgam | yathā | pūrve | sam-jānānāḥ | upa-āsate ॥

2. ^{1,2}Join together, ^{3,4}speak one word, ^{8a}let ⁶your ⁷minds ^{5,8b}arrive at one knowledge ¹¹even as ¹²the ancient ⁹gods ¹³arriving at one knowledge ¹⁴partake each of his own ¹⁰portion. (16/446)

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।

समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ॥10.191.03॥

समानः¹ । मन्त्रः² । सम्ऽइतिः³ । समानी⁴ । समानम्⁵ । मनः⁶ । सह⁷ । चित्तम्⁸ । एषाम्⁹ ।
समानम्¹⁰ । मन्त्रम्¹¹ । अभि¹² । मन्त्रये¹³ । वः¹⁴ । समानेन¹⁵ । वः¹⁶ । हविषा¹⁷ । जुहोमि¹⁸ ॥

samānaḥ | mantraḥ | sam-itih | samānī | samānam | manaḥ | saha | cittam | eṣām |
samānam | mantram | abhi | mantraye | vaḥ | samānena | vaḥ | haviṣā | juhomi ॥

3. ¹Common ²Mantra ⁹have all these, ⁴a common ³gathering to union, ^{5,6}one mind common to all, ⁹they are ⁷together ⁸in one knowledge; ^{12,13}I pronounce ¹⁴for you ¹⁰a common ¹¹Mantra, ¹⁸I do sacrifice ¹⁶for you ¹⁵with a common ¹⁷offering. (16/447)

समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ॥10.191.04॥ ॥

समानी¹ । वः² । आऽकूतिः³ । समाना⁴ । हृदयानि⁵ । वः⁶ ।

समानम्⁷ । अस्तु⁸ । वः⁹ । मनः¹⁰ । यथा¹¹ । वः¹² । सुऽसह¹³ । असति¹⁴ ॥

samānī | vaḥ | ā-kūtiḥ | samānā | hrdayāni | vaḥ |

samānam | astu | vaḥ | manaḥ | yathā | vaḥ | su-saha | asati ॥

4. ¹One and common ⁸be ²your ³aspiration, ⁴united ⁶your ⁵hearts, ⁷common ⁹to you ⁸be ⁹your ¹⁰mind,—¹¹so that ¹³close companionship ¹⁴may be ¹²yours. (16/447)
-